

ERDÉLYI JOGÉLET

III. FOLYAM | VI. ÉVFOLYAM | 2025 | 02.

KIADJA:

SCIENTIA KIADÓ

Szerkesztőbizottság

Dr. Csák Csilla egyetemi tanár (ME ÁJK)
Dr. Mezey Barna egyetemi tanár (ELTE ÁJK)
Dr. Nagy Csongor István egyetemi tanár (SZTE ÁJK)
Dr. Nótári Tamás egyetemi tanár (Sapientia EMTE JTI)
Dr. Papp Tekla egyetemi tanár (NKE)
Dr. Szabó István egyetemi tanár (PPKE JÁK)
Dr. Szalayné Sándor Erzsébet egyetemi tanár (PTE ÁJK)
Dr. Szikora Veronika egyetemi tanár (DE ÁJK)
Dr. Veress Emőd egyetemi tanár (Sapientia EMTE JTI és ME ÁJK)
Dr. Vékás Lajos akadémikus, professor emeritus (ELTE ÁJK)

Szakterületi felelős szerkesztők:

Dr. Fazakas Zoltán József (kisebbségi jog, jogtörténet), egyetemi docens (KRE ÁJK)
Dr. Fegyveresi Zsolt (kereskedelmi jog, jogtörténet), egyetemi adjunktus (Sapientia EMTE)
Dr. Kádár Hunor (büntetőjog, büntető eljárásjog), egyetemi adjunktus (Sapientia EMTE)
Dr. Kokoly Zsolt (európai jog, médiajog), egyetemi adjunktus (Sapientia EMTE)
Dr. Székely János (polgári jog, polgári eljárásjog), egyetemi adjunktus (Sapientia EMTE)
Dr. Sztranyiczki Szilárd (polgári jog), egyetemi docens (Sapientia EMTE)
Dr. Vallasek Magdolna (munkajog) egyetemi docens (Sapientia EMTE)
Dr. Varga Attila (alkotmányjog, közigazgatási jog, kisebbségi jog), egyetemi docens (Sapientia EMTE)

A lapszámot szerkesztette:

Dr. Veress Emőd

Szerkesztőségi titkár:

Nagy Gellért

www.jogelet.ro

ISSN: 2734-6226 (nyomtatott)

ISSN: 2734-7095 (online)

ISSN-L: 2734-6226

TARTALOM

RAFFAY FERENC EMLÉKÉRE II.

Veress Emőd 5

Miért is maradt „alkalmazásban” az Optk. Erdélyben a kiegyezés után?

Sztranyiczki Szilárd 21

Hároméves elbirtoklás Romániában – dilemmák és kritikák

Ilyés Kinga 35

Az utóöröklés hatályos romániai szabályozásának történeti háttere

---

TANULMÁNYOK

Vallasek Magdolna 53

Az egyszülős családok helyzete a román munkajogi és szociális jogi szabályozás perspektívájából

Korom Ágoston – Somogyvári Máté 71

Ütközhet-e a tagállami dologi jog az uniós joggal?

Vigh Beáta 80

Törekvések és kihívások a provokatív védjegyek lajstromozását abszolút kizáró okok egységes értelmezésére az európai uniós jogharmonizáció keretei között

Füzi Norbert 91

Belgium új korlátolt felelősségű társasági modellje: fordulópont az európai társasági jogban?

Józsa Ede 107

A kriptopénz vizsgálata polgári jogi megközelítésben

RECENZÍÓ

Nagy Gellért 123

Fazakas Zoltán József: A vastörvény. A román nemzetállam mint alkotmányos értékválasztás, annak tovább élése a román totális államokban és a nemzeti kisebbségek

CONTENTS

IN MEMORIAM FERENC RAFFAY II

Emőd Veress 5

Why Did the Austrian General Civil Code Remain “in Application” in Transylvania After the Compromise?

Szilárd Sztranyiczki 21

3 Years of Usucapion in Romania – Dilemmas and Criticism

Kinga Ilyés 35

The Historical Background of the Regulation of Fideicommissary Substitution in Romania

---

STUDIES

Magdolna Vallasek 53

The Situation of Single-Parent Families from the Perspective of Romanian Labour Law and Social Law Regulations

Ágoston Korom – Máté Somogyvári 71

Can National Rights in Rem Conflict with EU law? *In the Light of Article 345 TFEU*

Beáta Vigh 80

Efforts and Challenges in the Uniform Interpretation of Absolute Grounds for Refusal in the Registration of Provocative Trademarks within the Framework of European Union Legal Harmonization

Norbert Füzi 91

Belgium’s New Limited Liability Company Model: A Game Changer in European Company Law?

Ede Józsa 107

The Examination of Cryptocurrency from a Civil Law Perspective

---

REVIEW

Gellért Nagy 123

Fazakas Zoltán József: *A vastörvény. A román nemzetállam mint alkotmányos értékválasztás, annak tovább élése a román totális államokban és a nemzeti kisebbségek. (The Iron Law. The Romanian Nation-state as a Constitutional Value Choice, Its Continuation in the Romanian Totalitarian States, and the National Minorities)*

| VERESS EMŐD

Miért is maradt „alkalmazásban” az Optk. Erdélyben a kiegyezés után?

Why Did the Austrian General Civil Code Remain “in Application” in Transylvania After the Compromise?

Abstract: The article examines why the Austrian General Civil Code (ABGB) continued to apply in Transylvania after the Compromise and the Union (1867–1868), notwithstanding the restoration of political unity. Following Ferenc Raffay, it outlines the “territorial fragmentation” of private law: while in Hungary the ABGB was abrogated in 1861 and historical Hungarian private law prevailed, in Transylvania the ABGB, introduced in 1853, remained in force – indeed into the 1940s – even after the change of sovereignty. After the Austro-Hungarian Compromise, the government “temporarily” maintained the law then in force in Transylvania, producing a dualism in private law: historical Hungarian law in Hungary, the ABGB in Transylvania. In the 1868 parliamentary debate, Transylvanian deputies (Teleki, Tisza, Gál) pressed for immediate legal unification, but the government (Nárai Szabó) deferred the decision, invoking the imminent adoption of a civil code. As a consequence, a distinct Transylvanian variant of the ABGB emerged, and unification of private law never materialized.

Keywords: Transylvania, ABGB, codification, legal unification, Austro-Hungarian Compromise

Összefoglaló: A tanulmány azt vizsgálja, miért maradt alkalmazásban az osztrák Általános Polgári Törvénykönyv (Optk.) Erdélyben a kiegyezés és az unió (1867–1868) után is, noha politikailag helyreállt az egység. Raffay Ferenc nyomán bemutatja a „területi szakadozottságot”: míg Magyarországon 1861-ben kivezették az Optk.-t, és a történeti magánjog érvényesült, Erdélyben az 1853-ban bevezetett Optk. tovább élt, sőt az 1940-es évekig fennmaradt, még az impériumváltás után is. A kiegyezés után a kormány „ideiglenesen” fenntartotta Erdélyben a hatályos jogot, így magánjogi kettősség alakult ki: Magyarországon a történeti magyar jog, Erdélyben az Optk. Az 1868-as országgyűlési vitában erdélyi képviselők (Teleki, Tisza, Gál) azonnali jogegységet sürgettek, ám a kormány (Nárai Szabó) a polgári törvénykönyv gyors elfogadására hivatkozva halogatta a döntést. Ennek következményeként az Optk. sajátos erdélyi változata alakult ki, és a magánjogi jogegység soha nem jött létre.

Kulcsszavak: Erdély, Optk., kodifikáció, jogegység, kiegyezés

1. „A magánjog terén nálunk fennálló területi szakadozottság”

Erdély a mohácsi vész és az ország három részre szakadása óta sajátos jogfejlődési utat járt be.¹ Ha az erdélyi (magán)jogtörténetet szakaszolni akarnánk, érdekes idővonal rajzolódna ki: a) az 1000–1526 közötti magyar törvények Erdélyben is hatályosak; b) ahogy az eperjesi jogakadémia neves professzora, Raffay Ferenc² fogalmaz, a mohácsi csatavesztést és az ország három részre szakadását követően, „1526-tól, illetve 1540-től 1848-ig Erdélynek külön törvényhozása volt, s az ezen időközben hozott magyar törvények Erdélyre nem vonatkoznak”;³ c) Erdélyben az Osztrák Általános Polgári Törvénykönyvet (Optk.) az 1853. május 29-én kelt császári nyílt parancs léptette életbe, 1853. szeptember 1-től; szintén Raffay szavait hivatkozva, „Erdély külön törvényei, az 1853. május 29-iki nyílt parancs XII-ik cikkének 5-ik pontjában, az öröklés és a házassági vagyoni jog tekintetében átmenetileg tett kivételektől, valamint az 1868:XLIII. tc.⁴ 14. §-ában foglalt ama rendelkezéstől eltekintve, hogy a bevett vallások jogegyenlőségére vonatkozó szabályok nemcsak érvényben maradnak, hanem a görög- és örmény-katolikus, valamint a görög-keleti egyházakra is kiterjesztetnek, az Optk. életbeléptetésével hatályukat veszítették”;⁵ d) Magyarországon az Optk. rövid ideig volt hatályban, és már a kiegyezés előtt hatályát is veszítette; e) ezzel szemben Erdélyben a Magyarországgal történő unió (1868) után is számítva az Optk. „alkalmazásban” maradt, elvileg „átmenetileg”, „ideiglenesen”, „amíg az országgyűlés nem intézkedik”, „vagyis amíg magyar törvényt az illető tárgyról nem hoznak”.⁶ Ez az átmenet és ideiglenesség valójában egészen az 1940-es évekig fennmaradt, még akkor is, amikor már Erdély nem képezte Magyarország részét (1918/1920-tól).

A partikuláris jogok párhuzamos fennállását írta le Raffay Ferenc a XX. század elején úgy, mint „a magánjog terén nálunk fennálló területi szakadozottság”.⁷ De felmerül a kérdés, hogy a kiegyezés és az unió nem adott volna esélyt a jog egységesítésére? Adott, viszont ezzel az eséllyel valamilyen okból a kormányzó elit nem élt. Hogy mi is történt akkor, 1868-ban, miért veszett el az esély, ez képezi a vizsgálat tárgyát. A kiindulópont azonban 1848.

1 Az erdélyi jogfejlődésről általánosan lásd VERESS Emőd (szerk.): *Erdély jogtörténete*. 2. kiadás, Forum Iuris Kiadó–HVG ORAC, Kolozsvár–Budapest, 2020.

2 Raffay Ferencről lásd VERESS Emőd: *Emlékezés Raffay Ferencre (1870–1907)*, Erdélyi Jogélet, 2025/1, 7–8.

3 RAFFAY Ferenc: *A magyar magánjog kézikönyve*, II, 3. kiadás, Pannonia, Győr, 1909, 16.

4 1868. évi XLIII. törvénycikk Magyarország és Erdély egyesítésének részletes szabályozásáról.

5 RAFFAY: *i. m.*, 16.

6 *Uo.*, 27.

7 *Uo.*, 66.

2. „A ministerium (...) alapján a polgári törvénykönyvet ki fogja dolgozni”

Az 1848. évi XV. törvénycikk az ősiség eltörléséről kimondta, hogy „*a ministerium az ősiség teljes és tökéletes eltörlésének alapján a polgári törvénykönyvet ki fogja dolgozni, és ezen törvénykönyv javaslatát a legközelebbi országgyűlés elibe terjesztendi*” (1. §). Egyértelműen látszik, hogy a polgári törvénykönyv megalkotását az 1848-as törvényhozás programadó jogszabályban vállalta fel.

Magyarországon a XIX. század első felében, a polgári átalakulás (a „reformkor”) folyamán is a régi, középkori eredetű, szokásokon alapuló, úgynevezett történelmi magánjog volt hatályban.⁸ A reformkorban viszont már komolyan felmerült a francia ihletettségű polgári jogi kodifikáció igénye. „*A reformkor tehát – a polgári rendet kiépítő és megszilárdító törvényalkotások közül a legfontosabbnak tartva – méhében hordta a polgári törvénykönyvet.*”⁹ Érdemes megemlíteni Szalay László 1840-ben megjelent *Codificatio* című – akár programiratnak is minősíthető – írását,¹⁰ amely a kodifikáció szükségességét vezeti le, és a német történelmi jogi iskolának és Savignynek a kodifikációt tulajdonképpen elutasító, legalábbis időszerűtlennek tartó álláspontja ellen érvel.

Szalay másik írásában a francia modellt tartotta követendőnek: „*S most vessünk egy pillanatot a francia törvényhozásra, mely tisztán minden feudális vegyülettől, típusa, vagy ha úgy tetszik, tükre a polgári haladás eszméinek, szükségeinek, irányának; mely, úgyszólván, törvényes formulázása az újabb polgárosodásnak; melynek feléről, mint helyesen megjegyeztetett nem mondhatni: ime ezt megtartá magának a parancsoló osztály, – s másik feléről: ezt közössé tevő az engedelmeskedőkkel; mely egy nemzetnek egyes vezérelvek és vezéreszmék útján leszármazott, s mindamellettt minden utópiai kísérletektől távol, kitűnően gyakorlati, valóságos köztörvénye [...]. A francia polgári törvény egy századdal áll előtte a történelmi vegyületekre oltott egyéb ilyennemű gyűjteményeknek.*”¹¹

Nizsalovszky Endre szerint „*Szalaynak a kodifikációról vallott alaptétele, hogy a törvénykódex természeténél fogva új korszakot igyekszik megnyitni, a történelmi elemeknek s a fokkénti fejlődés szövedékének feloldatása által. Ismerjük azt a véleményét is, hogy a francia Code mutatja meg legjobban e cél megvalósításának, a haladásnak az útját.*”¹² Azt is fontos

8 A kérdésről részletesen lásd például HOMOKI-NAGY Mária: *A magyar magánjogi kodifikáció első lépései = Emlékkönyv Dr. Szabó András 70. születésnapjára*, szerk. TÓTH Károly, JATE Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 1998, 149–160.

9 MÁDL Ferenc: *Magyarország első polgári törvénykönyve – az 1959. évi IV. törvény – a polgári jogi kodifikáció történetének tükrében*. (A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-Történelmi Tudományok Osztályának Közleményei, X. kötet) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1960, 46.

10 SZALAY László: *Codificatio*, Budapesti Szemle, 1840/1, 238–260.

11 SZALAY László: *Tévedések II. = Publicistai dolgozatok*, II, szerk. SZALAY László, Heckenast Gusztáv, Pest, 1847, 67.

12 NIZSALOVSKY Endre: *Szalay László kodifikációs külföldi kapcsolatai és a sioni epizód*. (A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-Történelmi Tudományok Osztályának Közleményei, XIV. kötet, 1–2. sz.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964, 24. A francia kódexet vette át például Románia. E jogi „transzplanttal” kapcsolatos bonyodalmakról lásd: VERESS Emőd: *Az 1864. évi román Polgári törvénykönyv: hét-hét év az „idegen” jog átültetése ellen és mellett*, Jogtudományi Közöny, 2024/6, 273–282.

leszögezni, hogy valójában ez nem volt kizárólagos álláspont, kodifikációt sokan kifejezetten elleneztek.¹³

Az elutasító állásponttal szemben, a korábban rögzítettek szerint, az 1848. évi XV. törvénycikk „megígérte” a polgári törvénykönyv megalkotását. A törvénykönyv kidolgozásának a munkálatait Szalay László vezette volna.¹⁴

A feladatmeghatározó norma nem fejthette ki a hatását: a forradalom bukása miatt a törvénykönyv nem készülhetett el. Ahogy Mádl Ferenc fogalmazott: „*A forradalom és szabadságharc elbukott. Az országra Világos gyásza és felhője borult. Sorsát osztotta a polgári jogi kodifikáció fiatal hajtása: a tervbe vett polgári törvénykönyv is.*”¹⁵ Mádl azt is bizonyította, hogy szövegszerű tervezet sem készült. Magánjogi reformot, a polgári korra jellemző szabad tulajdoni rendszerre vonatkozó részletszabályokat az 1852. november 29-én kihirdetett ősiségi pátenst tartalmazta (adományrendszer eltörlése, öröklés, tulajdonjog-átruházást lehetővé tevő szerződések, birtokzálog).¹⁶

A magyar kodifikáció projektje – legalábbis pillanatnyilag – elbukott.

3. „Megérkezett az új osztrák postakocsin az 1811. évi osztrák polgári törvénykönyv”

A magyar kódex helyett azonban megérkezett az osztrák. Az 1848–49-es forradalom leverése után a Haynau nevével jelzett véres megtorlásokat (több mint száz ember, például Batthyány Lajos vagy az aradi vértanúk kivégzését) követő neoabszolutista berendezkedést az erőltetett osztrák birodalmi egységesítés jellemezte. Ennek a gondolatnak a jegyében merült fel a magánjog vonatkozásában az Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: Optk.) bevezetése Magyarországon. Az Optk. bevezetésének előkészítését már 1850 elején elkezdték. Eredetileg az Optk.-n alapuló új törvények megalkotása révén képzelték el a birodalmi jogegységesítést. Végül az Optk. teljes bevezetésének az álláspontja győzött.

Az Optk. bevezetésére Magyarországon az 1852. november 29-ei császári nyílt paranccsal (pátenssal), 1853. május 1-jei hatállyal,¹⁷ Erdélyben az 1853. május 29-ei

13 A XIX. és XX. századi kodifikációellenes álláspontokról és érveikről részletesen lásd VERESS Emőd: *Fejezetek a magyar magánjogi kodifikáció történetéből – európai kitekintéssel*, Forum Iuris, Kolozsvár, 2022; illetve VERESS Emőd: *Szladits Károly és a magyar magánjogi kodifikáció*, Magyar Jog, 2024/4, 210–217.

14 Szalay Lászlóról lásd például NIZSALOVSKY: *i. m.*, 17–27.

15 MÁDL: *i. m.*, 51. Az 1848-as kodifikációs tervekről lásd: BALOGH Judit: *A magánjog átalakításának 1848-as kísérlete és az osztrák jog uralma*, Jogtudományi Közlöny, 1999/10, 409–416.

16 Vö. HOMOKI-NAGY Mária: *A magyar magánjog fejlődését befolyásoló jogforrások a neoabszolutizmus idején = Ünnepi kötet Dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára*, szerk. HOMOKI-NAGY Mária, Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2018, 433–443, 434.

17 Vö. *Allgemeines Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Österreich*, 246/29. Nov. 1852. Az Optk. bevezetéséről Magyarországon lásd még HOMOKI-NAGY Mária: *Az osztrák polgári törvénykönyv és a kiegészítés*, Jogtörténeti Szemle, 2007/3, 16–23; Vékás Lajos: *Az ausztriai magánjog az Országbírói Értekezlet utáni magyar magánjogban*, Erdélyi Jogélet, 2025/1, 9–20, 10–12.

császári nyílt paranccsal, 1853. szeptember 1-jei hatállyal került sor.¹⁸ Az Optk. szövegét a pátensek szerint magyarul is ki kellett volna hirdetni, a fordítás azonban a kihirdetés pillanatában még nem készült el, a hivatalos lap is csak a pátenseket közölte. Ezért az Optk. csak könyv alakjában jelent meg, viszont az első kétnyelvű, magyar–német változat is gyorsan, már 1853-ban elkészült.¹⁹ Ezt több magyar nyelvű kiadás is követte (például 1865, 1884, 1894, 1907, 1916-ban).²⁰

Az Optk. bevezetését Magyarországon külső kényszerként, valóságos büntetésként értékelték, amely a magyar jogfejlődést megtöri és idegen jogszabályt eröltet Magyarországra, de az ellenézés alapjául szolgált a régi társadalmi rend (a nemesi vagyoni jogi kötöttségek, kiemelten a nemrég eltörölt ősiség) fenntartásának igénye is. Ez a cél ellentétes volt az Optk. modernizációs tartalmú rendelkezéseivel. Grosschmid Béni egyébként „alkalmazásban” és nem hatályban lévő Optk.-ról beszélt, a hatályba léptetés legitimitáshiányára utalva.²¹ Sándorfy Kamill szavaival „1853-ban megérkezett az új osztrák postakocsin az 1811. évi osztrák polgári törvénykönyv”.²²

4. „A magyar polgári anyagi magántörvények visszaállítatnak”

1860-ban az Októberi Diploma az Optk. alkotmányos alapjait megszüntette, mert visszaállította a magyar Országgyűlést. A császár által összehívott Országbírói Értekezleten 1861-ben az Optk.-nak a magyar polgári törvénykönyv megalkotásáig való további alkalmazása kisebbségi álláspont maradt. Az Országbírói Értekezlet elfogadta az Ideiglenes Törvénykezési Szabályokat, amely többek között azt is kimondta, hogy „a magyar polgári anyagi magántörvények visszaállítatnak...”, azaz 1861. július 23-tól ismét a régi magyar (szokás)jog vált alkalmazandóvá (kivételt képez a telekkönyvi jog, amelyet fenntartottak).²³

18 Vö. *Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Österreich*, 99/29. Mai 1853. Az erdélyi szászok egyébként már 1851-ben kérték az Optk. bevezetését, megfontolás tárgyát az képezte, hogy csak a szász vidékeken, vagy Erdély egészében léptessék hatályba az osztrák magánjogi törvénykönyvet.

19 GEDEON Magdolna: *Az osztrák polgári törvénykönyv bevezetése Magyarországon*, Klió, 2011/4, 78–83, 80. A kétnyelvű kötetek Bécsben jelentek meg.

20 Az Optk. gyakorlati alkalmazásáról lásd például HOMOKI-NAGY Mária: *Megjegyzések a magyar szerződési jogfejlődéséhez = Ünnepi kötet Dr. Molnár Imre egyetemi tanár 80. születésnapjára*, szerk. JAKAB ÉVA, POZSONYI Norbert, Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2014, 209–220.

21 GROSSCHMID Béni: *Magánjogi előadások. Jogszabálytan*, Athenaeum, Budapest, 1905, 36. A magyar büntető-törvénykönyvek (1878:V. törvénycikk és 1879:XL. törvénycikk) életbe léptetéséről szóló 1880. évi XXXVII. törvénycikk is az „ország erdélyi részeiben [...] alkalmazásban levő polgári törvénykönyvről” rendelkezett (24. §).

22 SÁNDORFY Kamill: *Miért maradt meg Erdélyben az osztrák polgári törvénykönyv*, Magyar Jogászegyleti Értekezések, 1941/1, 85–110, 86.

23 Az ősiség eltörlését elrendelő 1848. évi XV. törvénycikkkel szemben az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok átmertették az ősiség legtöbb elemét. Mádl Ferenc álláspontja szerint „ami most már az Országbírói Értekezlet és a polgári jogi kodifikáció további sorsát illeti, a feudális erők – bár a kodifikáció gondolatát nyíltan nem tagadták meg – az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok első 23 szakaszában oly körültekintően rendezkedtek be, hogy rájuk nézve bármely új törvény

Szladits Károly szögezte le, hogy 1861-ben nem ment simán az Optk. hatályon kívül helyezése, illetőleg a telekkönyvi jog területére szorítása, mert tekintélyes pártja volt annak, hogy ősi jogunknak a '48-as törvényhozással máris romba döntött épületét teljesen takarítsuk el, és helyette maradjunk benne az Optk. lakályos épületében. Ekkor erős küzdelmet vívott a történeti jogfolytonosság eszméje a kényelmi szemponttal.²⁴ De az Optk. ellen a kodifikációellenes és a saját magyar kodifikációt szorgalmazó erők is összefogtak. Az Optk. hatályvesztése azonban nem jelentette az Optk. hatásának a végét, hiszen elsősorban a vagyonjog szokásjogi rendszere is, az átvétel folytán, tekintélyes részben az Optk. szabályvilágában gyökerezett.²⁵

Az Optk. hatályvesztésének következményeként, Szladits álláspontja szerint „1861 óta a magyar magánjogban voltaképpen fennakadt az írott törvény uralma, hogy a legkényesebb jogviszonyokat az 'esetjog' szabályozza”.²⁶ Valóban a korabeli magyar magánjogban a törvény mellett elsődleges forrás a szokásjog volt, sőt, a magyar magánjog nagyobb részében a szokásjog mint törvényi jog: a gyakorlás útján kialakult jogsabályok tömege volt.²⁷

Amit rögzítenünk kell: 1861-ben az Optk. Magyarország területén hatályát veszítette, de Erdélyben, amely az 1848–49-es első, rövid „uniót” tekintve a Habsburg-koronához tartozó különálló államnak minősült, az Optk. 1861-et követően is hatályban maradt. Ezzel a lépéssel nyílt ki végleg az a bizonyos jogi olló: míg Magyarország – legalábbis formálisan – visszatért saját jogrendjéhez, addig a különálló közigazgatású Erdélyben az Optk. változatlanul hatályban maradt, megteremtve a kiegészítés utáni évtizedek egyik legösszetettebb jogi anomáliáját.

vagy törvénykönyv csak rosszabbat hozhatott volna. Ennek az első perctől fogva nagyon is tudatában voltak. Lényegében ez az oka annak, hogy így vagy úgy, de mindig megakadályozták a kodifikációs munkálatok eredményes befejezését. Mindezekért az Ideiglenes Törvénykezési Szabályok – a jogi forma különös alakját testesítve meg – a jövőre nézve egyszerű létüknél fogva a polgári jogi kodifikáció egyik legkomolyabb akadályát jelentették.” Lásd MÁDL: i. m., 57. Az Országbírói Értekezletről részletesen lásd KÉPESSY Imre: *Az Országbírói Értekezlet története és öröksége*, Gondolat, Budapest, 2023.

²⁴ SZLADITS Károly: *Az Erdély-részi magánjog*, Gazdasági Jog, 1940/8, 467. Szladits szerint „az Országbírói Értekezlet bölcsessége, Deák Ferenc és Horváth Boldizsár vezéreltével, a történeti jog mellett döntött, habár nem is azzal a radikalizmussal, amelyet Tóth Lőrincék pártja követelt. De még így is megtörtént, hogy 1870-ben az első magyar jogászgyűlésen a magyar ügyvédség egyik vezéralakja, Hodossy Imre, indítványt tett az Opt. visszaállítása érdekében, szerencsére sikertelenül.” Lásd: *Uo.*, 468.

²⁵ SZLADITS Károly: *Az osztrák polgári törvénykönyv novella-javaslatáról*, Magyar Jogászegyleti Értekezések, 1908/284, 3. Erről a folyamatról osztrák szemszögből lásd Christian NESCHWARA: *Az osztrák jog Magyarországon*, Jogtörténeti Szemle, 2007/3, 42–46.

²⁶ *Vö. Pesti Napló*, 1929. november 24., 36. o.

²⁷ Szladits szerint „a jogsabályt alkotó közakarát kétféleképpen nyilvánulhat. Először is úgy, hogy a közületnek a jogalkotásra rendelt szerve valamit jogsabálynak kijelent. Másodsor pedig úgy, hogy a közület a maga külső rendjében – az ú. n. jogéletben vagy jogi forgalomban – olyan cselekvésmódot – gyakorlatot vagy szokást – folytat, amelyből kétségtelen, hogy az alkalmazkodást ehhez a renchez jogsabály erejével követeli meg [...] A szokásjog esetében – mégha írásba foglalják is – szabály szerint nem valamely szöveg, hanem mindig a gyakorlatban nyilvánuló jogi gondolat (jogelv) az, amely kötelező; a szokásjogot ehhez képest nem írott jognak mondjuk.” *Vö.* SZLADITS Károly: *Szászy Béla, Jogtudományi Közöny*, 1932/24, 27–28. Lásd még WENZEL Gusztáv: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere*, I, Kir. M. Egyetemi Nyomda, Buda, 1863, 50–60.

Azokat az erdélyi kísérleteket, amelyek az Ideiglenes Törvénykezési Szabályokat alkalmazni próbálták, a császár leállította:

„tudomásomra jutott, hogy Erdély nagyfejedelemségemben némely törvényhatóságok, valamint a királyi tábla is törvénykezési eljárásaikban szabályként elfogadták a Magyarországra nézve általam helybenhagyott országbírói értekezlet javaslátát. Ezen, 1860. dec. 21-ki kéziratom azon rendeletével, melynélfogva a polgári s büntető jogra vonatkozó minden szabályok a törvényhozás útján eszközendő változtatásig fentartandók, egyenesen ellenkező eljárásért mindazoknak, kik rendeleteim ilyszerű mellőzésében részesek, elégületlenségemet fejezem ki; erdélyi udvari korlátnokságom elnökségének meghagyom, miszerint az illetőkkel tudassa, a kir. tábla elnökét báró Apor Károlyt pedig személyesen felelőssé tegye az iránt, hogy 1860. dec. 21-i kéziratom értelmében minden polgári és büntetőjogi szabályok, intézmények teljes érvényükben fentartassanak s egész határozottsággal kezeltessenek, míg országgyűlés utjání megvitátás s állapítás folytán módosíttatni nem fognának.”²⁸

5. „A jelenleg Erdélyben hatályban levő törvénykezési és igazságügyi szabályok ideiglenesen fennmaradnak”

A fentieket erdélyi szempontok szerint összegezve, az 1848–49-es forradalom egyik alapvető követelése volt az unió. Az újraegyesítés Magyarország és Erdély között a szabadságharc során rövid időre meg is valósult, majd a kiegyezés következtében újra megvalósulhatott (1867–1868). A második uniónak a következtében merült fel a kodifikáció problémája: hogyan lehet kialakítani az újra egységes országban a jog egységét, a magyar jogi teret. 1853-ban, külön császári pátens alapján szintén az Optk. lépett hatályba Erdélyben, viszont az Országbírói Értekezlet munkálatai az akkor még elkülönülő Erdélyre nem terjedhettek ki.²⁹ Az unió pillanatában így az Optk. Erdélyben még hatályos volt, míg Magyarországon az Országbírói Értekezlet az Optk.-t már fél évtizeddel korábban kivette.

Az unió megvalósításának folyamatában fogadta el az összes felelős királyi miniszterium az erdélyi köztörvényhatóságok alkotmányos hatáskörének visszaállítása iránti, 1867. június 27-én közzétett rendeletét. E rendelet azt írta elő, hogy a „*lényegesen változott viszonyokhoz képest a magán jogérdekek sérelme, a közhitel megrendítése s az igazságszolgáltatási folytonosság fennakadása megelőztessék, a jelenleg Erdélyben hatályban levő törvénykezési és igazságügyi szabályok ideiglenesen fennmaradnak, és a megyei, vidéki és székelyszéki törvényszékek és bírói hatóságok is működéseiket ezek szerint kell hogy folytassák*” (14.3.).³⁰

28 Idézi KÉPESSY: *i. m.*, 198.

29 Talán érdemes megemlíteni, hogy báró Kemény Ferenc erdélyi kancellár megpróbálta, sikertelenül, az Országbírói Értekezlet határozatainak kiterjesztését Erdélyre. VÖ. SZLADITS: *Az Erdély-részi...*, *i. m.*, 468.

30 *Magyarországi Rendeletek Tára 1867*, Pfeifer Ferdinánd, Pest, 1868, 191.

Ezt követően pedig a Magyarország és Erdély egyesítésének részletes szabályozásáról szóló 1868. évi XLIII. törvénycikk is fenntartotta ezt az ideiglenes rendezést (12. §).

Vagyis Erdély és Magyarország között a közjogi egység helyreállt, viszont a magánjogi egység nem. Magyarországon továbbra is a történelmi magyar magánjog érvényesült, Erdélyben pedig az Optk. Így alakult ki a vita: hogyan egységesítsék a magyar magánjogot, konkrétan, mi legyen Erdéllyel és az ottani Optk.-val.

Két álláspont alakult ki. Az első szerint nincs miért az azonnali jogegységesítés útjára lépni, hiszen az 1848-ban megígért magyar polgári törvénykönyv hamarosan el fog készülni, és ennek az elfogadása fogja a várt egységes jogi teret megteremtteni. Az ellentétes álláspont szerint a magyar polgári törvénykönyv gyors elfogadása illúzió, ezért a magyar jogot ki kell Erdélyre is terjeszteni, és így azonnal megvalósítani a jog egységességét, azonnal fel lehet és kell számolni az erdélyi magánjogi partikularizmust. Valójában, a hamarosan vizsgálni kívánt országgyűlési vitán túlmenően, egy harmadik álláspont is felmerült: elszigetelten szorgalmazták azt is, hogy a magyar magánjog modernizációját és a jog egységesítését az Optk. magyarországi visszavezetésének útján valósítsák meg.

6. „Évtizedeken át fog még Erdély nyakán maradni az osztrák anyagi törvény”

A két álláspont 1868 decemberében, az áprilisi törvények szentesítése után két évtizeddel „csapott” össze az Országgyűlésben, pontosabban a Képviselőházban. Az 1868. december 7-i ülésnapnak a napirendjén szerepelt az Erdélyben megszüntetendő osztrák törvényekről szóló törvényjavaslat. A törvényjavaslat szerint többek között *„az erdélyi területen az osztrák polgári törvénykönyv [...] hatálya megszüntetetik, és az anyagi magánjogot illető magyarországi törvények és törvényes szokás, úgy a mint jelenleg érvényben vannak [...] az erdélyi területre is kiterjesztetnek”*. A törvényjavaslatot számos erdélyi képviselő kezdeményezte.

A javaslatot a központi bizottság³¹ viszont negatívan véleményezte. Paiss Andor (Somogy megye, Marcali képviselője) olvasta fel a bizottság képviseletében az álláspontjukat.³² E szerint a központi bizottság ugyan teljesen át van hatva azon meggyőződéséről, hogy az egyé alakult ország számára mindenben egyenlően kötelező törvények életbe léptetése az egyesülés egyik legfőbb követelménye, és méltányolja is a törvényjavaslatot kezdeményező képviselők ez irányú törekvését. Mégis a bizottság a javaslat

31 A Képviselőház szerve. A képviselőket különböző osztályokba sorolták (például igazságügyi, pénzügyi, közlekedésügyi, közoktatásügyi, gazdasági stb. A javaslatok osztályok szintjén követő megvizsgálását követően került az egyes osztályok előadói alkult központi bizottság összehívására. A központi bizottság meghallgatta az egyes osztályok szintjén előadott nézeteket, a javaslatot megvitatta, és a többség írásba foglalt véleményének előterjesztésére egy előadót választott (az itt elemzett vitában Pais Andor a központi bizottság előadója). A kisebbségben maradt álláspontok előterjesztésére is volt lehetőség.

32 1868. december 5.

elutasítását ajánlotta, hogy legyen megfelelő idő az egységesítést előkészíteni. A központi bizottság a problémát gyakorlatilag megpróbálta áttolni az igazságügyi miniszter oldalára, akit utasítani kért, hogy a törvényes egységesítést előkészítse.³³

A vitában először id. Teleki Domokos gróf (Marosszék alsó ker. képviselője),³⁴ a törvényjavaslat egyik kezdeményezője szólalt fel. Először leszögezte, hogy azok alapján, amit a központi bizottság jelentésében előrebocsátott, mi sem lett volna természetesebb, mint hogy a törvényjavaslatnak az elfogadását ajánlja. Sérelmezte, hogy a minisztériumnak már másfél év adatott arra, hogy valamit cselekedjen, és mégsem történt semmi, nemcsak az osztrák magánjog megszüntetésének vonatkozásában, hanem még e magánjog legnyomasztóbban ható részei kapcsán sem.

Teleki Domokost egyébként úgy jellemezték, hogy „nem volt elragadó nagyszónok, mint pl. Wesselényi, Kemény Dénes³⁵ vagy Szász Károly s kivált beszéde elején akadozott, de mert mindannyiszor mélyen meg volt győződve állítása igazságáról, hatásosan beszélt, néha gúnyolódó, sőt olykor keserű is volt, de aztán visszatért az érzelmesség és igazság érzete nemes pátoszára, a vitatkozásokban döntő befolyást gyakorolt s felszólalásainak nyoma az országgyűlési iratokban mindenütt fellelhető. Véleményét mindannyiszor egyenesen leplezetlenül mondotta ki s habár, mint mondám, olykor a neveltségessé tétel és gúnyfegyvereit is használta [...], mégis az országgyűlés minden tagja előtt tekintélyben és kedveltségiben állott, mit különösen az által ért el egyfelől, hogy mindig a közös érdekeit tartván szem előtt, mellékcéloknek soha egyetlen szavával sem szolgált eszközül...”³⁶

A törvényjavaslat másik kezdeményezője, Tisza László (Torda megyei képviselő)³⁷ újabb – elméleti és gyakorlati jelentőségű – érveket sorakoztatott fel. Ezeket a következőképpen összegezhetjük:

1. A törvényjavaslatot aláírók pártállásából látszik, hogy ez nem pártkérdés.
2. Az osztrák törvények erdélyi hatályának megszüntetését csaknem minden törvényhatóság kérte, 1861-ben még az erdélyi „fenséges” gubernium is, amelyet „az unió teljes végrehajtása iránti szeretettel vádolni nem lehet”.

33 *Képviselőházi irományok, 1865*, VII, Atheneum, Pest, 144.

34 *Teleki Domokos* (Marosvásárhely, 1810 – Kolozsvár, 1876) jogász, történész, politikus. Nagyenyeden tanult, majd Marosvásárhelyen a királyi ítélőtáblánál volt joggyakornok. Jogi tanulmányait Pesten teljesítette ki (1831–1832). Különböző intenzitással gyakorlatilag élete végéig részt vett a magyar és erdélyi politikában (csupán az 1848–49-es szabadságharc bukása után vonult vissza egy időre). Főbb művei: *Siebenbürgen und die österreichische Regierung in den letzten vier Jahren* (Leipzig, 1865); *A Hóra-támadás története* (Pest, 1865); *A székely határőrség története* (Budapest, 1877).

35 *Magyargyerőmonostori báró Kemény Dénes* (Csekelaka, 1803 – Buda, 1849) jogász, politikus, belügyminisztériumi államtitkár az 1848–49-es forradalom idején.

36 Vö. DEÁK Farkas: *Gróf Teleki Domokos emlékezete*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1881, 11.

37 *Borosjenői Tisza László* (1829, Geszt – 1902, Gmunden) jogász, az 1848–49-es szabadságharc hőse, Tisza Kálmán miniszterelnök testvére. A szabadságharcot követő emigrációjából 1852-ben tért haza erdélyi, nagycsányi birtokára. 1860-tól részt vett a politikában. Noha Tisza Kálmán ellenfelei Lászlót is a miniszterelnök hívei, a „mamelukok” közé sorolták, mégis elismerték a kvalitásait: Lászlónak „tüzes és bátor szíve volt”, „mint ilyen, kivált a Tisza-vérből”, „a harctéren oly sok dicső emléket hagyott, ki mint ember önfeláldozó, mint katona hős...” Politikusként ugyan „nem játszik méltó szerepet szívbéli erényeihez”, de „hazafiúi meggyőződéseit kétségbe nem vonhatja senki”... Lásd „II-ik Kákai Aranyos” [ÁBRÁNYI Kornél]: *Tisza Kálmán. Politikai élet- és jellemrajz*. 3. kiadás, Athenaeum, Budapest, 1878, 183.

3. A hazai törvények értelmében az elévülés 32 év, Erdélyben hol 30, hol csak 3 év.

4. A váltóképeség más Csucsán, mint a vele szomszédos Feketetón.

5. Erdélyben jelenleg semmi kereskedelmi törvény nincsen: valaki Csucsán a hiányos, de mégis meglévő magyar kereskedelmi törvények alapján áll, Feketetón már nem.³⁸

6. A magyar magánjog behozatala lehetséges, mert az századokon át fennállott, és helyette egy „*pennavakarintással*” hozták be az osztrák jogot.

7. Ha erdélyi részeknek hazafiúi hűségükről ismert fiai 20 éven át a hazai törvények oltalma és védelme alatt nem élhettek, a magyar kormány ne legyen okozója annak, hogy a lelkes hazafiak a magyar törvények szerint még csak meg se halhassanak.

A vitát Gál János (Oláhfalú város³⁹ képviselője, később kúriai bíró),⁴⁰ a törvényjavaslat másik kezdeményezője folytatta. Szerinte torzalkaja a bírósági keresetnek, ha

38 Magyarországon például társasági jogi szabályokat teremtett a közkeresetre összeálló társaságok jogviszonyairól szóló 1840. évi XVIII. törvénycikk. Magyarország és az egyesült Erdély vonatkozásában a gazdasági jogegységesítést az 1875. évi XXXVII. törvénycikk (Kereskedelmi törvény) szűk évtizeddel később elvégezte.

39 Mai nevén Szente gyháza (Vlăhița), város Hargita megyében, Romániában. Orbán Balázs szerint „*nevét onnan származtatják a hagyományok, hogy legelőbb egy Oláh János nevű pásztor telepedett oda, kinek számos fiai s utódai alapították az első települtről Oláh falujának nevezett falut. Vannak, kik azt állítják, hogy legelőbb oláh pásztorok települtek oda s onnan eredne a falu neve. Nem vitatom e kérdést; de ha telepedtek is oda oláhok, azok a székelyekkel elannyira egybe olvadnak, hogy most a két Oláhfalunak 3500 lélekre menő lakói mind törzs-gyökeres székelyek, mind buzgó katolikusok, igen erkölcsös, szorgalmas tevékeny és értelmes nép...*” (1868). Lásd: <https://mek.oszk.hu/04800/04804/html/18.html> (letöltés ideje: 2025. 04. 26.).

40 *Hilibi Gál János* (Kis-Magyar, 1799 – Budapest, 1891). Jogász, neves, több jogászt és történeeszt is adó háromszéki székely család leszármazottja. 1849-ig gyakorló jogász, 1850-ben Bécsben dolgozott az úrbéri reformon, elutasította a bécsi Legfelsőbb Törvényszékre előadói kinevezését; 1857-től az erdélyi úrbéri főtörvényszéknél tanácsos, 1861-től az erdélyi királyi tábla ülnöke, ahonnan politikai okokból 1863-ban elbocsátották. 1865-ben helyezték vissza hivatalába. Amíg az összeférhetetlenség intézményét nem vezették be, országgyűlési képviselő is volt. Az összeférhetetlenség bevezetéséről lásd a bírói hatalom gyakorlásáról szóló 1869. évi IV. törvénycikk 8. §-át, amelyik a következőképpen rendelkezett:

„*A bíró nem lehet egyszersmind:*

a) országgyűlési képviselő;

b) gyakorló ügyvéd, vagy ügynök;

c) nem viselhet más, akár állami (polgári, katonai és fizeteses egyházi), akár törvényhatósági vagy községi valóságos vagy tiszteletbeli hivatalt vagy szolgálatot, kivéve a mennyiben 32 éves koráig a tartalékban vagy a honvédségnél való katonai szolgálatra a véderőről szóló törvény által kötelezve van;

d) nem lehet tanár vagy tanító;

e) nem folytathat kereskedést vagy iparüzletet vagy bármi oly foglalkozást mely a bírói hivatal függetlenségével össze nem fér, vagy mely által hivatalos kötelességei teljesítésében gátoltatnék;

f) nem lehet valamely politikai folyóiratnak sem tulajdonosa, sem kiadója sem szerkesztője.”

Gál János a legfőbb ítélőszék erdélyi osztályának bírója, majd ennek a Kúriával történő egyesítése után kúriai bíró 1885-ös nyugdíjazásáig. Feleségétől, Pekri Karolinától négy lánya született. Kuriozumnaként megjegyzem, hogy egy korabeli lap – még az országgyűlési tevékenysége kapcsán – gúnyos tárcájában írta róla, hogy „*egyenes utódja a Gallusoknak*”, aki választóit „*nem pergő pénzzel, nem csörömpölő ígérettel, hanem cuppanó csókkal kenyerzi le*”, aki „*Bach és Schmerling alatt csak azért szolgált, hogy a pénzt magyar ember kapja*”. Képviselőként pedig „*Oláhfalú tigrise*”. Vö. Magyar Polgár (Kolozsvár), 1868. május 31., 65. szám, 262. Másol

azt a már elfogadott perrendtartás szerint fogalmazzák meg, de az anyagi jogi igény alapja az Optk. A központi bizottság ellenvetése, hogy ilyen rövid idő alatt, mint amit a kezdeményezők kívántak (vagyis hogy az a polgári törvénykezési rendtartás tárgyában megalkotott 1868. évi LIV. törvénycikk hatálybalépésével egyidejűleg szűnjön meg Erdélyben az Optk. hatálya) nem tudja az igazságügy-minisztérium megtenni az evégett szükséges intézkedéseket. Gál szerint „*maga az igen tisztelt igazságügyminiszter úr méltóztatott azon időt, amikor az új perrendtartás hatályba fog lépni, 1869. március 1-ére kitűzni*”. Tehát van még három hónap. 1861-ben a mostani tisztelt igazságügy-miniszter úr bölcsessége és legfőbb közreműködése mellett az országbírói értekezlet szintén három hónap alatt oldotta meg a régi magyar magánjog visszaállítását az osztrák jog helyett (1861. január 23–május 4.), akkor pedig nem csak az anyagi magánjog volt a kérdés.

Gál János a vitát a partikuláris jog visszasságainak ecsetelésével folytatta, anélkül, hogy Tisza Lászlót ismételte volna. Örökösödés vonatkozásában felhozta, hogy a magyar szabályok az ági (*ramusok* szerinti) öröklést írják elő, a magyar nemzet ősi jogfogalmai szerint, és ez nagyon is eltér az ausztriai örökösödéstől. Képzeljük el, hogy ugyanannak az embernek Magyarországon és Erdélyben is jószága van, és ő meghal egyenes leszármazó örökösök nélkül. Ettől a momentumtól kezdve a két öröklési jog teljesen más eredményekhez vezet, és ha ez így van, akkor nem két külön államról beszélünk-e? – tette fel a kérdést. Az öröklési jogi szabályokat egy nemzet magának századokon keresztül alkotta, és ezt, ha Magyarországon alkotmányos élet van, nem lehet megingatni valamely abszolútizmus erőszaka által. 1861-ben az Optk. hatályának megszüntetése Magyarországon a közvélemény nyomása alatt történt. Erdélyben is ugyanezt kéri a közvélemény.

És itt tért rá Gál János egy nagyon érdekes, releváns gondolatmenetre. Érdemes szó szerint idézni:

„A codificatio, mellyel az ellenvéleményűek reményt nyújtanak az osztrák törvényektől megszabadulásunkra, nem oly könnyen történik meg, mint ahogy némelyek reménylik. Valahol Európában a magánjogról codex készítettett, ez csak évtizedek munkája után jöhetett létre. Hogyan lehessen reményünk, hogy azt pl. egy rövid év múlva Magyarországon el fogják végezni? [...] Ha tehát a t. ház egy codificatio stádi-umára odázná el Erdélyben az anyagi osztrák törvények megszüntetését és a magyar anyagi jog bevitelét: évtizedeken át fog még Erdély nyakán maradni az osztrák anyagi törvény...”

Ezek után kérte Gál a tisztelt házat, hogy mivel nem forog nem lehetetlenség (nincs jogi akadály), és mivel az alkotmányosság és az unió azt kívánja, szüntettessenek meg az osztrák törvények Erdélyt továbbra is terhelni.

meg megvédik: amikor egy újságíró Nullibi Gál Jánosnak gúnyolta, akkor megírták róla, hogy nemcsak hogy jelen van, hanem mások hiányát is pótolja: omnibi Gál János. Lásd: Magyar Polgár (Kolozsvár), 1869. május 12., 56. szám, 240. Kétségtelen, hogy jól felkészült, józan gondolkodású jogász volt.

Az ellentétes álláspontot Nárai Szabó Miklós igazságügyi államtitkár⁴¹ képviselte:

„Természetesnek találja – mondja –, hogy Erdély minél előbb szabadulni kívánna az osztrák törvénytől, amint magunk is tettük, mihelyt a legelső alkalom kínálkozott, azonnal kiküszöböltük.⁴² Csakhogy igen lényeges különbség van köztünk és az erdélyi viszonyok között. Akkor, amikor az országbírói értekezlet következtében Magyarország az osztrák törvényeket hatályon kívül tette, ugyanakkor visszaállította a régi magyar törvényeket. Erdély azonban nem ezt akarja, nem azon törvényeket akarja visszaállítani, amelyek ott – vagyis Erdélyben – érvényben voltak, minekelőtte az osztrák törvények behozattak, hanem akarja a magyar törvényeket, vagyis egészen új törvényeket bevinni. Ezt igen természetesnek találnám azon esetre, ha Magyarországon rendezett kodifikált törvények volnának [...]. Egyébiránt oly mélyen semmi a polgári életbe be nem hat, mint pl. az örökösödési törvények, mint általában a polgári törvények: ezeket csak azon feltevésben lehetne visszaállítani, mint az előttem szólott t. képviselő úr [Gál János] mondotta, hogy évtizedek kellene arra, hogy egy polgári törvénykönyv életbe léptetessék. De én ezen véleményben nem vagyok, és azt hiszem, hogy a jövő ülésszak alatt minden esetre életbe fog lépni a polgári törvénykezés [...]. Így sokkal célszerűbbnek vélném, hogy akkor, midőn már Magyarországon kész törvények lesznek, léptetessenek azok életbe Erdélyben is, mintsem, hogy ott 3 év alatt kétszer léptessünk életbe új törvényeket.”⁴³

Nárai Szabó (alaptalanul) optimista álláspontja szerint legtöbb három éven belül a magyar polgári törvénykönyv meg fog születni.

Következésképpen az erdélyi képviselők által előterjesztett törvényjavaslatot elutasították. A vonatkozó jegyzőkönyv szerint ez a következőképpen történt:

„Tehát kérem azon képviselőket, kik azon törvényjavaslatot, melyet gr. Teleki Domokos és több erdélyi képviselő az osztrák törvényeknek Erdélyben megszüntetéséről a ház asztalára letettek, és jelenleg tárgyalás alatt volt, elfogadni kívánják, méltóztassanak felállani. (Megtörténik.) Méltóztassanak állva maradni mindaddig, míg a jegyző urak megszámlálják. (Megtörténik.) Most, kérem, méltóztassanak azok felállani, kik el nem fogadják. (Megtörténik.) A többség, úgy látom, a mellett van, hogy ne fogadtassék el.”

A kormány technikai kérdésként, jóindulatú naivitással kezelt egy olyan problémát, amely sokkal mélyebb gyökerű, és – utólag egyértelműen látszik – másképp kellett volna kezelni. A történelmi tények Gál János álláspontját igazolták.

41 Nárai Szabó Miklós (Nárai, 1821 – Budapest, 1907) jogász. Ügyvéd, majd Budapesten az országbírói értekezlet tagja, igazságügyi államtitkár Horvát Boldizsár miniszter mellett és a kőszegi kerület országgyűlési képviselője. Ezt követően a budapesti királyi ítélőtábla elnöke (1870–1884), majd a Kúria másodelnöke (1884-től), illetve elnöke (1888–1905).

42 Utalás az Országbírói Értekezletre.

43 Hivatkozva SÁNDORFY: *i. m.*, 106. A teljes, rendkívül érdekes, részletes elemzést érdemlő vita a Képviselőházi Napló 1868. december 8-ai országos üléséről szóló részében olvasható. Vö. Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Naplója, 11. kötet, Athenaeum, Pest, 1868, 427–432.

7. „Éppen a két testvérhaza politikai egyesülésével járt együtt a jogrendszer kettéhasadása”

A kodifikációs erőfeszítések Magyarországon 1868-at követően valóban elkezdődtek, de a polgári törvénykönyv gyors megalkotása lehetetlennek bizonyult. Következésképpen Erdélyre nem volt milyen új polgári törvénykönyvet kiterjeszteni. Ezért ott az impérium-váltáskor (Erdély Romániához való csatolása, 1918/20) még mindig az Optk. volt hatályos, sőt, az a második világháború időszakáig hatályban is maradt.⁴⁴ Ahogy Szladits fogalmazott: különös ellentét, hogy míg Werbőczy hatalmas műve az országnak három részre szakadása ellenére századokon át megőrizte a magyar jogrendszer elvi egységét, addig „éppen a két testvérhaza politikai egyesülésével járt együtt a jogrendszer kettéhasadása”.⁴⁵

Azt is fontos leszögezni, hogy a kiegyezés után az Optk. ausztriai és erdélyi változata között megindult a „szétfejlődés”, ugyanis az 1867 után elfogadott magyar törvények több esetben módosították az Optk.-t, azaz elkezdett kialakulni az Optk.-nak a sajátos erdélyi formája.⁴⁶ Ugyanakkor, természetesen, a magánjogi fejlődés Ausztriában is folytatódott, így olyan törvényi rendelkezések is voltak, amelyeket Ausztriában hatályon kívül helyeztek vagy módosítottak. Erdélyben viszont a korábbi normaszöveg maradt hatályban (például az Optk. 943. §-a az ajándékozási ígélet írásbeli alakhoz kötöttségéről Erdélyben hatályban maradt, Ausztriában pedig közokirati kényszert írtak elő). Az Optk. három nagy novelláris reformja (1914–1916) szintén nem került Erdélyben átvételre.

Szintén fontos kérdés, hogy mivel a polgári törvénykönyvek nem képezik a magánjog egészét, és nem is szabályozhatnak minden kérdést, mi volt a magyar magánjog egésze és az Optk. közötti viszony Erdélyben. Grosschmid Béni nagyon helyesen ismer- te fel, hogy az Optk. felett *ius commune*-ként ott lebegett a magyar magánjog, ugyanis ha bármely kérdés az Optk. alapján nem volt eldönthető, kiegészítő jelleggel a magyar magánjogot kellett alkalmazni.⁴⁷

44 Részletekről lásd VERESS Emőd: *Kilenc évtized – az Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv Erdélyben = Ad Salutem Civium Inventas Esse Leges. Tisztelgő kötet Vékás Lajos 80. születésnapjára*, szerk. VERESS Emőd, Forum Iuris, Kolozsvár, 2019, 157–171.

45 SZLADITS: *Az Erdély-részi...*, i. m., 468.

46 Az 1867 utáni magyar jogfejlődés az Erdélyben hatályos Optk.-t számos részletében módosította. Csak példajelleggel kiemelve ilyen módosító törvények: az 1876. évi XVI. törvény- cikk a végrendeletek, öröklési szerződések és halálesetre szóló ajándékozások alaki kellé- keiről; az 1877. évi XX. törvény cikk a gyámsági és gondnoksági ügyek rendezéséről; az 1879. évi L. törvény cikk a magyar állampolgárság megszerzéséről és elvesztéséről; az 1881. évi XLI. törvény cikk a kisajátításról; az 1894. évi XXXI. törvény cikk a házassági jogról; az 1894. évi XXXIII. törvény cikk az állami anyakönyvekről; az 1894. évi XXXII. törvény cikk a gyermekek vallásáról; az 1874. évi XXIII. törvény cikk a nők teljeskorúságáról; az 1885. évi XXIII. törvény- cikk a vízjogról; az 1884. évi XVI. törvény cikk a szerzői jogról; az 1883. évi XXV. törvény cikk az uzsoráról és káros hitelügyletekről; az 1895. évi XXXV. törvény cikk a törvényes kamatláb meghatározásáról stb.

47 GROSSCHMID: *i. m.*, 36–37.

Az Optk. 10. §-a szerint a szokás csak akkor minősül jogforrásnak, ha valamely törvény arra kifejezetten hivatkozik. Alapvető változás volt, hogy ez a norma gyakorlatilag az Optk.-nak mint erdélyi partikuláris szabálynak a magyar jogba történő integrálásával megszűnt. Ugyanis 1868-tól az Optk. szokásjogi úton is módosulhatott (törvényrontó szokás), mert a magyar jogban a szokás a törvénnyel azonos jogforrási szinten álló norma volt.

Az Optk. erdélyi hatályban maradásának fő oka, hogy a magyar polgári jogi kodifikáció az 1848-as politikai célkitűzésből lassan konkrét tervvé formálódott, és a magyar jogegységesítést egy új polgári törvénykönyv révén vélték megvalósíthatónak, ugyanis a kiegyezést követően a kodifikáció számára újra kedvező környezet alakulhatott ki. Ugyanakkor a magyar Polgári törvénykönyv első tervezete csak 1900-ra készült el, és ez sem lépett hatályba, így Erdély és Magyarország között a jogegység Erdély trianoni elcsatolása előtt nem jött létre.

Összegezve, Erdély helyzete a polgári jog története szempontjából sajátos. Magyarországhoz hasonlóan itt is 1853-ban léptették hatályba az Optk.-t, amely mellett további magánjogi tárgyú törvényeket is alkalmaztak. Erdélyben viszont, Magyarországtól eltérően, 1861-et követően is hatályban maradt az Optk. (az Országbírói Értekezlet nem működött Erdély vonatkozásában), sőt, még az impériumváltás (1920)⁴⁸ után is. Erdélynek így Románia keretében is több mint két évtizedig még partikuláris magánjoga volt. Dél-Erdélyben 1943-ban, Észak-Erdélyben pedig csak 1945-ben lett hatályos az 1864. évi román Polgári törvénykönyv.⁴⁹ 1868-ban a magyar és az erdélyi jog egységesítésének a lehetőségét a helyzet félreismerése miatt elvesztették.

A magyar kodifikáció pedig elhúzódott: 1928-ban már a kódex ötödik szövegváltozata készült el (*Magyarország Magánjogi Törvénykönyve* címmel), amely Magánjogi törvényjavaslatként (Mtj.) vált ismertté, és hivatkozták a későbbiekben kvázi jogszabályként a bíróságok, míg az első, valóban hatályba is lépett magyar Polgári Törvénykönyvet (régí Ptk.) végül csak 1959-ben, a szovjet típusú diktatúra körülményei között fogadták el.⁵⁰ Az erdélyi és magyarországi magánjog egysége pedig sosem valósult meg.

48 Erdély Romániához történő csatolása a trianoni békeszerződés alapján. Részletekről lásd: ROMSICS Ignác: *A trianoni békeszerződés*, Osiris, Budapest, 2007.

49 Részletekről lásd Camil Negrea (1882–1956) munkásságát, például Camil NEGREA: *Evoluția legislației în Transilvania de la 1918 până astăzi (Problema Transilvaniei)*, Tipografia „Cartea Românească” din Cluj, Sibiu, 1943; Camil NEGREA: *Dreptul civil al ținuturilor ardeleni și ungurene în comparațiune cu dreptul civil român*, Cluj, 1933–1938; Camil NEGREA: *Dreptul civil al ținuturilor ardeleni și ungurene în comparațiune cu dreptul civil român*, Cluj, 1921–1923, több kötet; pl. I. köt.: *Raporturile de obligațiuni. Partea I. Izvoarele obligațiunilor*, Cluj: Biroul de ziare și librărie „Friedman”, 1921; III. köt.: Cluj: Librăria „G. Onișor”, 1923; Camil NEGREA: *Dreptul civil valabil în Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș (cu note comparative asupra codului civil român)*, Cluj, 1930. Romániában az erdélyi partikuláris jog kérdéseivel külön szakfolyóirat, az *Ardealul Juridic* (1921–1940) foglalkozott.

50 Az első magyar polgári törvénykönyv elfogadásáról részletesen lásd még: VERESS Emőd: *Megjegyzések az 1959. évi IV. törvény keletkezéstörténetéhez: ideológiai környezet és valóság = Magyarország első Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény a polgári jogi kodifikáció történetének tükrében* (Mádl Ferenc emléksorozat), szerk. MÁDL Ferenc, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, Budapest, 2022, 7–30.

Irodalomjegyzék

1. ÁBRÁNYI Kornél: *Tisza Kálmán. Politikai élet- és jellemrajz*. 3. kiadás, Athenaeum, Budapest, 1878.
2. *Allgemeines Reichs-Gesetz- und Regierungsblatt für das Kaiserthum Österreich*, 246/29. Nov. 1852.
3. *Az 1865-dik évi december 10-dikére hirdetett Országgyűlés Képviselőházának Naplója, 11. kötet*, Athenaeum, Pest, 1868.
4. BALOGH Judit: *A magánjog átalakításának 1848-as kísérlete és az osztrák jog uralma*, Jogtudományi Közlöny, 1999/10, 409–416.
5. DEÁK Farkas: *Gróf Teleki Domokos emlékezete*, Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1881.
6. GEDEON Magdolna: *Az osztrák polgári törvénykönyv bevezetése Magyarországon*, Klió, 2011/4, 78–83.
7. GROSSCHMID Béni: *Magánjogi előadások. Jogszabálytan*, Athenaeum, Budapest, 1905.
8. HOMOKI-NAGY Mária: *A magyar magánjog fejlődését befolyásoló jogforrások a neoabszolútizmus idején = Ünnepi kötet Dr. Nagy Ferenc egyetemi tanár 70. születésnapjára*, szerk. HOMOKI-NAGY Mária, Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2018, 433–443.
9. HOMOKI-NAGY Mária: *A magyar magánjogi kodifikáció első lépései = Emlékkönyv Dr. Szabó András 70. születésnapjára*, szerk. TÓTH Károly, JATE Állam- és Jogtudományi Kar, Szeged, 1998, 149–160.
10. HOMOKI-NAGY Mária: *Az osztrák polgári törvénykönyv és a kiegyezés*, Jogtörténeti Szemle, 2007/3, 16–23.
11. HOMOKI-NAGY Mária: *Megjegyzések a magyar szerződési jog fejlődéséhez = Ünnepi kötet Dr. Molnár Imre egyetemi tanár 80. születésnapjára*, szerk. JAKAB Éva, POZSONYI Norbert, Szegedi Tudományegyetem, Szeged, 2014, 209–220.
12. KÉPESSY Imre: *Az Országbírói Értekezlet története és öröksége*, Gondolat, Budapest, 2023.
13. *Képviselőházi irományok, 1865, VII. kötet*, Atheneum, Pest.
14. MÁDL Ferenc: *Magyarország első polgári törvénykönyve – az 1959. évi IV. törvény – a polgári jogi kodifikáció történetének tükrében*. (A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-Történeti Tudományok Osztályának Közleményei, X. kötet) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1960.
15. *Magyarországi Rendeletek Tára 1867*, Pfeifer Ferdinánd, Pest, 1868.
16. Camil NEGREA: *Dreptul civil al ținuturilor ardelenne și ungurene în comparațiune cu dreptul civil român*, Cluj, 1933–1938.
17. Camil NEGREA: *Dreptul civil al ținuturilor ardelenne și ungurene în comparațiune cu dreptul civil român*, Cluj, 1921–1923.
18. Camil NEGREA: *Dreptul civil valabil în Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș (cu note comparative asupra codului civil român)*, Cluj, 1930.
19. Camil NEGREA: *Evoluția legislației în Transilvania de la 1918 până astăzi (Problema Transilvaniei)*, Tipografia „Cartea Românească” din Cluj, Sibiu, 1943.
20. Christian NESCHWARA: *Az osztrák jog Magyarországon*, Jogtörténeti Szemle, 2007/3, 42–46.

21. NIZSALOVSZKY Endre: *Szalay László kodifikációs külföldi kapcsolatai és a sioni epizód.* (A Magyar Tudományos Akadémia Társadalmi-Történeti Tudományos Osztályának Közleményei, XIV. kötet, 1–2. sz.) Akadémiai Kiadó, Budapest, 1964.
22. RAFFAY Ferenc: *A magyar magánjog kézikönyve*, I, 3. kiadás, Pannonia, Győr, 1909.
23. *Reichs-Gesetz-Blatt für das Kaiserthum Österreich*, 99/29. Mai 1853.
24. ROMSICS Ignác: *A trianoni békeszerződés*, Osiris, Budapest, 2007.
25. SÁNDORFY Kamill: *Miért maradt meg Erdélyben az osztrák polgári törvénykönyv*, Magyar Jogászegyleti Értekezések, 1941/1, 85–110.
26. SZALAY László: *Codificatio*, Budapesti Szemle, 1840/1, 238–260.
27. SZALAY László: *Tévedések II. = Publicistai dolgozatok*, II, szerk. SZALAY László, Heckenast Gusztáv, Pest, 1847.
28. SZLADITS Károly: *Az Erdély-részi magánjog*, Gazdasági Jog, 1940/8.
29. SZLADITS Károly: *Az osztrák polgári törvénykönyv novella-javaslatáról*, Magyar Jogászegyleti Értekezések, 1908/284.
30. SZLADITS Károly: *Szászy Béla*, Jogtudományi Közlöny, 1932/24, 27–28.
31. VÉKÁS Lajos: *Az ausztriai magánjog az Országbírói Értekezlet utáni magyar magánjogban*, Erdélyi Jogélet, 2025/1, 9–20.
32. VERESS Emőd (szerk.): *Erdély jogtörténete*. 2. kiadás, Forum Iuris Kiadó–HVG ORAC, Kolozsvár–Budapest, 2020.
33. VERESS Emőd: *Az 1864. évi román Polgári törvénykönyv: hét-hét érv az „idegen” jog átültetése ellen és mellett*, Jogtudományi Közlöny, 2024/6, 273–282.
34. VERESS Emőd: *Emlékezés Raffay Ferencre (1870–1907)*, Erdélyi Jogélet, 2025/1, 7–8.
35. VERESS Emőd: *Fejezetek a magyar magánjogi kodifikáció történetéből – európai kitekintéssel*, Forum Iuris, Kolozsvár, 2022.
36. VERESS Emőd: *Kilenc évtized – az Osztrák Általános Polgári Törvénykönyv Erdélyben = Ad Salutem Civium Inventas Esse Leges. Tisztelgő kötet Vékás Lajos 80. születésnapjára*, szerk. VERESS Emőd, Forum Iuris, Kolozsvár, 2019, 157–171.
37. VERESS Emőd: *Megjegyzések az 1959. évi IV. törvény keletkezéstörténetéhez: ideológiai környezet és valóság = Magyarország első Polgári Törvénykönyve. Az 1959. évi IV. törvény a polgári jogi kodifikáció történetének tükrében (Mádl Ferenc emléksorozat)*, szerk. MÁDL Ferenc, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, Budapest, 2022, 7–30.
38. VERESS Emőd: *Szladits Károly és a magyar magánjogi kodifikáció*, Magyar Jog, 2024/4, 210–217.
39. WENZEL Gusztáv: *A magyar és erdélyi magánjog rendszere*, I, Kir. M. Egyetemi Nyomda, Buda, 1863.

SZTRANYICZKI SZILÁRD

Hároméves elbirtoklás Romániában – dilemmák és kritikák

3 Years of Usucapion in Romania - Dilemmas and Criticism

Abstract: The conditions of usucapion are determined by the rules of the Civil Code, and its effect as a basis for the acquisition of property requires a careful and balanced legal approach by its very nature. The acquisition of property rights through possession cannot be considered an extraordinary, emergency measure that could disregard the appropriate legal guarantees. Usucapion can only be handled with great caution, within a procedural framework that both expresses the social weight of the institution and creates harmony between administrative expediency and the protection of fundamental rights. The institution of usucapion cannot become an instrument of political intervention or serving merely statistical or administrative purposes, strict procedural standards and control mechanisms that ensure the legality, legitimacy, and durability of property transfers remaining indispensable.

Keywords: recording of possession, usucapion, acquisition of property, regular cadastre, case-by-case cadastre

Összefoglaló: Az elbirtoklás feltételeit a Polgári Törvénykönyv szabályrendszere határozza meg, és tulajdonszerzést megalapozó hatása sajátos természeténél fogva körültekintő és kiegyensúlyozott jogi megközelítést igényel. A tulajdonjog birtoklás révén való megszerzése nem tekinthető olyan rendkívüli, sürgősségi jellegű eszköznek, amely mellőzhetné a megfelelő jogi garanciákat. Az elbirtoklás csakis nagyfokú óvatossággal kezelhető, olyan eljárási keretek között, amelyek egyszerre fejezik ki az intézmény társadalmi súlyát és teremtenek összhangot az igazgatási célszerűség és az alapvető jogok védelme között. Az elbirtoklás intézménye nem válhat sem politikai beavatkozás, sem pusztán statisztikai vagy adminisztratív célok eszközévé, továbbra is nélkülözhetetlenek azok a szigorú eljárási normák és ellenőrzési mechanizmusok, amelyek biztosítják a tulajdonátruházások jogszerűségét, legitimitását és tartósságát.

Kulcsszavak: birtoklás feljegyzése, elbirtoklás, tulajdonszerzés, rendszeres kataszter, eseti kataszter.

1. Lectori salutem

Az ingatlan-nyilvántartás célja az ingatlanok felletti dologi jogok megszerzésének szavatolása, valamint a nyilvánosság biztosítása. A telekkönyv lehetővé teszi, hogy bárki megismerje az ingatlan jogi helyzetét, amelyre egy konkrét jogügylet vonatkozik. Az

ingatlanoknak a romániai társadalmi-gazdasági életben betöltött szerepe lényegesen megváltozott, ugyanis a földtörvények alkalmazása következtében az 1990. év után történő alanycserek (nagyreszt állami tulajdonból magántulajdonba) szükségessé tették azt, hogy a jogrend ennek a tulajdonosváltásnak a biztosításáról gondoskodjon.

Köztudott, hogy az elmúlt fél évszázad viharos történelmi változásai nagyban szétzilálták a biztonságos ingatlanforgalom legfőbb garanciáját: a közhiteles ingatlan-nyilvántartást. A külsőségben főleg az államosított ingatlanok (földek, erdők) és a mezőgazdasági termelészövetkezetbe tagosított földek helyzetének bizonytalanságai és pontatlanságai kezdték ki a jól működő telekkönyvi rendszert. Az 1990-től kibontakozó tulajdoni reform következményeként az ingatlanok és földrésztetek száma rendkívüli mértékben megszorodott.¹ A korábban homogén táblákból százezrével alakultak ki kisebb területű földrésztetek.

Mivel a nyilvántartás tárgya megsokszorozódott, a sok változás miatt az ingatlan-nyilvántartás tartalma egyre inkább eltávolodott a tényleges állapottól. Ezért az ingatlan-nyilvántartás jogi, műszaki és tárgyi feltételeinek modernizációja elkerülhetlenné vált. Ennek jogi alapját a kataszteri és ingatlan-nyilvántartásról szóló 1996. évi 7. törvény teremtette meg, majd az új román Ptk. egészítette ki.

Jelenleg javában zajlik a Nemzeti Kataszteri és Telekkönyvezési Program.² A jogszabály szerint eleinte 2023-ig az ország teljes területét ingyenesen szándékozták felmérni és telekkönyvezni, ugyanis állami költségvetési és európai uniós forrásokból finanszírozták a munkálatokat. Ezt a célkitűzést nem sikerült megvalósítani, ugyanis nagyon kevés területi-közigazgatási egységben sikerült teljesen befejezni a rendszeres ingatlan-nyilvántartást.³ Ilyen értelemben Az Országos Kataszteri és Ingatlan-nyilvántartási Ügynökség (ANCPI) 2027-ig folytathatja a kataszteri munkálatokat európai uniós pénzügyi források felhasználásával.⁴

Jogos elvárás, hogy a mezőgazdasági kifizetések véghezvitele, valamint a földtörvények alapján visszacapott több tíz millió parcella telekkönyvi nyilvántartásba kerüljön. Szükség van a régi telekkönyvek helyébe újat fabrikálni, mindez viszont komplex és tartalmában korszerű lényegi és formai megoldásokat és olyan hatékony

1 Hivatalos becslések szerint Romániában mintegy 40 millió ingatlan 20 százaléka városi, 80 százaléka pedig vidéken található, ellenben a telekkönyvi nyilvántartásokban jelenleg csupán 4,46 millió ingatlan szerepel (2025. szeptember 10-i adat), <https://romania.europalibera.org/a/tara-in-service-din-1-16-miliarde-euro-bani-de-cadastru-s-au-finalizat-110-localitati-au-mai-ramas-3064-unde-sunt-timpul-si-banii/31286634.html> (letöltés ideje: 2025. 09. 11.).

2 A 2015. május 6-i 309. számú Hivatalos Közlönyben kihirdették a nemzeti kataszteri és telekkönyvezési programról szóló 2015/294. kormányhatározatot, majd kiegészítették és módosították a 2022/836. kormányhatározattal. Az országos program alkalmazása, illetve az ingatlanok telekkönyvi bejegyzése céljából elfogadták a 2017. évi 1427. számú, a rendszeres kataszteri munkálatok műszaki sajátosságait meghatározó rendeletet.

3 Hivatalos adatok szerint 2025. augusztus 31-ig az országban létező 3092 közigazgatási egységből – község, város, municípium – mindössze 349-ben fejezték be teljesen a szisztematikusan ingatlan-nyilvántartást (az összlétszám 11,28%-át), lásd <https://www.ancpi.ro/pnccf/stadiu-lucrarilor.html> (letöltés ideje: 2025. 08. 31.).

4 A 2023. évi 338. törvény szerint, amely jóváhagyta a Kormány 2023. évi 36. sürgősségi rendeletét a 2014–2020-as időszakban finanszírozott operatív programok lezárásának általános keretrendszeréről.

jogi eszközöket feltételez, amelyek teljesebben, eredményesebben és igazságosabban szolgálhatják az emberi érdekeket és a vagyoni viszonyokat.

Ilyen hatalmas és embert próbáló vállalkozás velejárója, hogy ebben a nagy átalakításban és sürgés-forgásban maradnak érdes felületek. Jelen elmélkedésemben a témához kapcsolódó hároméves elbirtoklásra vonatkozó dilemmákat helyezek görcső alá annak érdekében, hogy a döntéshozók átgondolják és mindannyian mérlegeljék ennek joghatásait.

2. Hatályos előírások

Az 1996. évi 7. törvény 41. cikkének (8) és (9) bekezdése, valamint a 13. cikkének (7) bekezdése egy olyan speciális elbirtoklási formát szabályoz, amelyet a jogirodalom „*rendkívül rövid idejű elbirtoklásként*”⁵ jelöl. E sajátos jogintézmény valamennyi meghatározó elemét a kataszteri és ingatlan-nyilvántartásról szóló 1996. évi 7. törvény rendelkezései tartalmazzák, így ez a lehetőség a klasszikus polgári jogi elbirtoklási konstrukcióitól elkülönülten, önálló szabályozási keretben jelenik meg.

Az 1996. évi 7. törvény 41. cikkének (8) bekezdése értelmében: „*Amennyiben az ingatlan nincs bejegyezve a telekkönyvbe, vagy olyan telekkönyvben van nyilvántartva, amelyet az 1938. évi 115. törvényerejű rendelet alapján nyitottak, és amelyben az elmúlt 30 évben – a 2009. évi 287. Polgári Törvénykönyv hatálybalépését megelőzően – nem történt bejegyzés, az érdekelt személy kérheti a birtok feljegyzését a következő dokumentumok alapján:*

- a) a kataszteri és ingatlan-nyilvántartási hivatal által jóváhagyott kataszteri dokumentáció;
- b) a helyileg illetékes helyi tanács által kiállított tényigazoló jogosítvány, amelyből kitűnik, hogy:
  - (i) a birtokos az ingatlan után a helyi adókat és illetékeket kifizette;
  - (ii) az ingatlan nem tartozik sem az állam, sem a helyi közigazgatási egységek köztulajdonába;
- c) megszerkesztették a szomszédsági jegyzőkönyvet, amelyet az összes határos ingatlan tulajdonosa aláírt;
- d) létezik a birtokos saját felelősségére tett, közokiratba foglalt nyilatkozata, amelyben kijelenti, hogy:
  - (i) az ingatlant tulajdonosként birtokolja,⁶
  - (ii) házasság-e vagy sem; házasság fennállása esetén feltüntetve a házastársak közötti hatályos házassági vagyoni jogi rendszert;
  - (iii) az ingatlant nem idegenítette el és nem terhelte meg;

5 Románul: „*uzucapiunea de foarte scurtă durată*”, Cristian Alexandru MITROI: *Condițiile și efectele uzucapiunii de „foarte scurtă durată” în reglementarea actuală a Legii nr. 7/1996*, Revista Universul Juridic, 2020/7, 26–46; Cristian Alexandru MITROI: *Natura juridică și domeniul de aplicare al uzucapiunii de „foarte scurtă durată” în reglementarea actuală a Legii nr. 7/1996*, Dreptul, 2020/7, 84–95.

6 Románul: „*posedă imobilul sub nume de proprietar*”.

- (iv) az ingatlan nincs kivonva a polgári forgalomból;
- (v) az ingatlan nem képezi bírósági per tárgyát;
- (vi) az ingatlant osztatlan közös tulajdonban birtokolja-e vagy sem; osztatlan közös tulajdon esetén valamennyi birtokos köteles megjelölni a saját tulajdoni hányadokat;
- e) a birtoklást bizonyító irat, amennyiben létezik;
- f) a személyazonosító és családi állapotot igazoló okmányok;
- g) tájékoztató jellegű telekkönyvi kivonat, ha létezik.”

Ez a törvényes lehetőség a birtok feljegyzésére kizárólag az ún. első bejegyzésekre vonatkozik, vagyis azokra az esetekre, amikor az ingatlanok először kerülnek bevezetésre az integrált kataszteri és telekkönyvi nyilvántartásba, összhangban az 1996. évi 7. törvény 41. cikkének (1) bekezdésével, amely a rendszertelen kataszteri⁷ bejegyzésekre vonatkozik.

Ugyanakkor az 1996. évi 7. törvény 13. cikkének (1) bekezdése a rendszeres kataszteri felmérések esetében is lehetővé teszi a birtoklás feljegyzését. Eszerint, ha nem állnak rendelkezésre a tulajdonjogot igazoló okiratok, a tényigazoló birtokállapot kerül feltüntetésre, az alábbi dokumentumok figyelembevételével:

- a) az ingatlan kataszteri felmérésének adatlapja, amelyet a birtokos és a szisztematikus földmérést végző jogosult szakember írt alá;
- b) az önkormányzat által kiállított igazolás, amely tanúsítja, hogy:
  - (i) a birtokos tulajdonosként birtokol;
  - (ii) az ingatlan nem képezi a közvagyon tárgyát, és nem szerepel az állam vagy a helyi tanácsok magántulajdonaként nyilvántartva.

Az 1996. évi 7. törvény 13. cikkének (7) bekezdése kimondja, hogy „minden olyan esetben, amikor a birtokot feljegyezték a telekkönyvbe, a tulajdonjog később telekelhető:

- a) hivatalból, a birtoklás feljegyzésétől számított három év elteltével, feltéve, hogy ez idő alatt nem jegyezték be olyan pert, amely a telekkönyvi bejegyzést vitatná. Ebben az esetben, elérve az elbirtoklásra vonatkozó szabályoktól, a tulajdonjog a törvény erejénél fogva, a határidő lejártától kezdve megszerzettnek minősül, bármiféle további igazolás vagy eljárás nélkül;
- b) a birtokos vagy annak jogutódai kérelmére, a tulajdonjogot tanúsító okirat alapján, a törvényben előírt bármely tulajdonszerzési mód útján.”

3. A hároméves elbirtoklás elméleti és gyakorlati kérdései

Ez a sajátos elbirtoklási forma nyilvánvaló és kivételes eltéréseket mutat a Polgári Törvénykönyvben szabályozott elbirtoklástól.⁸ Az 1996. évi 7. törvényben meghatározott hároméves különleges elbirtoklás, amelynek alkalmazása semmiféle bírósági ellenőrzést

⁷ Románul: „cadastru sporadic”.

⁸ A szakirodalomban a szóban forgó tárgykörben a következő elemzések jelentek meg: Dragoş ISACHE: *Nici posesia nu mai e ce-a mai fost, partea I*, Buletinul Notarilor Publici, 26/6, <https://buletinulnotarilor.ro/nici-posesia-nu-mai-e-ce-a-fost-partea-i-continua-re-in-numarul-viitor/> (letöltés ideje: 2025. 08. 11.) és Dragoş ISACHE: *Nici posesia nu mai e ce-a mai fost, partea a II-a*, Buletinul Notarilor Publici, 27/1, <https://buletinulnotarilor.ro/nici-posesia-nu-mai-e-ce-a-fost/>,

nem feltételez, álláspontunk szerint indokolatlan és a jogbiztonság szempontjából vitatható jogtechnikai megoldás. Gyakorlati alkalmazása – véleményünk szerint – számos problémát jelenthet, pl. a polgári jogi forgalom biztonsága tekintetében vagy a tulajdonjog törvényi garanciáinak érvényesülése szempontjából.⁹

A szisztematikus kataszteri rendszer kivitelezése során az egyik legsúlyosabb problémát az jelenti, hogy bizonyos ingatlanok – különösen a földterületek – esetében hiányozhatnak a tulajdonjogot igazoló okiratok, jóllehet e javak birtokában természetes személyek állnak. E helyzet egyaránt előfordul mind a kollektivizálás alá soha nem vont közigazgatási-területi egységekben, mind pedig az egykori mezőgazdasági termelőszövetkezetek által használt földek esetében. Ugyanakkor az ország teljes területén, a települések bel- és külterületén végzett felmérési munkálatok során olyan nagyságbeli eltéréseket is feltártak, amelyek korábban a kataszteri vagy adónyilvántartásokban szereplő adatokhoz képest többletet vagy hiányt mutattak. Valójában nem azonosítható az ország egyetlen olyan régiója sem, amelyet e problémák nem érintettek volna. A kataszteri tevékenységek eredményeképpen nagyszámú olyan ingatlan vált ismertté, amelyek tekintetében a tulajdonjog jogosultjai nem voltak azonosíthatók, ugyanakkor azokat olyan személyek birtokolták, akiknek sem a földreform előtti, sem pedig az azt követő időszakból nem állt rendelkezésükre olyan bizonyító erejű okirat, amely a tulajdonjog fennállását hitelt érdemlően igazolta volna. Számos esetben e személyeket a helyi adóhivatal nyilvántartásaiban mégis regisztrálták mint földadó-kötelezetteket. Ez a körülmény világosan rámutat arra, hogy éles disszociáció áll fenn a birtoklás gyakorlása és a tulajdonjog jogi elismerése között. Az ily módon kialakult helyzetek tehát egyrészt a kataszteri felmérések során feltárt területkülönbségekre, másrészt olyan különálló ingatlanokra vonatkoznak, amelyeknél teljes egészében hiányoznak a tulajdonjogosult személy azonosítására alkalmas okiratok.

Egy sajátos, ugyanakkor országos szinten is általános jelentőséggel bíró problémakör az engedély nélkül kivitelezett építményekre vonatkozik, különösen a vidéki településeken.¹⁰ Ezeket főként a kommunista időszakban vagy az azt követő periódusban valósították meg. A jelenség olyan területi-közigazgatási egységekben is számottevően előfordult, ahol a birtokosok tulajdoni igazolásokkal¹¹ rendelkeztek, és jogilag módjukban állt volna az építési engedélyek megszerzése. Ennek ellenére a gyakorlatban az épületek kivitelezése engedélyek és a hatóságok érdemi ellenőrzése nélkül zajlott, amelynek következtében jelentős számú épületingatlan az engedélyezési keretrendszer megkerülésével jött létre. A jogi nehézségek különösen akkor mutatkoztak meg, amikor ezen épületek tulajdonosai rendelkezni kívántak az ingatlanjaikkal – pl. átruházás, vagy a tulajdon megosztása révén –, azonban nem rendelkeztek a törvény

(letöltés ideje: 2025. 08. 11.); Liviu Marius HAROSA: *Înscrierea posesiei în cartea funciară. Contemplări ale doctrinei și aplicări în jurisprudență*, *Revista Română de Drept Privat*, 2021/3–4, 483–581; Valeriu STOICA: *Înscrierea posesiei în cartea funciară în cadrul înregistrării sistematice și al înregistrării sporadice*, *Revista Română de Drept Privat*, 2018/2, 159–179.

⁹ Egy szerző az elbirtoklás „szörnyű alkalmazásáról” („*aplicarea monstruoasă*”) beszél, amikor az 1996. évi 7. törvény által előírt rövid elbirtoklást minősíti, lásd ISACHE: *Nici posesia..., partea I, i. m.*

¹⁰ Például: lakóházak, istállók, termelési vagy raktárhelyiségek stb.

¹¹ Románul: „*adeverințe de proprietate*”.

által előírt építményigazoló iratokkal. A jogalkotó nem hozott létre olyan külön vagy egyszerűsített eljárást – az elbirtokláshoz hasonló jogi konstrukció mintájára –, amely gyors és hatékony módon tisztázta volna az ilyen építmények jogi státuszát. Ehelyett olyan mechanizmust vezetett be, amely lehetővé tette az engedély nélkül megvalósított épületek telekkönyvi nyilvántartásba vételét.¹² Az építmények egyszerű telekkönyvi bejegyzése azonban – amennyiben hiányzik a tulajdonjogot igazoló okirat vagy más, erre alkalmas jogcím – nem jelent tényleges megoldást a dologi jogosult azonosítására. Sőt, a gyakorlatban sok esetben további bonyodalmakat is eredményezett: előfordult ugyanis, hogy a telekkönyvben tulajdonosként szereplő eladók vagy örökösök nyilatkozatai alapján kiderült, hogy az építményeket valójában szüleik, korábbi felmenőik vagy akár harmadik személyek kivitelezték.

A nem kollektivizált területi-közigazgatási egységekben található földterületek vonatkozásában a tulajdoni okiratok hiányának krónikus problémáját egy sajátos megoldással rendezték, nevezetesen a „*tulajdonosként gyakorolt birtoklás*” *sui generis* kategóriájára hivatkozva. E megközelítés szerint a tulajdoni okiratok hiánya a birtoklás ezen különös értelmezésével került áthidalásra. Erre utal a 429312/1404/2010. számú, az Országos Kataszteri és Ingatlan-nyilvántartási Ügynökség és a Romániai Közjegyzők Országos Szövetsége között kötött együttműködési jegyzőkönyv 3. pontja is, amely meghatározta az ingatlan-nyilvántartási műveletek alkalmazásának módozatát a kataszteri és ingatlan-nyilvántartásról szóló 1996. évi 7. törvény előírásai szerint.

A szisztematikus kataszteri ingatlan-nyilvántartás megvalósításának összefüggésében a jogalkotó szükségesnek ítélte egy olyan sajátos közigazgatási mechanizmus bevezetését, amely a földterületek tényleges birtokosainak – akiket a norma általánosan „*birtokosoknak*” határoz meg – lehetőséget biztosít a tulajdonjog megszerzésére anélkül, hogy bármilyen bírósági ellenőrzésre vagy beavatkozásra szükség lenne.

A hatályosított konstrukció abból indult ki, hogy megalkotják a telekkönyveket anélkül, hogy meghatározott tulajdonos feltüntetésre kerülne, azonban a birtokos adatait feljegyzik, a kataszteri munkálatok folytatódnak, majd egy meghatározott idő elteltével – a birtokos telekkönyvi bejegyzésének időpontjától számítva – a birtokjog automatikusan átalakul tulajdonjoggá. Ez a megoldás ténylegesen a birtoklás tulajdonná való konverzióját alapozta meg, amely három év elteltével, a bírósági eljárás teljes mellőzésével jön létre. E jogtechnikai eljárás a klasszikus polgári jog intézményeit helyettesítette – így a régi Polgári Törvénykönyv által előírt 30 éves elbirtoklást, illetve az ún. telekkönyven kívüli elbirtoklást, amelynek alkalmazhatósága tíz év –, egy gyorsított eljárással, amely a rendszeres ingatlan-nyilvántartás sürgős befejezésének szükségességére utal. Lényegében egy egyszerűsített procedúra került alkalmazásra, amelyre a birtoklás bírói ellenőrzésének hiánya jellemző, akár a birtoklás feljegyzése, akár annak tulajdonjoggá történő átalakulása során. A nyilvánosság biztosítása minimális, hiszen legelőször a birtoklás feljegyzése történik, majd a tulajdonszerzés automatikusan, a 3 éves határidő leteltével, bírósági eljárás nélkül érvényesül.

12 Az építési munkálatok engedélyezéséről szóló 1991. évi 50. törvény 37. cikkének (6) bekezdése szerint.

E jogszabályi megoldás gyakorlatilag a bírói kontroll teljes körű kizárását eredményezte az ingatlan-nyilvántartási nyilvánosság szempontjából, amely a gyakorlatban súlyos következményekkel jár(t), hiszen semmiféle közigazgatási szerv nem helyettesítheti – még részben sem – az igazságszolgáltatás alkotmányos funkcióját.

Ez az értelmezési irányvonal a birtoklás intézményét nem egy konszolidált tényállás védelmére szolgáló eszközként kezelte, hanem pusztán mint eljárásjogi eszközt, amely az ingatlan-nyilvántartási célkitűzések gyors végrehajtását hivatott elősegíteni.

A birtoklás ingatlan-nyilvántartásba történő bejegyzésének alkalmazási körére vonatkozóan a jogszabályi rendelkezések oly módon kerültek megfogalmazásra, hogy e művelet – akár az eseti (rendszeretlen), akár a szisztematikus (rendszeres) kataszteri rendszerben – akkor is végrehajtható, ha már létezik azonosított tulajdonos, illetve ha korábban tulajdoni igazolás is kiadásra került. Továbbá a jogi keret lehetővé teszi a birtokbejegyzési kérelmek benyújtását még abban az esetben is, amikor a szisztematikus kataszteri munkálatok már lezárultak, és ennek megfelelően a dologi jogok jogosultjai is meghatározásra kerültek.¹³ Tulajdonvédelmi szempontból ezek a jogszabály-módosítások alapvető aggályokat vetnek fel: amennyiben a birtoklás telekkönyvi feljegyzése olyan helyzetekben is megengedett, amikor a tulajdonjog már bejegyzett, ez a tulajdonos védelmének csorbulásához vezet, mivel lehetővé teszi az ingatlan jogi helyzetének közigazgatási úton történő megkérdőjelezését vagy átalakítását, bírósági beavatkozás nélkül.

Ebből következően – egy szakirodalmi állásponthez csatlakozva¹⁴ – az ilyen jelleű szabályozás lényegében a tulajdonjog alkotmányos és polgári jogi védelmének körét érinti, és várhatóan a jövőben az Alkotmánybíróság elé kerülhet mint kritikai vizsgálat tárgya. A felvetődő alapkérdés a szabályozás koherenciájára és észszerűségére vonatkozik: mi indokolja a birtok bejegyzésének engedélyezését olyan helyzetekben, amikor a tulajdonjog már igazolt, és megfelelő jogcím alapján fennáll? Ha a jogalkotó által megoldani kívánt probléma alapvetően a tulajdoni iratok hiányában állt, akkor nem világos, mi legitimálja a közigazgatási eljárás kiterjesztését azokra az esetekre is, amikor a tulajdonjog már dokumentumokkal alátámasztható.

A hároméves különleges elbirtoklás 1996. évi 7. törvény általi bevezetése ugyanakkor normatív feszültséget teremt: ha a dologi jogosult személye iratokkal igazolható, akkor megszűnik annak indokoltsága, hogy fennmaradjon a birtokbejegyzés és annak tulajdonná alakulásának különleges eljárása, és kizárólag a Polgári Törvénykönyvben szabályozott elbirtoklás, illetve a dologi jogok megállapítását és védelmét célzó bírói mechanizmusok alkalmazandók. Ezen túlmenően úgy véljük, hogy még abban az esetben is, ha a szisztematikus kataszteri munkálatok során a tulajdonos személye nem azonosítható, az ingatlan műszaki adatokkal (helymeghatározás az 1970-es sztereografikus koordináta-rendszerben, szomszédosági viszonyok feltüntetése, területnagyság-számítás, esetleges építmények azonosítása) rögzíteni kellene, tulajdonos vagy birtokos megnevezése nélkül. Az így keletkező ún. „szabad parcellák” alkalmasak lennének odaítélésre a tulajdon-visszaszolgáltatási jogszabályok alkalmazásánál, a földalap

13 A kataszteri és ingatlan-nyilvántartásról szóló 1996. évi 7. törvény 41. cikkének (8) bekezdése és 13. cikkének (2) bekezdése értelmében.

14 ISACHE: *Nici posesia..., partea I, i. m.*

bizottságok rendelkezése szerint. Ha pedig egy adott közigazgatási egységben a földtörvények végrehajtásának lezárulta után is fennmaradna a „szabad” státusz, akkor a birtokbejegyzés az érintett területileg illetékes önkormányzat javára lenne feltüntethető. Ennek érdekében *de lege ferenda* szükséges lenne módosítani az 1996. évi 7. törvény 13. cikkének (15) bekezdését.¹⁵

A szakirodalomban¹⁶ és a bírói gyakorlatban¹⁷ fokozatosan kialakult az az álláspont, miszerint az a törvényhozói konstrukció, amelynek értelmében a tulajdonjog megszerzése a birtokláson alapul – akár a rendszeres kataszteri eljárások, akár az eseti kérelmek alapján indított bejegyzések keretében –, önálló, eredeti módját képezi a tulajdonszerzésnek, és valójában egy sajátos, a megszokottól eltérő elbirtoklási formának tekinthető. Noha az illetékes közigazgatási szervek (elsősorban az Országos Kataszteri és Ingatlan-nyilvántartási Ügynökség – ANCP, illetve a területi hivatalok – OCPI) és az 1996. évi 7. törvény szigorú értelmezésére épülő adminisztratív gyakorlat sok esetben vonakodik e mechanizmust az „elbirtoklás” fogalmával azonosítani, a szakirodalom és a bírósági gyakorlat mégis lényegében arra mutat rá, hogy a szabályozás joghatásai megfelelnek egy *sui generis*, a Polgári Törvénykönyvben szabályozott klasszikus formáktól elkülönülő elbirtoklási konstrukciónak.

Az 1996. évi 7. törvény által hatályosított különleges elbirtoklási lehetőség egy meghatározott eljárási folyamatot ír elő, amelynek kiindulópontja a birtoklás bejegyzése az ingatlan-nyilvántartásba. Amennyiben hiányoznak a tulajdonjogot igazoló jogcímek, a birtoklás bejegyzése – a törvény által előírt dokumentumok és formai követelmények alapján – három év elteltével a tulajdonjog automatikus keletkezését vonja maga után, feltéve, hogy ezen időszakban nem kerül sor olyan peres eljárás megindítására, amely az adott bejegyzést vitatná. A gyakorlati alkalmazás szempontjából a rendszeres kataszteri munkálatokra vonatkozó előírások az 1996. évi törvény 13. cikkének (1)–(16) bekezdéseiben található, míg az eseti (rendszerellen) kataszteri eljárásokra a 41. cikk (3)–(10) bekezdése tartalmaz irányadó rendelkezéseket. A procedura tényleges működése tehát úgy valósul meg, hogy a birtok tulajdonná való átalakulása nem esik előzetes bírósági kontroll alá, és nem követi a hagyományos, a polgári jogban kialakult szabályozási előírásokat, amelyek az elbirtoklás útján szerzett dologi jogok ingatlan-nyilvántartási bejegyzését biztosítják.

Az egyik legsúlyosabb problémát az jelenti, hogy sem közigazgatási, sem bírósági úton nem működik olyan hatékony mechanizmus, amely a birtoklás lényegi feltételeit ellenőrizné sem a bejegyzés időpontjában, sem pedig abban a pillanatban, amikor az tulajdonjoggá alakul át. A birtoklás minősége – legyen szó jóhiszeműségről vagy rosszhiszeműségről – nem képezi kötelező eljárási vizsgálat tárgyát.¹⁸ E mulasztás folytán

15 Jelenleg a 13. cikk (15) bekezdésének tartalma a következő: „Az olyan ingatlanok esetében, amelyek tulajdonosai, birtokosai vagy bírlalói [...] a hivatalból lefolytatott rendszeres ingatlan-nyilvántartási munkálatok során nem azonosíthatók, valamint a birtokos minőségére vonatkozó dokumentumok [...] hiányában a tulajdonjogot ideiglenesen a közigazgatási-területi egység javára kell bejegyezni. [...]”

16 HAROSA: *i. m.*, 499; STOICA: *i. m.*, 170.

17 Legfőbb Ítélő- és Semmitőszék 2022. 10. 03./58. határozata, Románia Hivatalos Közlönye, 2022. november 21., 1120. sz.

18 STOICA: *i. m.*, 168.

komoly visszaélési lehetőségek nyílnak meg: rosszhiszeműen ingatlant megszerző vagy elfoglaló személyek három év elteltével végleges tulajdoni címet nyerhetnek anélkül, hogy bármely hatóság ténylegesen vizsgálta volna a birtoklás valódiságát, folyamatosságát vagy jogszerűségét.

A rendszeres kataszteri eljárásban a birtokos joghelyzete – tehát a jó- vagy rosszhiszeműsége – egyáltalán nem bír jogi jelentőséggel a birtokbejegyzés hatásai szempontjából. Ennek következtében az a személy is tulajdonossá válhat mindössze három év elteltével, aki tudatában van annak, hogy birtoklása mögött nincs semmiféle érvényes jogcím. Ez felveti a kérdést: milyen alapon lehetne ilyenkor mégis a jóhiszeműség fennállását feltételezni, és milyen jogi indokokra épülhetne ez, amikor maga a birtokos tisztában van azzal, hogy birtoklása jogilag megalapozatlan. A gyakorlatban ez egy olyan automatizmushoz vezet, amelyben az a tény, hogy az ingatlan-nyilvántartásban nem jelenik meg sem igénybejelentés, sem perindítás, önmagában elegendőnek minősül a birtoklás hasznosságának, folyamatosságának és zavartalanságának vélelmezésére. E procedurális, adminisztratív úton létrehozott abszolút vélelem ténylegesen helyettesíti azt az érdemi vizsgálatot, amelyet független bíróság hivatott lenne biztosítani. Ennek következményeként a klasszikus elbirtoklási eljárás elengedhetetlen garanciái – így a birtoklás időtartamának, folyamatosságának, hibátlanságának ellenőrzése, valamint a jóhiszeműség értékelése – gyakorlatilag kiüresednek és megszűnnek.

A jogállamiság alapelvei és a tulajdonhoz fűződő jog védelme szempontjából azok a megoldások, amelyek lehetővé teszik a birtoklás adminisztratív átalakítását tulajdonjoggá tényleges ellenőrzés nélkül, kétségessé teszik a polgári forgalom biztonságát. Az ilyen eljárások fokozzák annak veszélyét, hogy a földalap mesterségesen, formális és könnyen aktiválható eljárások révén kerüljön gyarmatosításra, miközben jelentősen megnehezítik a tényleges jogosultak számára a jogi helyzet helyreállítását, különösen akkor, ha azok távollévők vagy objektív akadályok folytán nem tudnak részt venni a földmérési folyamatokban. Az 1996. évi 7. kataszteri és ingatlan-nyilvántartási törvény alapján működő gyorsított elbirtoklási rendszer tulajdonképpen egy sajátos jegyekkel bíró, ugyanakkor eljárási hiányosságokkal terhelt ún. elbirtoklási konstrukció. Legitimítása csak abban az esetben tartható fenn, ha hatékony garanciális mechanizmusokkal egészül ki: bizonyítékok tényleges vizsgálatával a birtoklás bejegyzésének és tulajdonná alakításának pillanatában, hiteles okiratok vagy tanúkkal megerősített közjegyzői nyilatkozatok alkalmazásával, a potenciálisan érintett felek valós tájékoztatását és bevonását biztosító eszközökkel, valamint – nem utolsósorban – egy tényleges bírói kontroll lehetőségével. Ezek hiányában a birtoklás közigazgatási úton történő átváltoztatása tulajdonjoggá joggal vonja maga után a tulajdonvédelem és a jogbiztonság szempontjából megfogalmazott kritikákat.

A szisztematikus kataszteri munkálatok során különösen problematikus a birtokosként feltüntetett személyek pontos azonosítása, ami alapvető kérdéseket vet fel. Egyes esetekben olyan élő személyekről vagy azok örököséről van szó, akik évtizedeken keresztül gyakoroltak tényleges uralmat földrészletek felett anélkül, hogy rendelkeztek volna tulajdonjogot igazoló iratokkal. Ide sorolhatók-e azok a tulajdonosok is, akik a tulajdonjogcímükben¹⁹ szereplőnél nagyobb területet művelnek? Vagy akár olyan

19 Románul: „*titlu de proprietate*”.

személyek, akik bitorlónak tekinthetők, illetve akik egy előnyös helyzet hasznélvezői? További kérdés, hogy ezen birtokosok jóhiszeműen vagy rosszhiszeműen járnak-e el, birtokosi minőségben gyakorolják-e hatalmukat a föld felett, és vajon birtoklásuk hasznosnak és folytonosnak minősíthető-e? Vizsgálni szükséges továbbá, hogy miként kerülhettek egyesek adónyilvántartásokba vagy a mezőgazdasági nyilvántartó könyvbe, illetve hogy jelenleg bárki – helyzetétől függetlenül – megszerezheti-e ezen bejegyzéseket pusztán annak érdekében, hogy később elindíthassa az elbirtoklási eljárást, és ezáltal a jogos tulajdonosok kárára tulajdont szerezzen.

Noha érthető a jogalkotói szándék, amely a kataszteri és ingatlan-nyilvántartás felgyorsítása érdekében egy egyszerűsített és kivételes jellegű elbirtoklási forma bevezetését célozta, a kérdés az, hogy a törvény által meghatározott határok a gyakorlatban valóban minden esetben tiszteletben maradnak-e. A tényleges alkalmazás ugyanis gyakran eltér a jogszabály deklarált céljától, amit jól mutatnak a birtokosok saját felelősségükre tett nyilatkozatai az eseti kataszteri eljárások során. Ezek a nyilatkozatok olyan helyzeteket tárnak fel, amelyek súlyos visszaélésekhez és a tulajdonhoz fűződő jog visszafordíthatatlan sérelméhez vezethetnek.²⁰ Számos eset ismert, amikor korábbi birtokosok – főként a nem kollektivizált térségekben, tulajdonjogot igazoló iratok nélkül – elhaláloztak, és örökösök mégis lehetőséget kaptak a hagyaték megnyitására, annak elnére, hogy birtokukban nem álltak rendelkezésre bizonyító erejű dokumentumok.²¹

Egy külön kategóriát alkotnak azok a származékos jogcímen szerzők, akik olyan ingatlanok felett szereztek birtoklási jogot, amelyeket olyan személyektől vásároltak, akik maguk sem rendelkeztek tulajdonosi minőséggel. Bár ezen helyzetek kialakulása közvetlenül nem róható fel az állami hatóságoknak, a kellő körütekintés hiánya nyilvánvaló: egy gondosan eljáró vevő nem fizetne vételárat olyan ingatlanért, amelynek érvényes jogcímmel alátámasztott tulajdoni háttere nincs, ami egyértelműen a rosszhiszeműség fennállását valószínűsíti. Jelenleg e szerzők különféle magánokiratokra hivatkoznak, amelyek hitelessége ténylegesen nem kerül ellenőrzésre, s ezek révén kerülnek be az adónyilvántartásokba, majd ennek alapján kezdeményezik a birtokbejegyzési eljárást, amely végül a tulajdonszerzéshez vezet.

A jogalkotói megközelítés egyfajta inkluzív szemléletet tükröz, amennyiben a tulajdonszerzés lehetőségét nemcsak a jóhiszeműeknek biztosítja, hanem azoknak is,

20 ISACHE: *Nici posesia ..., partea II, i. m.*

21 A gyakorlatban azonban az öröklési eljárást megkerülik, akár az örökösök közötti megállapodással, akár egyikük egyoldalú intézkedéseivel, aki bejegyzi magát a mezőgazdasági nyilvántartó könyvbe, majd ezt követően kéri a birtoklás saját nevére történő feljegyzését, így kizárólagosan megszerezheti az ingatlan tulajdonjogát anélkül, hogy az állami költségvetésbe esedékes adókat kifizetné, mivel az általános kataszteri rendszer nyilvántartásába való bejegyzés ingyenes. Megállapodás hiányában a helyzet gyakran még problémásabb: az egyik örökös visszaélészerűen elfoglalja a legértékesebb földterületet vagy az örökség épületét, kihasználva a többiek távollétét vagy érdektelenségét, és megszilárdítja helyzetét az adónyilvántartásba való bejegyzéssel, a tulajdonostársak említése nélkül. Ez a helyzet komoly kérdéseket vet fel a tulajdonostárs vagy örököstársak által a közös vagyon felett gyakorolt birtoklás jogi helyzetével, és azzal kapcsolatban, hogy ez hasznos birtoklásnak minősülhet-e. A lényegi következmény az e mechanizmus révén megszerzett jog megtámadhatatlan jellege, ami lehetetlenné teszi a helyzet orvoslását a többi tulajdonostárs kárára, miután a birtoklási határidő lejárt.

akik szándékosan figyelmen kívül hagyják a jogszabályokat, vagy akár jogosulatlan előny megszerzésére törekszenek. E szabályozói irányvonal elsődleges indoka a kataszteri nyilvántartás mielőbbi lezárásának szándéka, még akkor is, ha ez nyilvánvaló visszaélések eltűrésével járhat.

Külön problémakört jelent az a helyzet, amikor már léteznek a telekkönyvbe bejegyzett tulajdonosok, ugyanakkor a kataszteri munkálatok során – akár szisztematikus, akár eseti formában – birtokosokat is azonosítanak, akik képesek ugyanazon ingatlanra birtokbejegyzést eszközölni. Ez olyan kétséges jogi átfedést eredményez, amely sérti a tulajdonvédelem elveit. A szakirodalomban hangsúlyosan megfogalmazódott, hogy az 1996. évi 7. kataszteri és ingatlan-nyilvántartási törvény által szabályozott elbirtoklás kivételes jelleggel bír, s kizárólag azon esetekre vonatkozik, amikor nem állnak rendelkezésre tulajdonjogot igazoló okiratok.²² Amennyiben viszont léteznek ilyen dokumentumok, a Polgári Törvénykönyv elbirtoklásra vonatkozó rendelkezései az irányadók, amelyek szigorúbb tartalmi kontrollt és fokozott garanciális elemeket biztosítanak.

A birtoklás problematikája, amelyet a kataszteri és ingatlan-nyilvántartásról szóló 1996. évi 7. törvény szabályoz, alapvető kérdéseket vet fel annak természetét és jogi sajátosságait illetően. Vajon valódi, a Polgári Törvénykönyvben meghatározott jegyekkel rendelkező birtoklásról van szó, vagy csupán egy formális, tartalom nélküli jogi fikcióról? Megkerülhetetlen a kérdés, hogy ez a birtoklás egyező-e a nem tulajdonos által gyakorolt birtoklással, amelyet a Polgári Törvénykönyv 916. cikke szabályoz, avagy egy önálló, *sui generis* kategóriát alkot. Felvetődik továbbá, hogy lehetséges-e két, egymással párhuzamos birtoktípus létezése, amelyek egyaránt elvezethetnek a tulajdonjog elbirtoklás útján történő megszerzéséhez. Amennyiben elfogadjuk, hogy az 1996. évi 7. számú törvény a birtoklásnak rövidített időtartamhoz kötött elbirtoklási hatást tulajdonít, úgy annak legalább a birtoklás általános, a jog által megkövetelt feltételeinek – például a hibátlanságnak, megszakítás nélküli gyakorlásnak – meg kellene felelnie. Bár a jogalkotó bevezethetett volna eltéréseket e követelményektől, a törvény ilyen jellegű szabályozást nem tartalmaz. Márpedig ezek hiányában nem beszélhetünk valódi, a Polgári Törvénykönyv szerinti joghatásokkal bíró birtoklásról.

A hatályos polgári jogi normák szerint kizárólag a hasznos birtoklás – amely mentes a hibáktól – vált ki joghatásokat. A hibás birtoklás legfeljebb az ingatlan feletti uralomnak tekinthető, amelynek nincsenek jogkövetkezményei, és így nem azonosítható a Polgári Törvénykönyvben meghatározott birtoklás fogalmával. Ebből következően a birtoklás megszűnésére, valamint a hibáira irányadó rendelkezéseket szükségszerűen alkalmazni kellene az 1996. évi 7. törvény szerinti birtoklási esetben is. A normatív valóság azonban ennek ellentmond. Az 1996. évi 7. törvény 13. cikkének (7) bekezdése, illetve 41. cikkének (9) bekezdése alapján ugyanis nincs olyan jogi mechanizmus, amely a birtoklás hasznosságát vagy folyamatosságát vizsgálná. A szabályozás egy abszolút vélelmet állít fel: birtoklásnak tekinti a tényleges állapotot, és annak elbirtoklási hatást tulajdonít, amennyiben a telekkönyvben nem szerepel jogvita. Ráadásul a 41. cikk (8) bekezdés d) pont i) alpontja kifejezetten előírja, hogy a tulajdonos nyilatkozatában rögzítse: a birtoklás tulajdonosi minőségben történik, ami arra utal, hogy a jogalkotó

²² Valeriu STOICA: *Drept civil. Drepturile reale principale*, C.H. Beck, București, 2021, 174.

szándéka az volt, hogy a birtoklást a közjogi szabályozás általános kritériumainak vesse alá. A helyzet még bonyolultabb a szisztematikus kataszteri munkálatok során, ahol a törvény már ezt a nyilatkozatot sem követeli meg, hanem megelepszik egy helyi tanács által kiállított igazolással, amely általános megfogalmazásban állítja, hogy az adott személy a közösség tudomása szerint a szóban forgó ingatlant tulajdonosi minőségben birtokolja.²³ A kérdés azonban, hogy e „köztudomás” honnan ered, illetve milyen bizonyító erővel bír, teljes mértékben nyitva marad.

A közigazgatási gyakorlat alátámasztja, hogy a mezőgazdasági nyilvántartó könyvekbe történő bejegyzés és az igazolások kiadása gyakran tényleges ellenőrzés nélkül történik, ezért az így keletkező dokumentumok hiányosak vagy hibásak lehetnek. Ennek ellenére e papírok alapján a birtoklást bejegyzik a telekkönyvbe, és rövid idő elteltével – akár olyan személyek javára is, akik valójában csak elfoglalók vagy bitorlók – tulajdonjoggá alakul át. Felmerül tehát a kérdés: indokolt-e ilyen gyors és ellenőrzés nélküli elbirtoklási hatást tulajdonítani, különösen olyan esetekben, amikor nincs tulajdonjogi jogcím, és a birtoklás tényleges fennállása sem esik szigorú vizsgálat alá? A felhasznált műszaki dokumentumok – az ingatlan adatlapja és a szomszédsági jegyzőkönyv – kizárólag topográfiai szerepet töltenek be, a határok rögzítésére szolgálnak, és nem alkalmasak a tulajdonjog igazolására. A szomszédoknak pedig semmilyen jogkörük nincs a birtoklás jogi minőségének megerősítésére. Ennek következményeként az a személy, aki önmagát „*birtokosnak*” deklarálja, három év elteltével végleges tulajdoni címet szerezhethet pusztán nyilatkozatok és adminisztratív iratok alapján, ahol az egyetlen eljárási legitimitációs kritérium az, hogy a telekkönyvben ne szerepeljen peres bejegyzés.

A birtoklás folyamatosságának független bírói megállapítása, a hibák feltárása, valamint a jóhiszeműség vizsgálata a jogbiztonság elengedhetetlen feltételeit jelentik az elbirtoklás megállapításának céljából. E garanciák nem helyettesíthetők – csak feltételelesen és részben – egy olyan adminisztratív irategyüttessel, amelynek a jogszabály formálisan csaknem abszolút bizonyító erőt tulajdonít. Amennyiben az igazságszolgáltatás nem avatkozik be, hiányzik az objektív ténymegállapítás, így azok a bejegyzések, amelyek a tulajdon átruházásának alapjául szolgálnak, ellenőrizetlenek maradnak, és ebből következően tévedésekre, illetve visszaélésekre kerülhet sor. A gyakorlati érvek – beleértve a rendszeres kataszteri nyilvántartás megvalósítását kísérő pénzügyi vagy politikai nyomást – nem igazolhatják az alapvető tulajdonvédelmi elvek feláldozását. Sem a külső finanszírozás, sem a munkálatok felgyorsításának imperatívusza nem teszi legitimmé olyan eljárások elfogadását, amelyek hosszabb távon jogi zűrzavart és jelentős társadalmi feszültséget generálnak. Az állam köteles olyan közszolgáltatásokat biztosítani, amelyek tisztességesek és ellenőrizhetők; minden olyan eljárási egyszerűsítés, amely a későbbi hibák orvoslásának terhét a polgárokra hárítja, valójában a kockázat tisztességtelen áthárítását jelenti. Ha egy tulajdonos már azonosítható és a telekkönyvben be van jegyezve, az ellene lefolytatott egyszerűsített, bírósági kontroll nélküli adminisztratív elbirtoklási eljárás a tulajdonjog súlyos sérelmét jelenti.

23 Például: mezőgazdasági nyilvántartásokból származó információk alapján, adóhivatali vagy a helyi tanács által kezelt nyilvántartások szerint stb.

4. Következtetések

A birtoklás tulajdonkeletkeztető hatása természeténél fogva megfontolt és kiegyensúlyozott megközelítést követel. A tulajdonjog birtoklás útján történő megszerzése nem tekinthető olyan sürgősségi jogalkotási eszköznek, amely garanciák nélkül alkalmazható. A birtoklás – különösen annak elbirtoklási hatást kiváltó formája – kezelését a legnagyobb körültekintéssel kell megvalósítani, olyan eljárások keretében, amelyek tükrözik az intézmény társadalmi jelentőségét, és megfelelő egyensúlyt teremtenek az igazgatási hatékonyság és az alapjogvédelem között. A birtoklás nem válhat sem politikai önkény, sem statisztikai-adminisztratív célok eszközévé; továbbra is szükség van a szigorú eljárási szabályokra és azokra a vizsgálati mechanizmusokra, amelyek biztosítják a tulajdonátruházások legitimitását és stabilitását.

Összegzésként: a szóban forgó jogi keret túlságosan megkönnyíti a tulajdonszerzést, oly módon is, hogy az a már telegkönyvbe bejegyzett tulajdonosokkal szemben is érvényesülhet. Ez a helyzet komoly kétségeket ébreszt a jogalkotó szándékai, illetve az eljárásnak a polgári jog alapelveivel való összeegyeztethetősége kapcsán. Álláspontunk szerint kizárólag a Polgári Törvénykönyvben szabályozott elbirtoklási rendszernek kellene fennmaradnia, azaz a jogviták elbírálására és a dologi jogok védelmére szolgáló bírósági mechanizmusoknak. *De lege ferenda szükséges az 1996. évi 7. számú kataszteri és ingatlan-nyilvántartási törvényben szabályozott hároméves különleges elbirtoklás eltörlése. Ennek megfelelően, ha a rendszeres kataszteri munkálatok során nem sikerül az ingatlan tulajdonosát azonosítani, célszerű lenne azt csupán műszaki adatokkal (1970-es sztereografikus koordináta-rendszerben való azonosítás, szomszédságok feltüntetése, területnagyság analitikus módszerekkel történő kiszámítása, esetleges építmények feltüntetése) nyilvántartásba venni, tulajdonos vagy birtokos nevesítése nélkül. Az ún. „szabad” ingatlanként nyilvántartott terület ezután a földalaphbizottságok restitúciós jogszabályok alkalmazási körébe kerülhetne, a földalaphbizottságok rendelkezésére. Ha pedig a földtörvények végrehajtásának lezárulta után az adott közigazgatási egység területén található ingatlan továbbra is szabad státuszban maradna, a birtoklás bejegyzését az illetékes közigazgatási-területi egység javára kellene engedélyezni. E logika alapján szükséges de lege ferenda az 1996. évi 7. törvény 13. cikke (15) bekezdésének módosítása.*

Irodalomjegyzék

1. Liviu Marius HAROSA: Înscrierea posesiei în cartea funciară. Contemplări ale doctrinei și aplicări în jurisprudență, Revista Română de Drept Privat, 2021/3–4, 483–581.
2. Dragoș ISACHE: *Nici posesia nu mai e ce-a mai fost, partea a II-a*, Buletinul Notarilor Publici, 27/1, <https://buletinulnotarilor.ro/nici-posesia-nu-mai-e-ce-a-fost/> (letöltés ideje: 2025. 08. 11.)
3. Dragoș ISACHE: *Nici posesia nu mai e ce-a mai fost, partea I*, Buletinul Notarilor Publici, 26/6, <https://buletinulnotarilor.ro/nici-posesia-nu-mai-e-ce-a-fost-partea-i-continuare-in-numarul-viitor/> (letöltés ideje: 2025. 08. 11.)

4. Cristian Alexandru MITROI: *Condițiile și efectele uzucapiunii de „foarte scurtă durată” în reglementarea actuală a Legii nr. 7/1996*, Revista Universul Juridic, 2020/7, 26–46.
5. Cristian Alexandru MITROI: *Natura juridică și domeniul de aplicare al uzucapiunii de „foarte scurtă durată” în reglementarea actuală a Legii nr. 7/1996*, Dreptul, 2020/7, 84–95.
6. Valeriu STOICA: *Drept civil. Drepturile reale principale*, C.H. Beck, București, 2021.
7. Valeriu STOICA: *Înscrierea posesiei în cartea funciară în cadrul înregistrării sistematice și al înregistrării sporadice*, Revista Română de Drept Privat, 2018/2, 159–179.

ILYÉS KINGA

Az utóöröklés hatályos romániai szabályozásának történeti háttere

The Historical Background of the Regulation of Fideicommissary Substitution in Romania

Abstract: The institution of fideicommissary substitution (*substitutio fideicommissaria*) has undergone significant transformations in Romanian law, reflecting amendments to the civil codes and shifting legislative priorities. Initially regulated by the Calimach Code (1817–1865), it was then expressly prohibited by the Civil Code of 1864 and thus lacked statutory recognition for more than a century. The Civil Code currently in force (entered into force in 2011) reintroduced the institution in a modernized form adapted to contemporary legal needs. This article traces the historical development of fideicommissary substitution in Romania, analysing its Roman law roots and both its earlier and current regulation.

Keywords: fideicommissary substitution, fideicommissum, estate planning, intergenerational transfer of wealth

Összefoglaló: Az utóöröklés jogintézménye jelentős átalakuláson ment keresztül a román jogban, tükrözve a polgári törvénykönyvek változásait és az éppen aktuális jogalkotói prioritásokat. Kezdetben e jogintézményt a Calimach-kódex (1817–1865) szabályozta, majd az 1864. évi Polgári Törvénykönyv kifejezetten tiltotta, így több mint egy évszázadon át nem vonatkozott rá jogi szabályozás. A 2011-ben hatályba lépett, jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyvben a jogintézmény modernizált formában került visszavezetésre, amely a mai jogi szükségletekre reagál. Jelen tanulmány az utóöröklés történeti fejlődését vizsgálja Romániában: elemzi annak római jogi gyökereit, korábbi, valamint ma hatályos szabályozását.

Kulcsszavak: utóöröklés, hitbizomány, öröklési tervezés, generációkon átívelő vagyonátadás

1. Terminológiai tisztázás és bevezetés

A téma megkíván egy rövid terminológiai tisztázást: ebben a tanulmányban a római jogi eredetű hitbizományt (*fideicommissum*) és a modern, a román Polgári Törvénykönyvben szabályozott hitbizományi helyettesítést, pontos magyar szakki-fejezéssel *utóöröklést* (*substitutio fideicommissaria*) szigorúan meg kell különböztetni. A tanulmányban a „hitbizomány” kifejezést kizárólag a jogtörténeti értelemben használom. A római jogban a *fideicommissum* eredetileg az örökhagyó bizalmi kérése volt

az örökshöz, amely később jogilag kikényszeríthető juttatássá vált. Ezzel szemben az utóöröklés olyan konstrukció, amelyben az első örökös után előre meghatározott második örökös lép, meghatározott feltételek beálltával. A román Polgári Törvénykönyv szóhasználata a hitbizományi helyettesítés (*substituție fideicomisară*) tükörfordítást feltételeznél; viszont a jelenlegi magyar szaknyelvben pontosabb az „utóöröklés” kifejezés. Sőt, a hitbizományi helyettesítés fogalma tulajdonképpen az utóöröklés mellett az ajándékozási szerződéssel megvalósított helyettesítéseket is magába foglalja, például az élők közötti ajándékozást azzal a megőrzési teherrel, hogy a megajándékozott halála esetén a megjelölt személy (utóörökös) válik tulajdonossá.

A terminológiai tisztázás célja az is, hogy elkerüljük azt a látszatot, mintha a római *fideicommissum* és a modern utóöröklés azonos volna. A két intézmény történetileg, dogmatikailag és funkciójában is eltér egymástól. A *fideicommissum* köre tágabb, az utóöröklés, amint látni fogjuk, a *fideicommissum* egyik altípusa, és sajátos jogintézményként nyilvánul meg. Nem azonos az utóörökléssel a közönséges helyettesítés (*substitutio vulgaris*) sem. A közönséges helyettesítés csupán arra az esetre szól, ha a kijelölt örökös kiesik az öröklésből. Ilyenkor a helyettes örökös a kiesett helyébe lép, de nem utóörökösként, hanem közvetlen főörökösként. Az utóöröklés ezzel szemben a már beállt öröklést követő, előre megszabott tovább szállást rögzíti. A terminológiai következetesség az értelmezési félreértések megelőzése érdekében nélkülözhetetlen. A hitbizomány kifejezés még egy jelentéstartalommal bír a jogtörténetben: olyan családi vagyontömeget is jelentett, amit nem lehetett eladni vagy feldarabolni. Az alapító előre megszabta az öröklési rendet (többnyire az elsőszülött kapta), hogy a birtok nemzedékről nemzedékre egységes maradjon. Főként főnemesi családoknál használták. Ez a típusú hitbizomány nem képezi a jelen tanulmányban a vizsgálat tárgyát.

Az utóöröklés szabályozása összetett múlttal rendelkezik a román jogban. Ez különböző polgári törvénykönyvekben fejlődött ki, és tükrözte a mindenkori társadalmi igényeket. Az utóöröklést a román jogban (pontosabban az elődállam Moldva jogában) eredetileg a Calimach-kódex (1817–1865)¹ rendelkezései szabályozták.² Az 1864. évi Polgári Törvénykönyv³ a jogintézményt tulajdonképpen megtiltotta, így 2011-ig, a jelenleg hatályos Polgári Törvénykönyv⁴ hatálybalépéséig lényegében hiányzott a román jogrendszerből. A hatályos román Polgári Törvénykönyv teljesen új formában vezette vissza az utóöröklést, a modern jogelveket és a mai szükségleteket tükrözve.

1 A Calimach-kódex Moldva első – modern eszmék szerint kodifikált – polgári törvénykönyve volt, amelyet Christian Flechtenmacher és Anania Cuzanos állítottak össze Andronache Donici, Damaschin Bojincă és más jogtudósok közreműködésével, Scarlat Calimach fejedelem kezdeményezésére, aki 1817-ben hirdette ki. A Calimach-kódex elfogadásának kontextusáról lásd VERESS Emőd: *Private Law Codifications in East Central Europe = Lectures on East Central European Legal History*, szerk. SÁRY Pál, Central European Academic Publishing, Miskolc, 2022, 174–175.

2 Calimach-kódex, X. fejezet, 770. cikk.

3 Az 1864. évi Polgári Törvénykönyv, más néven Cuza Polgári Törvénykönyve vagy az 1864-es *Codicele Civil (Codul Civil)*, az Egyesült Román Fejedelemségekben, majd később Romániában volt hatályban 1865. december 1-től egészen 2011. október 1-ig.

4 Románia Polgári Törvénykönyve (*Codul civil*) a 2009. évi 187. törvényben került kihirdetésre, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/175630> (letöltés ideje: 2025. 06. 15.).

Az újbóli bevezetés jelentős változást jelent a román öröklési jogban: visszaállított egy olyan mechanizmust, amely több mint egy évszázadon át nem volt alkalmazható.

A román jogalkotónak sokáig nem volt világos elképzelése az utóöröklés jogintézményének fejlesztéséről. Annak gyakorlati céljai közé tartozik a vagyon generációk közötti zökkenőmentes átadásának elősegítése, a családtagok közötti kapcsolatok védelme, valamint bizonyos vagyontárgyak családon belüli megőrzése. E célok követése azonban nem sértheti az általános öröklési jogi elveket, például az öröklési rend törvényes megállapítását, a végrendelezési szabadság biztosítását, a jövőbeni örökségre vonatkozó ügyletek tilalmát, illetve a feltételes jogok rugalmas gyakorlását. A tanulmány célja az utóöröklés szabályozásának történeti áttekintése által átfogó elemzést nyújtani e jogintézmény romániai fejlődéséről. A tanulmány első részében röviden a római jogi eredetet vizsgálom, majd a Calimach-kódex és az 1864. évi Polgári Törvénykönyv rendelkezéseit elemzem, végül pedig bemutatom az utóöröklés jelenlegi román Polgári Törvénykönyv szerinti szabályozását.

---

2. Történeti háttér

2.1. Római jogi gyökerek

Az utóöröklés gyökerei a római jogig nyúlnak vissza, de fontos különbséget tenni: a rómaiak rugalmas megoldása a *fideicommissum* (bizalmi juttatás) volt, míg a mai értelemben vett utóöröklés már egy másik, modernebb konstrukció. A római végrendeletek formailag nagyon kötöttek voltak, és nem mindenki fogadhatott közvetlenül hagyományt vagy örökséget – ezt nevezik a *testamenti factio passiva* korlátjának.⁵ Emiatt terjedt el a *fideicommissum*: az örökgyógy megkért (később jogilag is kötelezett) valakit, rendszerint a kijelölt örökösöt, hogy a vagyont – vagy annak egy részét – később adja tovább megnevezett személynek. Ehhez gyakran elég volt egy egyszerű kiegészítő írás, a *codicillus*, nem kellett a szigorú végrendeleti formásokat teljesíteni. A *fideicommissum* tehát bizalmi „közvetítő” beiktatásával tette lehetővé, hogy azok is részesüljenek a hagyatékából, akiknek közvetlenül nem lehetett vagy nem volt célszerű adni – időzítéssel vagy feltételekhez kötve.⁶ Az intézmény kialakulását elősegítette, hogy a kereskedői

5 A jog csak bizonyos személyeket tekintett alkalmas örökösnek. Rabszolgák jogilag nem voltak önálló személyek, ezért nem örökölhettek; tipikus megoldás volt, hogy előbb felszabadították őket, és csak utána kaptak juttatást. Külföldiek (peregrinusok) sokáig nem bírtak a római polgárokéhoz hasonló joggal, ezért gyakran egy római örökösön keresztül jutottak a számukra rendelt vagyonhoz. Még meg nem született személyek (például a jövőbeni unoka) értelemszerűen nem lehettek azonnali címzettek; valaki megőrizte a vagyont, és később adta át nekik. Pontatlanul körülírt csoportok (pl. „a város szegényei”) vagy egyesületek sem mindig voltak közvetlen címzettek; ilyenkor egy megbízható személy osztotta szét később a vagyont. Nőkre bizonyos korszakokban külön korlátozások vonatkoztak nagyobb hagyatékknál; ez nem tiltotta meg teljesen a juttatásukat, de gyakran kerülőmegoldásokat igényelt.

6 Codrin MACOVEI: *Reglementarea liberalităților fideicomisare și reziduale în noul Cod civil = Noile Coduri ale României. Studii și cercetări judecătorești*, szerk. Radu I. MOTICA, Lucian BERCEA, Viorel PAȘCA, Ed. Universul Juridic, București, 2011, 224.

réteg – amely a társadalom gazdasági szempontból domináns csoportját jelentette – gyakran kényszerült hosszabb időt külföldön, távoli területeken tölteni, ami megnehezítette számukra a hagyományos végrendelet formai követelményeinek betartását. A *fideicommissum* intézménye lehetőséget biztosított a vagyontárgyak az általános végrendeleti szabályozásnál rugalmasabb és kedvezőbb feltételek melletti átörökítésére:⁷ a *fideicommissum* így a klasszikus római jog formalizmusának merevségére adott gyakorlati válaszként értelmezhető.⁸

A modern romanista jogtudomány több olyan további körülményt is azonosított, amelyek e jogintézmény kialakulásához vezettek. Ezek közé tartozik például az a helyzet, amikor egy *pater familias* vagyoni juttatást kívánt tenni olyan jövőbeli kedvezményezett javára, aki azonban a hatályos jog alapján még nem volt jogosult hagyományt vagy örökséget elfogadni. Ilyen esetekben a vagyont egy, a jog szerint öröklésre képes személyre (*heres fiduciarius*) bízták, egyidejűleg kifejezve az akaratot (*fidei tuae committo*), hogy az később továbbadja azt az eredeti kedvezményezett részére (*fideicommissarius*).

A *fideicommissum* sajátosságai közé tartozott, hogy azt szigorú formai kötöttségek nélkül is érvényesen létre lehetett hozni: történhetett szóban vagy írásban (különösen *codicillus* útján). A rendelkezés hatályosulásához kezdetben nem feltétlenül volt szükség tanúk jelenlétére sem. A végrendelkező megterhelhette vele a végrendeleti örököst, az *ab intestato* örököst vagy akár a hagyományost is, és meghatározott juttatást rendelhetett a *fideicommissarius* javára. E juttatás tárgya lehetett a hagyaték egy része vagy egésze, meghatározott dolog (*res singula*), de akár rabszolga felszabadítása is (*manumissio fideicommissaria*). A *heres fiduciarius* civiljogi tulajdont szerzett, ugyanakkor kötelmi kötelezettség terhelt a juttatás kiadására a kedvezményezett részére.

A *fideicommissum* közvetett, előrelátó és bizalmi alapon működő öröklési konstrukcióként szolgált a végrendelkezők szándékainak érvényesülését. E konstrukció központi eleme a harmadik személy – a *heres fiduciarius*⁹ – bevonása volt, akinek státusza is utal a jogviszony bizalmi jellegére. A *heres fiduciarius* a rendelkezés tárgyát – legyen az a hagyaték egésze, annak meghatározott része vagy konkrét vagyontárgy – a *fideicommissum universale* vagy *particulare* szabályai szerint kapta meg azzal a kötelezettséggel, hogy azt később a megjelölt kedvezményezett (*fideicommissarius*) részére kiadja.¹⁰ A *fideicommissum* gyors térnyeréséhez jelentős mértékben hozzájárult a formai és tartalmi kötöttségek hiányából fakadó rugalmasság. A korai időszakban az intézmény még jogilag nem volt kikényszeríthető, mert alapját a *fides*, azaz a felek közötti

7 Constantin Ștefan TOMULESCU: *Manual de drept privat roman*, Litografia Ministerului Învățământului, București, 1956, 446–449.

8 MACOVEI: *i. m.*, 224.

9 A „fiduciarius” fogalom etimológiája: *fiducia* + *arius* (bizalom + melléknévképző); jelentése: megbízott, előörökös (elsőként rendelt kedvezményezett).

10 Olyan álláspont is létezik, amely szerint a *fiduciarius* nem szerzett tulajdonjogot a rá bízott vagyon felett; annak csupán birtokosa és kezelője (haszonélvezője) volt. Kötelezettségei bizalmi alapon nyugodtak, a vagyontárgy felett tényleges rendelkezési jogosultság nem illette meg. Vö. Dimitrie ALEXANDRESCO: *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, Vol. IV–II., Ed. Națională, Iași, 1914, 504.

bizalom képezte.¹¹ Augustus császár idején azonban a consuli, majd a külön *praetor fideicommissarius* joghatósága révén a teljesítés bíróság is érvényesíthetővé vált (pl. *actio fideicommissi*).

A római klasszikus jogfejlődés időszakában az öröklési jog szabályai oly mértékben szigorúak voltak, hogy a végrendelező gyakran jelentős hagyatéki elemeket rendelt a császár javára annak érdekében, hogy végrendelete érvényessége és végakarátának tisztelgésben tartása biztosított legyen. E gyakorlat célja a császári autoritás – mint jogi és politikai erő – bevonása volt a végintézkedések hatályának védelme érdekében. Hasonló módszert alkalmaztak a végrendelet-hamisítók is: stratégiai hagyományozással igyekeztek legitimálni jogsértő cselekményeiket, és ezáltal elejét venni a végrendelet megtámadásának. Ennek érdekében gyakorta utaltak ki örökséget a császárnak vagy más, nagy befolyással bíró személyeknek, bízva abban, hogy ezek hatalmi pozíciója és jelenléte a végrendeletben elrettenti a potenciálisan érdekelteket a végrendelet érvénytelenítésére irányuló kísérletektől.

A *fideicommissumot* gyakran használták jogszabályi rendelkezések megkerülésére is, ezért annak szabályozása az idők során fokozatosan számos korlátozáson és tartalmi módosításon ment keresztül. A *fideicommissum* a kezdeti időszakban olyan személyek javára is lehetővé tette a juttatást, akiknek *legatum* vagy örökség egyébként nem volt adható; a későbbi jogfejlődés során azonban a kedvezményezettek köre a hagyomány címzettjeinek köréhez igazodott: *fideicommissa dari possunt his quibus legari potest*. A jogalkalmazás ezzel párhuzamosan kiterjesztette a hagyományokra vonatkozó anyagi jogi szabályokat a *fideicommissumra* is, miközben annak formai lazasága nagyrészt fennmaradt.¹²

Két fontos szenátusi határozat tette átláthatóvá, hogyan működjön a bizalmi juttatás. A Kr. u. 56-os *Senatus consultum Trebellianum* kimondta: ha az örökös (akihez a vagyon először kerül) továbbadja azt a megnevezett kedvezményezettnek, akkor a hagyatékkal kapcsolatos perindítási és védekezési jogok (*actiones* – vagyis a „perbeli jogok és kötelezettségek”) is átszállnak a kedvezményezettre; az első örökös pedig mentesül a későbbi felelősség alól. A Kr. u. 73-as *Senatus consultum Pegasianum* ehhez azt tette hozzá, hogyan kell mindezt összeegyeztetni a Falcidia-negyeddal – ez az a védelem, amely szerint az örökösnek legalább a hagyatéknak egynegyede „érintetlenül” jár. Vagyis a *Pegasianum* rendezte, miként adható át a maradék háromnegyed a kedvezményezettnek úgy, hogy közben az örökös minimumrésze biztos maradjon. E szabályok nyomán a *fideicommissum* egyre inkább beépült az öröklési jog rendszerébe: fokozatosan átvette a végrendeleti hagyományra (*legatum*) vonatkozó tartalmi korlátokat és garanciákat is. A folyamatot Iustinianus császár zárta le végleg: kodifikációja kimondta, hogy a *legatumok* és a *fideicommissumok* jogi természetében azonos, így a két intézmény szabályozása egységes keretbe került.

Ami a vizsgált téma szempontjából fontos, hogy a római *fideicommissum* „láncolt” módon több nemzedékre is ki tudott terjedni. A gyakorlatban az örökhatályó megterhelte

11 FÖLDI András, HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest, 1996, 659.

12 VLADIMIR HANGA, MIRCEA DAN BOB: *Instituțiile lui Iustinian*, Ed. Universul Juridic, București, 2009, 191.

az örökös (vagy hagyományost), hogy a vagyont élete végén adja tovább egy megjelölt személynek (családtagnak), és ezt újra meg lehetett tenni a következő nemzedékre is. Így jöttek létre a „családi” jellegű láncolatok (*fideicommissum familiae relictum*), amelyek a vagyont nemzedékről nemzedékre a családban tartották. A klasszikus korban ez a többlépcsős átadás elvileg akár nagyon hosszan is tarthatott; emiatt a későbbi jogalkotás korlátokat vezetett be. Iustinianus végül kimondta, hogy az ilyen rendelkezések nem terjedhetnek négy generáción túl (vagyis legfeljebb a negyedik „lépcsőig” köthetők le).¹³ A *fideicommissum*nak ez a típusa az utóöröklés római jogi változata.

2.2. Az 1789-es francia forradalom és az utóöröklés tilalma Franciaországban

A középkori francia jogban a római eredetű bizalmi juttatás (*fideicommissum*) hatása érzékelhetően tovább élt, és hozzájárult egy sajátos öröklési technika, a hitbizományi helyettesítés kialakulásához (franciául *substitution fidéicommissaire*, a modern magyar szaknyelvben többnyire: utóöröklés). Ez az intézmény – más, öröklést és vagyonstruktúrát alakító megoldásokkal, így mindenekelőtt az elsőszülöttségi renddel (primogenitúra) együtt – meghatározó eszközzé vált az arisztokrata családok vagyonának több nemzedéken át történő egyben tartásában. Ezzel a feudális jellegű vagyonszűkítés és -felhalmozás stabil gazdasági alapját biztosította. Noha idővel mind az utóöröklés korlátai, mind pedig a polgárosodás időszakában egyre nyilvánvalóbb társadalmpolitikai hátrányai felszínre kerültek, a konstrukció hosszú történeti íve végigkísérte a társadalmi és gazdasági átalakulásokat, és a gyakorlatban önálló öröklési formává szilárdult.

Az utóöröklés a feudális társadalmak egyik jellegadó vonása volt, ahol a földbirtok jelentette mind a gazdasági hatalom, mind a társadalmi presztízs elsődleges forrását. A földtulajdonos réteg alapvető célja az volt, hogy a birtok osztatlanul, generációról generációra a családban maradjon. Hosszabb távon azonban a tulajdonjoghoz kapcsolt szigorú elidegenítési és megterhelési tilalmak a gazdasági fejlődés akadályává váltak: a föld szabad forgalmának gátlása ellentétbe került a kibontakozó árupiaci logikával, és megnehezítette a tőkevonást. Különösen komoly problémának bizonyult, hogy a több nemzedékre lekötött birtokok kedvezményezettjei, mivel haláluk után kötelesek voltak változatlanul továbbörökíteni, gyakran nem éreztek gazdálkodási ösztönt a gyarapításra vagy fejlesztésre. Ennek következménye sokszor a rövid távú, intenzív kihasználás volt, miközben háttérbe szorult a hosszú távú fenntarthatóság és a termőképesség megővése.

Franciaországban az utóöröklés gyakorlata a 12. századtól kimutatható, dogmatikai és jogpolitikai kidolgozása azonban a 16. századtól gyorsult fel. A konstrukció a földbirtokos arisztokrácia kulcsezüszközévé vált a feudális jellegű birtoktestek családon belüli megtartására, a társadalmi pozíciók átörökítésére és a helyi hatalmi struktúrák konzerválására.

A feudális Franciaországban az „utóöröklés” úgy működött, hogy a földbirtokos végrendeletben vagy adománylevelében előírta: az első örökös (a *grevé*) csak „tartja” a birtokot, és halálakor köteles azt változatlanul továbbadni a gyakran név vagy rokonsági

13 ALEXANDRESCO: *i. m.*, 501.

fok szerint kijelölt következő örökösnek (az *appelé*-nak, például az elsőszülött fiúunokának), gyakran több egymás utáni nemzedékre meghatározva a sorrendet. Az így megterhelt vagyon elidegeníthetetlen volt: a *grevé* nem adhatta el, nem oszthatta fel és rendszerint nem terhelhette meg jelzáloggal a birtoktestet, legfeljebb használhatta és szedhette a hasznait; a szabályt sértő ügyleteket a későbbi jogosultak megtámadhatták. A konstrukció célja az volt, hogy a *fief* (*feudum*, magyarul hűbértartás) és a rang a családban – többnyire az elsőszülött ágban – maradjon, megelőzve a feldarabolódást és erősítve a nemesi vagyon többgenerációs egyben tartását.

Az 1789-es forradalom fordulópontot jelentett: a *substitution fidéicommissaire*-t feudális eredete és vagyonkoncentráció hatása miatt eltörölték, kikötését tiltották.¹⁴ Az ideológiai indoklás középpontjában a jogi egyenlőség érvényesítése állt, amely a nemesi előjogok lebontását és a nagybirtok szétszabdálásának elősegítését célozta. A jogpolitikai és gazdaságpolitikai megfontolásokhoz kapcsolódva a hitelezővédelem is nyomós érvek bizonyult: a jogalkotó nem kívánta eltérni, hogy jelentős – különösen ingó – vagyonelemek az „előörökös” pusztá jogcímére hivatkozva kivonhatók legyenek a végrehajtás alól. Ingatlanoknál az utóörökös rendelkezés tilalma a jelzáloggal terhelhető ingatlanállomány bővüléséhez is hozzájárult, ami elősegítette a hitelpiac fejlődését.¹⁵

A napóleoni császárság idején – majd a rövid restauráció alatt – a hatalom stabilitását az is szolgálta, hogy az állam fontosnak tartotta a nemesi vagyon „reprezentációs” (tekintélyt adó) és pénzügyi szerepét. Két, egymástól jól elkülönülő irány látszott. Egyrészt a Code civil (1804) továbbra is tiltotta a klasszikus utóöröklést (*substitution fidéicommissaire*),¹⁶ de két szűk kivételt engedett meg: a pupilláris helyettesítést (*substitution pupillaire*), amikor a végrendelező kiskorú utódja védelmére kijelölhet valakit, aki ideiglenesen kezeli a vagyont, és a kvázi-pupilláris helyettesítést (*substitution quasi-pupillaire*), amikor ugyanez a logika alkalmazható arra az esetre, ha az örökös később cselekvőkép telenné válna. Ezek tisztán védelmi célú megoldások: a vagyon egyfajta védett státuszba kerül, amíg biztonságosan átadható a rászoruló családtagnak. Másrészt a családi címek és rangok anyagi fedezetének megőrzésére a polgári törvénykönyvtől külön szabályozással jelentek meg a majorátusok (*majorats*).¹⁷ Ezeket állami aktsussal hozták létre: kijelölték, hogy egy bizonyos vagyon a címhez tartozik, nem adható el, és meghatározott, szűk öröklési rend szerint száll tovább (többnyire az elsőszülöttre). Ez kicsiben visz szahozta a „kötött birtok” logikáját. A Code civil elvi alapon nem engedte vissza a régi, láncolt utóöröklést, szigorúan körülhatárolt esetekben mégis adott eszközöket a családi vagyon célhoz kötött megőrzésére (védelmi helyettesítések), és külön – közjogi jellegű – úton létrehozta a majorátusokat a rang és vagyon együtt tartására. A napóleoni korban

14 Pierre ALLORANT, Philippe TANCHOUX: *Introduction historique au droit*, Gualino, Issy-les-Moulineaux, 2019, 156–157.

15 Éric GASPARI, Éric GOJOSSE: *Introduction historique au Droit et Histoire des Institutions*, Gualino, Issy-les-Moulineaux, 2015, 359–360.

16 Francia Polgári Törvénykönyv (Code civil) 896. cikke (jelenleg már nem hatályos). Franciaországban ma már nincs általános tilalom. A 2006-os öröklési jogi reform 2007. január 1-től hatályon kívül helyezte a korábbi általános tilalmat. Azóta szigorú keretek között engedélyezettek a kétlépcsős juttatások a francia polgári jogban: a *libéralités graduelles* („megőrizni, majd továbbadni”) és a *libéralités résiduelles* („ami megmarad, azt továbbadni”).

17 ALLORANT, TANCHOUX: *i. m.*, 164.

a jogalkotás egyensúlyt keresett az öröklési rendelkezési szabadság, a család mint gazdasági és társadalmi alapegység stabilitásának védelme és a piaci forgalom szabadsága között. Bár a *substitution fidéicommissaire* teljes körű visszaállítására nem került sor, a rendszer mégis fenntartott olyan célhoz kötött, szigorúan limitált csatornákat (a védelmi helyettesítések, illetve a majorátusok), amelyekben a kor politikai és gazdasági prioritásai értelmezhetők és nyomon követhetők. Így a francia jogfejlődés a római eredetű eszme többféle modern adaptációját próbálta ki: egyszerre tartva szem előtt a társadalmi mobilitás igényeit, a hitelezők védelmét és a történelmileg kiemelt családok kontinuitásának korlátok közé szorított biztosítását.

2.3. Az utóöröklés tilalma Romániában

A bevezetőben már rögzítettek szerint az utóöröklés ismert intézmény volt a román jogban, amelyet erőteljesen áthatottak a bizánci jogi hagyományok, illetve az akkor hatályos jogszabályok is részletesen szabályozták. Moldvában a Calimach-kódex (X. fejezet, 770. cikk), Havasalföldön pedig a Caragea-kódex kifejezetten elismerte e jogintézmény alkalmazhatóságát, ha nem is szabályozta részletesen.

Ezzel szemben az 1817-es Calimach-kódex részletesen foglalkozott a végrendeleti joggal: rendelkezett többek között az öröklés szabályairól, a végrendelet formai követelményeiről, visszavonásáról és érvénytelenségéről. A 770. cikk kifejezetten szabályozta az utóöröklés jogintézményét is, a következőképpen: *„Az elsőként kinevezett örökös után a végrendelező megjelölhet további örökösöket is – vagyis második, harmadik, negyedik stb. örököst –, ami örököshelyettesítésnek minősül. Az elsőként megnevezett személy a rendelt örökös, aki akkor örököl, ha életben van, elfogadja az örökséget, és nem válik öröklésre méltatlanná. A másodikiként megjelölt örököst helyettes örökösnek nevezik; ő akkor lép az örökösi pozícióba, ha az első örökös meghal, lemond az örökségről, vagy méltatlanná válik. Ezt az esetet közönséges helyettesítésnek nevezzük.”*¹⁸

A Calimach-kódex lehetőséget biztosított arra, hogy az örökhagyó kötelezze előörökösét: az örökség egészét vagy annak egy részét juttassa tovább az utóörökösnek. Az utóöröklés jogintézménye tehát lehetővé tette, hogy az örökhagyó a hagyatékot, akár egészében, akár részben, több egymást követő személyre ruházza át. Az elsőként kijelölt örökös ilyenkor nem végleges tulajdonos volt, hanem egyfajta „vagyonkezelő”, vagyis előörökös, akit a hagyaték „ideiglenes kedvezményezettjének” tekintettek. Tulajdonjoga csak addig állt fenn, amíg a dolog a tényleges kedvezményezett, azaz az utóörökös tulajdonába nem került. A „helyettesítési lánc” mindaddig fennállt, amíg az összes kijelölt örökös el nem hunyt, vagy amíg az az élethelyzet, amelyre tekintettel az intézményt létrehozták, okafogyottá nem vált.¹⁹

18 Calimach-kódex 770. cikk.

19 Az utóöröklés mellett a Calimach-kódex a hitbizomány (*fideicommissum*) szabályozására is kitért, bár kizárólag a földbirtokokra vonatkozóan. A kódex értelmezésében a *fideicommissum* olyan végrendeleti rendelkezés volt, amelyben az örökhagyó – a törvényes részen felüli birtokrészt a családjára hagyva – elrendelte, hogy azt soha ne lehessen elidegeníteni, vagy pedig kötelezte örökösét arra, hogy a birtokot, akár teljes egészében, akár részben, továbbadja egy másik személynek. Calimach-kódex 781. cikk: *„Az utóöröklés olyan rendelkezés, amelynél fogva a végrendelező, a törvényes részen felül birtokot hagyván családjára (§ 71), megparancsolja, hogy azt soha el ne idegenítsék; vagy kötelezi örökösét arra, hogy a hagyatékot – egészben vagy részben – másnak*

A modern polgári jogi szabályozás megjelenésével azonban ez a konstrukció hivatalosan megszűnt. Az 1865. december 1-jén hatályba lépett Polgári Törvénykönyv²⁰ (továbbiakban: régi Polgári Törvénykönyv) Alexandru Ioan Cuza törvényhozási reformjainak egyik legjelentősebb eredménye volt. A kódex a francia, belga és olasz jog modern mintáiból merített, ugyanakkor részben megőrizte a régi román jog hagyományait is.

Ez a Polgári Törvénykönyv a 803. cikkben²¹ egyértelműen megtiltotta az utóöröklést, ami jelentős eltérést jelentett a korábbi hagyományos jogfelfogáshoz képest, és egyben a román öröklési jogot a modern polgári jog eszméihez igazította. Semmis volt minden olyan végrendeleti rendelkezés vagy ajándékozás, amely a megajándékozottat, az örökösöt vagy a hagyományost a megszerzett vagyon állagának megőrzésére, majd annak harmadik személy részére történő továbbadására kötelezte, akkor is, ha a kötelezettség csak az első megszerzőt terhelte. A szóban forgó juttatás származhatott végrendeleti rendelkezésből, illetve ajándékozásból; ez utóbbi történhetett élők közötti (*donatio inter vivos*) vagy halál esetére szóló (*donatio mortis causa*)²² formájában.

A végrendeleti utóöröklés lényege éppen az volt, hogy az örökagyó egyazon vagyontárgyra vonatkozóan kettős rendelkezést tett: először egy személynek juttatta azt, de egyúttal kötelezte, hogy később továbbadja egy másiknak. E konstrukció lényege, hogy a vagyon soha nem kerülhetett teljes mértékben az előörökös tulajdonába. Az utóöröklés jogi tilalmát nem csupán politikai (a nemesi osztály befolyásának visszaszorítása) és jogtechnikai (a jövőbeli személyek részére történő ingyenes vagyontáruházas nehézségei) megfontolások indokolták. A legfőbb érv gazdasági természetű volt: a vagyon elidegeníthetlenségéből fakadó kötöttségek akadályozták a hitelgazdaság fejlődését, valamint ellentétben álltak az áruk és vagyon szabad mozgásának alapelveivel.²³ Az utóöröklés olyan földtulajdoni konstrukciót jelentett, amely a mezőgazdasági termelés fejlődésének egyik jelentős akadályává vált éppen abban az időszakban, amikor a modern ipari társadalom kialakulása a termelés bővítését és a gazdaság dinamizálását követelte meg. A jogalkotó a tiltás mellett érvelve elsősorban arra hivatkozott,

hagyja.” („*Fideicomis este orînduirea, prin care testatorul, lăsînd familiei sale (§ 71) o moşie peste partea legiuită, porunceşte, ca să nu o înstrăineze niciodată; sau îndatoreşte pe moştenitoriul său, ca să lase altuia moştenirea aceia întregă sau o parte dintr-însa.*”) Fontos kiemelni, hogy a földbirtokra vonatkozó rendelkezések jóval szigorúbb megkötéseket tartalmaztak. Előírták, hogy az adott vagyontárgy – jellemzően egy földbirtok – állandóan elidegeníthetetlen maradjon, még akkor is, ha a kedvezményezett személyét a végrendelet nem nevezte meg kifejezetten. A *fideicommissumok* esetében a törvény úgy rendelkezett, hogy ha az örökagyó valamely családtagjának juttatta a birtokot, az kizárólag az illető leszármazóira szállhatott tovább. Amennyiben nem maradt leszármazó, a birtok a család más tagjaira szállt. Ha pedig nem volt olyan hozzátartozó, akire a hitbizományt jogszerűen átruházhatták volna, akkor az – a kódex rendelkezése szerint – „*közös megegyezéssel mindenkié lett*”.

²⁰ 1864. évi román Polgári Törvénykönyv, <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/1> (letöltés ideje: 2025. 06. 15.).

²¹ 1864-es Polgári Törvénykönyv 803. cikk.

²² Olyan szerződés az ajándékozó és a megajándékozott között, amelyet még az ajándékozó életében kötnek meg azzal a feltétellel, hogy a megajándékozott túléli az ajándékozót; a tulajdonszerzés csak az ajándékozó halálakor következik be.

²³ Dan CHIRIĆA: *Drept civil: Succesiuni și testamente*, Ed. Rosetti, București, 2003, 61.

hogy ez a jogintézmény összeegyeztethetetlen az alapvető polgári jogelvekkel, különösen az áruk és a vagyon szabad forgalmának elvével. Egy olyan mechanizmust, amely kizárta a tulajdon szabad elidegenítését (*pactum de non alienando*), a szabadpiaci mozgás nyílt korlátozásaként értékelték, és ez ellentétes volt a korszak liberális gazdasági szemléletével. Bár az 1864. évi román Polgári Törvénykönyv meghatározott feltételek fennállása esetén – például ha súlyos és méltányolható érdek igazolta – lehetőséget adott elidegenítési tilalmak elismerésére, az utóöröklés esetében nem látták ilyen indokoltság meglétét. Ennek megfelelően a törvény kifejezetten megtiltotta alkalmazását. Különösen erős ellenállást váltott ki az a gyakorlat, amikor a végrendelező előre meghatározott öröklési rendet (*ordo successivus*) írt elő annak érdekében, hogy a vagyon a családon belül maradjon. Ezt a rendelkezési szabadság túlzott és indokolatlan korlátozásaként értékelték, amely megsértette az egyéni autonómia elvét (az örökös magánautonómiáját). Mindez tovább erősítette a tilalom melletti jogpolitikai érvrendszert.

De a jogintézmény tiltásának közvetlen hátterében elsősorban a francia *Code civil* hatása állt, amely a román Polgári Törvénykönyv mintájául szolgált.²⁴ A kodifikáció történeti kontextusa is döntő szerepet játszott: a korabeli jogalkotói célok között kiemelt helyet foglalt el a vagyon szabad forgalmának elősegítése, valamint a hosszú távú, „dinasztikus jellegű” vagyonkoncentráció megakadályozása. Az utóöröklés tiltásával a jogalkotó a modern öröklési jog alapelvei, különösen az egyenlőség és a gazdasági mobilitás irányába kívánta elmozdítani a rendszert.

A XX. század elején a román bíróságok – a francia joggyakorlat hatásának köszönhetően – határozottan állást foglaltak amellett, hogy a korábbi román jog alapján végrendeletben létrehozott hitbizományi helyettesítések semmiesek. Indoklásuk szerint e konstrukciók még a „szerzett jogok” elméletére való hivatkozással sem voltak jogilag alátámaszthatók, mivel hiányzott mögülük a jogrend által elismert, ténylegesen védhető érdek vagy jogosultság. Ennek következtében 1864-től kezdődően az utóöröklést feudális eredetű és ezáltal anakronisztikus intézménynek tekintették, amely nem illeszkedett a modern polgári jog elveibe.

2.4. Az intézmény továbbélése „mutációk” formájában

Bár az 1864. évi román Polgári Törvénykönyv hatálya alatt az utóöröklés intézménye tiltott volt, számos olyan eset létezett, amelyek a tilalom ellenére is hozzájárultak az intézmény fennmaradásához. Egyfajta „mutációk” alakultak ki, amelyek azt bizonyították, hogy az utóöröklésre bizonyos szinten határozottan társadalmi igény mutatkozott.

Mindenekelőtt fontos kiemelni, hogy a jog nem tiltotta a „csupán” erkölcsi jellegű „kötelezettségvállalást”. Így az utóörökléshez hasonló helyettesítési konstrukciók gyakran az örökösnek az örökhagyó irányába tanúsított bizalmán alapultak. Különösen igaz volt ez olyan esetekben, amikor az átadott vagyontárgyak jelentős értéket képviseltek, és nemzedékeken átívelő öröklési rend szerint mégis megmaradtak a családban. E konstrukciónak nem volt jogi kötőereje, így a korszak jogi szakirodalma többnyire

²⁴ A francia polgári törvénykönyv átvételéről lásd VERESS Emőd: *Hét-hét érv az „idegen” jog átültetése ellen és mellett. Az 1864. évi román polgári törvénykönyvről*, Jogtudományi Közöny, 2024/6, 273–282.

úgy vélte, hogy az ilyen „erkölcsi kötelezettségvállalás” nem esik az utóöröklésre vonatkozó tilalom hatálya alá. Ennek oka, hogy a kedvezményezett tulajdonképpen szabadon rendelkezhetett a vagyontárgy felett, azaz nem terhelte jogi kötelezettség, és csupán erkölcsi kötelessége volt azt meghatározott személy(ek)nek továbbadni. Nem ritkán azonban az erkölcsi kötelezettség megfelelően erősnek bizonyult: az előörökösök önként továbbadták a vagyont családtagjaiknak, ezzel jogi kényszer nélkül is továbbörökítve a hagyományt.

Egy másik, a gyakorlatban alkalmazott végrendeleti technika a maradványhagyomány (*legatum de residuo, fideicommissum residui*) volt. Lényege, hogy az örökhagyó egy meghatározott vagyontömeget – tipikusan ingó vagyont (pénz, készletek, értéktárgyak) – hagyományként juttat az első hagyományosnak, aki e vagyon felett élete során szabadon rendelkezhet: elhasználhatja, elköltheti, átalakíthatja vagy akár el is idegenítheti (akár visszterhesen is). A hagyományos halálát követően viszont ami ténylegesen megmaradt az átadott vagyontömegeből, az a végrendeletben megjelölt utóhagyományosra száll. A konstrukció kulcsa, hogy az első hagyományos nem köteles megőrizni a „tőkét”. Az első hagyományos teljes rendelkezési szabadságot kap, és csak a maradék (ha egyáltalán marad valami) illeti az utóhagyományost. Ennek megfelelően az utóhagyományos csak várományos: igénye nem egy előre rögzített összegre vagy dologra szól, hanem arra, ami a halál pillanatában megmaradt. Ha az első hagyományos mindent elfogyaszt, az utóhagyományos nem kap semmit; ha viszont megmarad rész – akár a vagyon természetes „maradék”, akár a korábbi dolgokból megmaradt helyettesítő (például eladásból megmaradt készpénz), azt követelheti. Például az örökhagyó egy pénzüsszeget hagy A-nak azzal, hogy „amennyi megmarad A halálakor, az B-t illeti”. Ha A életében a pénzüsszeg kétharmadát elkölti, és egyharmad marad készpénzben, B egyharmadot követelhet. Ha A a pénzüsszegeből valamilyen vagyontárgyat vásárol, elvileg B a könnyen azonosítható helyettesítőket követelheti. Ha A mindent felél, akkor B semmit nem követelhet.

A harmadik megoldás a kettős feltételhez kötött hagyomány, vagyis olyan végrendeleti rendelés, amelyben az örökhagyó ugyanarra a vagyontárgyra két külön hagyományt állít fel ellentétes feltételekkel: az elsődleges hagyományost (*primus legatarius*) felbontó feltétellel, a másodlagos hagyományost (*secundus legatarius*) pedig felfüggesztő feltétellel. A végrendeletnek világosan rögzítenie kell, hogy a dolog először az elsődleges hagyományost illeti, azonban ha egy meghatározott esemény bekövetkezik (például: „ha az elsődleges hagyományos leszármazó nélkül hal meg”), akkor az elsődleges hagyományos jogosultsága megszűnik, és ugyanazon feltétel bekövetkeztével a dolog átszáll a másodlagos hagyományosra. Ez két, egymást „tükörben” feltételező rendelkezés: A-nak a juttatás felbontó feltétellel, és B-nek a juttatás ugyanarra a tárgyra felfüggesztő feltétellel. A hagyaték megnyílásakor a dolog A-hoz kerül, de A tulajdonszerzése felbontó feltételhez kötött: amíg a feltétel nem következik be, A teljes jogú jogosultként rendelkezik a dologgal. B helyzete ekkor váromány: csak akkor válik tényleges jogosulttá, ha a felfüggesztő feltétel bekövetkezik (pl. a valóban leszármazó nélkül hal meg). A feltétel beálltakor a dolog B-re száll. A gyakorlatban a feltétel hatályát többnyire *ex nunc* (a jövőre nézve) értelmezik, azaz A addigi rendelkezései – jóhiszemű harmadik személyekkel szemben – rendszerint érvényben maradnak; B ilyenkor a megmaradt vagy

helyettesítő (azonosítható ellenérték) felett szerezhet jogot. Az elsődleges hagyományos A nem köteles a dolgot érintetlenül „megőrizni” (ez nem haszonélvezet), de rosszhiszemű „vagyonkiürítést” sem végezhet. A kettős feltételes technika nem szolgálhatott az utóöröklés tilalmának kijátszására: ez akkor merülhetett fel, ha A-nak vagyonmegőrzési kötelezettsége lett volna.

A negyedik módszer, a közönséges helyettesítés (*substitutio vulgaris*) olyan végrendeleti kikötés, amelyben az örökhagyó kijelöl egy második címzettet arra az esetre, ha az elsőként megnevezett örökös vagy hagyományos kiesik. Kiesés lehet például az előhalálozás, az öröklés visszautasítása, érdemtelenység, jogképtelenség vagy egy kikötött feltétel meghiusulása. Ilyenkor a helyettes címzett közvetlenül az örökhagyó után, főcímen lép a kiesett helyébe; nincs „továbbadás”, és a vagyon soha nem kerül az első címzett tulajdonába. A *substitutio vulgaris* ezért nem hoz létre elidegenítési kötöttséget és nem láncol több generációt: a cél csupán az, hogy a végrendeleti akarat a kiesés ellenére is érvényesüljön, elkerülve a törvényes öröklés automatikus beállását. Ezért ez a konstrukció nem is esett a tilalom hatálya alá.

A román gyakorlatban e technikák biztosítottak lehetőséget arra, hogy a végrendelezők valamilyen szinten megkerüljék a hitbizományokra vonatkozó tilalmat.

3. Az utóöröklés újraéledése a román jogban

3.1. Az új szabályozás jellemzői

A 2011. október 1-től hatályos román Polgári Törvénykönyv megalkotásakor az egyik központi jogalkotói cél az utóöröklés korszerű és átgondolt szabályozása volt. Bár többféle tervezet is készült, végül az a modell érvényesült, amelyet a modern kanadai jogalkotás követett a Napóleoni kódex módosítása során. A korábbi, 1864. évi Polgári Törvénykönyv rendelkezései ekkorra már jelentősen elavultak, ezt jól tükrözte az a jogirodalmi és bírósági törekvés, amely a végrendeleti rendelkezések olyan értelmezésére irányult, hogy azok ne ütközzenek az utóöröklés tilalmába. A régi szabályozás megkerülésére szolgáló konstrukciók (mint a fentebb vizsgált, az erkölcsi kötelezettségen alapuló láncolt vagyonátruházás, a maradványhagyaték vagy a kettős feltételes hagyomány) hosszú ideig elfogadottnak számítottak. Ezek alkalmazása lényegében arra irányult, hogy az utóöröklésre vonatkozó tilalom hatályát szűkítsék. A jelenleg hatályos román Polgári Törvénykönyv elfogadásával a jogalkotó egyértelműen elismerte, hogy a korábbi szabályozás idejétmúlt, és nyitottá vált az utóöröklés újraértékelésére.²⁵

A hatályos román Ptk. az utóöröklés szabályaival (993–1000. cikkek) a végrendelezési szabadság érvényesülését igyekszik összeegyeztetni a polgári jog egyéb alapelveivel, különösen a kötelesrész védelmével, a törvényes öröklés rendjével és a vagyonforgalomképességének követelményével. A jogalkotó kiegyensúlyozott, „kompromisszumos” modellt választott: az utóöröklés kikötését ismét lehetővé tette, ugyanakkor

25 Francisc DEAK, Romeo POPESCU: *Tratat de drept succesoral*, II, Ed. a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2014, 227–228.

azt modernizált, tételes korlátok között szabályozza (így mindenekelőtt az előörökös rendelkezési jogának korlátozásával és állagmegóvási kötelezettségével, továbbá a kötelesrész és a hitelezők védelmével), orvosolva a korábbi teljes tilalom gyakorlati és társadalmi hátrányait.

A hatályos Ptk. értelmében az utóöröklés olyan jogi rendelkezés, amelyben az örökhagyó egy személyt – az előörökösöt (*substituit*) – azzal bíz meg, hogy a ráruházott vagyont kezelje, és azt később egy harmadik, előre meghatározott személynek – az utóörökösnek (*instituit*) – adja tovább.²⁶ A 994. cikk egyértelműen kimondja, hogy ajándékozás esetén is előírható olyan kötelezettség, amely alapján az előörökös halála után köteles az ajándékot – vagy annak egy részét – egy másik, szintén megjelölt személy részére átadni. Ezzel a szabályozás az utóöröklés jogintézményét az ajándékozás területén is lehetővé teszi. Szemben a korábbi szabályozással, amely az utóöröklés szerepét lényegében a vagyon megőrzésére korlátozta, a jelenlegi kódex kifejezetten előírja a vagyon aktív kezelésének kötelezettségét is.²⁷ Az előörökös tehát nemcsak megőrzi, hanem felelősen gazdálkodik is az átvett vagyonnal, amíg azt tovább kell adnia a helyettes számára. Az utóöröklés különösen fontos szerepet játszik olyan esetekben, amikor az utóörökös – például egy kiskorú – még nem alkalmas arra, hogy közvetlenül megszerezze vagy önállóan kezelje az örökséget vagy ajándékot. Ugyanígy alkalmazható akkor is, ha az örökhagyó valamilyen okból késleltetni kívánja a vagyontárgy átadását – például egy meghatározott életkor eléréseig vagy egy előírt feltétel teljesüléséig. Ilyen helyzetekben az utóöröklés biztosítja, hogy a vagyontárgy értéke és állapota mindaddig meg legyen őrizve, amíg az utóörökös – azaz a végső kedvezményezett – jogosulttá válik annak átvételére, illetve az átadás időszerűvé válik.²⁸ A jogintézmény így egyfajta védelmi és időzítési funkciót lát el.

Az utóöröklés a hatályos román jogban olyan jogintézmény, amely két egymást követő juttatást foglal magában ugyanazon vagyontárgy tekintetében.²⁹ Az első juttatás az előörökös, a második pedig az utóörökös javára történik. Fontos hangsúlyozni, hogy bár az utóöröklés ugyanarra a vagyonra vonatkozik, az előörökös és az utóörökös jogai között lényeges különbség van. Az előörökös a vagyont csak meghatározott kötelezettségek mellett öröklí meg. Ő felel a vagyon megőrzéséért, és köteles azt az utóörökösnek juttatni saját halála esetén. Ezzel szemben az utóörökös csak akkor válik tényleges örökössé, ha túléli az előörökösöt, tehát öröklési joga felfüggesztő feltételhez kötött. Az utóöröklés sajátossága, hogy a két öröklési jogviszony időben is elkülönül: az első öröklés – az előörökös javára – akkor lép hatályba, ha az örökhagyó végrendeletben rendelkezik az utóöröklésről, vagy ha szerződéssel – például ajándékozással – hozza azt létre; a második öröklés – az utóörökös javára – csak az előörökös halálakor válsul meg. Ez a konstrukció elsősorban azt a célt szolgálja, hogy a vagyon megmaradjon és végül a végső kedvezményezett, az utóörökös kezébe kerüljön, még az örökhagyó

²⁶ Román Polgári Törvénykönyv 993. cikk.

²⁷ Maria Marieta SOREȚĂ: *Noutăți legislative în materia succesiunilor introduse prin noul Cod civil*, Ed. Hamangiu, București, 2013, 81.

²⁸ VERESS Emőd, SZÉKELY János: *Drept civil. Moștenirea. Liberalitățiile*. Ediția 2., Editura C.H. Beck, București, 2020, 87.

²⁹ *Uo.*

halálát követően is biztosítva az örökhagyó akaratának érvényesülését.³⁰ Emellett ellenőrizhető vagyonátszállást biztosít, amely védi az utóörökös érdekeit. Az utóöröklés érvényességéhez elengedhetetlen, hogy az örökhagyó képes legyen ilyen öröklési rendelkezést tenni (rendelkezési képesség), illetve hogy az előörökös és az utóörökös rendelkezzen képességgel a vagyon elfogadására és kezelésére.

Az utóöröklés intézményével kapcsolatban felmerülő egyik leggyakoribb kritika arra a lehetőségre irányul, hogy egyetlen személy – az előörökös – akár több örökhagyó helyett is megszervezheti a vagyon halál esetére történő átszállását. Ezt a problémát a jogalkotó a Polgári Törvénykönyv 996. cikkébe foglalt rendelkezéssel oldotta fel, mely kimondja, hogy az utóörökös közvetlenül az örökhagyótól szerzi meg jogait, nem pedig az előörököstől.³¹ Ennek köszönhetően mind az előörökös, mind az utóörökös közvetlenül az örökhagyó jogutódjának minősül, vagyis a vagyonrendelés kizárólag az örökhagyótól eredhet, nem egy közbeékelődő személytől. Továbbá azzal, hogy a jogszabály kifejezetten megtiltja, hogy az utóörökösre is ugyanazok a kötelezettségek háruljanak, mint az előörökösre, hatékonyan kizárja a többlépcsős, láncolatlan utóöröklési konstrukciók lehetőségét. Ez megakadályozza azt, hogy a vagyon sorsa újabb és újabb halálesetekhez legyen kötve, és így az öröklés folyamatosan eltolódjon.

Az utóöröklés megnyílásának feltétele az előörökös halála, ezért az előörökös szükségképpen természetes személy; az örökhagyó fogalmilag szintén. Az utóörökös lehet jogi személy is. Ez a megkülönböztetés abból fakad, hogy az öröklés feltétele az előörökös halála, ami értelemszerűen csak természetes személy esetén értelmezhető. Ezért az örökhagyónak és az előörökösnek is élő embernek kell lennie. Ezzel szemben az utóörökös lehet jogi személy is, aki a vagyont akár ajándékozás, akár végrendelet révén megszerezheti.³²

A jogtudomány álláspontja szerint az utóöröklés intézménye alapvetően a családi viszonyok rendezését és erősítését szolgálja, három jellegzetes élethelyzetre reagálva. Mindenekelőtt azt teszi lehetővé, hogy a szülők ne csupán gyermekeik, hanem unokáik számára is anyagi biztonságot nyújtsanak, ezzel hosszabb távon is megalapozva a család jólétét. Fontos hangsúlyozni, hogy a Polgári Törvénykönyv nem teszi lehetővé a többlépcsős, egymásra épülő utóöröklést, vagyis a vagyon nem tehető tartósan forgalomképtelenné. A román Polgári Törvénykönyv 996. cikkének (3) bekezdése világosan kimondja, hogy az utóörökös nem kötelezhető a vagyon kezelésére és továbbadására. E rendelkezés célja, hogy megakadályozza a vagyon forgalomból való kivonását oly módon, hogy az örökösen kötött maradjon. Ugyanakkor – meglátásom szerint – semmi sem zárja ki, hogy az utóörökös, saját elhatározásából, a megszerzett vagyont ismét utóöröklés formájában másra ruházza. Ez különösen indokolt lehet olyan ingóságok esetén, amelyeknek érzelmi értéke meghaladja az anyagit, vagy olyan nagy értékű vagyontárgyakkal, amelyek esetében hasonló családi vagy vagyoni érdekek érvényesülnek. A jog tehát az utóörökös kezébe adja a döntést: tulajdonosként szabadon rendelkezik-e a vagyonnal, vagy újabb utóöröklés révén adja tovább.

30 Román Polgári Törvénykönyv 994. cikkének (1) bekezdése.

31 Román Polgári Törvénykönyv 996. cikke.

32 Ilioaara GENOIU: *Substituțiile fideicomisare și liberalitățile reziduale în reglementarea noului Cod civil*, Revista Română de Drept Privat, 2012/3, 153–154.

Egy második lehetséges alkalmazási köre az utóöröklésnek bizonyos egészségügyi problémákkal vagy fogyatékossággal élő leszármazottak védelmében betöltött szerepe. Utóöröklés akkor is létesíthető, ha a rendelkező célja az, hogy az előörökös életében biztosabb, kényelmesebb megélhetést nyújtson számára, majd halála után ugyanezek a vagyontárgyak más leszármazottakhoz kerüljenek tovább. Ez a megoldás lehetőséget ad arra, hogy a vagyon fokozatosan, mégis tervezetten szálljon át a család különböző tagjaihoz. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy az így kijelölt vagyon nem sértheti az előörökös törvényes öröklési jogait, különösen akkor, ha más leszármazottak vagy az örökhagyó túlélő házastársa is jogosult kötelesrészre. Ezzel kapcsolatban a Polgári Törvénykönyv 998. cikke egyértelműen kimondja, hogy az utóörökléssel járó kötelezettség nem csorbíthatja az előörököst megillető kötelesrészt. Ez a szabály azt a célt szolgálja, hogy az utóöröklés intézménye ne válhasson eszközzé a kötelesrészre jogosult örökösök – különösen az előörökös – jogainak kijátszására vagy korlátozására. Az előörökös tehát akkor is jogosult a neki járó minimum örökrészre, ha a rendelkező utóörökléssel kívánja szabályozni a vagyon sorsát.

Harmadik érv az utóöröklés alkalmazása mellett az örökhagyó életben maradt házastársának védelmét szolgálja, különösen olyan helyzetekben, amikor az örökhagyónak korábbi házasságából is vannak leszármazottai. Ilyen esetekben könnyen kialakulhat érdekütközés a házastárs és az első házasságból származó gyermekek között. Az utóöröklés lehetővé teszi, hogy az örökhagyó bizonyos vagyontárgyakra a házastárs javára életének végéig a használat jogát biztosítsa, ugyanakkor már előre rendelkezessen arról is, hogy azok halála után a vagyon a saját gyermekeit illesse. Így a házastárs is biztonságban tudhatja a jövőjét, miközben az örökhagyó gondoskodik arról is, hogy gyermekei hosszú távon részesüljenek a családi vagyonból.

Az utóöröklés rugalmas eszközt kínál a vagyon fokozatos átadására. A vagyontárgyak átmenetileg más személy – jellemzően az előörökös – használatába kerülhetnek, míg végül az örökhagyó által kijelölt végső örökös, azaz az utóörökös meg nem szerzi azokat. Mindez azért lehetséges, mert az utóöröklés intézménye – szemben a korábbi szabályozással – kifejezetten a családi kapcsolatok védelmére és a generációk közötti egyensúly megteremtésére lett újragondolva.

Az utóöröklés tárgya elvileg bármilyen vagyon lehet (ingó vagy ingatlan, testi vagy eszmei, meghatározott vagy meghatározható), amely az előörökös halálakor a hagyatékban azonosítható módon jelen van. Fontos, hogy az utóörökös részére fenntartott nem elhasználható dolgok esetében az előörököst az átadásig állagmegóvási kötelezettség terheli.³³ A dolog lehet helyettesíthető dolog is, azonban olyan elhasználása, megsemmisítése vagy olyan elidegenítése, amely az utóörökös jogát kiüresítené, tilos. Mindez az utóöröklés alap gondolatát – a vagyon családon belüli folytonosságának biztosítását – erősíti.

Míg a hitbizományi helyettesítés intézménye eredetileg a vagyon megőrzésére helyezte a hangsúlyt, az új kódex már a vagyon kezeléséről (igazgatásáról) beszél, ami jelentős szemléletváltást tükröz. A különbség nem csupán terminológiai: a megőrzés

33 Ioan POPA: *Substituțiile fideicomisare în Codul civil*, Revista Română de Drept Privat, 2016/1, 122–123.

célja korábban az volt, hogy a vagyontárgyat változatlan állapotban megtartsák; a vagyonkezelés célja viszont már az, hogy a vagyont hasznosítsák, gyarapítsák, akár gazdasági tevékenység révén. Ennek megfelelően az előörökös már nemcsak őrzője, hanem aktív kezelője is a vagyonnak, saját hasznára is élhet vele, feltéve, hogy a vagyon lényegét nem veszélyezteti, és a meghatározott időben vagy esemény bekövetkeztekor az átadható az utóörökösnek. Az új szabályozás így mind az előörökös, mind az utóörökös érdekeit védi, egyensúlyt teremtve a jelenlegi, haszonélvezet típusú tartalom és a jövőbeni tulajdonszerzés között.

3.2. Még meg nem fogant személy utóörökösként jelölése

A meg nem fogant személyek számára utóöröklés útján történő juttatás lehetősége jogelméleti szempontból érdekes kérdéskör, amelyet elsőként a francia jogtudomány munkált ki. A román joggyakorlat átvette és továbbfejlesztette ennek következtetéseit. A román Polgári Törvénykönyv 999. cikke kifejezetten kimondja, hogy az utóörökös elfogadhatja az ajándékozási ajánlatot az ajándékozó halála után is.³⁴ Ez a szabály nyitva hagyja a lehetőséget annak vizsgálatára, hogy milyen mértékben lehet juttatásban részesíteni azokat a személyeket, akik a rendelkező nyilatkozat megtételekor még meg sem fogantak, tehát a rendelkezés időpontjában nem léteztek. A szakirodalmi vélemények megosztottak. Egyes jogtudósok álláspontja szerint nincs olyan súlyú dogmatikai vagy gyakorlati érv, amely kizárná az ilyen rendelkezések érvényességét. Érvelésük szerint a konstrukció nem idegen a kontinentális jogrendszerektől, különösen, ha figyelembe vesszük az utóöröklés és a harmadik személy javára szóló szerződés (*stipulatio alteri*) intézményei közötti funkcionális hasonlóságokat. Ez a párhuzam abban is megnyilvánul, hogy mindkét esetben harmadik személy javára jön létre kötelezettségvállalás, amelyet az érintett – adott esetben a még meg nem fogant személy – a megfelelő feltételek mellett utólag elfogadhat.

Elképzelhető olyan élethelyzet, amikor az örökhagyó – súlyos betegséggel küzdve – előre látja, hogy valószínűleg nem éri meg gyermeke házasságkötését, illetve leendő unokája megszületését. Ennek ellenére, az unoka védelme érdekében, az örökhagyó az utóöröklés jogintézményéhez kíván folyamodni. Mivel felismeri saját fia felelőtlen, könnyelmű természetét, attól tart, hogy az unoka soha nem részesülne a családi vagyon előnyeiből, ha fia szabadon rendelkezhetne azzal. Ezért úgy rendelkezik, hogy fia – mint előörökös, azaz elsőként rendelt (terhelt) kedvezményezett – csupán ideiglenes jogosultja legyen a vagyonnak, amelyet aztán köteles lesz első – ekkor még meg sem fogant – gyermekének, vagyis az utóörökösnek továbbadni.

E konstrukcióval szemben azonban a legfőbb dogmatikai ellenérv az ajándékozás ún. *intuitu personae* (személyhez kötött) jellege. Az ajándékozás alapvetően meghatározott, már létező személyhez kapcsolódik, akivel szemben az ajándékozó valamilyen személyes viszonyt vagy bizalmi kapcsolatot feltételez. A kérdés a hatályos Polgári Törvénykönyv vonatkozásában még nem került érdemi megvitatásra, hiszen az utóöröklés – mint jogintézmény – korábban tilalmazott volt, így gyakorlati alkalmazása sem merülhetett fel. Ugyanakkor a korábbi szabályozás – és az ahhoz kapcsolódó bírói

34 Román Polgári Törvénykönyv 999. cikke.

gyakorlat – nem tekintette utóöröklésnek azt a végrendeleti rendelkezést, amely arra kötelezte az örökösöt, hogy halála után bizonyos vagyonelemeket valamely unokájára hagyjon, akit ő maga majd alkalmasnak ítél. Az ilyen rendelkezést a bíróságok nem minősítették jogellenesnek, mivel nem hozott létre klasszikus értelemben vett utóöröklést (vagyonmegőrzési kötelezettséget). Az utóörökös meg nem jelölése nem abból ered, hogy a személy még meg sem fogant, hanem abból, hogy az örökhagyó – aki a meghatározott vagyonelemeket a családon belül kívánta tartani – az előörökösre bízta annak eldöntését, hogy a lehetséges unokák közül ki az, aki leginkább érdemes a vagyonelemek jövőbeli megszerzésére.

---

4. Következtetések. Az utóöröklés a gazdasági társaságok világában

Az utóöröklés hatályos romániai szabályozása alkalmas a generációváltás jogi támogatására a családi gazdasági társaságokban. Ez az intézmény biztosítja a tulajdon- és – közvetett eszközökkel – az irányítási folytonosságot legalább két egymást követő generáció között, anélkül, hogy tartós, több lépcsőre kiterjedő vagyonkötöttséget hozhatna létre. A rendelkező a társasági részesedést (részvények, üzletrészek) az előörökösnek juttatja azzal a teherrel, hogy az halálakor köteles azt a megjelölt utóörökösnek átadni. Az utóöröklési kikötés nyilván nem sértheti a kötelesrészt, és nem használható a hitelezők kijátszására.

Társasági jogi környezetben az utóöröklés tárgya lehet üzletrész vagy részvény, de a rendelkezés nem írhatja felül a társasági jog kógens szabályait és a létesítő okirat korlátait; célszerű ezért a végrendeleti kikötést a társasági szerződéssel, alapszabállyal és – ahol van – szindikátusi szerződéssel összhangba hozni. A rendelkező feltételekhez kötheti a végső átszállást (például meghatározott életkor, képesítés vagy családi vállalatban eltöltött gyakorlat). A forgalombiztonság érdekében a feltétel és a teher feljegyzése a releváns nyilvántartásokban (részvénykönyv, tagjegyzék) elengedhetetlen. Az utóöröklés így egyszerre védi a családi kontrollt és illeszkedik a piacvédelem, a hitelezői érdekek és a forgalomképesség követelményeihez. Az utóörökössel szemben erkölcsi elvárásként „családi alkotmányban” lehet előírni azt, hogy szintén éljen az utóöröklési technikával a családi vagyon egyben tartása érdekében.³⁵

Az utóöröklés a XIX. században elavult, meghaladott jogintézménynek számított. A korszak jogfelfogása hűbéri eredetű maradványnak tekintette, amely akadályozta a vagyontárgyak szabad forgalmát, és összeütközésbe került a polgárság gazdasági érdekeivel. Ennek következményeként a jogalkotás teljes körű tilalmat vezetett be, noha a XIX. század második felében és a XX. század elején már több esetben is különféle jogi konstrukciók segítségével részlegesen megkerülték ezt a tilalmat. Az utóöröklésről alkotott szemlélet idővel megváltozott: az intézmény korszerűsített formában ismét helyet kapott a polgári jogban, immár a modern középosztály vagyonvédelmi és

³⁵ A családi alkotmány fogalmáról lásd ILYÉS Kinga: *A „családi alkotmány” jogi minősítéséről*, Erdélyi Jogélet, 2023/4, 57–71.

vagyonszervezési érdekeit szolgálva. Az újragondolt utóöröklés lehetővé teszi, hogy a családi vagyon, illetve a gazdasági társaságokban fennálló részesedések (részvények, üzletrészek) hosszabb távon is a család ellenőrzése alatt maradjanak, mégpedig jogilag kötelező erejű rendelkezések révén.

Irodalomjegyzék

1. Dimitrie ALEXANDRESCO: *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, IV–VII, Ed. Națională, Iași, 1900.
2. Pierre ALLORANT, Philippe TANCHOUX: *Introduction historique au droit*, Gualino, Issy-les-Moulineaux, 2019.
3. Dan CHIRICĂ: *Drept civil: Succesiuni și testamente*, Ed. Rosetti, București, 2003.
4. Francisc DEAK, Romeo POPESCU: *Tratat de drept succesoral*, II, Ed. a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2014.
5. FÖLDI András, HAMZA Gábor: *A római jog története és intézüciói*, Nemzeti Tankönyvkiadó Rt., Budapest, 1996.
6. Éric GASPARINI, Éric GOJOSO: *Introduction historique au Droit et Histoire des Institutions*, Gualino, Issy-les-Moulineaux, 2015.
7. Ilioara GENOIU: *Substituțiile fideicomisare și liberalitățile reziduale în reglementarea noului Cod civil*, Revista Română de Drept Privat, 2012/3, 153–154.
8. Vladimir HANGA, Mircea Dan BOB: *Instituțiile lui Iustinian*, Ed. Universul juridic, București, 2009.
9. ILYÉS Kinga: A „családi alkotmány” jogi minősítéséről, Erdélyi Jogélet, 2023/4, 57–71.
10. Codrin MACOVEI: *Reglementarea liberalităților fideicomisare și reziduale în noul Cod civil, în Noile Coduri ale României*, Ed. Universul Juridic, București, 2011.
11. Ioan POPA: *Substituțiile fideicomisare în Codul civil*, Revista Română de Drept Privat, 2016/1, 122–123.
12. Maria Marieta SOREATĂ: *Noutăți legislative în materia succesiunilor introduse prin noul Cod civil*, Ed. Hamangiu, București, 2013.
13. Constantin Ștefan TOMULESCU: *Manual de drept privat roman*, Litografia Învățământului, București, 1958.
14. VERESS Emőd, SZÉKELY János: *Drept civil. Moștenirea. Liberalitățile. Ediția 2*, Editura C.H. Beck, București, 2020.
15. VERESS Emőd: *Hét-hét érv az „idegen” jog átültetése ellen és mellett. Az 1864. évi román polgári törvénykönyvről*, Jogtudományi Közöny, 2024/6, 273–282.
16. VERESS Emőd: *Private Law Codifications in East Central Europe = Lectures on East Central European Legal History*, szerk. SÁRY Pál, Central European Academic Publishing, Miskolc–Budapest, 167–205.

VALLASEK MAGDOLNA

Az egyszülős családok helyzete a román munkajogi és szociális jogi szabályozás perspektívájából¹

The Situation of Single-Parent Families from the Perspective of Romanian Labour Law and Social Law Regulations

Abstract: The study presents labour law and social law protection mechanisms applicable to single-parent families, based on Romanian regulations and comparative analysis. In order to ensure a comprehensive analysis, we first outline the legal interpretation of the concept of single-parent families based on Romanian legislation, followed by a detailed presentation of the specific instruments that serve to promote the employment of parents and support them with social benefits.

Keywords: single-parent families, social support, employment, Labour Code, Romania

Összefoglaló: A tanulmány az egyszülős családokra vonatkozó munkajogi és szociális jogi védelmi mechanizmusokat mutatja be, a román szabályozásból kiindulva, ugyanakkor komparatív elemzés alapján. A minél összetettebb elemzés érdekében először az egyszülős családok fogalmának a román szabályozás alapján körvonalazható jogi értelmezését tárjuk fel, majd részletes bemutatásra kerülnek azok a sajátos eszközök, amelyek a szülők foglalkoztatásának elősegítését és szociális eszközökkel való támogatását szolgálják.

Kulcsszavak: egyszülős családok, szociális támogatás, foglalkoztatás, Munkatörvény, Románia

1. Bevezető

A munkajog az utóbbi években végbement fejlődésének egyik egyértelműen meghatározható irányvonala a munka és magánélet közötti egyensúly fontosságára vonatkozó narratíva előtérbe helyezése, amely a szabályozás területén is érezteti hatását. Ez a kérdéskör ugyanakkor szorosan kapcsolódik a rugalmasság kérdéséhez is, amely a *flexicurity* és a *decent work* által fémjelzett szabályozási irányok mentén az utóbbi évtizedekben meghatározták a munkajogi szabályozás fejlődését.

¹ A tanulmány az MTA Domus kutatási program támogatásával jött létre.

A munkajog jelenlegi fejlődési tendenciáiba illeszkedően a román munkajog kulcszava az elmúlt egy-két évtizedben egyértelműen a rugalmasság volt, s ennek szellemében a jogalkotás céljaként került meghatározásra az az igény, hogy a munkajogi szabályozás túllépjen a nagyon szigorú kógens normák hagyományos határain, és ezáltal jobban megfeleljen a XXI. századi munkaerőpiac igényeinek. Az alapfeltevés természetesen az volt, hogy mind a munkáltató, mind a munkavállaló számára hasznos és szükséges, hogy ilyen rugalmasabb keretet kapjon a közöttük fennálló munkaviszony, és hogy a felek nagyobb szerepet kapjanak a munkaszerződés alakításában. Ebben az összefüggésben nem ismeretlen az a narratíva sem, hogy a rugalmasabb munkaszervezés a nők és a (kis)gyermekes családok számára különösen fontos, és ebben a kontextusban jelent meg a román munkajogi szabályozásban az egyszülős családokra vonatkozó néhány jelentős újdonság.

A román munkajogi háttérből kiindulva a rugalmasabb szabályozás irányába való elmozdulás szükségességét az is magyarázza, hogy Romániában a munkajog viszonylag merev, hagyományos megközelítése és szabályozása van érvényben, annak ellenére, hogy a Munka Törvénykönyvének 2011-es módosítását követően a jogalkotó egyértelműen a rugalmasabb szabályozás megvalósítására összpontosít. A rugalmas munkaszervezés szükségességét és a rugalmas munkaszervezés felé való elmozdulást ugyanakkor szükségszerűen tágabb összefüggésben kell elemezni, figyelembe véve a munkaerőpiaci realitásokat, a gazdasági fejlődési tendenciákat vagy a munkaerőpiaci helyzetet befolyásoló demográfiai adatokat. Az előregedő társadalom jelensége számos országban, így Romániában is általános probléma. A demográfiai helyzetet tovább bonyolítja, hogy Románia rendelkezik az EU-ban az egyik legalacsonyabb mutatóval a várható élettartam tekintetében,² és a demográfiai válságot súlyosbítja a kivándorlási folyamat, amely elsősorban a munkaképes korú lakosságot érinti.³

Az egyszülős családokra vonatkozó rugalmassági igény ugyanakkor meglátásunk szerint komplexebb szemléletet igényel. Egyrészt tagadhatatlanul mind egyéni, személyes, mind általános gazdasági szempontból fontossággal bír az, hogy ezek a személyek, elsősorban nők, megjelenjenek a munkaerőpiacon. Az ő esetükben azonban a munkavégzés rugalmassága az általuk nevelt gyermek, gyermekek legfőbb érdekével van szoros összefüggésben, ezért olyan sajátos munkajogi normákra van szükség, amelyek magasabb fokú védelmet biztosítanak számukra. Ezzel összefüggésben a szociális jogi eszközöknek is jelentősebb szerepe kell hogy legyen, mivel, amint erre a későbbiekben részletesebben rátérünk, az egyszülős családokban a családfenntartó számára jelentősen nagyobb anyagi terhet jelent a gyermeknevelés, amelyre a munkabér adott esetben nem elegendő.

A következőkben tehát azt kívánjuk bemutatni, hogy az egyszülős családok esetében milyen munkajogi és szociális jogi eszközök állnak rendelkezésre, elsősorban a hatályos román szabályozás alapján. A kérdés annál is aktuálisabb, mivel a közelmúltban

2 Eurostat (2024), https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_mlexpec/default/table?lang=en (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

3 Institutul Național de Statistică: *Anuarul Statistic al României 2023*, București, 2024, 82, https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/anuarul_statistic_al_romaniei_carte_ed_2023.pdf (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

több apró, de annál fontosabb rendelkezés bevezetésére került sor, amelyek meglátásunk szerint kiemelkedő jelentőséggel bírnak és egy olyan szabályozási irányt jelenítenek, amely az elemzett személyi kategória fókuszba kerülését mutatja. Az egyszülős családokra vonatkozó munkajogi és szociális jogi védelmi mechanizmusokat ugyanakkor komparatív elemzésnek vetjük alá, annak érdekében, hogy a romániai szabályozási és munkaerőpiaci helyzetet tágabb perspektívában tudjuk szemlélteni, amelyet egyértelműen szükségesnek vélünk ahhoz, hogy azzal kapcsolatban releváns következtetéseket tudjunk megfogalmazni.

2. Egyszülős családok Romániában

2.1. A család fogalma a román munkajogi és szociális jogi hatályos szabályozás szempontjából

A család fogalmának kérdése a román munkajogi és szociális jogi szabályozásban kevés figyelmet kap, ugyanakkor a különböző szociális juttatások szempontjából nincsen teljesen egységes értelmezése sem.

Kiindulási pontként rögzíthetjük a román Polgári Törvénykönyv (továbbiakban román Ptk.) 258. cikkének rendelkezését, amelynek értelmében a család a házastársak szabad megegyezésével létrejött házasságán, a házastársak egyenlőségén, valamint a szülőknek a gyermekek nevelését és oktatását biztosító jogán és kötelezettségén alapszik. A következő bekezdés kijelenti, hogy a család jogosult a társadalom és az állam védelmére. Mi több, a harmadik bekezdés szerint, az állam gazdasági és társadalmi eszközökkel köteles támogatni a házasságkötést, valamint a család fejlődését és megerősítését. Végezetül arról is rendelkezik a román Polgári Törvénykönyv, hogy házastársak alatt a házassági kötelékben élő férfit és nőt kell érteni.⁴

A 2003-ban hatályba lépett román Munkatörvény (továbbiakban román Mt.) nem foglalkozik a család meghatározásának kérdésével, azonban egyes kérdések kapcsán visszaköszön a román Ptk. szabályozása. Példaként említhetjük a családi állapot alapján történő diszkrimináció tilalmát, vagy a 15. és 16. életév közötti kiskorú munkavállaló szerződéskötésének szükséges feltételeként megjelenő, mindkét szülő általi jóváhagyását. Bár a család fogalmának munkajogi értelmezését nem tisztázta, a szülők és a gondozók vonatkozásában a munka és a magánélet közötti egyensúlyról szóló 2019/1158/EU irányelvnek a román munkajogba való átültetése meglátásunk szerint fontos mérföldkövet jelent. Az implementálásnak köszönhetően ugyanis bekerült a román Mt. szövegébe egy olyan meghatározás, amely tágabb értelemben ugyan, de a család munkajogi értelmezésének kérdésével foglalkozik. A jobb megértés érdekében

4 A tanulmányban a román Polgári Törvénykönyv magyar fordítását használtam, Forum Iuris Kiadó, Kolozsvár, 2017.

a román Mt. 152¹, 152². és 153¹. cikkeinek együttes elemzése szükséges.⁵ A 152¹. cikk a gondozói szabadság intézményét vezeti be a román munkajogi szabályozásba. Ennek értelmében a munkáltató, a munkavállaló írásbeli kérelme esetén köteles egy naptári évben 5 munkanap gondozói szabadságot biztosítani a munkavállaló számára, annak érdekében, hogy az gondozást vagy személyes támogatást nyújtson *hozzátartozójának vagy vele egy háztartásban élő személynek*, aki súlyos egészségügyi probléma miatt gondozásra vagy támogatásra szorul. Láthatjuk tehát, hogy itt egy, a román Ptk. családmeghatározásánál tágabb személyi körre vonatkozó jogosultságot vezetett be a jogalkotó. A 153¹. cikk utolsó bekezdése tisztázza azt is, kit értünk a munkajog szempontjából hozzátartozónak, amikor arról rendelkezik, hogy a 152¹. cikk (1) és (3) bekezdésének értelmezése szerint *hozzátartozónak minősül a munkavállaló fia, lánya, anyja, apja vagy házastársa*.

Sajnálatos módon nem teljesen egyértelmű ugyanakkor, hogyan kell értelmezni a 152². cikk rendelkezését. Ez a cikk már kifejezetten a „család” szót használja, nem a hozzátartozó kifejezést, anélkül azonban, hogy bármilyen magyarázatot kapnánk a szó jelentéstartalmát illetően. A 152². cikk alapján a munkavállalónak joga van a munkahelyről távol maradni olyan előre nem látható, betegség vagy baleset okozta *családi vészhelyzet* miatt, amely a munkavállaló azonnali jelenlétét nélkülözhetetlenné teszi, ennek feltétele a munkáltató előzetes értesítése és a rendes munkaprogram teljes mértékű későbbi bepótolása. Véleményünk szerint, az előző rendelkezés értelmezésére a 153¹. cikkben elhelyezett magyarázattal analógiaként, a 152². cikkben megjelenő család kifejezést is hasonlóan tágan szükséges értelmeznünk. Erre vonatkozóan ugyan még ítélkezési gyakorlat nem született, azonban várhatóan ebbe az irányba fog a joggyakorlat is kialakulni.

Lényegesen világosabb fogalmi körülhatárolása jelenik meg a család intézményének a szociális jogi szabályozásban. Ez természetesen annak tudható be, hogy az egyes juttatások vonatkozásában sarkalatos kérdés a jogosultsági feltételek teljesítésének ellenőrizhetősége, így pontos leírását adják a jogszabályok annak, hogy mit tekintenek a jogosultságok szempontjából családnak. Ugyanakkor szükséges megjegyezni, hogy bár a szociális jogi szabályozás hangsúlyosan és pontosan foglalkozik a család kérdésének meghatározásával, az egyes jogforrások eltérő fogalmi meghatározásokat tartalmazhatnak.

A garantált minimumjövedelemről szóló 2001. évi 416. törvény a 2. cikkében arról rendelkezik, hogy a törvény alkalmazásában a család kifejezés alatt a férj és feleség, illetve a férj, a feleség és nem házas, eltartott gyermekeik együtt élő és együtt gazdálkodó házastársak értendők. Családosnak minősül továbbá az a személy is, aki eltartott gyermekekkel él együtt és vezeti a háztartást, és az alábbi helyzetek valamelyikében van: nőtlen, özvegy, elvált, házastársát bírósági határozat eltűntnek nyilvánította, nem töltötte be a 18. életévét, és valamelyik fenti helyzetben van. Családtagnak minősülnek a gyermek nélküli testvérek is, akik együtt élnek és szüleikkel nem rendelkeznek közös lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel, illetve családnak minősül a nem házas férfi

5 A tanulmányban a román Munkatörvény magyar fordítását használtam. VALLASEK Magdolna, FERENCZ Jácint (ford.): *2003. évi 53. törvény a Munka Törvénykönyvéről*, Forum Iuris, Kolozsvár, 2023.

és nő, valamint a közös vagy nem közös általuk eltartott gyermekeik, akikkel együtt élnek és egy háztartást vezetnek.

A szociális támogatásról szóló 2011. évi 292. törvény 22. cikke alapján családnak minősül a férj és feleség vagy férj, feleség és nem házas gyermekeik, akiknek a személyazonosító okmányaikban bejegyzett közös lakóhelye vagy tartózkodási helye van, és együtt élnek. Családnak minősülnek továbbá a gyermek nélküli testvérek is, akik együtt élnek, és a szülei lakóhelyétől vagy tartózkodási helyétől elkülönülő közös lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel rendelkeznek. Családnak minősül a nem házas férfi és nő, valamint a velük együtt lakó és élő gyermekeik, ha ezt a szociális vizsgálatban rögzítik. Kiterjesztett családnak minősül a törvény értelmében a gyermek, a szülők és rokonaik a negyedik fokig bezárólag.

A szociális támogatásról szóló törvény az egyszülős család fogalmát is meghatározza, amikor kijelenti, hogy annak minősül az egyedülálló személyből és az együtt élő eltartott gyermekből/gyermekekből álló család. Egyedülálló személy a törvény értelmében az a személy, aki nőtlen, özvegy, elvált, házastársát bírósági határozatban eltűntnek nyilvánították, házastársa 30 napot meghaladóan letartóztatásban van vagy szabadságvesztés büntetését tölti, és nem vesz részt a gyermekek eltartásában, nem töltötte be a 18. életévét, és a fenti helyzetek valamelyikében van, végezetül akit gyámnak neveztek ki, vagy egy vagy több gyermek gondozásával bíztak meg, és a fentebb említett helyzetek valamelyikében van.

A minimális jövedelemtámogatásról szóló 2016. évi 196. törvény a 6. cikkében foglalkozik a család meghatározásával. Ennek a jogszabálynak az alapján a családot az alábbi helyzetek valamelyikében lévő személyek alkotják:

a) a törvény szerint házas, együtt élő férj és feleség;

b) férj és feleség a 18 éves korig, illetve a törvény szerint szervezett oktatási formában – nappali tagozaton – részt vevő, nem házas, eltartott gyermekekkel együtt 18 éves, illetve 26 éves korig, akiknek a személyazonosító okmányaikban bejegyzett közös lakóhelye vagy tartózkodási helye van, és együtt élnek;

c) együtt élő és lakó, nem házas férfi és nő, ha ez a helyzet a helyszíni ellenőrzés során megerősítést nyer;

d) együtt élő és lakó nem házas férfi és nő, valamint velük együtt élő nem házas gyermekeik 18 éves korig, illetve, ha törvény által szervezett nappali tagozatos oktatásban vesznek részt, 26 éves korig, ha ezt a helyszíni ellenőrzés során megerősítik;

e) a 18 év feletti, eltartott, nem házas gyermeke(i)vel együtt élő szülő(k), aki(k) súlyos fogyatékosági igazolással rendelkezik(nek).

A minimális jövedelemtámogatásról szóló törvény is meghatározza az egyszülős családokat, a következők szerint: egyszülős család az olyan család, amely egy egyedülálló személyből és annak eltartott gyermekéből/gyermekeiből áll azok 18 éves, illetve a törvény szerint szervezett oktatási formában nappali tagozaton tanulók esetében 26 éves koráig, akik együtt élnek és laknak. A törvény értelmében továbbá egyszülős családból származó egyedülálló személy az olyan személy, aki az alábbi helyzetek valamelyikében van:

a) nőtlen, özvegy vagy elvált;

b) akinek házastársát bírósági határozatban elhunytak nyilvánították;

c) akinek házastársa a lakhelyétől hosszú időre távol tartózkodik, vagy ha eltűnt anélkül, hogy információk lennének róla, és nem jelölt meg megbízottat vagy általános ügyvezetőt;

d) akinek a házastársa 30 napnál hosszabb ideig letartóztatásban van, vagy szabadságvesztés büntetését tölti, és nem vesz részt a gyermekek eltartásában;

e) aki nem töltötte be a 18. életévét, és az előbbi helyzetek valamelyikében van;

f) akit gyámnak neveztek ki, vagy akire egy vagy több gyermeket bízta, vagy akit nevelőszülőknél helyeztek el, és az előbbi helyzetek valamelyikében van.

A szociális juttatások vonatkozásában tehát a családnak az adott törvény szerinti meghatározását szükséges használni, azzal a kiegészítéssel, hogy adott esetben az egyes önkormányzati szinten nyújtott támogatásokra vonatkozó jogszabályok akár más meghatározást is tartalmazhatnak, amikor a jogosultak köréről rendelkeznek.

2.2. A román munkaerőpiac helyzete a gyermeket nevelő szülők foglalkoztatásának perspektívájából⁶

Az egyszülős családokban élő személyek munkaerőpiaci részvételének tekintetében viszonylag kevés adattal rendelkezünk, amelyeket a későbbiekben majd részletesebben bemutatunk. Ahhoz azonban, hogy a helyzetet a maga mélységében megértsük, szükséges előbb röviden felvázolni általánosságban azt, hogy a román munkaerőpiacon milyen helyzet áll fenn a gyermeket nevelő szülők, kiemelten a nők szempontjából. Az 1989-es rendszerváltás óta Románia népessége folyamatosan csökkenő és öregedő tendenciát mutat. A 2022. évre vonatkozó hivatalos adatok szerint Románia jelenlegi lakossága alig több, mint 19 millió fő, amiből 51,5% nő és 48,5% férfi.⁷ Összehasonlításképpen a rendszerváltás időszakában, 1990-ben, az ország népessége több mint 23 millió fő volt.⁸ A várható élettartam viszonylag alacsony, a nők esetében 78,03 év, a férfiak esetében 70,76 év, bár enyhe emelkedő tendencia figyelhető meg.⁹ Azt is fontos megjegyezni ugyanakkor, hogy az anyák átlagos életkora az első szüléskor viszonylag magas, a 2017 és 2022 közötti időszakban 27,3 és 27,8 év között volt.¹⁰ Ugyanebben az időszakban az átlagos foglalkoztatottak száma folyamatosan enyhe növekedést mutatott, egyetlen kivételtől, a 2020. évtől eltekintve, amelyet azonban a Covid-19-világjárvány miatt különleges válságévnak kell tekinteni. A 2017. évi 4 945 868 munkavállalóval szemben 2022-ben a munkavállalók száma 5 209 493-ra emelkedett.¹¹ 2022-ben a regisztrált

6 Lásd részletesen: VALLASEK Magdolna: *Promoting labour market participation of parents with young children. The Romanian case = Promoting labour market participation of parents with young children across the EU*, szerk. LUKÁCS GELLÉRNÉ Éva, MÉSZÁROS Árpád, FÜRÉSZ Tünde, Kopp Mária Institute for Demography and Families (KINCS), Budapest, 2024, 227–241.

7 Institutul Național de Statistică: *Anuarul Statistic al României 2023*, București, 2024, 46, 2.G2. táblázat.

https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/anuarul_statistic_al_romaniei_carte_ed_2023.pdf (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

8 *Uo.*, 52, 2.1. táblázat.

9 *Uo.*, 48, 2.G5. táblázat.

10 *Uo.*, 49, 2.G6. táblázat.

11 *Uo.*, 100, 3.G4. táblázat.

munkanélküliségi ráta 3% volt, a nők esetében valamivel magasabb, 3,1%. Ez azt jelenti, hogy a 239 000 regisztrált munkanélküliből 112 000 nő.¹² Érdekes kép rajzolódik ki azonban, ha a munkanélküliek kor szerinti megoszlását is megvizsgáljuk. Ebben az esetben, míg a 15–24 éves nők munkanélküliségi rátája 3,3%-kal magasabb, mint a férfiaké, addig a későbbi életkorokban a tendencia megfordul: a 25–34 éves korcsoportban 1,4%-kal, a 35–44 éves korcsoportban 1%-kal, míg a 45–54 éves korcsoportban 0,6%-kal, az 55 éves és idősebbeknél pedig 1%-kal alacsonyabb a nőkre vonatkozó munkanélküliségi ráta.¹³

Ezt a viszonylag pozitív képet beárnyékolja a munkaerőpiaci egyenlőtlenségek aggasztó jelensége, amely a nők és férfiak munkaerőpiaci részvétele tekintetében egyértelműen tükröződik a foglalkoztatási rátában. A munkaképes korú népességre (15–64 évesek) számított foglalkoztatási ráta jelentős különbséget mutat a nők és a férfiak között. A férfiak foglalkoztatási rátája 71,5%, míg a nőké csak 54,4%.¹⁴ Bár a férfiakhoz képest lényegesen alacsonyabb munkaerőpiaci részvétel jelensége alapvetően ugyanaz, a nők foglalkoztatási rátája a lakóhelyük és az iskolai végzettségük alapján eltéréseket mutat. Az iskolai végzettséget tekintve a 2022-re vonatkozó adatok azt mutatják, hogy az alacsony iskolai végzettségű nők 23,5%-a, a középfokú végzettséggel rendelkező nők 55%-a, a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők 87,8%-a vett részt a munkaerőpiacon. Egy nemrégiben készült elemzés arra a következtetésre jutott, hogy *„a gyerekgondozási szolgáltatások elérhetősége jelentős mértékben hozzájárulhat a nők alacsony romániai munkaerőpiaci részvételéhez. Romániában a 3 éves kortól az iskolába lépésig alacsony a hivatalos gyerekgondozásban részesülő gyermekek aránya. [...]”*¹⁵ *„Bár a (hivatalos) gyerekgondozási magánszolgáltatások várhatóan reagálnak a növekvő keresletre, a közszolgáltatásokhoz képest magasabb árak megváltoztatná az anyák számára a munka költség-haszon számítását. A magasabb iskolai végzettségű – és így magasabb kereseti potenciállal rendelkező – nők továbbra is a munkavállalás mellett dönthetnek, míg az alacsonyabb kereseti potenciállal rendelkező nők számára a munkavállalás nettó előnye csökken. Valójában vannak arra utaló bizonyítékok, hogy a felsőfokú végzettségű nők munkaerőpiaci részvétele nem korrelál a kizárólag otthon gondozott kisgyermekek arányával, míg az alacsonyabb végzettségű nőké összefügg ezzel a tényezővel.”*¹⁶

Ami a lakóhely szerinti megoszlást illeti, az összes adat esetében néhány százalékpontos eltérés tapasztalható, ami azt jelzi, hogy a városi területeken magasabb a munkaerőpiaci részvétel, mint a vidéki területeken.¹⁷

A nők munkaerőpiaci részvételének elemzése azonban egy olyan tényezőt is tartalmaz, amely a romániai munkaerőpiac igen kedvező helyzetére utal, és ez a nemek

12 Uo., 100, 3.G5. táblázat.

13 Uo., 101, 3.G6. táblázat.

14 Uo., 101, 3.1. táblázat.

15 European Institute for Gender Equality: --, https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/browse/eige/eige_gap (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

16 Florian MİSCH, Alexander PITT: *Labor Force Participation in Romania*, Selected Issues Papers, 2023/062, 2–12, 7, <https://www.elibrary.imf.org/view/journals/018/2023/062/article-A001-en.xml> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

17 Institutul Național de Statistică: *Anuarul Statistic al României 2023*, București, 2024, 103, 3.2. ábra.

közötti bérszakadék, amely a férfiak és nők átlagos bruttó órabére közötti különbséget mutatja a férfiak átlagos bruttó órabérének százalékában kifejezve. Ez a mutató Romániában különösen alacsony, mindössze 2,4%, szemben az EU 13%-os átlagával.¹⁸ Bár viszonylag kevés hivatalos adat áll rendelkezésre a romániai kisgyermekes szülők munkaerőpiaci részvételének arányáról, a román kormány által készített, 2021–2027 közötti időszakra vonatkozó Nemzeti Foglalkoztatási Stratégia néhány jelentős adattal szolgál. Ez a dokumentum jelenti ki, hogy *„bár Romániában támogatják a munkaerőpiaci részvételüket, a nők továbbra is elsősorban a családi és háztartási gondozási tevékenységeket végzik, miközben a gyermekek és eltartottak gondozására szánt szociális szolgáltatások nem elégségesek az igények kielégítésére, és 2018-ban a nők mintegy 12%-a volt inaktív a családi feladatok ellátásának szükségessége miatt. A hat év alatti gyermeket nevelő személyek körében a nemek közötti foglalkoztatási egyenlőtlenség 2018-ban 29 százalékpont volt.”*¹⁹

2.3. Az egyszülős családok helyzetére vonatkozó legfontosabb adatok az Európai Unióban és Romániában

A *Swedish Institute for Social Research* egyszülős családok helyzetére vonatkozó kutatásának alapvetése, hogy *„[A]z egy nőből és egy férfiből és gyermekeikből álló nukleáris család mint a család domináns formája már régen meghaladott. A családok sokfélék, és mindig változnak. Ez igaz az egyének életútjára és a társadalom egészére is. [...] Bár az egyedülálló szülők és családjaik többsége a gazdasági jólét általánosan használt mutatói alapján jól él, nagyobb valószínűséggel vannak kitéve a szegénység vagy a kirekesztés kockázatának, vagy tapasztalnak anyagi nélkülözést, mint a kétszülős családok. Ez aggodalomra ad okot, mivel ez nemcsak jelenlegi jólétüket rontja, hanem gyermekeik jövőbeli esélyeit is veszélyezteti.”*²⁰

Az egyszülős családnak a meghatározása ugyanakkor az Európai Unió országait tekintve sem egységes. Az egyedülálló szülői státusz jellemzően különélés, válás vagy a szülő halála miatt alakul ki. Más tényezők közé tartozik a szülő hosszabb ideig tartó távolléte (pl. migráció miatt), a nem szándékos terhesség, vagy a gyermek egyedül történő felnevelése. Az egyszülős családok társadalmi kategóriaként való meghatározása többszörös nehézségeket vet fel, mivel a családi struktúrák idővel változnak. A definíciók országonként eltérőek, és nem minden külön élő szülő esik az egyszülős kategóriába, párkapcsolati státuszától és családszerkezetétől függően.²¹ Ráadásul az egyedülálló

18 Eurostat (2022), <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/edn-20220307-2> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.) és https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_05_20/default/table?lang=en&category=t_labour_t_earn (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

19 A 2021/558. kormányhatározat a Nemzeti Foglalkoztatási Stratégia 2021–2027 és a 2021–2027 közötti időszakra vonatkozó cselekvési terv jóváhagyásáról a Nemzeti Foglalkoztatási Stratégia 2021–2027 végrehajtására, <https://mmuncii.ro/j33/index.php/ro/minister-2019/strategii-politici-programe/6333-sn-ocupare-forta-munca-2021-2027> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

20 Rense NIEUWENHUIS: *The situation of single parents in the EU*, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament, Brussels 2020, 10, <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/supporting-analyses> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

21 Victoria JORDAN, Katherine STEWART, Barbara JANTA: *Mechanisms supporting single parents across the EU*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2019, 2.

szülők státuszára vonatkozó számos meghatározás nem ismeri el a „*de facto egyedülálló szülői státusz*” helyzetét, mint például az olyan helyzeteket, amikor a szülő súlyosan beteg vagy külföldön él.²² Az OECD egyedülálló szülőre vonatkozó meghatározása a fentieknél lényegesen szűkebb meghatározást tartalmaz, miszerint egyedülálló szülő az, aki egy vagy több gyermeket nevel, és aki partner nélkül él egy háztartásban.²³

Nieuwenhuis tanulmányában a szakirodalmi meghatározások alapján úgy látja, hogy a leggyakrabban használt meghatározás szerint az egyedülálló szülő egy vagy több saját eltartott gyermekével él, a háztartásban élő élettárs vagy házastárs nélkül, de esetleg más családtagokkal együtt.²⁴ Ennek a meghatározásnak az alapján tehát az egyedülálló szülőnek lehet partnere, amíg ez a partner nem él ugyanabban a háztartásban. Ez azt is lehetővé teszi, hogy az egyedülálló szülők más családtagokkal, például testvéreikkel vagy saját szüleikkel (azaz a háztartásban élő gyermekek nagyszüleivel) éljenek együtt. Ezt a módszert gyakran használják az ország-összehasonlító elemzésekben, mivel nem torzítják a nemzetek közötti különbségek, például a többgenerációs háztartások elterjedtségében.²⁵ Nieuwenhuis ugyanakkor felhívja a figyelmet arra is, hogy az Eurostat statisztikákban elérhetővé tett, az egyedülálló szülői státuszra vonatkozó hivatalos mutatók nem teszik lehetővé az egyedülálló szülők szigorúan a fenti meghatározás alapján történő azonosítását. Ennek okát abban látja, hogy az Eurostat mutatói közül sok olyan „*egyedülálló gyermekes felnőttek*” utal, amelyekben nem lehet egyértelműen azonosítani, hogy ezek a felnőttek a gyermek(ek) biológiai szülei vagy sem. Továbbá számos mutató nem különböztethető meg nemek szerint, ami akadályozza az egyedülálló szülőség nemi jellegének vizsgálatát. Végezetül nincsenek megfelelő adatok, amelyek alapján pontosan azonosíthatók legyenek a mindkét külön élő szülővel együtt élő gyermekek, elkülönítve a valóban egyszülős családban élő gyermekektől.²⁶

Nieuwenhuis tanulmánya néhány nagyon fontos következtetést von le az egyes országokra vonatkozó adatok elemzéséből. Először is, 2009 és 2019 között jelentősen, 12%-ról 14%-ra nőtt azon gyermekes háztartások száma, amelyek élén egyetlen felnőtt áll. Másodsor pedig, nagyon világossá vált, hogy az egyedülálló szülői lét erősen nemi alapú: sokkal több olyan háztartást vezetnek nők (2019-ben 11%), amelyekben egy felnőtt és eltartott gyermek van, mint férfiak (3%), annak ellenére is, hogy ez a családforma a férfiak körében is növekvő tendenciát mutat.²⁷

22 Laura BERNARDIM, Dimitri MORTELMANS: *Supporting Lone Parents and their Children in Europe*, Population Europe, 2018, <https://www.population-europe.eu/policy-brief/supporting-lone-parents-and-their-children-europe> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

23 Olivier THÉVENON et al.: *Child Poverty in the OECD: Trends, Determinants and Policies to Tackle it*, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, 2018/218, <https://doi.org/10.1787/c69de229-en> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

24 Lásd: Simon DUNCAN, Rosalind EDWARDS: *Single Mothers in International Context: Mothers or Workers?*, Routledge, London, 1997.

25 Yekaterina CHZHEN, Jonathan BRADSHAW: *Lone Parents, Poverty and Policy in the European Union*, Journal of European Social Policy, 2012/5, 487–506.

26 NIEUWENHUIS: *i. m.*, 11.

27 *Uo.*, 12–13.

A tanulmányunk számára legfontosabb következtetéseket az egyedül gyermeket nevelő szülők munkaerőpiaci jelenlétével kapcsolatos összehasonlító elemzésben találjuk. Érdeemes először is leszögezni azt, hogy általánosságban kijelenthető, miszerint az egyedül gyermeket nevelő szülők munkaerőpiaci jelenléte növekvő tendenciát mutat. A gyermekes egyedülálló nők körében ez a növekedés 69%-ról 74%-ra, a gyermekes egyedülálló férfiak esetében pedig 83%-ról 86%-ra emelkedett. A gyermekes egyedülálló nők foglalkoztatottsága tehát továbbra is jelentősen elmarad a gyermekes egyedülálló férfiakétól. A határozott idejű szerződéssel és részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya az idők folyamán meglehetősen stabil, de különösen a részmunkaidős foglalkoztatás a gyermekes egyedülálló nők körében észrevehetően gyakoribb, mint az egyedülálló férfiak körében.²⁸

Ezekből az adatokból is egyértelműen látszik, hogy kiemelkedő fontossággal bír az, hogy egy adott országban milyen munkajogi és szociális jogi mechanizmusok szabályozására kerül sor, amelyek elő tudják segíteni egyrészt a gyermeket egyedül nevelő szülők megjelenését vagy bennmaradását a munkaerőpiacon, másrészt hozzá tudnak járulni ahhoz, hogy egy rugalmasabb munkajogviszony vagy alacsonyabb bérezés körülményei között is védelmet élvezzenek a szegénységi kockázattal szemben. Különösen igaz ez Románia tekintetében, mivel az Európai Unió országaival való összevetés alapján a hazai mutatók alacsonyabb védelmi szintet mutatnak.

Az OECD adatai azt mutatják, hogy egy 2 és 3 éves gyermeket nevelő család esetében, ahol mindkét szülő dolgozik – az egyik szülő átlagbért, a másik pedig az átlagbér 67%-át keresi –, a költségek az átlagbér 13,6%-át teszik ki. Ezzel szemben egy átlagos bérezésű, egyedül nevelő szülővel rendelkező, egy 2 és 3 éves gyermeket nevelő család esetében a költségek az átlagbér 8,6%-át teszik ki. A romániai átlag mindkét családtípus esetében 10,8%.²⁹ Románia az OECD-átlag alatt van a kétgyermekes családok átlagos nettó gyermeknevelési költségei tekintetében, de az egyszülős családok esetében az OECD-átlag felett van. Ugyanez a helyzet a legtöbb közép- és kelet-európai országban, ahol a költségek hasonlóak az egyedülálló és a kétszülős családok esetében. Kivételt képez Bulgária és Horvátország, ahol a költségek az egyedülálló szülők esetében az átlagbér 4,4%-a, illetve 3,2%-a, a kétgyermekes családok esetében pedig 6,4%-a, illetve 5,8%-a. A kétgyermekes családok esetében a költségek az átlagbér 4,4%-át, illetve 3,2%-át teszik ki. A nyugat-európai országokban, ahol az egyedülálló szülőknek nyújtott szociális juttatások elterjedtebbek, az egyedülálló szülők költségei alacsonyak. Franciaországban például az egyszülős családok átlagos költségei körülbelül feleannyiba kerülnek, mint a kétszülős családoké (5,8% vs. 11,4%), akárcsak Finnországban (11,8% vs. 17,6%), Dániában (5% vs. 11%), Hollandiában (9% vs. 18,8%) vagy az Egyesült Királyságban (17,4% vs. 25,4%).³⁰

28 *Uo.*, 28.

29 <https://www.oecd.org/en/data/indicators/net-childcare-costs.html> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

30 Maria Luiza APOSTESCU: *Familiiile monoparentale, mai defavorizate financiar în România comparativ cu țările din Europa de Vest*, Friedrich Ebert Stiftung, <https://romania.fes.de/ro/e/familiiile-monoparentale-mai-defavorizate-financiar-in-romania-comparativ-cu-tarile-din-europa-de-vest.html> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

3. Egyszülős családok védelmének munkajogi eszközei a hatályos román szabályozásban

3.1. A családok védelmének munkajogi eszközeiről általában

Amint azt a korábbiakban leszögeztük, Romániában a munkajogi szabályozás alapját a 2003-ban hatályba lépett 53. számú törvény, a román Mt. jelenti. Ez a jogszabály rendelkezik a munkaszerződés megkötésének, teljesítésének, szüneteltetésének, megszűnésének kérdéseiről, a munkavállaló és munkáltató személyének meghatározásáról, a munkaidőről és pihenőidőről, szakmai képzésről, felelősségvállalásról, atipikus munkavállalási formákról, munkavállalói érdekképviselőtről és szociális partnerekről, alapvetően a munkaszerződésen alapuló munkajogviszony minden lényegi kérdéséről.³¹ Nem utolsósorban azt is érdemes figyelembe venni, hogy a román Mt. rendelkezései a nem munkaszerződésen alapuló munkaviszonyok esetében is irányadóak, ugyanakkor számos területen további olyan különös törvények és egyéb jogszabályok is hatályosak, amelyek jelentős szerepet töltenek be a román munkajogi szabályozásban általában, és a családra vonatkozó védelmi szabályok rendszerében különösképpen.

A román Mt. több munkajogi intézmény vonatkozásában tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyeket a tanulmányunk tárgykörébe tudunk sorolni anélkül, hogy az egyszülős családokra vonatkozóan kifejezetten utalás lenne a normaszövegben. A következőkben a teljesség igénye nélkül fogunk egy olyan átfogó képet adni ezekről a rendelkezésekről, amelyek megfelelő alapot jelentsenek a következő alponban tárgyalásra kerülő, a kifejezetten az egyszülős családokat érintő normák megértéséhez. Elsősorban azokra a rendelkezésekre fogunk koncentrálni, amelyek vagy a gyermeket nevelő szülők számára fokozott jelentőséggel bíró rugalmasság szempontjából fontosak, vagy a védett személyi kör számára kógens normákba foglalt tilalmakat tartalmaznak, ezzel járulva hozzá a számukra előnyösebb helyzet megteremtéséhez.

A rugalmas munkaviszony szempontjából két nagy kategóriát tudunk megkülönböztetni a román Mt. szabályozása alapján. Egyrészt jelen vannak az atipikus munkavállalási formák, amelyeket a gyermeket nevelő családok is használni tudnak, azonban természetesen minden munkavállaló számára reális opciót jelenthet adott esetben. Éppen ezért ezekről nem kívánunk a továbbiakban értekezni. Megjelennek ugyanakkor olyan rendelkezések, amelyek kifejezetten a jogosultság feltételeként határozzák meg a család, kiskorú gyermek vagy valamilyen hozzátartozó sajátos helyzete miatti igénylésüket.³² Ilyenek a bevezetőben is jelzett *gondozói szabadság* vagy a *munkából való távolmaradás vis maior esetén* meghatározása és szabályai.

A 46. cikk rendelkezik arról, hogy bár főszabály szerint a munkáltató által elrendelt kirendelés kötelező erejű a munkavállaló számára, kivételesen és alapos személyes

31 Dan ȚOP: *Tratat de dreptul muncii. Doctrină și jurisprudență*, Universul Juridic, București, 2022.

32 Valentina Lidia ZĂRNESCU: *Reflectarea principiului privind echilibrul dintre viața profesională și cea privată în legislația română*, *Revista Română de Dreptul Muncii*, 2023/5, 98–99.

indokból kifolyólag visszautasíthatja azt. Bár további pontosítást a román Mt. nem tartalmaz ezzel kapcsolatban, a hazai joggyakorlat általában a családi kötelezettségek teljesítését ismeri el ilyen jellegű indokként.

A munkaszerződés jog szerint szünetel az anyasági szabadság ideje alatt (50. cikk). Továbbá a munkaszerződés szüneteltethető a munkavállaló kezdeményezésére a gyermek 2 éves koráig, fogyatékkal élő gyermek esetében 3 éves koráig tartó gyermeknevelési szabadság; a beteg gyermek 7 éves koráig, vagy fogyatékkal élő gyermek esetében, annak 18 éves koráig ápolására járó szabadság; apasági szabadság; örökbefogadás esetében biztosított beilleszkedési szabadság ideje alatt, illetve nevelőszülőként, súlyos fogyatékossgal élő személy segítőjeként vagy személyi segítőként, a jogszabályoknak megfelelően megkötött szerződés alapján végzett sajátos tevékenység folytatása esetében (51. cikk).

A rugalmas munkavégzés témakörében különösen fontos a 118¹. cikk által bevezetett új rendelkezése a román Mt.-nek, amely kijelenti, hogy a 11 évesnél fiatalabb, eltartott gyermeket nevelő munkavállalók részére, kérelmükre, havonta 4 nap otthoni munkavégzést vagy távmunkát kell biztosítani.

A 60. cikk rendelkezik a felmondási tilalmakról. Ennek értelmében tilos a munkavállalónak felmondani a várandósságának ideje alatt, amennyiben erről a munkáltató a felmondási határozat kibocsátását megelőzően értesült, az anyasági szabadság ideje alatt; a gyermek 2 éves koráig tartó, vagy fogyatékkal élő gyermek esetében annak 3 éves koráig tartó gyermeknevelési szabadság ideje alatt; a 7 évnél fiatalabb gyermek vagy a 18 évnél fiatalabb, fogyatékkal élő gyermek betegsége esetén járó ápolási szabadság ideje alatt; az apasági szabadság és a gondozói szabadság vagy a munkahelyről *vis maior* miatti távollét ideje alatt.³³

A tilalmak körében, és értelemszerűen csak a női munkavállalók számára rendel el a 128. cikk, hogy a várandós, gyermekágyas és szoptató nők nem kötelezhetőek éjszakai munkavégzésre.

3.2. Az egyszülős családokra vonatkozó sajátos védelmi szabályok és mechanizmusok

Az egyszülős családokra vonatkozóan a román Mt. a legutóbbi időig nem tartalmazott semmilyen sajátos rendelkezést, ezért az ilyen helyzetben levő szülő alapvetően csak az általános, a fentiekben bemutatott rendelkezésekre támaszkodhatott. 2023 nyarán nyújtották be a román Parlament Képviselőházában azt a törvényjavaslatot,³⁴ amely első ízben javasolta olyan módosítását a román Mt.-nek, amely kifejezetten az egyedül gyermekeket nevelő munkavállalók számára tartalmazott rendelkezéseket. A jogalkotási eljárás során a Parlament mindkét háza és az egyes szakbizottságok pozitívan bírálták el a törvényjavaslatot, amelynek következtében 2024. május 31-én megjelent a Hivatalos Közlönyben a mindössze egyetlen cikket tartalmazó 2024. évi 161. törvény a román Mt. módosításáról. A módosítás a 128. cikk 2. bekezdését egészíti

³³ Ion Traian ȘTEFĂNESCU: *Tratat teoretic și practic de dreptul muncii*, Universul Juridic, București, 2017.

³⁴ https://www.cdep.ro/pls/proiecte/upl_pck2015.proiect?idp=20987 (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

ki azzal, hogy az egyedül gyermeket nevelő szülő nem rendelhető éjszakai munkavégzésre. A rendelkezést úgy kell értelmeznünk, hogy az ilyen szülő váltott műszak esetében sem kerülhet éjszakai váltásba, azonban a váltott műszakra vonatkozó cikke a román Mt.-nek nem módosult.

Annak ellenére, hogy ez a módosítás csak egy apró előrelépést jelent a gyermeket egyedül nevelő szülők számára, érdemes megfigyelni, milyen indoklással³⁵ került benyújtásra a törvényjavaslat, hiszen ez jelzi azt az elméleti hátteret, amelyben a rendelkezés megszületett. A törvényjavaslat megfogalmazói abból indultak ki, hogy az egyszülős családokban a szülő gyakran szembesül pénzügyi és logisztikai kihívásokkal, amikor megpróbálja betölteni szülői szerepét és biztosítani a mindennapi megélhetést. Az éjszakai műszakokkal járó munka vállalása azonban mind a szülő, mind a gyermekek számára hátrányos lehet. Számos oka van annak, hogy az egyedülálló szülőnek miért nem kellene éjszakai műszakban dolgoznia. Ezek a következők:

- a gyermek biztonsága éjszaka, aki vagy egy gondozóra van bízva, vagy egyedül marad otthon;
- annak lehetősége, hogy a szülő az éjszakai műszakok miatti fáradtság okán nem tud napközben elegendő figyelmet és törődést fordítani a gyermekekre;
- a munka és a családi kötelezettségek, mint például a gyermekgondozás, az iskola és a társadalmi tevékenységek összeegyeztetésének nehézségei;
- a szülő-gyermek kapcsolatra gyakorolt hatás, amelyet befolyásolhat, ha a szülő nem elérhető, vagy nem tud rendszeresen részt venni a gyermek tevékenységeiben.

A 128. cikk kiegészítésében nem jelenik meg semmilyen pontosítás azzal kapcsolatban, hogy a gyermek hány éves koráig tart ez a tilalom, ezért meglátásunk szerint a rendelkezést szigorúan kell értelmezni, azaz a kiskorúság ideje alatt végig érvényesnek kell tekinteni, a munkáltató pedig nem tagadhatja meg a hozzájárulását és nem szankcionálhatja a munkavállalót, aki érvényesíti a jogait.

---

4. Egyszülős családok védelmének szociális jogi eszközei a hatályos román szabályozásban

4.1. Szociális támogatási rendszer

A román szociális ellátások rendszere több különböző jogszabályra épül, nincs egységes, kódexjellegű szabályozás. Általánosságban elmondható, hogy a szociális ellátások rendszere a szolidaritási elv és a rendelkezésre álló források vizsgálata, azaz a rászorultsági elv alapján kerül megszervezésre.³⁶ A szociális segélyezési rendszerről szóló 2011. évi 292. számú törvény 6. cikkének értelmében a szociális ellátás az egyéni vagy családi munkajövedelem kiegészítését célzó olyan intézkedés, amelynek alapvető célja az, hogy a törvény által meghatározott személyi kategóriák számára biztosítsa a

35 <https://www.cdep.ro/proiecte/2023/300/80/8/em427.pdf> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

36 Vieriu EUFEMIA: *Dreptul securității sociale*, Editura Pro Universitaria, București, 2016, 63–110.

létminimumot, és lehetőség szerint segítse elő a munkaerőpiacra s ezáltal a társadalomba való visszailleszkedést. A gyermek- és családsegítő ellátások azonban tipikusan kivételt jelentenek, ahol legtöbb esetben az adott személyi kategória számára alanyi jogon járnak az egyes juttatások, anélkül, hogy rászorultsági vizsgálatnak vetnék alá az igénylőket.

Az egyszülős családok szempontjából a legfőbb jogforrások a garantált minimum-jövedelemről szóló 2001. évi 416. törvény, a szociális támogatásról szóló 2011. évi 292. törvény, valamint a minimális jövedelemtámogatásról szóló 2016. évi 196. törvény, illetve több más egyéb jogszabály, amelyre a következőkben, az egyes ellátások bemutatásánál hivatkozni fogunk.

A családi szociális ellátások rendszerében az alacsony jövedelemmel rendelkező családok esetében hosszú ideig elsődleges helyen állt a családtámogatási ellátásról szóló 2010. évi 277. számú törvény által szabályozott ellátás biztosítása. A 2. cikk 2. bekezdése értelmében a támogatást az egyedülálló személyből és a vele együtt élő eltartott gyermekeiből álló család, azaz az egyszülős család részére is folyósítani kellett. A 6. cikk rendelkezett a juttatás összegéről, amely változó volt a gyermekek számának és az egy főre jutó nettó jövedelemnek a függvényében. A törvény 8. cikke az ellátás folyósításának a feltételeként szabta meg azt, hogy az iskolakötelezettségi korú gyermekek/gyermek megszakítás nélkül részt vegyenek a törvény szerint szervezett oktatási forma tanfolyamain, kivéve, akik egészségügyi okokból megszakítják azokat, illetve igazolatlan hiányzások miatt nem csökkenhetett a magaviseleti jegyük 8-as minősítés alá. A támogatást kérelemre, saját felelősségre tett nyilatkozat alapján nyújtották, amelyhez csatolni kellett a család összetételére, a család jövedelmére és adott esetben az eltartott gyermekek iskoláztatására vonatkozó dokumentumokat is.

Ezt a rendszert alakította át a minimális beilleszkedési jövedelemről szóló 2016. évi 196. törvény, amely azonban csak 2024-gyel kezdődően lépett hatályba. Az alapkoncepció alapjaiban nem változott, csak az ellátások egyes paraméterei. Az egyszülős családok továbbra is az egy főre eső jövedelmük alapján részesülnek kiegészítő juttatásban, és változatlanul feltétele az ellátás folyósításának a gyermek/gyermekek megfelelő iskoláztatása.

Nem kifejezetten csak az egyszülős családokat érinti, azonban számukra is anyagi támogatást jelenthet a szociális utalvány, amelyet a 2022. évi 63. számú sürgősségi kormányrendelet vezetett be annak érdekében, hogy a törvényben meghatározott jövedelemplafon alatt alanyi jogon, kérelem nélkül biztosítson olyan kiegészítő jövedelmet, amelyet élelemvásárlásra lehet fordítani. Egyszülős családok esetében a jogszabály 3. cikke 600 lej/fő nettó jövedelemplafont határozott meg, azonban ez a későbbiekben változhat. Az ellátás mértéke kéthavonkénti gyakorisággal folyósított 250 lej, amelyet meghatározott időpontokban töltenek fel a jogosultak számára kiutalt kártyákra.

4.2. Energiaár és fűtéstámogatási szabályok

Ezen a területen két rendelkezést érdemes kiemelni, amely részben az egyszülős családok számára is kedvezményt jelent. Az első ezek közül egy ideiglenes rendelkezés, amely a lakossági energiaár támogatási rendszernek a része, jelenlegi rendelkezések alapján 2025. április 1-ig, azonban kormányzati kommunikáció szintjén felmerült az

intézkedések meghosszabbítása. A rendelkezések alapját a 2022. évi 119. számú sürgősségi kormányrendelet jelenti, amely bizonyos személyi kategóriák esetében ártámogatást biztosít az energiaárakra akkor is, ha az adott fogyasztási helyen a jogszabályban egyébként a támogatási jogosultsághoz megadott plafon feletti fogyasztást mérnek. Ilyen személyi kategóriát jelentenek az egyszülős családok is.

A másik fontos rendelkezés az előző pontban bemutatott szociális támogatási rendszert egészíti ki olyan módon, hogy azok a kedvezményezettek, akik szociális ellátásban részesülnek, kérelem nélkül, a 2022. évi 166. számú sürgősségi kormányrendelet értelmében fűtési eszközök beszerzéséhez szükséges utalványokban részesülnek, évente kétszer, szeptember és február hónapokban.

4.3. Oktatási támogatások rendszere

Romániában a korai iskolaelhagyás komoly problémát jelent, annak mértékét számtalan intézkedés ellenére nehezen sikerül csökkenteni.³⁷ Ez a szándék sejlik fel egyébként abban a fentebb elemzett rendelkezésben is, amely a szociális támogatást az eltartásban levő gyermek/gyermekek iskolalátogatásától teszi függővé. Ugyanebbe a gondolatmenetbe illeszkedik két további olyan ellátási forma, amely az oktatási rendszerben megjelenő hátrányos helyzetű, adott esetben kifejezetten egyszülős családból származó gyermekek támogatására vonatkozik.

Az első ellátási forma egy meghatározott összegű támogatás a hátrányos helyzetű óvodás vagy iskolás gyermekeknek, amelyet a 2020. évi 133. számú sürgősségi kormányrendelet alapján lehet igényelni. Jogosultak a támogatásra az állami oktatásban részt vevő, óvodáskorú gyermekek, akik olyan családból származnak, amely családtámogatási ellátásra jogosult, illetve azok az állami alap- és középfokú oktatásban részt vevő gyermekek, akik olyan családok eltartottjai, amelyeknek a folyó év júliusában szerzett havi nettó átlagjövedelme családtagonként nem haladja meg az országban érvényes minimális bruttó alapbér 50%-át. Az egy tanévre járó juttatás a kézhezvételtől számított egy évig használható fel, kizárólag a jogosult vagy szülei személyi igazolványa alapján. A rendelkezés tartalmaz ugyanakkor bizonyos megkötéseket is. Így az iskolai felszerelések és ruhák vásárlására szolgáló utalványok csak bizonyos üzletekben használhatók fel, azaz olyan üzletekben, amelyek iskolai felszereléseket árulnak, és amelyek szerepelnek az elektronikus szociális utalványt az oktatási-nevelési támogatásra kibocsátó egység listáján. Értelemszerűen a támogatás kizárólag iskolai tanszerek beszerzésére fordítható, valamint az iskolában és óvodában szükséges ruházati cikkekre.

Az egyszülős családból származó gyermekek szociális ösztöndíjra is jogosultak, a 2021. évi 5870. számú minisztériumi rendelet alapján. Az ösztöndíj pályázását az oktatási intézmények szervezik meg, és ők felügyelik a folyósítási feltételek teljesítését is. Ezek közé tartozik az is, hogy az ellátásban részesülő tanulóknak egy hónapban nem lehet tíznél több igazolatlan hiányzása. A szociális ösztöndíj ugyanakkor halmozható

37 Virginia Georgiana BONEA: *Abandonul școlar*, Revista Calitatea Vieții, 2019/4, 387–403, <https://mail.revistacalitateavietii.ro/journal/article/view/123/97> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.), Magdalena CĂMĂNARU, Gabriela GRAMA, Rozica ȚIȚĂ: *Abandonul școlar și combaterea sărăciei în mediul rural*, Journal of Social Economy, 2016/1, 53–65.

a tanulmányi ösztöndíjak bármelyik formájával, és ellentétben azokkal, a vakációk idejére is jár az arra jogosult személyeknek.

4.4. Önkormányzati sajátos támogatási rendszerek

A különböző, egységesen meghatározott ellátási formák mellett egyes önkormányzatok sajátos, önkormányzati határozatokban elrendelt támogatást is biztosíthatnak az egyszülős családoknak. Erre Romániában a legkiemelkedőbb példa az a támogatási rendszer, amelyet a bukaresti önkormányzati szervek dolgoztak ki és működtetnek.

A 2018/516. bukaresti tanácsi határozat alapján havonta előre meghatározott összegű juttatást igényelhetnek azok az egyszülős családok, ahol az egy főre eső jövedelem nem haladja meg a határozatban rögzített jövedelem mértékét.³⁸ A támogatás feltétele, hogy a szülő a pályázat benyújtását megelőzően legalább 6 hónapja Bukarestben rendelkezzen állandó vagy ideiglenes lakhellyel, és ne legyen lejárt tartozása a helyi költségvetés felé.

5. Összegzés és következtetések

Tanulmányunk kiindulási pontja az volt, hogy a román munkajog fejlődése, párhuzamosan az Európai Unió más országainak a fejlődésével, de alapvetően a nemzetközi tendenciákkal, a rugalmasabb munkaviszonyok előtérbe helyezése irányába mozdult el. Ez a rugalmasság mind a munkáltató, mind a munkavállaló számára előnyös kellene hogy legyen, ezt hivatott garantálni a *decent work* szabályrendszere, illetve a munka és magánélet egyensúlyára vonatkozó rendelkezések fókuszba kerülése. Más szempontból nézve általános gazdasági és társadalmi érdek az, hogy a gyermeket nevelő szülők megjelenjenek a munkaerőpiacon, és megfelelően egyeztetni tudják a munkavállalásból fakadó kötelezettségeiket a gyermeknevelés által megkövetelt kötelezettségekkel. Fokozottan nehéz ugyanakkor mindkét területen helytállni a gyermeket egyedül nevelő szülőknek. Tanulmányunkban tehát elsősorban azzal foglalkoztunk, hogy az egyszülős családok esetében milyen munkajogi és szociális jogi mechanizmusok léteznek, amelyek segítséget lehetnek az egyszülős családok számára.

Ennek érdekében először is komparatív elemzésben foglalkoztunk azzal, hogy mi tekinthető jogi értelemben egyszülős családnak. A levonható következtetés az, hogy erre vonatkozóan egységes meghatározásunk nincs, különböző jogosultságok esetében más és más meghatározásukat fogjuk használni a monoparentális család fogalmának.

Ezt követően megvizsgáltuk azt, hogy Romániában milyen munkajogi és szociális jogi eszközök léteznek, amelyek az egyszülős családok munkavállalását, illetve pénzügyi támogatását célozzák. Az elemzésből kitűnik az, hogy a munkajogi eszközök tekintetében még nagyon kevés specifikus rendelkezés létezik, ellenben a szociális ellátások területén lényegesen szélesebb körben születtek különböző ellátási formákra

38 <https://www.dgas.ro/wp-content/uploads/2024/05/INFORMARE-conditii-acordare-ajutor-social-comunitar-pt-familie-monoparentala.pdf> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.).

vonatkozó rendelkezések. Ezeket általában a rászorultsági elv alapján folyósítják, azonban léteznek alanyi jogon járó juttatások is. Végezetül különleges jellemzőként tudtuk azt is rögzíteni, hogy a román szabályozás esetében a családtámogatási rendszer egy-szersmind a korai iskolaelhagyás elleni küzdelemnek is fontos tartóoszlopa.

De lege ferenda javaslatként mindezekből kifolyólag azt lehetne megfogalmazni, hogy szükséges lenne az, hogy a román jogalkotó az egyszülős családokkal kapcsolatban a figyelmet a munkajogi eszközök bővítésére fordítsa, az éjszakai munka tilalmán kívül további kedvezményeket és tilalmakat vezessen be, amelyek elősegítik azt, hogy az egyedül gyermeket nevelő szülők megfelelően, de sajátos igényeikhez igazodva, részt tudjanak venni a munkavállalásban.

Irodalomjegyzék

1. Maria Luiza APOSTESCU: *Familiile monoparentale, mai defavorizate financiar în România comparativ cu țările din Europa de Vest*, Friedrich Ebert Stiftung, <https://romania.fes.de/ro/e/familiile-monoparentale-mai-defavorizate-financiar-in-romania-comparativ-cu-tarile-din-europa-de-vest.html> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.)
2. Laura BERNARDIM, Dimitri MORTELMANS: *Supporting Lone Parents and their Children in Europe*, Population Europe, 2018, <https://www.population-europe.eu/policy-brief/supporting-lone-parents-and-their-children-europe> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.)
3. Virginia Georgiana BONEA: *Abandonul școlar*, Revista Calitatea Vieții, 2019/4, 387–403, <https://mail.revistacalitateavietii.ro/journal/article/view/123/97> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.)
4. Magdalena CĂMĂNARU, Gabriela GRAMA, Rozica ȚIȚĂ: *Abandonul școlar și combaterea sărăciei în mediul rural*, Journal of Social Economy, 2016/1, 53–65.
5. Yekaterina CHZHEN, Jonathan BRADSHAW: *Lone Parents, Poverty and Policy in the European Union*, Journal of European Social Policy, 2012/5, 487–506.
6. Simon DUNCAN, ROSALIND Edwards: *Single Mothers in International Context: Mothers or Workers?*, Routledge, London, 1997.
7. Vieriu EUFEMIA: *Dreptul securității sociale*, Editura Pro Universitaria, București, 2016, 63–110.
8. European Institute for Gender Equality: –, https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/browse/eige/eige_gap (letöltés ideje: 2024. 12. 15.)
9. Eurostat (2024), https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/demo_mlexpec/default/table?lang=en (letöltés ideje 2024. 12. 15.)
10. Institutul Național de Statistică: *Anuarul Statistic al României 2023*, București, 2024, 82., https://insse.ro/cms/sites/default/files/field/publicatii/anuarul_statistic_al_romaniei_carte_ed_2023.pdf (letöltés ideje 2024. 12. 15.)
11. Victoria JORDAN, Katherine STEWART, Barbara JANTA: *Mechanisms supporting single parents across the EU*, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2019, 2.
12. Rense NIEUWENHUIS: *The situation of single parents in the EU*, Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, European Parliament, Brussels 2020, 10, <https://www.europarl.europa.eu/committees/en/supporting-analyses> (letöltés ideje: 2024. 12. 15.)

13. Ion Traian ȘTEFĂNESCU: *Tratat teoretic și practic de dreptul muncii*, Universul Juridic, București, 2017.
14. Olivier THÉVENON et al.: *Child Poverty in the OECD: Trends, Determinants and Policies to Tackle it*, OECD Social, Employment and Migration Working Papers, 2018/218, <https://doi.org/10.1787/c69de229-en>, (letöltés ideje: 2024. 12. 15.)
15. Dan ȚOP: *Tratat de dreptul muncii. Doctrină și jurisprudență*, Universul Juridic, București, 2022.
16. VALLASEK Magdolna, FERENCZ Jácint (ford.): *2003. évi 53. törvény a Munka Törvénykönyvéről*, Forum Iuris, Kolozsvár, 2023.
17. VALLASEK Magdolna: *Promoting labour market participation of parents with young children. The Romanian case = Promoting labour market participation of parents with young children across the EU*, szerk. LUKÁCS GELLÉRNÉ Éva, MÉSZÁROS Árpád, FÜRÉSZ Tünde, Kopp Mária Institute for Demography and Families (KINCS), Budapest, 2024, 227–241.
18. Valentina Lidia ZĂRNESCU: Reflectarea principiului privind echilibrul dintre viața profesională și cea privată în legislația română, *Revista Română de Dreptul Muncii*, 2023/5, 98–99.

KOROM ÁGOSTON – SOMOGYVÁRI MÁTÉ

Ütközhet-e a tagállami dologi jog az uniós joggal?

Az EUMSZ 345. cikke tükrében

Can National Rights in Rem Conflict with EU Law?

In the light of Article 345 TFEU

Abstract: The rights in rem unequivocally falls within the competence of the Member States, occupying a distinctive position within private law: by virtue of its static character, it enables – inter alia – the exercise of the right of disposition. In European Union law, however, the general rule is that, even in areas falling within national competence, Member States must take into account the relevant Union provisions. A notable example is the regulation of the ownership and use of agricultural land, referred to as land policy. Although this area belongs to the competence of the Member States, notwithstanding Article 345 TFEU, which guarantees autonomy in matters of property, state-imposed restrictions serving agricultural policy objectives are subject to the strict constraints arising from the free movement of capital. According to settled case-law, Article 345 TFEU is of no relevance in the field of land policy. By contrast, in the realm of rights in rem, the principle of so-called private law autonomy applies: under this principle, where rights in rem comes into conflict with Union law, its review is permissible only in exceptional circumstances. This study seeks to analyse this line of jurisprudence.

Keywords: condominio Meda-case, Banco Santander-case, Ibercaja Banco-case, Kubicka-case, national rights in rem, EU law, autonomy, harmonization of law

Összefoglaló: A dologi jog egyértelműen tagállami hatáskörben van, amely a magánjogon belül különleges szerepet tölt be: a dologi jog statikusságával lehetővé teszi – többek között – a rendelkezési jog gyakorlását. Az Európai Unió jogában azonban főszabályként azokon a területeken, amelyek tagállami hatáskörbe tartoznak, a tagállamoknak a vonatkozó uniós szabályokat – a tagállami hatáskör ellenére is – figyelembe kell venniük. Itt megemlíthető a mezőgazdasági földek tulajdonának és használatának szabályozása, amelyet birtokpolitikának nevezünk. E terület a tagállamok hatáskörébe tartozik, azonban a tulajdoni kérdésekben autonómiát biztosító EUMSZ 345. cikk ellenére az állam agrárpolitikai célú korlátozásai a tőke szabad mozgásának szigorú megszorításai alá esnek. Az állandó ítélkezési gyakorlat alapján a birtokpolitikában semmi jelentősége nincs az EUMSZ 345. cikkének. Ezzel szemben a dologi jog esetében érvényesül az úgynevezett magánjogi autonómia elve: ennek alkalmazásában, ha dologi jog ütközik uniós joggal, a dologi jog csak kivételesen vizsgálható felül. Ezen ítélkezési gyakorlatot vizsgáljuk jelen tanulmányban.

Kulcsszavak: condominio Meda-ügy, Banco Santander-ügy, Ibercaja Banco-ügy, Kubicka-ügy, tagállami dologi jog, uniós jog, autonómia, jogharmonizáció

A dologi jog ugyan tagállami hatáskörbe tartozik, azonban az uniós jog egyre nagyobb szerepet játszik a nemzeti jogrendszerek alakításában, így felmerül a kérdés, hogy a kettő találkozásakor milyen hatások érvényesülnek, illetve az uniós jog miként befolyásolhatja a tagállami dologi jogot. Jelen írás célja annak vizsgálata, hogy milyen hatása lehet a joggyakorlatban e két jogrend ütközésének.

Maga a dologi jog, mint a vagyonjoggal foglalkozó státuszjog, a stabilitást testesíti meg.¹ Azt, hogy a jogtudomány a dologi jogi jogviszonyok tekintetében azok abszolút szerkezetéből indul ki, jól mutatja a Grosschmid Béni-féle definíció, miszerint a dologi jogi jogviszonyok negatív tartalmú sűrített kötelmek. Eszerint a pozíciót meghatározó jogviszony több szolgáltatásra vonatkozó, illetve több jogalannyal szemben fennálló jogviszonyra bontható, mely ebben a megközelítésben csak személyek közt képzhető el.²

A statikusság követelményét és a dologi jog abszolút jellegét Szladits Károly is hangsúlyozta; a tulajdonjogot a dologra vonatkozó legfontosabb jogosultságként kezelte.³ Az abszolút szerkezetű dologi jogviszonyoknak ennek okán tehát két pólusa van: az egyikén áll a jogosult, a másikon pedig, vele szemben mindenki más, aki túrni köteles a jogosult joggyakorlását, zavarásától tartózkodni köteles, illetve – ritkább esetekben – valamilyen tevőleges magatartásra köteles.⁴ E megállapítás felhívja a figyelmet a dologi jog sajátos társadalmi funkciójára, melyre Vékás Lajos is rámutatott; munkájában – többek közt – a dologi jog társadalmi és gazdasági viszonyok átláthatóságát, illetve a magántulajdon védelmét biztosító szerepét emelte ki.⁵

Meglátásom szerint egyértelműnek tűnhet, hogy az Európai Unió szintjén nem beszélhetünk a dologi jogi kérdések szabályozásáról, ennek ellenére az EU bírósági gyakorlatában megjelenik az uniós jog és a tagállami dologi jog ütközése. Ezeket az eseteket az egyes uniós bírósági döntések függvényében figyelhetjük meg, melyekben az EUB a tagállami dologi jogi szabályozást olyan fogyasztóvédelmi és belső piaci döntések fényében vizsgálja, melyek – többek közt – a tisztességtelen szerződési feltételekkel összefüggésben merültek fel. Habár – amint az alábbiakban látható lesz – az Európai Unió Bírósága több ítéletében is világossá tette, hogy az EUMSZ 345. cikke alapján – a dologi jogok körében – az EU tiszteletben tartja a tagállami tulajdoni rendet, viszont ez nem jelenti azt, hogy a tagállami dologi jogi szabályozások „érintheszlenek” lennének az uniós jog tekintetében. Ezzel összefüggésben mindenképpen érdemes kiemelnünk a KOB SIA-ügyet, melynek alapján megállapítható, hogy az EUMSZ 345. cikkének

1 FÁBIÁN Ferenc: *Előadásvázlatok a dologi jog köréből (2., átdolgozott kiadás)*, Patrocinium Kiadó, Budapest, 2016.

2 BARZÓ Tímea, PAPP Tekla: *Civilisztika, II, Dologi jog – Felelősségtan*, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2019.

3 SÁNDOR István: *Szladits Károly munkásságának hatása a mai magyar magánjogi joggyakorlatra*, Jog-Állam-Politika, 2022/1, 51–70.

4 BARZÓ, PAPP: *i. m.* A tulajdonost megillető alanyi jogokat a tulajdoni triászban figyelhetjük meg, mely nevezetesen a birtoklás joga, a használat és hasznok szedésének joga, illetve a rendelkezés joga.

5 VÉKÁS Lajos: *A Polgári Törvénykönyv első hét évéről*, Jogtudományi Közlöny, 2021/3, 101–112.

– szemben a dologi joggal – szinte semmi jelentősége sincs az ingatlanokkal kapcsolatos tagállami műveletek tekintetében.⁶

A tagállami dologi jog és az uniós jog ütközésének tekintetében érdemes megvizsgálunk az Európai Unió Bíróságának a *condominio Meda* és az *Eurothermo SpA* közti tisztességtelen szerződési feltételek okán felmerült jogvitában hozott döntését.⁷ Itt a *condominio Meda*val mint társasházzal szemben nyertek alkalmazást a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 93/13/EGK irányelv fogyasztóvédelmi rendelkezései annak ellenére, hogy az irányelv 2. cikkének b) pontja szerint fogyasztónak csak természetes személy minősül.⁸ Kiemelendő, hogy az irányelvben foglaltak ellenére – a joggyakorlat alapján – a tagállamok dönthetnek úgy, hogy az irányelv személyi hatályát kiterjesztik a nem természetes személyekre is, melyre a jogvita alapügyének helyéül szolgáló országban, Olaszországban is sor került. Ezt a lehetőséget alapvetően a fogyasztók jogairól és a 93/13/EGK irányelv módosításáról szóló 2011/83/EU irányelv teremtette meg azon megállapításával, mely szerint a tagállamok határozhatnak úgy, hogy az irányelvben foglalt szabályok alkalmazását kiterjesztik jogi személyekre vagy olyan természetes személyekre, akik az irányelv értelmében nem fogyasztók.⁹ Az olasz ítélkezési gyakorlat a társasházat önálló jogalanyként kezeli attól függetlenül, hogy az olasz jog szerint nem minősül sem természetes, sem pedig jogi személynek.¹⁰ Jelen ügyben egyébként az olasz legfelsőbb bíróság (*Corte Suprema di Cassazione*) ítélkezési gyakorlata terjesztette ki a 93/13/EGK irányelvben előírt védelem hatályát a *condominio Meda*hoz hasonló, nemzeti jogi értelemben természetes személynek nem minősülő jogalanyokra. Az említettek okán a jogvitában a fő kérdés: ellentétes-e a 93/13/EGK irányelvvel a tagállami bíróságok olyan joggyakorlata, mely az irányelvet átültető tagállami jogszabálynak olyan értelmezést adott, hogy annak rendelkezései a *condominio Meda*hoz hasonló jogalanyok által kötött szerződések esetén is alkalmazást nyernek? Mivel az Európai Unió Bíróságának értelmezésében az EUMSZ. 345. cikke alapján uniós szinten nem került harmonizálásra a tulajdon fogalma, így megállapítható, hogy az Európai Unió nem támasztott követelményeket arra vonatkozóan, hogy az egyes tagállamok a társasházakat milyen jogalanyisággal ruházzák fel. Konklúzióként kijelenthetjük, hogy a 93/13/EGK irányelv – szerkezetéből adódóan – megvalósít egy olyan minimális harmonizációt, melytől a tagállamok eltérhetnek a tekintetben, hogy

6 KOROM Ágoston: *How the KOB SIA case altered the Member States' margin of appreciation: with particular attention to the judgment's possibly consistent characteristics and the relevant provisions of Directive 123/2006*, *Journal of Agricultural and Environmental Law*, 2023/35, 86–99.

7 Az Európai Unió Bírósága, C-329/19.

8 A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről.

9 Az Európai Parlament és a Tanács 2011/83/EU irányelve (2011. október 25.) a fogyasztók jogairól, a 93/13/EGK tanácsi irányelv és az 1999/44/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv módosításáról, valamint a 85/577/EGK tanácsi irányelv és a 97/7/EK európai parlamenti és tanácsi irányelv hatályon kívül helyezéséről.

10 A tagállamok a társasházakat általában a dologi jog körében szabályozzák.

azt kiterjesztően értelmezhetik. Egy ilyesféle kiterjesztő értelmezés illeszkedik az irányelv célkitűzései közé.¹¹

A condominio Meda-ügyben az Európai Unió Bírósága nem lépett túl az uniós jog által meghatározott kereteken, hanem kifejezetten elismerte a tagállamok autonómiáját a dologi jog területén. Az EUMSZ 345. cikke értelmében az uniós jog tiszteletben tartja a tagállami tulajdoni rendet, ennek megfelelően az ügyben a Bíróság nem kérdőjelezte meg, hogy az olasz joggyakorlat milyen jogi státuszt tulajdonít a társasháznak. Az ítéletben tehát az EUB nem vizsgálta felül a tagállami dologi jogi szabályozást, és nem formált olyan elvárásokat, melyek érintették volna a társasház olasz jog szerinti jogalanyságát.

Az írás szempontjából kiemelt jelentőségű továbbá a Bíróság döntése a Banco Santander SA és Cristobalina Sánchez López közt felmerült jogvitában, melynek alapjául szolgált, hogy C. Sánchez López jelzáloggal biztosított kölcsönszerződést kötött a Banco Santanderrel lakásvásárlás céljából. Később a Banco Santander által – a kölcsönszerződésben foglalt bírósági úton kívüli végrehajtásra vonatkozó rendelkezés alapján – kezdeményezett végrehajtási eljárás nyomán a lakást a hitelezőnek ítélték, azt követően pedig közjegyző által kiállításra került az eladásáról szóló okirat. Miután a Banco Santander az elsőfokú spanyol bíróságnál kérelmezte – többek közt – a lakás részére történő birtokba adását, az említett bíróságnak kétségei merültek fel a vonatkozó nemzeti jogi rendelkezések és a 93/13/EGK irányelv rendelkezéseinek összeegyeztethetősége kapcsán. Az EUB a Banco Santander-ügyben hozott döntésében¹² kimondta, hogy a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló 93/13/EGK irányelv 6. cikkének (1) bekezdése¹³ és 7. cikkének (1) bekezdése¹⁴ nem nyer alkalmazást, ha egy ingatlan vevője olyan eljárást indít, amely a hitelező általi végrehajtás után a vevő jogszerűen megszerzett jogait védi. A Bíróság szerint az eljárás akkor nem vonatkozik a fogyasztó jogszerűen megszerzett dologi jogaira, ha az független a hitelező és a fogyasztó közötti kapcsolattól, illetve a végrehajtás során az ingatlant már eladták, a dologi jogokat átruházták, miközben a fogyasztó nem élt az őt megillető jogorvoslati lehetőségekkel. A Banco Santander-ügyben a Bíróság kifejezetten azt emelte ki, hogy az eljárás, amelyben a kijelölt vevő a jogszerűen megszerzett dologi

11 KOROM ÁGOSTON: *Az uniós jog hatással van-e a tagállami dologi jogi viszonyokra? = A Szladits Károly professzor tiszteletére Dunaszerdahelyen 2023. szeptember 21-én tartott konferencia előadásainak szerkesztett változata*, szerk. SÁNDOR ISTVÁN, CZIRFUSZ GYÖRGY, Közjegyzői Akadémia Nonprofit Kft., Budapest, 2024, 245–264.

12 Az Európai Unió Bírósága, C-598/15, 50. pont.

13 A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről: „A tagállamok előírják, hogy fogyasztókkal kötött szerződésekben az eladó vagy szolgáltató által alkalmazott tisztességtelen feltételek a saját nemzeti jogszabályok rendelkezései szerint nem jelentenek kötelezettséget a fogyasztóra nézve, és ha a szerződés a tisztességtelen feltételek kihagyásával is teljesíthető, a szerződés változatlan feltételekkel továbbra is köti a feleket.”

14 A Tanács 93/13/EGK irányelve (1993. április 5.) a fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről: „A tagállamok a fogyasztók és a szakmai versenytársak érdekében gondoskodnak arról, hogy megfelelő és hatékony eszközök álljanak rendelkezésre ahhoz, hogy megszüntessék az eladók vagy szolgáltatók fogyasztókkal kötött szerződéseiben a tisztességtelen feltételek alkalmazását.”

jogokat védi, nem a hitelező és a fogyasztó közötti jogviszony alapján történik. Ebben az esetben a végrehajtott jelzálog-biztosíték érvényesítése és az ingatlan értékesítése után a fogyasztó nem élhetett azzal a jogorvoslati lehetőséggel, amelyet a 93/13/EGK irányelv biztosítana számára a tisztességtelen szerződési feltételekkel kapcsolatosan.

A Banco Santander-ügyben hozott döntés jól példázza az uniós fogyasztóvédelmi jog és a tagállami dologi jog ütközését, hiszen az EUB értelmezésében a 93/13/EGK irányelv által biztosított fogyasztóvédelmi jogosultságok nem nyernek alkalmazást azokra az esetekre, amikor az ingatlan tulajdonjoga a végrehajtási eljárás eredményeként már jogszerűen átruházásra került. Ezzel a Bíróság elismerte a tulajdonjog átruházásának biztonságát és a tagállami dologi jog stabilitásának szükségességét a saját rendelkezéseivel szemben, ugyanakkor korlátozta az uniós fogyasztóvédelmi szabályok alkalmazását is.

Meg kell említenünk, hogy a Banco Santander-ügyben tett megállapításra az EUB az Ibercaja Banco SA, illetve a PO és MA közt felmerült jogvitában hozott döntésében¹⁵ is emlékeztet. Az ügyben az Ibercaja Banco – a Banco Santanderhez hasonlóan – jelzáloggal biztosított kölcsönt nyújtott az érintetteknek, akik viszont késedelembe estek a havi törlesztőrészek fizetésének tekintetében, melynek nyomán az illetékes bíróság elrendelte a végrehajtást. Később – az ingatlan sikertelen árverését követően – a bank kérelmezte, hogy a kérdéses ingatlant ellenérték fejében számára ítéljék oda. A Bíróság értelmezésében az Ibercaja Banco-ügy esetén azt kell vizsgálnunk, hogy ellentétes-e 93/13/EGK irányelvvel az a szabályozás, mely nem teszi lehetővé a hivatalból vagy a fogyasztó kérelmére eljáró nemzeti bíróság számára, hogy vizsgálja a szerződési feltételek tisztességtelen jellegét, amennyiben a jelzálog-biztosítékot érvényesítették, a dolgot értékesítették, és a dologhoz fűződő tulajdonjogokat harmadik személy részére átruházták.

Az Ibercaja Banco-ügyben született döntés értelmében nem ellentétes az uniós joggal az a tagállami szabályozás, mely „megakadályozza” a nemzeti bíróságot abban, hogy a szerződési feltételek tisztességtelen jellegét vizsgálja az imént említett feltételek megvalósulása esetén, feltéve, hogy a fogyasztónak egy későbbi eljárásban még lehetősége van arra, hogy érvényesítse a 93/13/EGK irányelv alapján a tisztességtelen szerződési feltételek alkalmazásából eredő pénzügyi követeléseit. Ennek alapján megállapítható, hogy az ügyben a dologi jog és a kötelmi jog megcserélődött azáltal, hogy a dologi jogi aktus – vagyis a tulajdonátruházás – tulajdonképpen „lezárta” a tisztességtelen szerződési feltételek kötelmi jogi vizsgálatát, amely a pénzügyi következmények ellentételezésére korlátozódott egy későbbi eljárásban. Következtetésképp – ahogyan a Banco Santander-ügy esetén is láthattuk – a 93/13/EGK irányelv rendelkezéseire nem lehet hivatkozni a dolog tulajdonosát megillető dologi jogok védelmének megakadályozása érdekében.

Szintén fontosnak tartom kiemelni az EUB előtt folyt, Aleksandra Kubicka által indított eljárást,¹⁶ mely – az eddig tárgyalt ügyektől eltérően – a 650/2012/EU rendelet¹⁷

15 Az Európai Unió Bírósága, C-600/19, 54. pont.

16 Az Európai Unió Bírósága, C-218/16.

17 Az Európai Parlament és a Tanács 650/2012/EU rendelete (2012. július 4.) az öröklési ügyekre irányadó joghatóságról, az alkalmazandó jogról, az öröklési ügyekben hozott határozatok elismeréséről és végrehajtásáról, az öröklési ügyekben kiállított közokiratok elfogadásáról és végrehajtásáról, valamint az európai öröklési bizonyítvány bevezetéséről.

(továbbiakban: Öröklési Rendelet) alkalmazási körében merült fel. A Kubicka-ügy alapján a felperes lengyel állampolgárként fele-fele arányban volt tulajdonosa német férjével egy németországi teleknek. Tulajdoni hányadára vonatkozóan – halálának esetére – a lengyel jogban létező dologi hagyományt kívánt érvényesíteni a végrendeletében férje javára, azonban a német közjegyzőhelyettes elutasította a végrendelet elkészítését arra hivatkozva, hogy az ilyen hagyomány ellentétes lenne a dologi jogra és az ingatlan-nyilvántartásra vonatkozó német joggal. Aleksandra Kubicka keresetet nyújtott be a végrendeletet megtagadó határozattal szemben arra hivatkozva, hogy véleménye szerint az Öröklési Rendelet nem teszi lehetővé, hogy ne ismerjék el a kérdéses dologi hagyomány joghatásait. A keresetnek nem adtak helyet, így a lengyel területi bírósághoz fordult, mely úgy ítélte meg, hogy a dologi hagyomány az öröklésre vonatkozó jog területéhez tartozik. Ellenben felmerült a kérdés, hogy a német jog – vagyis a telek fekvésének helye szerinti ország joga – mennyiben korlátozhatja a lengyel jogban – vagyis a választott öröklési jogban – szabályozott dologi hagyomány joghatásait. Az Öröklési Rendelet, mivel elsősorban a joghatósági és az alkalmazandó joggal kapcsolatos kérdéseket szabályozza, kifejezetten említi, hogy a tagállami dologi jogok természetére nem vonatkozik,¹⁸ nem írja felül azokat, s ezáltal az egyes tagállamok öröklési jogát sem.

Véleményem szerint a Kubicka-ügyben hozott döntés kapcsán a következő három érvcsoportot érdemes kiemelni:

I. Az EUB szerint nem tartozik az Öröklési Rendelet 1. cikke (2) bekezdésének k) pontja szerinti, a dologi jogok természetére vonatkozó kizárás hatálya alá az, ha egy tagállam, mely nem ismeri a dologi hagyomány intézményét, megtagadja az általa kiváltott dologi jogi joghatások elismerését. Ennek oka, hogy a dologi hagyomány a tulajdonjog átruházásának egyik módja, amelyet az öröklésre alkalmazandó jog szabályoz. Habár az Öröklési Rendelet alapján a tagállamok nem kötelezhetőek arra, hogy saját jogrendszerük által nem ismert dologi jogokat ismerjenek el,¹⁹ a meglévő tulajdonjog átruházása az öröklésre alkalmazandó jog alapján nem tartozik az általa kizárt tárgykörbe.

II. A Bíróság értelmezésében az Öröklési Rendelet 1. cikke (2) bekezdésének l) pontja szerinti kizárás – amely az ingósággal vagy ingatlannal kapcsolatos jogok nyilvántartásba vételére vonatkozó szabályokat érinti – nem terjed ki magára a tulajdonszerzés elismerésére, mivel a nyilvántartásba vételre vonatkozó kizárás csupán technikai és jogi regisztrációs követelményekre vonatkozik. Ezeket a nyilvántartás helye szerinti tagállam jogának – ingatlan esetén a *lex rei stiae*-nek – kell meghatároznia.²⁰ A dologi hagyomány által kiváltott joghatásokat tehát az öröklési jog alapján kell elismerni, hiszen azok az Öröklési Rendelet hatálya alá tartoznak.²¹ A joghatások elismerésének megtagadása végső soron a hagyaték egységét és az Öröklési Rendelet célkitűzéseit is veszélyeztetné.

18 650/2012/EU rendelet 1. cikk (2) bekezdés k) pont.

19 650/2012/EU rendelet (15) preambulumbekkezdés.

20 650/2012/EU rendelet (18) preambulumbekkezdés.

21 A dologi hagyomány által kiváltott tulajdonszerzés egyébként deklaratív jellegű, mivel a tulajdonjog az öröklés megnyílásával automatikusan átszáll, amennyiben az adott állam jogrendszere nem írja elő a nyilvántartásba történő bejegyzést a jog érvényesüléséhez.

III. Az Öröklési Rendelet 31. cikke szerint, ha egy személy olyan dologi jogra hivatkozik, amelyet az adott ország joga nem ismer, akkor azt a jogot annak a jogrendszernek a legközelebbi megfelelő dologi jogához kell igazítani. Mivel a német jog ismeri a lengyel jogban megtalálható dologi hagyományt, itt nem szükséges alkalmazni az említett cikk szerinti kiigazítást, tehát az EUB e kivételt döntésében szűken értelmezte.

Következésképp a Kubicka-ügyben megcserélődött a dologi jog és a kötelmi jog, mivel az Öröklési Rendelet az öröklési ügyekben alkalmazott jogot elsősorban az örök-hagyó választására vagy szokásos tartózkodási helyére alapozza, miközben egyes dologi jogként kezelt intézmények – így ez esetben a dologi hagyomány is – kötelmi jogi megközelítést kaphatnak a különböző tagállamok közötti eltérések miatt.

Összegzés

Azt a korábban tett megállapítást, miszerint az Európai Unió bírósági gyakorlatában van példa az uniós jog és a tagállami dologi jog ütközésére, alátámasztják az írás során tárgyalt ügyek is, melyek vonulatában megfigyelhetjük, hogyan is hat egymásra a két jogrend az egyes jogviták esetén.

A condominio Meda-ügyben az EUB elismerte és megerősítette a tagállamok dologi joggal kapcsolatos autonómiáját. Ez az elismerés összhangban állt az EUMSZ. 345. cikkével, mely megerősíti a tagállami tulajdoni rend szuverenitását. Az EUB a 93/13/EGK irányelv alkalmazási körében nem vitatta az olasz joggyakorlatot a társasház jogalanya nyiséga tekintetében, és nem formált olyan „elvárásokat”, amelyek beavatkoztak volna a tagállami dologi jogi szabályozásba. A döntés ezzel tulajdonképpen rávilágít arra, hogy az uniós jog egyes területeken ugyan „befolyásolja” a tagállami dologi jogot, viszont bizonyos határokat nem lép át, tiszteletben tartva a nemzeti jog sajátosságait.

A Banco Santander-ügyben a Bíróság kimondta, hogy a 93/13/EGK irányelv vonatkozó rendelkezései nem alkalmazhatóak abban az esetben, ha az ingatlan vevője olyan eljárást indít, amely a végrehajtás során jogszerűen megszerzett dologi jogait védi. A döntés szerint a fogyasztóvédelmi szabályok nem terjedhetnek ki ezen jogokra, ha az ingatlant eladták, a dologi jogokat átruházták, a fogyasztó pedig nem élt az őt megillető jogorvoslati lehetőségekkel. Az EUB megerősítette, hogy a tulajdonjog átruházásának biztonsága és a tagállami dologi jog stabilitása elsőbbséget élvez az uniós fogyasztóvédelmi szabályokkal szemben, amennyiben az átruházás már lezárult, és a fogyasztó nem kifogásolta a szerződési feltételek tisztességtelenségét. Ezáltal a Bíróság elismerte a tagállamok autonómiáját a dologi jog területén, miközben korlátozta az uniós jog érvényesülésének lehetőségét a tulajdonátruházási folyamatok tekintetében.

Az Ibercaja Banco-ügy kapcsán a 93/13/EGK irányelv rendelkezéseinek alkalmazhatóságát vizsgálta az EUB abban az esetben, amikor azáltal kerül ellentétbe a tagállami jog és az uniós jog, hogy a tulajdonjogot ugyan már átruházták, viszont az uniós jog a végrehajtás minden szakaszában megkövetelné a szerződési feltételek esetleges tisztességtelenségének vizsgálatát. Az uniós fogyasztóvédelmi jog szerint a végrehajtás minden szakaszában vizsgálni kell a szerződési feltételek esetleges tisztességtelenségét,

viszont felmerült a kérdés, hogy mi a teendő abban az esetben, ha jelzálog-biztosítékot érvényesítették, a dolgot értékesítették, és a dologhoz fűződő tulajdonjogokat harmadik személy részére átruházták. Ilyenkor éppen a dologi jognak a megszerzett jogok tartós védelmét biztosító funkciója zárja ki a szerződési feltételek tisztességtelenségének vizsgálatát, de csak abban az esetben, ha a fogyasztó egy későbbi eljárásban érvényesítheti a 93/13/EGK irányelvből fakadó pénzügyi követeléseit, melyek a tisztességtelen szerződési feltételek alkalmazásából adódtak.²² A döntés értelmében az uniós joggal nem ellentétes az a tagállami szabályozás, amely kizárja a tisztességtelen feltételek vizsgálatát, ha a jelzálog-biztosítékot már érvényesítették, a dolgot – ez esetben ingatlant – értékesítették, és az ahhoz fűződő tulajdonjogokat harmadik fél már megszerezte, feltéve, hogy a tagállami jog biztosít egy olyan eljárást a fogyasztó számára, melyben van lehetősége a pénzügyi követeléseinek érvényesítésére. Az EUB értelmezésében következtetésképp a dologi jogi jogosultság kötelmi jogi követeléssé alakulhat, ennek viszont feltétele, hogy a fogyasztó számára biztosítva legyen az imént említett eljárás.

A Kubicka-ügy eltér az előzőleg tárgyalt ügyektől, hiszen a jogvitában az Öröklési Rendelet alkalmazási körében figyelhetjük meg, ahogyan egy tagállam (Lengyelország) dologi jogát kívánták elismertetni egy olyan más tagállamban (Németországban), ahol a külföldi dologi hagyományokat a kötelmi jog körében szabályozzák. Az, hogy az Öröklési Rendelet hatálya nem terjed ki – többek közt – a dologi jogok természetére, jól mutatja, hogy megalkotásakor célként szerepelt a tagállami dologi jogi harmonizáció kizárása. Habár a dologi jogok természete mellett az ingósággal vagy ingatlanl kapcsolatos jogok nyilvántartásba vételére vonatkozó szabályok sem tartoznak a Rendelet hatálya alá, ez a kizárás nem vonatkozik tulajdonszerzés elismerésére, így a dologi hagyomány által kiváltott joghatások az öröklési jog alapján ismerendők el. Az ügyben felmerült a kérdés, hogy az Öröklési Rendelet megköveteli-e a dologi hagyomány elismerését, vagy a tagállamok a saját jogukra hivatkozva megtagadhatják-e azt. A Kubicka-ügyben a Bíróság megerősítette, hogy az Öröklési Rendelet az öröklési ügyekben alkalmazott jogot az örökhagyó választására vagy szokásos tartózkodási helyére alapozza olyan tagállam tekintetében, melynek joggyakorlata nem ismeri a dologi hagyomány intézményét.

Irodalomjegyzék

1. BARZÓ Tímea, PAPP Tekla: *Civilisztika, II. Dologi jog – Felelősségtan*, Dialóg Campus Kiadó Budapest, 2019.
2. FÁBIÁN Ferenc: *Előadásvázlatok a dologi jog köréből (2., átdolgozott kiadás)*, Patrocinium Kiadó, Budapest, 2016.
3. KOROM Ágoston: *Az uniós jog hatással van-e a tagállami dologi jogi viszonyokra? = A Szladits Károly professzor tiszteletére Dunaszerdahelyen 2023. szeptember 21-én tartott konferencia előadásainak szerkesztett változata*, szerk. SÁNDOR István, CZIRFUSZ György, Közjegyzői Akadémia Nonprofit Kft., Budapest, 2024, 245–264.

²² Ennek alapján az Ibercaja Banco-ügyben az uniós fogyasztóvédelmi jog és a tagállami dologi jog ütközését figyelhetjük meg.

4. KOROM Ágoston: *How the KOB SIA case altered the Member States' margin of appreciation: with particular attention to the judgment's possibly consistent characteristics and the relevant provisions of Directive 123/2006*, Journal of Agricultural and Environmental Law, 2023/35, 86–99.
5. SÁNDOR István: Szladits Károly munkásságának hatása a mai magyar magánjogi joggyakorlatra, *Jog-Állam-Politika*, 2022/1, 51–70.
6. VÉKÁS Lajos: *A Polgári Törvénykönyv első hét évéről*, Jogtudományi Közlöny, 2021/3, 101–112.

VIGH BEÁTA

Törekvések és kihívások a provokatív védjegyek lajstromozását abszolút kizáró okok egységes értelmezésére az európai uniós jogharmonizáció keretei között

Efforts and Challenges in the Uniform Interpretation of Absolute Grounds for Refusal in the Registration of Provocative Trademarks within the Framework of European Union Legal Harmonization

Abstract: The main objectives of the EU trade mark reform were to create a single EU trade mark system and to harmonize and interpret the rules on the registration, use, renewal, and cancellation of trade marks throughout the European Union. *Directive 2015/2436/EC of the European Parliament and of the Council of 31 March 2015 to approximate the laws of the Member States relating to trade marks* is an important tool for achieving legal harmonization. By attempting to understand the principles laid down in Article 4(1)(f) of the Trade Marks Directive 2015/2436 and by examining notable cases, we can gain an insight into the delicate balance required for the regulation of trade marks and the challenges that the European Court of Justice and the courts of the Member States face when applying the absolute grounds for refusal of registration of trade marks on a case-by-case basis. The CP14 Common Practice elaborated by the EUIPN in 2023 is an important instrument which contributes greatly to a uniform and clear interpretation and application of legal norms and concepts throughout the European Union.

Keywords: European Union trade mark, European Union trade mark system, European Union law harmonization, absolute grounds for refusal of registration, public policy, public morals

Összefoglaló: Az uniós védjegyreform fő célkitűzései között szerepelt az egységes uniós védjegyrendszer megteremtése, valamint a védjegyek lajstromozására, használatára, megújítására és törlésére vonatkozó szabályok harmonizálása és értelmezése az Európai Unió egész területén. Az Európai Parlament és a Tanács a tagállamok védjegyekre vonatkozó jogának közelítéséről szóló 2015. március 31-i 2015/2436/EK irányelve fontos eszköze e jogharmonizáció megvalósításának. E védjegyirányelv a 4. cikk (1) bekezdés f) pontjában megfogalmazott elvek megértésére tett kísérletek, valamint a jelentősebb döntések vizsgálata révén rálátást nyerhetünk arra az érzékeny egyensúlyra, amely a védjegyek szabályozásához szükséges, és arra a kihívásra, amellyel az Európai Unió Bírósága és a tagállami bíróságok szembesülnek a védjegyek lajstromozását kizáró abszolút okok eseti alkalmazása során. Az EUIPN által 2023-ban kidolgozott CP14 Közös gyakorlat olyan fontos eszköz, amely nagymértékben hozzájárul a jogi normák és fogalmak egységes és egyértelmű értelmezéséhez és alkalmazásához az Európai Unióban.

Kulcsszavak: európai uniós védjegy, európai uniós védjegyrendszer, európai uniós jogharmonizáció, lajstromozást feltétlen kizáró okok, közrend, közkerölcs

Az európai uniós védjegyreform fő céljai közé tartozott az egységes európai uniós védjegyrendszer kialakítása, illetve a védjegyek lajstromozására, használatára, újítására és törlésére vonatkozó előírások összehangolása és egységes értelmezése az egész Európai Unió területén. A jogszabályi összhang megteremtésének fontos eszköze, amely a védjegyreform részeként lépett életbe, *Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015/2436 irányelve a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről*.¹ Az irányelvnek azokat az előírásait, amelyek a védjegyek lajstromozását kizáró feltétlen okokat szabályozzák,² a tagországoknak 2019. január 14-ig kellett átültetniük a saját jogrendjükbe a jogszabály 54. cikke szerint. Románia egyébként a tagországok közül utolsónak felelt meg ennek a követelménynek, a 2020. évi 112. törvénnyel, amely 2020. július 9-én jelent meg a Hivatalos Közlönyben és három nap múlva lépett hatályba, de a megkésett országok közé tartozik Görögország, Litvánia, Bulgária és Írország is.

Mivel az európai uniós védjegyreform nemcsak a jogharmonizációs törekvésekre fókuszált, hanem a tényleges változás bevezetését célozta meg annak érdekében, hogy a védjegyjogot úgy alakítsa át, hogy az megfeleljen a digitalizáció, a technika és technológia, valamint az innováció kihívásainak, kevés olyan része van a korábbi, európai védjegyekre vonatkozó anyagi jognak, amelyet ne formált volna át változás, mind a jogszabályi normák, mind pedig az európai bírósági joggyakorlat tekintetében.

A „sértő” márkák kategóriája az a kategória, ahol a morális alapelv, amelyre a feltétlen kizáró ok szabályozása épül, annyira közérthető, egyszerű és univerzális, hogy jogszabályi módosulásra nem is volt szükség, változatlan formában maradhatott benne a 2017. évi 1001. rendeletben³ is és a 2015. évi 2436. irányelvben is, úgy, ahogyan a korábbi védjegyekre vonatkozó jogszabályok is előírták.

Ebben a tanulmányban a provokatív védjegy kifejezés használatát találok megfelelőnek a „sértő” védjegyek kategóriájával kapcsolatosan, ugyanis az európai uniós joggyakorlat iránymutatásai és a tanulmány témáját képező CP14 Közös gyakorlat⁴ rámutattak arra, hogy azok a „sértő” védjegyek, amelyek a jogszabályi előírások szerint a közrendbe vagy a közkerölcsbe ütköznek, a védjegy lajstromozását feltétlen kizáró ok alapján nem lajstromozhatóak védjegyként egyetlen európai uniós tagországban

1 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015. évi2436. irányelve a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015L2436> (letöltés ideje: 2024. 04. 21.).

2 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2015. évi 2436. irányelve a védjegyekre vonatkozó tagállami jogszabályok közelítéséről, 4. cikk, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32015L2436> (letöltés ideje: 2024. 04. 21.).

3 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017. évi 1001. rendelete az európai uniós védjegyről, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32017R1001&from=HU> (letöltés ideje: 2024. 04. 21.).

4 CP14. Trade marks contrary to public policy or to accepted principles of morality, https://www.tmdn.org/network/documents/10181/2569797/CP14_Common_Communication_en.pdf/5fd22402-3545-4710-a518-8ee9993ee91b (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

sem, de vannak olyan védjegyek is, amelyek bár borzolhatják a társadalom tagjainak elfogadóképességét és kihívást jelentenek, vagy esetleg a bejelentő rossz ízléséről tanúskodnak, a lajstromozást feltétlen kizáró ok értelmezésének alapján mégsem zárhatók ki a jogi oltalom alól.

A fentebb említett CP 14 Közös gyakorlatot, amely a közrendbe és a közerkölcsbe ütköző európai védjegyekre vonatkozik, a 2011-ben létrehozott Európai Unió Szellemi Tulajdonjogi Hálózat tagjai⁵ dolgozták ki. Az Európai Unió Szellemi Tulajdonjogi Hálózata (European Union Intellectual Property Network – EUIPN) egy olyan csomópont, amely összeköttetést biztosít az uniós Szellemi Tulajdoni Hivatalok (IPO-k), felhasználói egyesületek és más, szellemi tulajdonnal foglalkozó szervezetek között, amelyek így együtt tevékenykednek az európai védjegyek és formatervezési minták rendszerének létrehozása érdekében, amelynek részei a közös gyakorlatok, szolgáltatások és eszközök.

A védjegyjogi reformcsomag 2015. decemberi elfogadását követően a szellemi tulajdonnal foglalkozó hivatalok feladatainak részeként a korábbi évekhez képest nagyobb jelentőséget kapott a jogharmonizáció és a közös iránymutatások kérdésköre. Ennek eredményeképpen a gyakorlatok közelítése alapvető feladatává vált az Európai Unió területén működő szellemi tulajdonnal foglalkozó hivataloknak. Ennek a folyamatnak köszönhetően elindult egy külön európai együttműködési projekt (ECP4) azon új területek meghatározásának céljával, ahol közös elvek alkalmazására van szükség. A második, 2016-tól 2020-ig tartó hullámban öt konvergenciára irányuló projekt zárult le sikeresen, amelyek egyike éppen a „sértő” védjegyek értelmezésének közös gyakorlata. A CP 14 Közös gyakorlatot a közrendbe és közerkölcsbe ütköző védjegyekre vonatkozóan az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatalának igazgatótanácsa 2023 novemberében egyhangúlag fogadta el. Mint végrehajtó tagország elfogadta Románia is 2024. április 4-én, és Magyarország is 2024. július 1-jén.

A közös gyakorlat általános elveket állapít meg a közrendbe vagy a közerkölcsbe ütköző megjelölések vizsgálatára vonatkozóan, különös tekintettel e fogalmak közös értelmezésére, kapcsolatukra, vizsgálatuk kritériumaira, valamint a közrendbe és/vagy a közerkölcsbe ütközőnek tekinthető megjelölések különböző csoportjaira, és szemléltető példákat is tartalmaz.

Az európai joggyakorlat szerint annak mérlegelése, hogy valamely megjelölés a közrendbe és/vagy a közerkölcsbe ütközik-e, mindig eseti alapon történik – mivel ezek szorosan kapcsolódnak az egyes tagországok társadalmának, illetve az Európai Unió mint társadalmi-politikai egységes rendszer társadalmának egy adott időpontban irányadó szabályokhoz és értékekhez –, az elvek iránymutatásul szolgálnak annak biztosításához, hogy a különböző tagállami szellemi tulajdoni hivatalok hasonló és kiszámítható módon vizsgálják a rendelkezést. A közös elfogadott elvek és értelmezési keret is arra mutat rá, hogy bár a közrend és közerkölcs univerzális alapfogalmak, értelmezésük és jogesetenkénti alkalmazásuk kihívás elé állíthatja mind az Európai Bíróságot, mind pedig a tagállamok szellemi tulajdoni hivatalait és bíróságait, amikor azt kell eldönteni, hogy ezeknek a kritériumoknak az alapján egy védjegy kizárandó-e a lajstromozás alól.

5 <https://www.tmdn.org/#/members> (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

A „közrend” és a „közerkölcs” fogalmát a 2015. évi 2436-os védjegyrányelv 4. cikke (1) bekezdésének f) pontja használja mint vonatkoztatási kritériumot, amely feltétlen kizáró, illetve törlési okot biztosít a közrendbe vagy a közerkölcsbe ütköző védjegyekre vonatkozóan. A jogszabályi cikk megfogalmazása azonban meglehetősen tág és általános, nem tartalmazza a „közrend” vagy „közerkölcs” fogalmak pontos meghatározását, és nem tisztázza a két fogalom közötti kapcsolatot sem.

Az európai uniós ítélkezési gyakorlat adott iránymutatást a kérdésben, de továbbra is bizonytalanság állt fenn a rendelkezés vizsgálatának olyan meghatározó szempontjait illetően, mint például a két fogalom közötti kapcsolat, a tartalmi különbségek, a két fogalom közti átfedési esetek, valamint a vizsgálat során figyelembe veendő kritériumok. Következésképpen a tagállami szellemi tulajdoni hivatalok nem értettek egyet a védjegyrányelv 4. cikke (1) bekezdése f) pontjának értelmezését illetően, és az egyértelműség hiánya miatt a vizsgálat továbbra is nagymértékben szubjektív döntéshozatal tárgyát képezte az Unióban. A CP 14 Közös gyakorlat éppen ezért próbál részletesebb értelmezési kerettel és általános, egységes támpontokkal szolgálni annak érdekében, hogy megeremtse a jogalkalmazás egységes keretét és lehetőségét a védjegy lajstromozását feltétlen kizáró ok vonatkozásában.

A közerkölcs és közrendbe ütköző védjegyek lajstromozása objektív és szubjektív tényezők egyaránt történő alkalmazása révén zárható ki. A CP 14 Közös gyakorlatnak az lehet a legfontosabb hozadéka, ha a szubjektív tényező szerepét sikerül minél inkább lecsökkentenie, ha nem is sikerül teljes mértékben kizárni, hiszen a morális kérdésekben a szubjektivizmus nem zárható ki.

Az objektív tényező arra vonatkozik, hogy nem lajstromozható védjegyként az a márka, amely az Európai Unió politikai, társadalmi és jogrendjébe ütközik. A közrend és közerkölcs fogalmának objektív megközelítéséhez támpontot szolgáltathat mindazon EU-jogszabályok összesége, amelyek a jogállam kereteit biztosítják, az EU Szerződések és másodlagos jogforrások vonatkozó szabályozásai, amelyek tükrözik a konszenzust az alapvető elvekre, értékekre, emberi jogokra vonatkozóan. A szubjektív tényező arra vonatkozik, hogy elsődlegesen a közerkölcs és közrend fogalmának értelmezése a lajstromozandó védjegyet illetően a védjegyet elemző személy értékrendjének szűrője szerint történik. Ennek alapján az elemzőnek támpontokra van szüksége a közerkölcs és közrend fogalmának értelmezéséhez, amelyeknek tulajdonképpen illeszkedniük kell az Európai Unió jogrendjéhez és az Európai Unió Bíróságának a joggyakorlatához.

Ilyen támpontot jelent az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala értelmezésében az EU Alapjogi Chartája és az EU Tanácsának állásfoglalásai a terrorizmus leküzdésére. Az EU Alapjogi Chartájának 1. cikke előírja, hogy az emberi méltóságot tiszteletben kell tartani és védelmezni kell, a 3. cikke szerint pedig mindenkinek joga van a testi és szellemi sérthetlenséghez. Ezek a konkrét jogszabályi előírások keretet biztosítanak az európai uniós szerződésekkel és a másodlagos jogforrásokkal együtt a közerkölcs és a közrend fogalmának értelmezéséhez az Európai Szellemi Tulajdoni Hivatal által a lajstromozási folyamat során és a védjegyekre vonatkozó európai bírósági joggyakorlatban. Ezeket a támpontokat pedig összegzi, kiegészíti és egységessé rendezi a CP14 Közös gyakorlat a közrendbe vagy közerkölcsbe ütköző védjegyekre vonatkozóan.

A CP14 Közös gyakorlat a közrend fogalmát a következőképpen határozza meg: „A közrend az Európai Unió társadalmában egy adott időpontban fennálló alapvető normák, elvek és értékek összességéként értelmezhető. A közrend körébe tartoznak különösen az Európai Uniónak az Európai Unió Alapjogi Chartájában (Alapjogi Charta) kimondott olyan egyetemes értékei, mint az emberi méltóság, a szabadság, az egyenlőség, a szolidaritás, valamint a demokrácia és a jogállamiság elve. A közrend tartalmának megbízható és objektív forrásokból megállapíthatónak kell lennie.”⁶ Az alapvető normák alkalmazási körébe sorolja a kül- és biztonságpolitika, az egészségpolitika, a humanitárius segítségnyújtás és polgári védelem, az emberi jogok, alapvető szabadságjogok, az igazságszolgáltatás védelme témákat, majd az Európai Unió Alapjogi Chartája, az Európai Unió Működési Szerződése a Lisszaboni Szerződés alapján megnevezi azokat az elveket és értékeket, amelyek közösek az európai uniós tagállamokban, de nem kizárólagos jelleggel. Ezek az emberi méltóság, szabadság, szolidaritás, egyenlőség, demokrácia, jogállamiság és az emberi jogok. Ugyanakkor az Európai Bíróság ítélezési gyakorlata alapján⁷ azt is kiemeli, hogy „a közrend követelményei a szóban forgó társadalom sajátos igényeitől függően országonként eltérőek lehetnek és idővel változhatnak. A tagállamok alapvetően továbbra is szabadon határozhatják meg e követelmények tartalmát nemzeti szükségleteiknek és nemzetközi kötelezettségeiknek megfelelően”.

A CP14 Közös gyakorlat meghatározása szerint „a közkerölcs magában foglalja különösen azokat a társadalmi konszenzus alapján elfogadott alapvető erkölcsi értékeket és normákat, amelyek közösek az Európai Unióban, azaz valamennyi tagállamban, valamint azokat az értékeket és normákat, amelyek az egyes tagállamokban csak nemzeti szinten alkalmazandók”,⁸ idetartoznak a vallási, kulturális és társadalmi értékek és normák. Viszont a közös gyakorlat is elismeri, hogy a normák és értékek idővel változnak, illetve tagállamonként eltérőek lehetnek,⁹ sőt az európai uniós joggyakorlat azt is megfogalmazta már, hogy a közkerölcsbe való ütközés mérlegelése tulajdonképpen mindig szubjektív megközelítésű marad, ugyanis „a lehető legobjektívebben alkalmazandó – szubjektív értékeken alapul”.¹⁰

A CP14 Közös gyakorlat a fenti fogalommeghatározás szerint a jogszabályi előírások és az európai uniós joggyakorlat figyelembevételével összeállította azoknak a

6 CP14 Közös közlemény A közrendbe vagy a közkerölcsbe ütköző védjegyek, 12, https://www.tmdn.org/network/documents/10181/2569797/CP14_Common_Communication_hu.pdf/557db47e-236a-4efb-8446-1af49408653d (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

7 T-178/20. sz. Bavaria Weed GmbH kontra az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala (EUIPO) 2021. május 12-én hozott ítélet (EU:T:2021:259), 40. pont, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=E71295545240CBA75BC7098587047BC4?text=&docid=241194&pageIndex=0&doclang=DE&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3981088> (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

8 CP14 Közös közlemény A közrendbe vagy a közkerölcsbe ütköző védjegyek, 14, https://www.tmdn.org/network/documents/10181/2569797/CP14_Common_Communication_hu.pdf/557db47e-236a-4efb-8446-1af49408653d (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

9 A C-240/18 P. sz. *Fack Ju Göhte-ügyben* 2020. február 27-én hozott ítélet (EU:C:2020:118).

10 Bobek főtanácsnok C-240/18 P. sz. *Fack Ju Göhte-ügyben* (EU:C:2020:118) indítványa, 80. pont, 5, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=D17151B4B5BF8F5DCEF50D2C614BCCA6?text=&docid=215701&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4218697> (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

megjelöléseknek a kategóriáit, amelyek a 2015/2436-os védjegyirányelv 4. cikke (1) bekezdése f) pontjának közös és egységes értelmezése alapján biztosan ki vannak zárva a jogi oltalomban való részesülés lehetőségéből, a vonatkozó védjegy lajstromozást feltétlen kizáró ok szerint. Ezek olyan megjelölések, amelyek tartalmazzák az alább felsoroltakat, vagy azokkal kapcsolatosak: 1. tiltott szerek; 2. közbiztonsági kockázatok; 3. vallással vagy szakralitással fennálló kapcsolat; 4. vulgáris elemek (szitokszavak, sértő gesztusok stb.); 5. obszcenitás, szexualitás és burkolt célzás; 6. egy adott csoportot becsmérlő vagy gyalázó megjelölések; 7. bűnözői tevékenységek, emberiség elleni bűntettek, rasszista, totalitárius és szélsőséges rezsimek, szervezetek és mozgalmak; 8. közismert tragikus események; 9. történelmi alakok, nemzeti/európai uniós szimbólumok és/vagy nagyra becsült személyiségek.¹¹

A közrend és a közerkölcs fogalmak között előfordul az átfedés is, éppen ezért a CP14 Közös gyakorlat az európai uniós joggyakorlat által alkalmazott elvet követve azt javasolja,¹² hogy bármelyik jogeset kapcsán, amennyiben felmerül a 2015/2436-os védjegyirányelv 4. cikke (1) bekezdése f) pontja szerinti elutasítása a megjelölésnek a védjegykénti lajstromozástól, mindkét fogalom szerint vizsgálni kell a megjelölés jogszabályi előírásba való ütközését, és amennyiben fennáll az ütközés bármelyik fogalom vonatkozásában, a védjegy lajstromozása visszautasítható.¹³

A védjegyreform bevezetése előtti joggyakorlat is egyértelművé tette, hogy a rasszista, xenofób, diszkriminatív, pejoratív kifejezéseket tartalmazó megjelölések sértőnek minősülnek, és ki vannak zárva a jogi oltalom alól az európai uniós védjegyekre vonatkozó jogszabályok alapján.¹⁴ Előfordult, hogy az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala jóváhagyta ugyan a védjegy lajstromozását, de utólag a védjegybejegyzés semmisségének kinyilvánítását és a lajstromozás törlését kérte az ország, amely bár nem európai uniós állam (Törökország), az Európai Bíróság mégis döntésében a védjegy törlése mellett foglalt állást, ugyanis a védjegy¹⁵ spirituális és történelmi szimbólum a török kultúra szempontjából, alkoholos italokra, alkoholos termékekre, és azok vonatkozásában használata pedig sértő a török nép számára.

Amikor egyértelműen obszcén kifejezések, megjelölések használatáról van szó, a lajstromozást abszolút kizáró kritérium alkalmazása is egyértelmű, mint például

11 CP14 Közös közlemény A közrendbe vagy a közerkölcsbe ütköző védjegyek, 14, https://www.tmdn.org/network/documents/10181/2569797/CP14_Common_Communication_hu.pdf/557db47e-236a-4efb-8446-1af49408653d (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

12 CP14 Közös közlemény A közrendbe vagy a közerkölcsbe ütköző védjegyek, 24–27, https://www.tmdn.org/network/documents/10181/2569797/CP14_Common_Communication_hu.pdf/557db47e-236a-4efb-8446-1af49408653d (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

13 T1/17. sz. *La Mafia Franchises, S kontra EUIPO ügy* (ECLI:EU:T:2018:146), 36, 37, 47 pont, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=200262&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4221741> (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

14 T-526/09 – PAKI Logistics kontra OHIM (PAKI), (ECLI:EU:T:2011:564), <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&jur=C,T,F&num=T-526/09&td=ALL> (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

15 R 2613/2011-2 ATATURK C-580/12 P - Guardian Industries és Guardian Europe kontra Európai Bizottság, (ECLI:EU:C:2014:2363), <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-580/12&language=EN> (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

a „hijoputa”,¹⁶ „CURVE”,¹⁷ „FICKEN”¹⁸ megjelölések esetében. Az a tény, hogy sokan nem tartanak bizonyos szavakat sértőnek, sőt, a mindennapi szókincsükbe is felvették őket, nem változtat azon a tényen, hogy ezeket a szavakat nem használják a normális nyelvhasználatban.¹⁹ A „hijoputa” megjelölés mérlegelése kapcsán az Európai Bíróság Törvényszéke hangsúlyozta is állásfoglalásában az elutasítás ellen benyújtott fellebbezés elbírálásakor, hogy itt nem a rossz ízlés szankcionálásáról van szó, hanem arról, hogy a márkanév jelentése spanyol nyelven („egy kurva fia”) sokkoló és sértő lehet bárki számára, a társadalmi értékek védelme pedig elsődleges.²⁰

Ezzel szemben az „AIRCURVE” megnevezésű védjegyet lajstromozta az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala, mert igaz ugyan, hogy a szóban szerepel a Romániában sértőnek számító „curve” kifejezés, ebben a szóösszetételben és az orvosi ventilátorok, lélegeztetőberendezések viszonylatában, amelyek a 10-es áruosztályba tartoznak, ez az asszociáció nehezen lenne elképzelhető.²¹

Ugyanakkor az Európai Unió joggyakorlata²² és az ennek alapján megfogalmazott közös gyakorlat iránymutatása szerint²³ annak eldöntéséhez, hogy egy adott megjelölés közérkölsbe, illetve közrendbe ütközik-e, az ízléstelenség nem megfelelő és nem elegendő kritérium, ugyanis azt szükséges eldönteni, hogy a megjelölés ellentétes-e a társadalomnak az ezen időpontban fennálló alapvető erkölcsi értékeivel és normáival. Az ízléstelennnek tekintett megjelölés olyan megjelölés, amely trágár, durva vagy illetlen, de nem sértő olyan személy számára, akinek az érzékenysége és toleranciája átlagos. Az ilyen megjelölések nem ütköznek a közérkölsbe.²⁴

Hasonlóképpen előfordulhat, hogy egy kifejezés súlyosan leértékelő vagy obszcén kifejezésként jelenik meg bizonyos nyelveken, míg más nyelveken nem kelt semmilyen kellemetlen asszociációt, vagy az EU más részein (és különösen az adott származási országban). Bár egyértelmű, hogy az ilyen, véletlenül sértő jelentéseket figyelembe kell venni, az eredményt számos tényező befolyásolhatja, többek között az, hogy mennyire

16 T-417/10 – Cortés del Valle López kontra OHIM, (ECLI:EU:T:2012:120), <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=T-417/10&language=HU> (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

17 Case Brainlab kontra OHIM (Curve), T-266/13, (ECLI:EU:T:2014:836), https://euiipo.europa.eu/eSearchCLW/#basic/*/number/266%2F13 (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

18 T-52/13 – Eflag Trade Mark Company kontra OHIM, (ECLI:EU:T:2013:596), <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=T-52/13&language=EN> (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

19 *Uo.*

20 <https://guidelines.euipo.europa.eu/1935303/2044567/trade-mark-guidelines/4-1-examples-of-rejected-eutm-applications> (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

21 R0203/2014-2, https://euiipo.europa.eu/eSearchCLW/#basic/*/04%2F06%2F2014/04%2F06%2F2014/number/203%2F2014-2 (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

22 C-240/18. P. sz. *Constantin Film Produktion GmbH kontra EUIPO ügy* (ECLI:EU:C:2020:118), 41., 43. pont, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?jsessionid=D17151B4B5BF8F5DCEF50D2C614BCCA6?text=&docid=223843&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4218697> (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

23 CP14 Közös közlemény A közrendbe vagy a közérkölsbe ütköző védjegyek, 15, https://www.tmdn.org/network/documents/10181/2569797/CP14_Common_Communication_hu.pdf/557db47e-236a-4efb-8446-1af49408653d (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

24 CP14 Közös közlemény A közrendbe vagy a közérkölsbe ütköző védjegyek, 15, https://www.tmdn.org/network/documents/10181/2569797/CP14_Common_Communication_hu.pdf/557db47e-236a-4efb-8446-1af49408653d (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

nyilvánvaló a szövegekörnyezetből, hogy ez csak egy szerencsétlen szóhasználat volt, nem pedig szándékos provokáció. Így a „Reva – the Electricity Car”²⁵ közösségi védjegyet elfogadhatónak találták, bár a revais Finnországban (egyes részein) a női nemi szervre vonatkozó vulgáris szó. A fellebbezési tanács megállapította, hogy bár egyes finn fogyasztók számára zavaró lehet a szót egy autón látni a reklámokban, míg mások csak szórakoznának, vagy zavartan, de megértik, hogy ez egy semleges idegen szó, amely egy idegen nyelvre utaló ízléstelen jelentést hordoz az anyanyelvben.²⁶

Ha a bejelentett megjelölés az alapvető erkölcsi értékek és normák bármelyikét bántó módon megsérti, becsmerli, hátrányosan megkülönbözteti, lealacsonyítja, leicsinyli vagy bagatellizálja az Európai Unió bármely tagországában, akkor mind az európai uniós joggyakorlat, mind pedig az erre alapuló, a konvergenciát szolgáló CP 14 Közös gyakorlat alapján védjegyként nem lajstromozható.

Annak mérlegelésekor, hogy a védjegyként lajstromoztatni kívánt megjelölés a közrend vagy közérdekek ellen sértő-e, az európai uniós joggyakorlat alapján szükséges azt is figyelembe venni, hogy milyen áruk és szolgáltatások vonatkozásában történt a védjegybejelentés, vagyis melyek azok az áruosztályok és azon belül az áruk és szolgáltatások csoportjai, amelyekre a védjegyet be szeretné jegyeztetni a bejelentő a Nizzai Megállapodás²⁷ osztályozása szerint. Tehát a lajstromozásra bejelentett megjelölést azoknak az áruknak és szolgáltatásoknak az összefüggésében kell vizsgálni, amelyekre a védjegybejelentés vonatkozik,²⁸ és nem önmagában a védjegyet, de nem is azt, hogy az áruk és szolgáltatások, amelyekre a védjegybejelentés vonatkozik, törvényellenesek-e az adott tagországban.

Ugyanakkor találkozhatunk olyan jogesettel is, amikor az Európai Bíróság azt állapította meg, hogy a védjegy jellegénél fogva törvényellenes tevékenységet népszerűsítene, vagy szorosan kapcsolódnak törvényellenes tevékenységbe, emiatt közérdeksbe ütközőnek minősül. A *Pablo Escobar-ügyben*²⁹ például az Európai Bíróság úgy döntött, hogy mivel Pablo Escobar neve és személyisége a spanyol közönség számára a szervezett bűnözés szimbólumát jelenti, az a megjelölés, amelynek része a történelmi név, a közérdeksbe ütközik, és nem lajstromozható védjegyként.

Az Európai Bíróság joggyakorlatának iránymutatásai szerint a megjelölések elemzésekor a feltétlen kizáró okok alkalmazásának viszonylatában mindig figyelembe kell venni az érintett közönség észlelését. Ez azt jelenti, hogy a „közönség részét képező azon

25 R0558/2006-2, <https://euipo.europa.eu/eSearch/#details/trademarks/003505931> (letöltés ideje: 2024. 04. 21.).

26 Anette KUR, Martin SENFTLEBEN: *European Trademark Law*, Oxford University Press, 2017, 175.

27 A védjegyekkel ellátható termékek és szolgáltatások nemzetközi osztályozására vonatkozó, 1957. június 15-én kötött, Stockholmban 1967. július 14-én és Genfben 1977. május 13-án felülvizsgált, és Genfben 1979. szeptember 28-án módosított Nizzai Megállapodás, <https://www.szttnh.gov.hu/hu/szakmai-oldalak/vedjegyortalom/osztalyozas/nizzai> (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

28 T-140/02 *Sportwetten GmbH Gera kontra OHIM ügy*, (ECLI:EU:T:2005:312), 27. pont, <https://curia.europa.eu/juris/showPdf.jsf?text=&docid=59717&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4247829> (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

29 T-255/23 *Escobar Inc kontra EUIPO* (ECLI:EU:T:2024:240), 46, 47. pont, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=284821&pageIndex=0&doclang=EN&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=3702206> (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

*átlagos fogyasztó felfogását kell figyelembe venni, akinek érzékenységi és toleranciaküszöbe átlagos*³⁰ valamely tagállamban vagy az egész Európai Unió területén. Ugyanakkor a CP14 Közös gyakorlat kiemeli, hogy annak vizsgálatakor, hogy a védjegy közrendbe vagy közerkölcsbe ütközik-e, a joggyakorlat alapján nem elegendő annak az érintett közönségnek az észlelését alapul venni, amelynek azok az áruk és szolgáltatások szólnak, amelyekre a védjegybejelentés vonatkozik, hanem a közönség fogalmába tartozik bárki, aki a mindennapok során találkozhat a védjeggyel, még ha nem is föltétlenül érdeklődik az adott áruk vagy szolgáltatások iránt.³¹

Ez azt jelenti, hogy annak a védjegylajstromozást feltétlen kizáró oknak a tekintetében, amely a védjegy közrendbe vagy közerkölcsbe való ütközésére vonatkozik, az Európai Bíróság tágabb értelmet tulajdonít az érintett közönség fogalmának, mint a joggyakorlatban más védjegylajstromozást feltétlen kizáró okok tekintetében. Ugyanakkor a CP 14 Közös gyakorlat az érintett közönség fogalmának ezt a tág értelmezését mint standardot fogadja el és javasolja a 2015/2436. védjegyirányelv 4. cikke (1) f) pontjának alkalmazására vonatkozóan.

Az Európai Bíróság joggyakorlatának iránymutatása szerint ez a tágabb értelmezés azért indokolt, mert amikor fennáll a közerkölcs megsértésének veszélye, nem az a közönség botránkozhat meg, aki egyébként az adott áruk vagy szolgáltatás célközönsége lehetne, hanem a nagyközönség, azok a személyek, akik akár véletlenszerűen is találkozhatnak az adott termékkel vagy szolgáltatással és az arra vonatkozó védjeggyel.³²

Emiatt is fontos, hogy a CP 14 Közös gyakorlat képes legyen az elemzők számára olyan általános standardokat kínálni a megjelölések vizsgálatához, amelyek alapján a provokatív megjelölések elkülöníthetők azoktól, amelyek valóban a közrendbe és/vagy a közerkölcsbe ütköznek. Ugyanis a kettő között a választóvonalat tulajdonképpen a véleménynyilvánítás szabadságának a tiszteletben tartása jelenti. A véleménynyilvánítás szabadságát az Európai Unió Alapjogi Chartája szavatolja, és a védjegyjog tekintetében a 2017/1001. védjegyrendelet is megerősíti a Preambuluma 21. pontjában.³³ A véleménynyilvánítás szabadságának figyelembevételét szorgalmazta az Európai Bíróság a *Fack Ju Göhte-ügyben*,³⁴ és rámutatott, hogy nem lehet eltekinteni ettől a védjegylajstromozást feltétlen kizáró okok vizsgálata alkalmával.

30 T-232/10. sz. *Couture Tech Ltd. kontra OHIM ügy* (ECLI:EU:T:2011:498), 51. pont, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=109802&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4252787> (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

31 A T-526/09 PAKI Logistics GmbH kontra Harmonisierungsamt für den Binnenmarkt (Marken, Muster und Modelle) (EU:T:2011:564), 17–18. pont, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=110405&pageIndex=0&doclang=DE&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4254206> (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

32 T-683/18. sz. *Santa Conte kontra EUIPO ügy* (ECLI:EU:T:2019:855), 31, 32, 33, 69. pont, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=221507&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4257079> (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

33 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/1001 rendelete (2017. június 14.) az európai uniós védjegyről <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/PDF/?uri=CELEX:32017R1001> (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

34 C240/18. P sz. *Constatin Filmproduktion GmbH kontra EUIPO ügy* (ECLI:EU:C:2020:118), 56. pont, <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=223843&pageIndex=0&doclang=HU&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=4261798> (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

Annak mérlegelése, hogy valamely megjelölés a közrendbe, a közerkölcsbe vagy mindkettőbe ütközik-e, mindig eseti alapon történik, figyelembe véve az érintett közönség szokásos érzékenységét és toleranciáját az érintett országban, valamint a tagállam(ok)ra és az adott esetre jellemző valamennyi körülményt. A CP14 közös gyakorlat arra törekszik, hogy egységbe szervezett elvek iránymutatásul szolgáljanak annak biztosításához, hogy a különböző tagállami szellemi tulajdoni hivatalok a megjelöléseket hasonló és kiszámítható módon értékeljék. Ennek érdekében felállított egy szempontrendszert, amely segíthet annak eldöntésében, hogy a megjelölés közerkölcsbe vagy közrendbe ütközik-e, annak alapján, hogy besorolható-e az alábbi kategóriák bármelyikébe: tiltott szereket feltüntető vagy azokhoz kapcsolódó megjelölés; közbiztonsági veszélyre utaló vagy ahhoz kapcsolódó megjelölés; vallási vagy szakrális kapcsolódással rendelkező megjelölés; vulgáris elemeket tartalmazó vagy azzal kapcsolatos megjelölés; obszcenitást, szexualitást tartalmazó vagy azokra utaló megjelölés; adott csoportot lekicsinylő vagy gyalázó megjelölés; bűnözői tevékenységekre, emberieség elleni bűntettekre, rasszista, totalitárius és szélsőséges rezsimekre, szervezetekre és mozgalmakra utaló/azokhoz kapcsolódó megjelölés; közsímsert tragikus eseményekre utaló/azokhoz kapcsolódó megjelölés; történelmi alakot, nemzeti/EU-szimbólumot és/vagy nagyra becsült személyiséget tartalmazó/ahhoz kapcsolódó megjelölés.³⁵

A 2015/2436. védjegyrányelv 4. cikk (1) bekezdésének f) pontjában lefektetett elvek megértésére irányuló kísérlettel és a figyelemre méltó esetek vizsgálatával rálátást nyerhetünk a védjegyek szabályozásához szükséges kényes egyensúlyra és azokra a kihívásokra, amelyekkel az Európai Bíróságnak, illetve a tagországok bíróságainak szembe kell nézniük a védjegylajstromozást feltétlen kizáró okok esetenkénti alkalmazásakor.

A közrenddel és az erkölcsiséggel ütköző védjegyek bonyolult viszonyai között való eligazodás kihívást jelent a piaci körülmények között, ahol elsőrendűvé vált a digitalizáció és a technikai fejlődéssel való lépéstartás. Ilyen körülmények között fontos és elengedhetetlen az Európai Bíróság joggyakorlatának iránymutatása, és szükség van a közös gyakorlatra, mint a CP14 Közös gyakorlat, amely nagymértékben hozzájárul a jogi normák és fogalmak egységes és egyértelmű értelmezéséhez és alkalmazásához az Európai Unió területén. Ugyanakkor láthatjuk azt, hogy ez a közös gyakorlat a jogbiztonság, az általános jogi alapelvek és erkölcsi normák tiszteletben tartása mellett sem lehet túlságosan merev, dinamikus alkalmazkodnia kell a kreativitás, innováció eredményeihez, a társadalmi normák alakulásához és tagországok szerinti társadalmi, erkölcsi normák eltéréseihez.

Az Európai Bíróság, az Európai Unió Szellemi Tulajdoni Hivatala és más szellemi tulajdonjogokkal foglalkozó hivatalok döntő szerepet játszanak annak biztosításában, hogy a védjegyek tiszteletben tartsák a társadalmi normákat és értékeket, miközben előmozdítják a kreativitást és az innovációt.

35 CP14 Közös közlemény A közrendbe vagy a közerkölcsbe ütköző védjegyek, 19–43, https://www.tmdn.org/network/documents/10181/2569797/CP14_Common_Communication_hu.pdf/557db47e-236a-4efb-8446-1af49408653d (letöltés ideje: 2024. 08. 10.).

Irodalomjegyzék

Anette KUR, Martin SENFTLEBEN: *European Trademark Law*, Oxford University Press, 2017, 175.

FÜZI NORBERT

Belgium új korlátolt felelősségű társasági modellje: fordulópont az európai társasági jogban?

Belgium's New Limited Liability Company Model: A Game Changer in European Company Law?

Abstract: This article examines the 2019 reform of Belgian company law, which has fundamentally restructured one of the most widespread corporate forms in continental European company law: the private limited liability company. A key element of the reform was the complete abolition of the concept of capital, replaced by new creditor protection instruments such as the financial plan, as well as the balance and liquidity tests. The study analyses the dogmatic foundations and practical implications of these provisions, with particular attention to the rise of dispositive regulation and the expanded transferability and structuring of shares. The Belgian llc. thus represents a flexible, contract-based corporate form capable of accommodating both family businesses and publicly listed companies. The article also draws comparisons with the Hungarian regulation in several key areas.

Keywords: company law, Belgium, limited liability company, legal capital, creditor protection

Összefoglaló: Jelen tanulmány a belga társasági jog 2019-ben hatályba lépett reformját vizsgálja, amely új alapokra helyezte a kontinentális európai társasági jog egyik legelterjedtebb társasági formáját, a kft.-t. A reform központi eleme a törzstőke fogalmának teljes kivezetése, amelyet új típusú hitelezővédelmi eszközök – így a pénzügyi terv, valamint a mérleg- és likviditási teszt – váltottak fel. A tanulmány elemzi e rendelkezések dogmatikai hátterét és gyakorlati hatásait, különös tekintettel a diszpozitív szabályozás előtérbe kerülésére, valamint az üzletrészek forgalomképességének és strukturálhatóságának szélesítésére. A belga kft. modell ily módon egy rugalmas, szerződéses alapon működő társasági formát testesít meg, amely képes egyszerre betölteni a családi vállalkozás, illetve a tőzsdén jegyzett cég szerepét. A tanulmány egyes fajsúlyos kérdések tekintetében párhuzamosan vizsgálja a magyar szabályozástól való eltéréseket is.

Kulcsszavak: társasági jog, Belgium, korlátolt felelősségű társaság, törzstőke, hitelezővédelem

1. Bevezető

A korlátolt felelősségű társaság a modern társasági jog egyik legdinamikusabban fejlődő formája, amely egyszerre képes ötvözni a tőkeegyesítő és a személyegyesítő társaságok előnyeit. Ezen szerkezeti sajátosság miatt pedig a kft. – ahogyan az európai országok túlnyomó részében – a kis- és középvállalkozások tipikus társasági formája. A közelmúltban Belgiumban megjelenő reform pedig akár új perspektívába helyezheti az európai versenyképességi palettán a belga Parlament által 2019-ben elfogadott új társasági törvénykönyvnek köszönhetően.¹ A korábban SPRL (franciául) vagy BVBA (hollandul) néven ismert új *Société à responsabilité limitée / besloten vennootschap* (SRL/BV) a belga törvényhozó reményei szerint az üzleti tevékenység fő társasági formája lesz, elsősorban a befektetőknek nyújtott számos rugalmassága miatt.

Jelen tanulmányban a korlátolt felelősségű társaság belga modellje kapcsán eszközölt módosításokat és újításokat igyekszem bemutatni a teljesség igénye nélkül, kiemelve a legfontosabb újdonságokat, összehasonlítva azokat helyenként a magyar szabályozással. A tanulmány elsősorban a hatályos belga társasági jog, azon belül is a korlátolt felelősségű társaság szabályozásának elemzésére épül, különös tekintettel a 2019-ben hatályba lépett társasági törvény rendelkezéseire. A kutatás során a normatív szöveg részletes vizsgálatával tárulnak fel a kft. jogintézményének újonnan kialakított keretei, valamint azok szakirodalmi magyarázatai és gyakorlati következményei.

A reform kulcseleme a törzstőke fogalmának teljes eltörlése volt, amely paradigma-váltást jelent a kontinentális jogrendszerekben megszokott társasági tőkeszerkezethez képest. A hitelezővédelmet a hagyományos tőkeminimum helyett a pénzügyi terv és az osztalékfizetéshez kapcsolódó kétlépcsős kontroll – mérlegteszt és likviditási teszt – biztosítja. A belga szabályozás új irányvonalát mutatja az is, hogy lehetővé vált a kft. tőzsdére vitele, valamint az üzletrészek különböző osztályok szerinti strukturálása. Az üzletrész-átruházás fellazítása, valamint a szavazati és osztalékjogok szabadabb kialakítása révén a belga kft. egyre inkább közelít a részvénytársaságok flexibilitásához, miközben a diszpozitív szabályozás lehetőséget ad arra is, hogy megtartsa a személyesebb, zártabb működési formák előnyeit. A reform célja nem kevesebb, mint egy univerzálisan alkalmazható, modern társasági forma megteremtése, amely Belgiumot a társasági jogi versenyképesség élvonalába emelheti.

Úgy gondolom, hogy ez az új korlátolt felelősségű társasági forma valódi kihívója lehet a többi kft.-modellnek a versenyképesség piacán, nem melleleg a jövőben elindítója lehet egy törvénymódosítási hullámnak is Európában, ezért a vizsgálatát a téma szempontjából hasznosnak és szükségesnek tartom.

1 Hivatalos nevén a 2019. évi, A Társasági és Egyesületi Törvénykönyv bevezetéséről és különféle rendelkezésekről szóló törvény (hollandul: Wetboek van vennootschappen en verenigingen, rövidítve: WVV, franciául: Code des sociétés et des associations, rövidítve: CSA), megjelent Belgium Hivatalos Közlönyének (Belgisch Staatsblad) 2019. április 4-i 2019A40586. számában.

2. A korlátolt felelősségű társaság alapvető stílusjegyei

A korlátolt felelősségű társaság (kft.) a személyegyesítő és a tőkeegyesítő társaságok közti határvonal, kölcsönöz a bt. és a kkt. jellemzőiből, valamint az rt. sajátosságaiából egyaránt.² Egyik legfontosabb jellemzője, hogy a tagok nem felelnek a társaság tartozásaiért a magánvagyonukkal. Ez a tulajdonság nemcsak elnevezésében – bár félrevezetően – jelenik meg, hanem a társasági forma lényegi konstrukcióját is meghatározza. A „felelősség” ebben az esetben helytállási kötelezettségként értelmezhető, de a kft. tagjainál még ez sem áll fenn: ha a társaság nem tud eleget tenni pénzügyi kötelezettségeinek, a tagok magánvagyonra akkor sem szolgál fedezetül.

Legegyszerűbben a normaszöveg alapján határozható meg a kft., ami a Ptk. 3:519 § szerint: „[...] olyan gazdasági társaság, amely előre meghatározott összegű törzsbetétekből álló törzstőkével alakul, és amelynél a tag kötelezettsége a társasággal szemben törzsbetéteinek szolgáltatására és a társasági szerződésben megállapított egyéb vagyoni értékű szolgáltatásra terjed ki. A társaság kötelezettségeiért – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a tag nem köteles helytállni.”

A kft. konstrukciója tehát lehetővé teszi az üzleti és a magánvagyon szétválasztását. Ezzel szemben például a közkereseti társaság (kkt.) vagy betéti társaság (bt.) beltaggjai saját vagyonukkal is felelnek a társaság adósságaiért. Így a kft. egyik legfontosabb ismérve a tagok mögöttes helytállási kötelezettségének (szinte) teljes hiánya, ami megkülönbözteti más személyegyesítő társaságoktól.³

A kft. másik lényeges sajátossága, hogy – szemben például a részvénytársaság részvényeivel – az üzletrész nem értékpapír, és forgalomképessége korlátozottabb.⁴ Az üzletrész átruházása jellemzően korlátozott, más tagokat vagy magát a társaságot illeti meg az elővásárlási jog, emellett taggyűlési jóváhagyás is szükséges, ami részben a befektetői kockázatot is mérsékli.⁵ Ez is erősíti a kft. zárt, személyesebb jellegét, szemben a részvénytársaság nyitabb struktúrájával. A társaságba bevitt vagyoni hozzájárulás a tag tulajdonából kikerül, és teljes mértékben a társaság vagyonát gyarapítja. A társaság működése során a tagot legfeljebb az üzletrésze értéke érinti, amely viszont már a társaság gazdasági teljesítményének függvénye. Emellett a társasági szerződés tartalmazhat olyan rendelkezést is, amely pótbefizetési kötelezettséget ír elő a tagok számára – azonban ez csak akkor merülhet fel, ha azt a társasági szerződés kifejezetten lehetővé teszi. Ilyen esetben a tag köteles lehet a társaság veszteségeit magánvagyonából fedezni, de ez nem általános, hanem kivételes jellegű lehetőség.⁶

Történetileg a kft. mint társasági jogi forma éppen azért jött létre a XIX. század végén, hogy lehetőséget biztosítson a kisebb, akár családi vállalkozások számára a

2 SÁRKÓZY Tamás: *A magyar társasági jog Európában*, HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2001, 152.

3 A témában részletes elemzésért lásd VERESS Emőd: *Állandó és változó elemek a kft. szabályozásában. 1. rész – A „korlátolt felelősség”*, *Gazdaság és Jog*, 2024/7–8, 3–9.

4 Vö: FÜZI Norbert: *Társasági részek átruházása a korlátolt felelősségű társaságban, különös tekintettel a román társasági törvény legújabb módosítására*, *Erdélyi Jogélet*, 2022/1, 31–42.

5 NOCHTA Tibor: *A kockázat jelenléte a társasági jogban*, *Gazdaság és Jog*, 2024/9–10, 13–17, 16.

6 A pótbefizetésről lásd VERESS Emőd: *A pótbefizetés egykor és ma = Liber Amicorum – Ünnepi tanulmányok Kisfaludi András 65. születésnapjára*, szerk. TÓKEY Balázs, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2023, 209–219.

részvénytársaságokhoz hasonló vagyoni védelemre és struktúrára, de azok bonyolultsága nélkül. Németországban már 1892-től működött ez a forma, és Magyarországon is 1930⁷ óta része a társasági jognak.⁸

3. A BV kialakulásának és reformjának előzményei

A korlátolt felelősségű társaságot tekintjük a jelenlegi társasági formák legfiatalabbjának, a kft. ősének tartott német modell (GmbH) ugyanis 1892-ben látott napvilágot. Az azóta eltelt több mint 130 év alatt ugyanakkor a társasági formák népszerűségi versenyében folyamatosan dobogós, de legtöbbször első helyet tudhat magáénak. Magyarországon például 2024-ben közel félmillió gazdasági társaság működött, amelyből több mint 405 ezer korlátolt felelősségű társasági formában,⁹ ez a gazdasági társaságok több mint 80%-át teszi ki, így joggal mondhatjuk, hogy messze a legnépszerűbb társasági forma. Nincs ez másképp Belgiumban sem,¹⁰ ahol a korlátolt felelősségű társaság 1935-ben került törvényi szabályozás alá,¹¹ az azt követő években ugyanakkor nem történt komolyabb reform a kft.-t illetően, egészen a közelmúltig.

2019. május elsején ugyanis hatályba lépett Belgiumban a társaságokról és egyesületekről szóló törvénykönyv (a továbbiakban: Kódex), amely vitathatatlanul a legátfogóbb reformokat eszközölte a korlátolt felelősségű társaság belga modelljének¹² szabályozásában. Az előzmények közé tartozik elsőként az a belga jogalkotói felismerés, hogy a társasági jogot versenyképesebbé kell formálni, ami alapvetően a rugalmatlanság fellazítását jelenti. Belgium önként alkalmazta az uniós irányelveket¹³ a részvénytársaság mellett a korlátolt felelősségű társaság vonatkozásában is, így rendkívül magas, 18 550 eurós törzstőkeminimumot határozott meg (az alapításkor ennek a harmadát kellett befizetni, valamint előírta, hogy az üzletrészekhez ugyanolyan szavazati és osztalékfizetési jogok csatolhatók.¹⁴

7 1930. évi V. törvénycikk a korlátolt felelősségű társaságról és a csendes társaságokról.

8 A korlátolt felelősségű társaság kialakulásáról lásd: FÜZI Norbert: *Jogi innováció a XIX. században: a korlátolt felelősségű társaság*, Erdélyi Jogélet, 2024/1, 161–176.

9 Az adatok elérhetők a Központi Statisztikai Hivatal honlapján: https://www.ksh.hu/stadat_files/gsz/hu/gsz0002.html (letöltés ideje: 2025. 06. 11.).

10 2019-ig a Belgiumban bejegyzett társaságoknak 35%-a volt BVBA (a reform előtti korlátolt felelősségű társaság belga rövidítése), ami elsőre nem tűnhet nagy számnak, de a korábbi szabályozás 12 különböző társasági formát ismert. Belga Statisztikai Hivatal (STATBEL), Ondernemingen volgens rechtstvorm, 2008–2017, elérhető: <https://statbel.fgov.be/nl/statistieken/bestat> (letöltés ideje: 2025. 06. 18.).

11 SZENDE Péter Pál: *A korlátolt felelősségű társaság*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1927, 38–41.

12 Hollandul: besloten vennootschap (BV), franciául: société à responsabilité limitée (SRL).

13 Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2017/1132. irányelve (2017. június 14.) a társasági jog egyes vonatkozásairól,

14 Sven NOUWEN: *The Convergence of the Belgian Private Limited Company to a European Level*, (MSc. Értekezés), Ghenti Egyetem, 2018–19, 7–11. Elérhető: https://libstore.ugent.be/fulltxt/RUG01/002/783/808/RUG01-002783808_2019_0001_AC.pdf (letöltés ideje: 2025. 06. 18.).

A Kódex megalkotását ötéves előkészítés előzte meg, egy év előkészítő munka a Belga Társasági Jogi Központ (*Belgisch Centrum voor Vennootschapsrecht*)¹⁵ részéről, két év a törvényszöveg megfogalmazására, majd két év politikai egyeztetés és vita – beleértve a parlamenti tárgyalásokat is –, amelyek során több száz módosítás született az eredeti tervezethez képest.¹⁶ Ez azt (is) jelenti, hogy a munka nagy részét egyetlen négyéves parlamenti ciklus alatt végezték el. A reformot először egyetemi oktatók (akik közül sokan gyakorló ügyvédek) készítették elő, mielőtt a politikai szintre került volna, és egy több professzorból álló csoport – köztük a későbbi négytagú szerkesztőbizottság – még a Kódex tényleges kidolgozása előtt egyeztetett a legfontosabb belga érdekképviselői szervezetekkel.¹⁷

A reform alapját – és mint legfontosabb inspirációs forrást – a 2012-es holland társasági jogi reform képezte, mivel a rugalmasabb kft.-szabályozást a holland jogban találták a kodifikátorok.¹⁸ Amint arra már utaltam, a reform egyik fő célja az volt, hogy a korlátolt felelősségű társaságot tegye az alapértelmezett társasági formává, amely – ha nem is minden, de – a vállalkozások többségére alkalmas forma. Korábban számos kis- és középvállalkozás nyilvános részvénytársaságként szerveződött – főként adózási okokból –, ami oda vezetett, hogy Belgiumban lényegesen több nyilvános részvénytársaság működött, mint a sokkal nagyobb német gazdaságban, és a szövetkezeti formát is a kft. rugalmasabb alternatívájaként kezelték.¹⁹ A reformot megelőző mintegy tíz évben Belgiumban fellendült a személyi társaságok használata, különösen a kevés vagyonnal és csekély felelősségi kockázattal működő tanácsadó cégek körében, így az alapítókat nem különösebben foglalkoztatta az ezzel járó korlátlan felelősség. A jogalkotó szándéka az volt, hogy mindez a múlté legyen azáltal, hogy a kft.-t rendkívül rugalmas, *de facto* szerződéses társasággá alakítják, amely ugyanazt a rugalmasságot kínálja, mint a személyegyesítő társaságok, ugyanakkor a korlátolt felelősség előnyét és a részvénytársaságokkal azonos tőkeszerkezeti lehetőséget is biztosítja.²⁰

Ennek fényében igyekeztek a belga kft.-t (a továbbiakban a holland elnevezés rövidítését használom: BV) egy – szinte minden formára alakítható – kvázi „standard társasággá” alkotni. Az új BV egy rugalmas, a tagok részéről szabadabban alakítható keretet kapott, így számos korábbi szabály diszpozitívává vált (tehát eltérhet tőle a társaság). Ez vonatkozik különösen a társaság irányítására és az üzletrészek átruházására.

15 Az akkori igazságügyi miniszter, Koen Geens javaslatára 2013-ban létrehozott NGO, amely a belga társasági jogi reform előkészítésének nyújtott platformot, többnyire társasági jogi szakemberek (gyakorló jogászok és akadémikusok) gyűjtőhelyeként. Honlapja: <https://bcv-cds.be/home-en/> (letöltés ideje: 2025. 06. 10.).

16 Hans DE WULF: *De totstandkoming van het Wetboek van vennootschappen en verenigingen: enkele impressies over het maken van wetgevingsworsten = Recente wetgevende hervormingen: nieuw en beter?*, szerk. Ignace CLAEYS, Walters Kluwer, Mechelen, 2021, 85–152, 94.

17 Hans DE WULF: *An introduction to and evaluation of the 2019 Belgian Companies Act: preparing for the previous war?*, European Company And Financial Law Review, 2023/1, 109–161, 110.

18 Lars VAN VLIET: *The Netherlands – New Developments in Dutch Company Law: The “Flexible” Close Corporation*, Journal of Civil Law Studies, 2014/1, 271–285, DE WULF: *An Introduction...*, i. m., 115.

19 DE WULF: *An Introduction...*, i. m., 131.

20 A belga Parlament indoklás a társaságokról és egyesületekről szóló törvénytervezet kapcsán, Doc 543119/ (2017/2018), 4. Elérhető: <https://www.dekamer.be/FLWB/PDF/54/3119/54K3119001.pdf> (letöltés ideje: 2025. 06. 10.). A továbbiakban: Kódex Indoklás.

Az így létrejövő BV tulajdonképpen csak kismértékben különbözik a belga részvénytársaságtól, ez pedig leginkább az a tény, hogy az rt.-re alkalmazandó az uniós jogszabályokban előírt szervezeti struktúra és minimáltőke (legalábbis kógens előírás maradt a kötelező alaptőkeminimum), emellett a részvénytársaság monopóliuma maradt a kétszintes ügyvezetés szabad választásának lehetősége is.²¹

Befektetői oldalról továbbra is több előnyt nyújt a részvénytársaságnak az a tulajdonsága, hogy az ügyvezetésnek nem kell mérlegtesztet végeznie az osztalékfizetés előtt, erre a továbbiakban részletesen is kitérek. A Kódex ugyanakkor ügyel arra, hogy ez a rugalmasság ne nehezítse meg a felhasználók dolgát: minden esetben, amikor választási lehetőséget kínál, vagy egy kérdést a társasági szerződés vagy szerződéses szabadság körébe utal, egyértelmű alapértelmezett szabályt is meghatároz. Ez az alapértelmezett szabály alkalmazandó, ha a felek nem határoznak meg külön az igényeikhez igazított rendelkezéseket. A Kódex tervezetének indoklása szerint a jogalkotó *„egyensúlyra törekszik a társaság és tagok rugalmassága, valamint a harmadik felek – különösen a hitelezők – megfelelő védelme között”*.²²

---

4. Mit jelent a rugalmasság?

Elsősorban a főszabálytól való eltérés lehetőségét értem rugalmasság alatt, amilyen érhető például az üzletrészekhez kapcsolódó tagi jogok kapcsán. Ez az új választási szabadság azonban nem vezethet zavart keltő helyzethez a kezdő vállalkozók körében, és nem okozhat hiányosságokat sem akkor, ha az alapítók elfelejtenek egyes kérdéseket rendezni a társasági szerződésben.²³ Ezért a Kódex általában egyértelmű diszpozitív szabályokat tartalmaz, amelyek alkalmazandók, ha a felek másként nem rendelkeztek. Így akár a kezdő vállalkozók számára is adott egy jogi keret, ha úgy vélik, hogy nincs szükségük egyedi szabályok kidolgozására, vagy ha esetleg figyelmen kívül hagynának a társaság működésével kapcsolatos egyes szempontokat.²⁴

---

5. Egy üzletrész – több szavazat?

A korábbi szabály az egy üzletrész – egy szavazat elvét kógens módon rögzítette, a Kódex ugyanakkor lehetőséget ad arra, hogy a társasági szerződésben a tagok ettől eltérjenek:²⁵ kibocsáthatók olyan üzletrészek, amelyek a több szavazatra jogosítják fel a tagot, vagy egy családi vállalkozásnál akár olyanok, amelyeknél a többszörös szavazati jogot bizonyos feltételekhez kötik, például csak az alapító tagok vagy a gyermekeik

21 DE WULF: *An Introduction...*, i. m., 123.

22 Kódex Indoklás, 6.

23 Kódex Indoklás, 5.

24 *Uo.*

25 Kódex 5:42 cikk.

gyakorolhatják. Társítható többszörös szavazati jog kimondottan kisebbségi tulajdonosokhoz, de ha a társaság érdeke úgy kívánja, olyan tagokhoz is, akik például az üzletrészek harmadát birtokolják. Számos variáció elképzelhető, például lehetőség nyílik arra, hogy:

- azonos ár mellett különböző jogokat biztosító üzletrészeket bocsássanak ki;
- eltérő áron, de azonos jogokat biztosító üzletrészeket bocsássanak ki;
- többszörös szavazati joggal rendelkező üzletrészeket bocsássanak ki;
- szavazati jog nélküli üzletrészeket bocsássanak ki – akár elsőbbségi osztalékjoggal, akár anélkül;
- korlátozott szavazati joggal rendelkező üzletrészeket bocsássanak ki (pl. csak bizonyos kérdésekben való szavazásra jogosítanak) stb.

A BV esetében egyetlen alapvető követelmény maradt: legalább egy üzletrésznek léteznie kell, és legalább egy üzletrésznek rendelkeznie kell szavazati joggal.²⁶ Összehasonlításképp a magyar korlátolt felelősségű társaság társasági szerződése a törzsbetét fogalmán keresztül határozza meg a tagok vagyoni hozzájárulását, míg az üzletrész fogalma rögzíti a tagok alapvető jogait és kötelezettségeit. A tagok törzsbetétje eltérő nagyságú lehet, de egy tag csak egy törzsbetéttel rendelkezhet.²⁷ A törzsbetét alapján keletkezik az üzletrész, amely magában foglalja a hozzá kapcsolódó tagsági jogokat és kötelezettségeket. Azonos mértékű üzletrészekhez azonos jogok tartoznak, így az üzletrészek tekintetében érvényesül az egyenrangúság, eltérés csak a vagyoni hozzájárulás által meghatározott módon lehetséges, azaz többlet-hozzájárulás esetén a szavazati jog növekedhet, de minden tagnak legalább egy szavazattal ilyen esetben is rendelkeznie kell.²⁸

6. Üzletrészek „részvényesedése”

Az üzletrészek átruházhatóságára vonatkozó szabályok szintén fellazultak. A korábbi szabályozás előírta, hogy az üzletrészt harmadik személy részére csak a társasági tőkének legalább kétharmadát képviselő tagok szavazatával lehet jóváhagyni, ettől eltérni nem volt lehetőség, a Kódex viszont ezt is csak főszabályként írja elő.²⁹ A társasági szerződésből akár teljes mértékben ki lehet iktatni ezt a jóváhagyási mechanizmust, így a BV tulajdonképpen szabadon átruházható üzletrészeket is kibocsáthat.

Tekintettel arra, hogy az egy üzletrész – egy szavazat is csak főszabály, véleményem szerint az üzletrész-átruházási korlátok kivezetése nem szünteti meg teljes mértékben a kft. személyegyeseítő jellegét, de lényegesen eltolja a korábbi középmezőnyről

²⁶ Kódex 5:40 cikk.

²⁷ FAZAKAS Zoltán József: *A társasági szerződés, mint szerződés*, Iustum Aequum Salutare, 2020/3, 63–105, 78–79.

A szakirodalomban eltérő véleményen Veress Emőd. A törzsbetét és üzletrész többszörösítésének kérdéséről lásd VERESS Emőd: *Allandó és változó elemek a kft. szabályozásában. 2. rész: Törzsbetét, üzletrész*, Gazdaság és Jog, 2024/11–12, 3–10, 4–7.

²⁸ FAZAKAS: *l. m.*, 79.

²⁹ Kódex 5:63 cikkely.

a tőkeegyesítő társaságok irányába. Nincs ugyanis kifejezett tiltás arra vonatkozóan, hogy az üzletrészeket ne lehetne különböző osztályokban külön, és nem egységesen kezelni a társasági szerződésben, ezért olyan üzletrészekre, amelyek speciális jogokat biztosítanak, lehet bizonyos átruházási korlátot bevezetni, a további üzletrészeket ugyanakkor szabadon át lehet ruházni. Ennek következtében pedig – a társaság által kontrollált keretek közötti – kellő befektetői rugalmasságot lehet biztosítani.

A hazai szakirodalomban is foglalkoznak az üzletrész részvényesedésének kérdésével, ugyanis 2022. január 1-től a Polgári Törvénykönyv kifejezetten lehetővé teszi, hogy egy tag több törzsbetéttel és üzletrésszel is rendelkezzen egy kft.-ben. Veress Emőd szerint ez jelentős változás, mivel korábban a jogszabály az „egy törzsbetét – egy üzletrész” elvét követte, így azonban megdőlni látszik a kft. egyik alapvető stílusjegye. A módosítás oka az volt, hogy a gyakorlatban és a szakirodalomban vita alakult ki arról, hogy az eredeti szabályozás mennyiben volt kötelező (kógens) vagy megengedő (diszpozitív). A kérdést végül a jogalkotó döntötte el a szabály kifejezett megváltoztatásával. Ez a lépés lényegében eltávolodást jelent a kft. hagyományos, személyegyesítő jellegétől, és közelebb viszi a társasági formát a tőkeegyesítő, részvénytársaság-jellegű modellekhez.³⁰

7. Tőzsdén jegyzett üzletrész

Ahogy korábban már említésre került, a BV megnyithatóvá vált, a korábban egy kötelezően zárt társasági formából egy potenciálisan nyitott társasági formává alakult át. Az alapértelmezett szabályok azonban továbbra is megegyeznek a reform előtti helyzettel, vagyis főszabály szerint az üzletrészek harmadik személyre történő átruházása csak kivételes esetekben megengedett. Ezek a szabályok azonban immár csak alapértelmezett szabályok: csak akkor érvényesülnek, ha a társasági szerződés másként nem rendelkezik. A társasági szerződés eltérő rendelkezésekkel lehetőséget adhat az üzletrészek szabad átruházására harmadik személyekre – ezzel ténylegesen „megnyitva” a BV-t.

A BV potenciálisan nyitott jellege megteremti a lehetőséget a tőzsdei bevezetésre is. Ezt a belga jogalkotó felismerte, és ma már lehetővé teszi a BV tőzsdére vitelét. Ez az előírás tulajdonképpen tőkeegyesítő társaságot „farag” a BV-ből, hiszen megteremti annak a lehetőségét, hogy a részvénytársaság mellett BV-k is tőzsdei vállalatok legyenek. A tőzsdén jegyzett BV nem egy alapszabály, hanem egy kivétel. Ebben az esetben tehát a részvénytársaságra vonatkozó több szabály is alkalmazandó.³¹ Ilyen például

30 VERESS: *Állandó és változó elemek a kft. szabályozásában. 2. rész, i. m., 3.*, lásd még: VERESS Emőd: *Megjegyzések a korlátolt felelősségű társaságok üzletrészeinek forgalmáról*, Jogtudományi Közlöny, 2019/3, 119–125; GÁL Judit: *Egy tag – egy üzletrész? Az egyszemélyes kft. üzletrésze*, Gazdaság és Jog, 2022/5–6, 56–57; VEZEKÉNYI Ursula: *A diszpozitivitás és kógenia kérdésköre a társasági jogi szabályozásban*, Gazdaság és Jog, 2020/11–12, 44–47.

31 A Kódex 5:2 cikk (1). bek. 2. pontja szerint a tőzsdén jegyzett BV-re a következő cikkek rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell: 7:53, 7:61 § 1, 3. és 5. bekezdés második mondata, 7:82 § 1, 7:83, 7:84, 7:86, 7:86/1, 7:87, 7:89/1, 7:90, 7:91, 7:97, 7:99, 7:100, 7:101 § 1, 2. bekezdés, 7:128, 7:129 §§ 2 és 3, 7:130, 7:131, 7:132 2. és 3. bekezdés, 7:134 § 2, 7:139 4. bekezdés, 7:143,

az az előírás, hogy amennyiben a BV-nek több ügyvezetője van, ezek igazgatótanácsot alkotnak, valamint az egy üzletrész – egy szavazat szabálytól nincs lehetőség eltérni. A törzstőke kivezetése egy tőzsdén jegyzett BV-nél rendkívül megnehezítheti az értelmezést, ezért a belga jogalkotó előírta, hogy amennyiben a vonatkozó rendelkezések bármelyike a tőke egy hányadára vagy százalékára hivatkozik, azt úgy kell értelmezni, hogy a kibocsátott üzletrészek számának arányára vagy százalékára vonatkozik.³²

További újítás, hogy a társasági szerződésbe bekerülhet olyan rendelkezés, amely lehetővé teszi a tagok számára üzletrészeik visszaadását a társaságnak anélkül, hogy vevőt kellene találniuk – bizonyos feltételek mellett.³³ Ez az új lehetőség abból a megfontolásból született, hogy a szövetkezeti társaság formáját használó cégek jelentős része valójában nem valódi szövetkezet, hanem „álszövetkezet”, amelyeket a belga jogalkotó szerint a BV formába kellene átalakítani. Az üzletrészek vevő nélküli visszaadásának lehetősége lehetővé teszi, hogy ezek az „álszövetkezetek” jelentős részben megtarthassák korábbi működési és irányítási struktúrájukat – immár a BV keretein belül.³⁴

Szintén újdonság a társaságból való tagkizárás lehetősége, amelynek során a társaság – jogszerű okból vagy a társasági szerződésben megjelölt egyéb indok alapján – visszaveszi az üzletrészt a kizárt tagtól.³⁵ E szabály bevezetésének oka megegyezik az üzletrészek visszaadásának lehetőségével: a cél, hogy a társaság működése rugalmasabbá és alkalmazkodóbbá váljon a gyakorlatban felmerülő igényekhez.

Emellett a Kódex lehetővé teszi azt is, hogy a BV kötvényeket bocsásson ki, amelyek akár üzletrészekre is átválthatók. A kötvényeket határozott időre vagy örökös jelleggel is ki lehet bocsátani.³⁶

8. Törzstőke nélkül is lehetséges?

Talán a legfajszínűsőbb reform a BV kapcsán a törzstőke vonatkozásában érhető tetten. A belga jogalkotó ugyanis nem minimálisra vagy jelképes összegre változtatta a BV törzstőkéjét, hanem egyenesen kivezette a törzstőke fogalmát. Korábban volt ugyan próbálkozás arra, hogy a BV-nek egy egyszerűsített formában történő alapítására is legyen lehetőség, de ez nem nyerte el a vállalkozók tetszését.³⁷ A Kódex 5.1. cikkelye értelmében „a korlátolt felelősségű társaság olyan társaság, amely nem rendelkezik törzstőkével, és amelyben a tagok kizárólag a saját hozzájárulásuk mértékéig felelnek”. Ez ugyanakkor nem jelenti azt, hogy induló vagyonnal ne kellene rendelkeznie a BV-nek. A Kódex 5.3.

7:144, 7:145, 7:146 § 3 3. bekezdés, valamint 4. és 5. pontokat, a 7:146/1, 7:146/2, 7:148, 7:150, 7:151, 7:151/1, 7:175, 7:189, 7:215 § 1, 4. pont és § 2, valamint 7:218 2. pont.

32 Kódex 5:2 cikk (2). bek.

33 Kódex 5:154 cikk.

34 Robby HOUBEN: *Belgian Company Law 2.0: Belgium reforms company law to join the competition for corporate charters*, *Revista de derecho de sociedades*, 2019/56, 1–47, 28.

35 Kódex 5:155. cikk.

36 Kódex 5:50. cikk.

37 Diederik BRULOOT, Kristof MARESCHEAU: *BVBA Starter*, *Nieuw Juridisch Weekbla – NJW*, 2010/221, 302–313, 307.

cikkelye előírja, hogy az alapítók kötelesek gondoskodni arról, hogy a BV alapításakor olyan saját induló vagyonnal rendelkezzen, amely – figyelembe véve az egyéb finanszírozási forrásokat is – megfelelő a tervezett tevékenység végzésére.

A belga jogalkotó tehát a vállalati tevékenységhez, és nem egy minimális összehatárhoz alakítja az alapításkor rendelkezésre álló forrás mértékét. Azt pedig, hogy egy vállalkozásnak milyen induló forrásra van szüksége, a pénzügyi tervbe kell belefoglalni, erre a későbbiekben részletesen kiérek. A Kódex szerint a társaság alapítása előtt az alapítók átadnak az okiratot készítő közjegyzőnek egy pénzügyi tervet, amelyben igazolják a kezdő saját forrás összegét a társaság legalább két évre előre tervezett működésének figyelembevételével. Ezt a dokumentumot nem csatolják az alapító okirathoz, hanem a közjegyző őrzi meg.³⁸

Hitelezővédelmi oldalról vizsgálva a törzstőke kivezetésének következményeit, a külföldi³⁹ és a hazai⁴⁰ szakirodalomban számtalanszor képezte és képezi a mai napig vita tárgyát, hogy tulajdonképpen milyen mértékű törzstőkére van szükség kft. esetén, illetve egy szimbolikus tőkeminimum biztosít-e garanciát a hitelezőknek, vagy csak délibáb?

A magyar társasági jogban többségben van az a szakirodalmi álláspont, hogy a korlátolt felelősségű társaságok esetében a kötelező minimális törzstőke előírásának elsődleges célja a hitelezők védelme.⁴¹ Ez a szabályozási elem a kft.-kre vonatkozó jogszabályok állandó része volt és maradt, függetlenül attól, hogy a törzstőke mértéke az idők során többször is változott. A szabály célja egyértelmű: megakadályozni, hogy olyanok válasszák a tagok helytállási kötelezettségét kizáró társasági formákat (alapvetően az rt.-t és a kft.-t), amelyek tagjai nem képesek vagy nem hajlandók biztosítani a törvényben meghatározott minimális jegyzett tőkét.⁴²

Mivel a kft. lényege, hogy a tagok nem felelnek személyesen a társaság tartozásaiért, ezért a törzstőkeminimumra vonatkozó rendelkezés kötelező jellegű (kogens) normának minősül.⁴³ A magyar bírói gyakorlat is megerősíti ezt, amikor kimondja,

38 Kódex Indoklás, 14.

39 Lásd Luca ENRIQUES, Jonathan R. MACEY: *Creditors versus capital formation: the case against the European legal capital rules*, Cornell Law Review, 2000/86, 1165–1204; Peter O. MÜLBERT, Max BIRKE: *Legal Capital – is there a case against the European legal capital rules?*, European Business Organization Law Review –EBOR, 2002/3–4, 695–732; Marcus LUTTER (szerk.): *Legal Capital in Europe*, ECFR Special Volume 1, Walter de Gruyter, Berlin, 2006, 701.

40 Lásd LEHOCZKI Zóra Zsófia: *Oázis vagy délibáb? Gondolatok a törzstőke-minimum hitelezővédelmi szerepéről*, I, Gazdaság és Jog, 2017/10, 7–12; SZEGEDI András: *A törzstőkeminimum dogmája a magyar társasági jogban*, Jog-Állam-Politika, 2009/1, 25–38.

41 Lásd TÖRÖK Tamás: *A törzsbetét, a törzstőke, valamint az üzletrész elsődleges szabályainak változása a magyar társasági jogban*, Gazdaság és Jog, 2022/9–10, 11–19; LEHOCZKI Zóra Zsófia: *Oázis vagy délibáb? Gondolatok a törzstőke-minimum hitelezővédelmi szerepéről*, II, Gazdaság és Jog, 2017/11, 20–25.

42 KISFALUDI András: *A korlátolt felelősségű társaság = Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*, szerk. VÉKÁS Lajos, GÁRDOS Péter, Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 152. A román szabályozás kapcsán lásd FEGYVERESI Zsolt: *Van-e a kft. társasági tőkéjének törvény szabta minimális mértéke a román társasági jog rendelkezései szerint?*, Erdélyi Jogélet, 2022/2, 87–95.

43 A szakirodalomban is hasonló álláspontok fogalmazódnak meg: a törzstőkeminimum Pázmándi Kinga szerint nem a társaság belső viszonyait érinti, így nem alkalmazható rá a Ptk. 3:4. §-a. Kisfaludi András kifejezetten kogens szabálynak tartja, Dzsula Marianna pedig rámutat, hogy bár a Ptk. nem deklarálna semmisséget, a Ctv. 69. § (2) bekezdés b) pontja

hogy ez a szabály nem tartozik az általános eltérést lehetővé tevő normák közé, tehát a Ptk. 3:4. §-a alapján nem lehet tőle eltérni.⁴⁴

Fontos ugyanakkor hangsúlyozni, hogy a hitelezővédelmet szolgáló szabályok rendszerszinten, együttesen biztosítanak hatékony védelmet. Emiatt – véleményem szerint – nem célszerű önmagában értékelni, hogy a törzstőkeminimum komoly vagy kevésbé jelentős védelmet nyújt-e. Emellett a modern társasági szabályozás gazdaságpolitikai célokat is követ, például az új vállalkozások piacra lépésének támogatását. Kérdés, hogy ez vezethet-e oda, hogy egyes hitelezői garanciákat – így a minimális jegyzett tőke követelményét – háttérbe szorítsuk, különösen a korlátolt felelősségű formák esetében. Emellett a törzstőke eltörlésének számviteli jogi következményei is vannak. A tőke ugyanis hagyományosan a BV mérlegének egyik alapvető tétele volt – ez most megszűnt. A Kódex egyik mellékletében⁴⁵ található mintamérlegben a „tőke” helyét az „*eigen vermogen*” („saját tőke”) nevű kategórián belül egy új tétel váltja fel: a hozzájárulás. Ez a hozzájárulás két alkategóriára oszlik: a) szabadon felhasználható hozzájárulás, és b) nem szabadon felhasználható hozzájárulás. Ez utóbbi olyan hozzájárulást jelent, amelyet csak a társasági szerződés módosításához szükséges feltételek – azaz 75%-os szavazattöbbség – mellett lehet kivenni vagy felhasználni (ha a társasági szerződés vagy a taggyűlés úgy rendelkezik).⁴⁶

9. Tőkeemelésről lehet még beszélni?

A rövid válasz: igen, de nem olyan értelemben, mint korábban. A tőke fogalmának eltörlése logikusan maga után vonja a korábbi tőkeemelési eljárás újragondolását is. Az új szabályozás szerint a társasági vagyron emelése új üzletrészek kibocsátása mellett a társasági szerződés minősített többséggel történő módosítását igényli. Ha viszont a társasági vagyont új üzletrészek kibocsátása nélkül növelik, elegendő az egyszerű többség. Mindkét esetben a határozatot közjegyző előtt kell elfogadni.

Új üzletrészek kibocsátásakor az ügyvezetésnek jelentést kell készítenie, amely tartalmazza a kibocsátási árat és annak indoklását, illetve bemutatja a kibocsátás hatását a meglévő üzletrészeknek az osztalékfizetéshez fűződő és egyéb jogaira. Ha a

egyértelműen tiltja az ettől való eltérést. Lásd: PÁZMÁNDI Kinga: *A korlátolt felelősségű társaság = Polgári Jog, I–VI. – új Ptk. – Kommentár a gyakorlat számára (hatodik kiadás)*, szerk. WELLMANN György, HVG-ORAC kiadó, Budapest, 2023; KISFALUDI: *i. m.*, 155; DZSULA Marianna: *A vagyoni hozzájárulás teljesítése és a tag helytállási kötelezettsége a Ptk.-ban = Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve*, szerk. GÁRDOS OROSZ Fruzsina, MENYHÁRD Attila, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, Budapest, 2019, 176.

⁴⁴ TÖRÖK: *i. m.*, 15.

⁴⁵ Királyi rendelet a Társasági és Egyesületi Törvénykönyv végrehajtásáról – 3. melléklet (hollandul: Koninklijk besluit tot uitvoering van het Wetboek van vennootschappen en verenigingen, franciául: Arrêté royal portant exécution du Code des sociétés et des associations), megjelent Belgium Hivatalos Közlönyének (Belgisch Staatsblad) 2019. április 29-i 2019011967 számában.

⁴⁶ Henri CULOT: *The Belgian Private Limited Without Capital: How is it Faring?*, *European Company and Financial Law Review*, 2023/1, 1–26, 7.

társaság könyvvizsgálót nevezett ki (akár kötelezően, akár önkéntesen), a könyvvizsgáló ellenőrzi a jelentést és az egyéb kapcsolódó pénzügyi adatokat. Amennyiben a szükséges jelentések hiányoznak, a közgyűlés határozata semmis.

E jelentéstételi kötelezettség a reform egyik fontos újítása. A jelentések célja, hogy a tagok megalapozott döntést hozhassanak az új üzletrészek kibocsátásáról. Mivel a tagok a törzstőke fogalmának eltörlése következtében már nem támaszkodhatnak a tőke nagyságára mint összehasonlítási alapra (pl. az osztalékfizetési vagy egyéb jogok „hígulásának” megítélésakor), a döntéshez szükséges információkat ezek a jelentések biztosítják. Továbbá, mivel az új szabályozás nagyfokú rugalmasságot enged az üzletrészek forgalmának is, különösen fontos, hogy világos legyen, pontosan milyen jogokat testesítenek meg az új üzletrészek.⁴⁷

10. Hitelezővédelmi garanciák a belga jogalkotó szerint

A törzstőke kivezetése látszólag gyengíti a hitelezők védelmét, de a belga jogalkotó ezen probléma kiküszöbölésére egy újabb unikális megoldással élt, ami nem más, mint a pénzügyi terv követelménye.⁴⁸ Ez azt jelenti, hogy a társaság alapításakor az alapítóknek egyfajta üzleti tervet kell átadniuk az eljáró közjegyzőnek, amelyben megbecsülik a társaság pénzforgalmát és a megfelelő finanszírozási igényeket a tevékenység első két évében.⁴⁹ Ez egy korábban is létező szabály volt, ugyanakkor az új törvény megerősítette az ilyen pénzügyi tervekre vonatkozó követelményeket, ezzel is ösztönözve a vállalkozókat arra, hogy pénzügyi szakértő segítségét vegyék igénybe. Ha a társaságot a megalakulását követő három éven belül csődeljárás alá vonják, a törvény előírja, hogy a csődbiztos beperelheti az alapítókat a társaság összes tartozásáért való személyes felelősségre vonásért, ha bizonyítani tudja, hogy a társaság nyilvánvalóan alultőkésített, azaz a tervezett tevékenysége alulfinanszírozott volt.⁵⁰ A fizetéseképtelenségi vagyonfelügyelők csak a csődök elenyésző százalékában indítanak ilyen keresetet, és egyes bíróságok, például Antwerpenben, vonakodnak ilyen szigorú szankciót alkalmazni a jóhiszemű alapítókkal szemben, akiknek egyetlen bűne az volt, hogy teljesen alkalmatlanok voltak a vállalkozásra.⁵¹

Ahogy az a fentiekben tárgyaltam, a hitelezővédelem és a törzstőke szoros kapcsolatban áll(t) egymással, ezt pedig nem hagyhatja figyelmen kívül egy reformer sem. A belga jogalkotó előállt két megoldással. Ahhoz, hogy egy BV nyereségfelosztást vagy kifizetést hajtson végre, szükség van két teszt elvégzésére:

1. a mérlegteszt, amelyet a taggyűlés végez,
2. a likviditási teszt, amelyet az ügyvezető vagy az igazgatóság végez.

47 HOUBEN: *i. m.*, 16.

48 Kódex 5:4 cikk.

49 DE WULF: *An Introduction...*, *i. m.*, 136.

50 CULOT: *i. m.*, 13.

51 DE WULF: *An Introduction...*, *i. m.*, 143.

A mérlegteszt azt jelenti, hogy ha egy vállalat a múltban veszteségeket szenvedett el, akkor ezeket először a jelenlegi nyereséggel kell kompenzálni, mielőtt osztalékot lehetne fizetni. Ez egy korábban is bevett gyakorlat volt a BV és a részvénytársaságok esetén is.⁵²

A törzstőke fogalmának kivezetését ugyanakkor kompenzálni akarták, és a belga jogalkotó bevezetett egy úgynevezett fizetőképességi vagy likviditási tesztet.⁵³ Ez azt a kötelezettséget jelenti, hogy az ügyvezetőnek vagy az igazgatóságnak írásbeli jelentésben kell értékelnie, hogy a taggyűlés által jóváhagyott osztalék tényleges kifizetése okozna-e problémát a társaság számára, hogy a következő 12 hónapban esedékessé váló adósságát belátható időn belül teljesíteni tudja. Amennyiben az igazgatóság arra a következtetésre jut, hogy az osztalékfizetés kockázatot jelent, akkor azt le kell állítania. Ez azt jelenti, hogy az igazgatóság jogosult – sőt, köteles – megakadályozni a taggyűlés által jóváhagyott osztalékfizetést. Más szóval, a taggyűlés által hozott bármely osztalékfizetési határozatnak a „pozitív” fizetőképességi tesztnek kell megfelelnie. A likviditási teszt célja tehát, hogy a társaság harmadik féllel szembeni tartozásainak teljesítéséhez elegendő pénzügyi eszköz álljon rendelkezésre.⁵⁴ A likviditási teszt a részvénytársaságot nem érinti, ilyen tekintetben tehát kétségkívül előnyösebb befektetői vagy vállalkozói oldalról, hogy az rt.-ben nincs kockázata egy osztalékfizetés esetleges leállításának.

11. A reform hatásai: első tapasztalatok

A Kódex 2019-es hatálybalépése előtt is a BV volt a legnépszerűbb társasági forma Belgiumban, ráadásul a 2019-es reformot követte egy világválság, azt pedig egy háborús helyzet az európai kontinensen. Felmérni tehát, hogy valójában milyen eredményekkel szolgál a Kódex, kissé nehézkes, talán még korai is.

Ugyanakkor néhány következtetés levonható a törzstőke kivezetésének hatásai-ból. Az új BV-k induló vagyona általánosságban jóval kisebb, mint a korábbi tőkeminimum (18 550 euró), az újonnan alapított BV-k 80%-a legalábbis így méri fel a pénzügyi terv szerinti szükséges induló vagyont.⁵⁵ Emellett az is megfigyelhető, hogy az új BV-k közel fele 5000 euró alatti induló vagyonnal kezd.⁵⁶ Figyelemre méltó az is, hogy a 2015–2018-as időszakban átlagosan 9% volt a társaság alapítások növekedése, ehhez képest 2019-ben a hatálybalépést követő 1 évben 24%-ra ugrott ez a szám, emellett az azóta bejegyzett társaságok több mint 96%-a BV.⁵⁷

52 HOUBEN: *i. m.*, 22–23.

53 Kódex 5:143 cikk.

54 DE WULF: *An Introduction...*, *i. m.*, 137.

55 CULOT: *i. m.*, 22.

56 Christoph VAN DER ELST: *De invloed van het nieuwe WVVop het vermogen, de aandelenstructuur en de aandelenoverdracht van en bij nieuwe BV's: een empirisch onderzoek*, *Revue pratique des sociétés* – Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap, 2020/4, 349–361, 355.

57 *Uo.*, 354.

Egy másik érdekes jelenség, ami a Kódexben előírt főszabálytól való eltérés lehetőségére vonatkozik, az éppen a főszabályhoz való tartást mutatja ki. A legtöbben ugyanis nem térnek el a főszabálytól, ugyanakkor a társaságból való kiválást vagy az üzletrészek osztályozását több társasági szerződésben előírják.⁵⁸

A tőke eltörlését ellensúlyozza az osztalékfizetéshez kapcsolódó új feltétel, a likviditási teszt bevezetése. Ennek értelmében igazolni kell, hogy a vállalat a várható fejlemények alapján képes lesz teljesíteni fennálló tartozásait az osztalék kifizetését követő tizenkét hónapon belül. A legtöbb társaság esetében ez a feltétel nem okozhat különösebb problémát, a tagok és az ügyvezetők is érdekeltek kell legyenek ennek megtartásában – mindenki érdeke elkerülni a fizetéseképtelenséget. Ennek ellenére a gyakorlatban a likviditási tesztet gyakran rendkívül enyhe módon végzik el. A könyvelő általában egy jelentést készít, amely csupán azt mutatja be, hogy a forgótőke meghaladja a rövid lejáratú kötelezettségeket (beleértve az osztalékfizetést is). Bár ez a mutató utalhat likviditásra, korántsem tekinthető annak végső bizonyítékának, hiszen valós kockázatelemzés nem történik, pl. felmérni a peres ügyek kapcsán felmerült költségeket, kisebb-nagyobb esedékes beruházásokat vagy a többi piaci szereplővel szembeni versenyképességet – jóllehet ezek szakértői munkát igényelnek, emiatt drágábbak. Az ügyvezető többnyire úgy írja alá ezt a jelentést, hogy sem a jelentőségével, sem a hozzá kapcsolódó felelősségi kockázatokkal nincs igazán tisztában.⁵⁹

12. Zárógondolatok

A belga társasági jog 2019-ben hatályba lépett átfogó reformja – különösen a BV átalakítása – jelentős mérföldkő a kontinentális jogi környezet modernizációjában. A törzstőke eltörlése vagy a diszpozitivitás útján elindult szemléletváltás markáns lépést jelenthet a klasszikus személyegyesítő–tőkeegyesítő dichotómia feloldása felé, a versenyképesség oltárán pedig talán nem túl nagy áldozat, ha egy ilyen kft. továbbra is képes egyszerre kielégíteni a személy- és a tőkeegyesítő társasági igények nagy részét.⁶⁰

A pénzügyi terv, a mérleg- és likviditási teszt bevezetése új típusú hitelezővédelmi mechanizmusokat hozott létre, amelyek – jóllehet komplexebbek, de – rugalmasabb, és adott esetben hatékonyabb garanciákat is képesek nyújtani, mint a merev tőkeminimum-előírás. Mindez ugyanakkor a kft. alapvető stílusjegyeinek feladásába került. Kérdés, hogy a reform szellemisége – amely az egyéni igényekhez igazodó, testreszabható társasági konstrukciókat részesíti előnyben – megfelelő-e a globalizált és digitalizált vállalkozási környezet elvárásainak, valamint a hitelezői érdekek védelmének, vagy csak délibáb a tőke nélküli korlátolt felelősség ígérete?

A reform sikerének teljes megítéléséhez ugyan még idő szükséges, de a bevezetett szabályok iránya és a liberalizációs logika kétségtelenül példát szolgáltathat más

58 CULOT: *i. m.*, 24.

59 CULOT: *i. m.*, 25.

60 AUER Ádám: *A kft.-jog diszpozitív szabályozásának árnyalatai*, Jogtudományi Közlöny, 2022/12, 511–513, 512.

tagállamok számára is, különösen azoknak, amelyek társasági joga még erőteljesen ragaszkodik a formális garanciákhoz. Nem gondolom, hogy a közeljövőben számítani lehet egy tömeges társasági jogi reformhullámra, hiszen célszerű kivárni a bírói joggyakorlat által feltárt hibákra, az így kibontakozó tapasztalatokra. Ott azonban, ahol esedékes egy átfogó társasági jogi reform, a belga modell mindenképp referencia kell hogy legyen. Belgium példája azt mutatja, hogy a vállalkozásbarát környezet és a hitelezők védelme nem zárja ki egymást, hanem tudatos szabályozási technikákkal egyensúlyba hozhatók, ez pedig fontos szempont lehet a társasági jogi versenyképesség tekintetében.

Mindezek alapján megállapítható, hogy a belga BV modellje – bár továbbra is alkalmas megőrizni a kft. hagyományos zárttságát és személyes jellegét – lényegileg átalakult: képes egyszerre nyújtani a befektetők számára vonzó szerkezetet és a kezdő vállalkozások számára szükséges egyszerűséget. A BV kvázi „standard társasággá” vált, amely – kellő körülményekkel – a legkülönfélébb gazdasági tevékenységek és struktúrák számára is megfelelő jogi keretet kínál.

Irodalomjegyzék

1. AUER Ádám: *A kft.-jog diszpozitív szabályozásának árnyalatai*, Jogtudományi Közlöny, 2022/12, 511–513.
2. HENRI CULOT: *The Belgian Private Limited Without Capital: How is it Faring?*, European Company and Financial Law Review, 2023/1, 1–26.
3. DIEDERIK BRULOOT, KRISTOF MARESCHEAU: *BVBA Starter*, Nieuw Juridisch Weekbla – NJW, 2010/221, 302–313.
4. DZSULA Marianna: *A vagyoni hozzájárulás teljesítése és a tag helytállási kötelezettsége a Ptk.-ban = Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve*, szerk. GÁRDOS OROSZ FRUZSINA, MENYHÁRD ATTILA, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, Budapest, 2019.
5. LUCA ENRIQUES, JONATHAN R. MACEY: *Creditors versus capital formation: the case against the European legal capital rules*, Cornell Law Review, 2000/86, 1165–1204.
6. FAZAKAS Zoltán József: *A társasági szerződés mint szerződés*, Iustum Aequum Salutare, 2020/3, 63–105.
7. FEGYVERESI Zsolt: *Van-e a kft. társasági tőkéjének törvény szabta minimális mértéke a román társasági jog rendelkezései szerint?*, Erdélyi Jogélet, 2022/2, 87–95.
8. FÜZI Norbert: *Jogi innováció a XIX. században: a korlátolt felelősségű társaság*, Erdélyi Jogélet, 2024/1, 161–176.
9. FÜZI Norbert: *Társasági részek átruházása a korlátolt felelősségű társaságban, különös tekintettel a román társasági törvény legújabb módosítására*, Erdélyi Jogélet, 2022/1, 31–42.
10. GÁL Judit: *Egy tag – egy üzletrész? Az egyszemélyes kft. üzletrésze*, Gazdaság és Jog, 2022/5–6, 56–57.
11. ROBBY HOUBEN: *Belgian Company Law 2.0: Belgium reforms company law to join the competition for corporate charters*, Revista de derecho de sociedades, 2019/56, 1–47.
12. KISFALUDI András: *A korlátolt felelősségű társaság = Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*, szerk. VÉKÁS LAJOS, GÁRDOS PÉTER, Wolters Kluwer, Budapest, 2014.

13. LEHOCZKI Zóra Zsófia: *Oázis vagy délibáb? Gondolatok a törzstőke-minimum hitelezővédelmi szerepéről*, I, *Gazdaság és Jog*, 2017/10, 7–12.
14. LEHOCZKI Zóra Zsófia: *Oázis vagy délibáb? Gondolatok a törzstőke-minimum hitelezővédelmi szerepéről*, II, *Gazdaság és Jog*, 2017/11, 20–25.
15. Marcus LUTTER (szerk.): *Legal Capital in Europe*, ECFR Special Volume 1, Walter de Gruyter, Berlin, 2006.
16. NOCHTA Tibor: *A kockázat jelenléte a társasági jogban*, *Gazdaság és Jog*, 2024/9–10, 13–17.
17. PÁZMÁNDI Kinga: *A korlátolt felelősségű társaság = Polgári Jog, I–VI, – új Ptk. – Kommentár a gyakorlat számára (hatodik kiadás)*, szerk. WELLMANN György, HVG-ORAC kiadó, Budapest, 2023.
18. Peter O. MÜLBERT, MAX BIRKE: *Legal Capital – is there a case against the European legal capital rules?*, *European Business Organization Law Review – EBOR*, 2002/3–4, 695–732.
19. SÁRKÖZY Tamás: *A magyar társasági jog Európában*, HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2001.
20. Sven NOUWEN: *The Convergence of the Belgian Private Limited Company to a European Level*, (MSc. Értekezés), Ghenti Egyetem, 2018–19.
21. SZEGEDI András: *A törzstőke minimum dogmája a magyar társasági jogban*, *Jog-Állam-Politika*, 2009/1, 25–38.
22. SZENDE Péter Pál: *A korlátolt felelősségű társaság*, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest, 1927.
23. TÖRÖK Tamás: *A törzsbetét, a törzstőke, valamint az üzletrész elsődleges szabályainak változása a magyar társasági jogban*, *Gazdaság és Jog*, 2022/9–10, 11–19.
24. Christoph VAN DER ELST: *De invloed van het nieuwe WVVop het vermogen, de aandelenstructuur en de aandelenoverdracht van en bij nieuwe BV's: een empirisch onderzoek*, *Revue pratique des sociétés – Tijdschrift voor Rechtspersoon en Vennootschap*, 2020/4, 349–361.
25. LARS VAN VLIET: *The Netherlands – New Developments in Dutch Company Law: The “Flexible” Close Corporation*, *Journal of Civil Law Studies*, 2014/1, 271–285.
26. VERESS Emőd: *Állandó és változó elemek a kft. szabályozásában, I, A „korlátolt felelősség”*, *Gazdaság és Jog*, 2024/7–8, 3–9.
27. VERESS Emőd: *A pótbefizetés egykor és ma = Liber Amicorum – Ünnepi tanulmányok Kisfaludi András 65. születésnapjára*, szerk. TÓKEY Balázs, Wolters Kluwer Hungary, Budapest, 2023, 209–219.
28. VERESS Emőd: *Állandó és változó elemek a kft. szabályozásában. 2. rész: Törzsbetét, üzletrész*, *Gazdaság és Jog*, 2024/11–12, 3–10.
29. VERESS Emőd: *Megjegyzések a korlátolt felelősségű társaságok üzletrészének forgalmáról*, *Jogtudományi Közlöny*, 2019/3, 119–125.
30. VEZEKÉNYI Ursula: *A diszpozitivitás és kógenia kérdésköre a társasági jogi szabályozásban*, *Gazdaság és Jog*, 2020/11–12.
31. Hans DE WULF: *De totstandkoming van het Wetboek van vennootschappen en verenigingen: enkele impressies over het maken van wetgevingsworsten = Recente wetgevende hervormingen: nieuw en beter?*, szerk. Ignace CLAEYS, Wolters Kluwer, Mechelen, 2021, 85–152.
32. Hans DE WULF: *An introduction to and evaluation of the 2019 Belgian Companies Act: preparing for the previous war?*, *European Company And Financial Law Review*, 2023/1, 109–161.

JÓZSA EDE

A kriptopénz vizsgálata polgári jogi megközelítésben

The Examination of Cryptocurrency from a Civil Law Perspective

Abstract: This study examines the legal nature of cryptocurrency from the perspective of civil law, focusing on how cryptocurrencies can be integrated into the current Hungarian and Romanian private law systems. The author provides a detailed analysis of the historical and legal development of the concept of money, the functional characteristics of cryptocurrencies, and their applicability as a means of payment in contractual relations. The study highlights that cryptocurrencies are not recognized as legal tender and are often treated as barter instruments/exchange rather than classical monetary payments. The paper aims to emphasize the legal challenges and the necessity of regulatory development regarding digital assets.

Keywords: cryptocurrency, civil law, law of obligations, legal tender, technological development, contractual freedom

Összefoglaló: A tanulmány a kriptopénz jogi természetét vizsgálja polgári jogi nézőpontból, különös figyelmet fordítva arra, hogy a kriptovaluták miként illeszkedhetnek a jelenlegi magyar és román magánjogi rendszerbe. A szerző részletesen elemzi a pénz fogalmának történeti és jogi fejlődését, a kriptopénz funkcionális sajátosságait, valamint annak alkalmazhatóságát pénzként a szerződésekben. A tanulmány kitér arra is, hogy a kriptopénz jelenleg nem minősül törvényes fizetőeszköznek, és gyakran csereügyletként értelmezhető, nem klasszikus pénzbeli teljesítésként. A tanulmány célja, hogy rávilágítson a jogalkotás előtt álló kihívásokra és a szabályozás szükségességére a digitális fizetőeszközök vonatkozásában.

Kulcsszavak: kriptopénz, polgári jog, kötelmi jog, törvényes fizetőeszköz, technológiai fejlődés, szerződési szabadság

1. Bevezetés

A modern világ új technológiák sokaságát hozza létre, amelyek ismerete, használatuk elsajátítása és megértése kulcsfontosságú, főleg, ha olyan alapvető fogalomról alkotott képünket érinti, mint a pénz.

Manapság egyre többet hallunk a *kriptovalutákról*, velük kapcsolatban az áruk hatalmas volatilitásáról, továbbá az előállításukról, azaz a bányászásról. Ezek elsősorban és alapvetően közgazdaságtani és mérnöki problémákat vetnek fel, amelyek társadalomra gyakorolt hatásaival foglalkozni kell. Mindemellett a társadalom jogi kérdések arzenálját állítja a technológiai térhódítás útjába, legitim módon megkérdőjelezve a *kriptovaluták* és hasonló eszközök hitelességét, megbízhatóságát – kérdések, amelyek megválaszolása kikerülhetetlennek mutatkozik. A *kriptovaluták* által előidézett jogi kérdések számos jogterület érzékeny pontjára hatnak, nincs ez másképp a polgári jog tekintetében sem.

A technológiai újítás bevezetése során alapvető probléma, hogy a legtöbben csak korlátozott ismeretekkel rendelkeznek az adott innovációról – esetünkben a *kriptovaluták* valódi természetéről. Úgy vélem, hogy alapvető fontosságú a *kriptovaluta* fogalmának, alkalmazási lehetőségének és szabályozási kérdéseinek mélyebb megértése. Fontos felismernünk, hogy ez a tájékozottság nem csupán a jövő generációinak felelőssége, hanem napjaink társadalmát is jelentősen érinti.

A technológiai fejlődés nap mint nap új kihívásokat állít elénk, amelyek a jog területén is radikális változások beiktatását teszik szükségessé. Ilyen kulcsfontosságú kérdéssé vált a *törvényes fizetőeszköz* fogalmának meghatározása, amelynek tágabb értelemben vett fogalmába beletartozhat a *kriptopénz*¹ vagy *kriptovaluta*.

Jelen tanulmány egy új szempontból szeretné vizsgálni a *kriptopénzeket*, méghozzá, hogy a polgári jog oldaláról mennyire illeszthető az a szabályok hatályos rendszerébe, és milyen problémák merülnek fel.

A *kriptopénzek* kérdése az Európai Unió látóterébe is bekerült: 2018. szeptember 7-én, az Európai Unió Tanácsának osztrák elnöksége alatt rendezték meg az ECOFIN-találkozót, amelynek célja többek között a *kriptovaluták/kripto eszközök* által generált kihívások kezelésének lehetőségeire koncentrált, e lehetőségek megvitatására irányult. A találkozó abból indul ki, hogy a *kriptopénzek* piaca jórészt szabályozatlan, így intézkedések szükségesek.

Az Európai Unió a *kriptovaluták* szabályozásában kettős megközelítést alkalmaz: egyrészt csereeszközként, azaz fizetőeszközként, másrészt pedig befektetési instrumentumként tekinti. Jelen tanulmány elsősorban az előbbi aspektusra helyezi a hangsúlyt, figyelembe véve a digitális valuták pénzügyi és jogi természetét.

A polgári jogi szemléletű kutatásra azért van szükség, mert Magyarországon és Romániában is jelen vannak a *kriptovaluták*, megjelennek a kereskedelmi és magánügyletek körében. Ugyanakkor a jövedelemteremtő képesség oldaláról elindult egyfajta elismerése² ennek a fizetőeszköznek. A tanulmány eredményei adalékul szolgálhatnak egy későbbi tagállami fizetőeszközként történető szabályozáshoz vagy épp annak elvetéséhez, figyelemmel az esetleges magánjogi problémákra.

1 Jelen tanulmányban a kriptopénz, kriptoérme és kriptovaluta fogalmakat szinonimaként kell értelmezni, azonban az említett fogalmak között van eltérés. Lásd: 10–11.

2 Magyarországon az 1995. évi CXVII. törvény a személyi jövedelemadóról; Romániában a 2015. évi 227. adózási törvénykönyv 114–117. cikkei foglalkoznak a *kriptovaluták* adózási kérdésével.

A *kriptovaluták* szabályozása alapvetően közjogi, pénzügyi és adójogi szempontból a legégetőbb feladat, így kevés figyelem jut a *kriptovaluta* mint fizetőeszköz magánjogi kérdéseire. A tanulmány ebben a tekintetben hiánypótló, hiszen a kötelmi jog által meghatározott pénztartozás teljesítésének jogintézményére helyezi a hangsúlyt.

A *kriptopénz* habár *in abstracto* a jelenleg ismert (fiat) pénz számos funkciójával bír, mégis e két fogalom éles elhatárolására van szükség. Miközben egy jogügylet belső struktúrájában a pénz csereeszközként szolgál, addig a *kriptopénz* alapvetően magát az ügylet tárgyát képezi, ezáltal eltérő szabályok alkalmazását (vagy éppen szabályozás kialakítását) vonva maga után.

2. A pénz fogalmának kialakulása és monetáris szabályozása

2.1. A pénz fogalma és történeti fejlődése

A pénz fogalmát illetően különbséget kell tennünk a fogalom értelmezése során a közgazdaságtani³, valamint jogi⁴ értelmezés között. Mivel nem létezik tételes jogi meghatározás, amely pontosan definiálná a pénz fogalmát, annak értelmezését a hétköznapi használat, az üzleti gyakorlat és a közgazdaságtan által alkalmazott jelentés-tartalom alapján szükséges megközelíteni.

A pénz fogalma alatt azon javakat értjük, amelyek adott helyen és időben a pénz *gazdasági*, valamint *jogi* természetű funkcióinak eleget tesznek. Tekintettel arra, hogy a történelem során számos különböző eszközt használtak pénzként, a definiálás leginkább a pénz által betöltött funkciók⁵ révén valósítható meg, amelyek a következők: *értéktároló*, *értékmérő* és *fizetőeszköz*.⁶

Pénznek minősül – jogszabályi felhatalmazás nélkül is – azon eszköz, amelyet széles körben fizetési eszközként használnak. Ami a fizetést⁷ illeti, az általában⁸ a

3 SZÓKA Károly: *A helyi pénz és társadalmi vonatkozásai*, Acta Scientiarum Socialium, 2013/38, 59–66, <https://journal.uni-mate.hu/index.php/asc/en/article/view/292/2737> (letöltés ideje: 2025. 02. 14.).

4 A jog területén a pénz számos formában jelenik meg: pénz, pénzösszegek, összegek, készpénz, ár. Ennek ellenére, bár rendelkezünk számos meghatározással, ezek nem egyenlőek egy egységes meghatározás meglétével; Radu MOTICA, Lucian BERCEA: *Banii în Codul Civil român*, <https://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2006/RSJ1/0104MoticaBercea.pdf> (letöltés ideje: 2025. 02. 15.).

5 BÁNYI Zsolt: *A bitcoin-jelenség háttere – a bitcoinról pénzügyi szempontból*, Gazdaság és Pénzügy, 2018/1, 2–30, 4.

6 VILÁGI Balázs: *A pénz digitalizációja új nézőpontból*, <https://economianiblog.hu/2021/01/25/penz-digitalizacioja-uj-nezopontbol/> (letöltés ideje: 2025. 02. 15.).

7 Polgári jogi terminológiával élve szavatosabb a *teljesítés*, ami a szűkebb értelemben vett pénzfizetést is magában foglalja.

8 Romániában a fizetés tekintetében a 2015. évi 70. törvény és a 2002. évi 193. rendelet a modern fizetési rendszerek bevezetéséről korlátozó intézkedéseket tartalmaz.

diszpozitív jellegű szabályozásnak köszönhetően, valamint a *szerződési szabadság elve*⁹ alapján, a felek szabadon meghatározhatják ennek módozatát, így jogosultak a pénznem, illetve pénzüjség meghatározására. Ugyanakkor a jogi terminológia szerint a pénz elsődlegesen a pénznemekre utal, nem pedig a pénzre szóló követelésekre, mint amilyen a bankszámlapénz.¹⁰

A pénz alapvetően társadalmi, gazdasági jelenség, amelyet a bevett gyakorlat alakított ki; ennél fogva a jog önmagában nem képes egy vagyontárgyat pénzzé nyilvánítani. Egy vagyontárgy akkor válhat pénzzé, ha az képes betölteni a pénz funkcióit, esetleg hatékonyabb alternatívaként az elődjénél. Tehát e folyamat bekövetkeztéhez a jogi rendelkezés önmagában nem elegendő.

Most, hogy meghatározásra került a pénz fogalmi halmazába – tág és szűk értelemben egyaránt – tartozó, fizetésre alkalmas eszközök köre, a következő fejezetek ezen fizetésre alkalmas eszközök külön vizsgálatával fog foglalkozni. Ha a *kriptopénzek* magánjogi természetét vizsgáljuk, legelőször tisztáznunk kell a *törvényes fizetőeszköz*, *készpénz*, *számlapénz*, *külföldi pénz* fogalmakat.

2.2. A törvényes fizetőeszköz fogalma

A történelem folyamán az államok folyamatosan arra törekedtek, hogy nemzeti valutájukat, illetve bizonyos esetekben más országok pénznemét *törvényes fizetőeszközként* ismerjék el. Ennek érdekében jogszabályokat alkottak, amelyek meghatározzák azokat a vagyontárgyakat, amelyek jogi értelemben alkalmasak az adósságok/kötelmi tartozások teljesítésére.¹¹

A *törvényes fizetőeszköz* jogi elismerése meghatározott jogok és kötelezettségek keletkezését vonja maga után a kötelmi jogviszonyokban. Egyrészt az adóst megilleti az a jog, hogy fizetési kötelezettségét az adott országban *törvényes fizetőeszközként* elfogadott pénznemmel teljesítse, másrészt a hitelező köteles ezt a fizetőeszközt elfogadni a tartozás kiegyenlítéseként, amennyiben a teljesítés a szerződésben meghatározott feltételeknek megfelel.

A magánjogi jogviszonyokban a felek a *szerződési szabadság elvének* megfelelően – a *diszpozitív* jogszabályi rendelkezések keretein belül – szabadon megállapodhatnak a teljesítés feltételeiről, beleértve a pénznem megválasztását is. Ennek megfelelően a *törvényes fizetőeszköz* kötelező alkalmazására csak akkor kerül sor, ha a szerződésben a felek nem határozták meg a teljesítés pénznemét.

9 Rptk. 1169. cikk: „A felek bármilyen szerződést szabadon megköthetnek, és meghatározhatják ezek tartalmát, a törvény, a közrend és a közérkölc által kijelölt határok között”; Ptk. 6:59. § [Szerződési szabadság]: „(1) A felek szabadon köthetnek szerződést, és szabadon választhatják meg a másik szerződő felet. (2) A felek szabadon állapíthatják meg a szerződés tartalmát. A szerződéseknél a felek jogaira és kötelezettségeire vonatkozó szabályaitól egyező akarattal eltérhetnek, ha e törvény az eltérést nem tiltja.”

10 A polgári jog keretén belül a pénz fogalma eltérő jelentéssel bír a dologi és a kötelmi jog szabályai szerint.

11 A szabályozás célja a pénzügyi stabilitás biztosítása, valamint a gazdasági tranzakciók jogbiztonságának fenntartása, figyelembe véve a fizetési kötelezettségek teljesítésének közjogi és magánjogi aspektusait.

A szerződés teljesítését főszabály szerint abban a pénznemben kell leróni, amelyben a kötelezettséget meghatározták,¹² különösen igaz ez a rövid határidőhöz kötött teljesítésekre, valamint azokra az esetekre, amelyek nem vonnak maguk után nemzetközi pénzügyi mozgásokat. A *szerződési szabadság* azonban nem korlátlan, hiszen a kötelező jogszabályok és a közrend védelme érdekében bizonyos esetekben a felek választási lehetősége korlátozott lehet.

Megállapítható, hogy a fizetési kötelezettségek teljesítése során a felek – sem az adós, sem a hitelező – nem kötelesek *készpénzben* teljesíteni a kötelezettséget, kivéve, ha azt jogszabály kifejezetten előírja, vagy a felek kifejezetten ebben állapodtak meg. A *számlapénz* használata – annak biztonságos, gyors és dokumentálható jellege miatt – a gyakorlatban jelentős mértékben visszaszorította a készpénz alkalmazását, és a 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről (továbbiakban Ptk.)¹³ kimondja, hogy jogilag is fizetőeszközként kell kezelni.

2.3. A készpénz

Románia hivatalos pénzneme a *lej*,¹⁴ míg Magyarországon a *forint* tölti be ezt a funkciót.¹⁵ Mindkét ország *törvényes fizetőeszközét* jogszabályban határozza meg, illetve jogszabályban rögzíti a bankjegy és érmekibocsátásra felhatalmazott intézményt.¹⁶ A szabályozás stabil alapot biztosít a monetáris rendszer számára, továbbá erősíti a nemzeti valuták iránti bizalmat a *törvényes fizetőeszközök* egyértelmű meghatározásával.

A közjogi szabályok értelmében a központi bankok által kibocsátott *készpénz* – függetlenül annak valutájától – pénzként és *törvényes fizetőeszközként* funkcionál. A magánjog területén szintén a *készpénz* jelenik meg pénzként, azonban ezen a területen kizárólagosan csak a *készpénz* számít pénznek.¹⁷ Ezáltal a fizetés szigorú értelemben a *készpénz* átruházását jelenti, azonban a gyakorlatban ennek számos hátránya és nehézsége tapasztalható, így a fizetés készpénz általi átruházása nem érvényesül maradéktalanul.

Magyarországon és Romániában egyaránt léteznek jogszabályok, amelyek a készpénzforgalom korlátozását célozzák, elsősorban az adóelkerülés és a pénzmosás visszaszorítása érdekében.

Magyarországon a 2017. évi CL. törvény az adózás rendjéről 114. § [Pénzforgalmi számlanyitási kötelezettség] (3) bekezdése szerint, a pénzforgalmi számla nyitására kötelezett adózó adóköteles tevékenysége keretében más, pénzforgalmi számla

12 Ptk. 6:45. § [Pénztartozás teljesítésének módja]; Rptk. 2646. cikk (3) bekezdés.

13 Ptk. 6:42 § [Fizetés] (1) bekezdés: „Pénztartozást pénz tulajdonjogának a jogosult részére való átruházása vagy a jogosult fizetési számlájára való befizetés vagy átutalás útján lehet teljesíteni”; Rptk. 1497. cikk: „Ha a teljesítés banki átutalással történik, a teljesítés időpontja az, amikor a hitelező számlájára a teljesítés tárgyát képező pénzösszeg beérkezett.”

14 Románia Alkotmánya 137. cikk (2) bekezdés.

15 Magyarország Alaptörvénye K) cikk: „Magyarország hivatalos pénzneme a forint”.

16 Magyarország: 2013. évi CXXXIX. törvény a Magyar Nemzeti Bankról 4. § (2); Románia: 2004. június 28-i 312. törvény 2. cikk (2) bekezdése a Román Nemzeti Bank alapokmányáról.

17 „[...] ha a jog világában pénzről beszélünk, az alatt csak a pénznemeket, pénzjóságokat értjük, nem pedig a pénzre szóló követeléseket is”. BATOR Viktor: *Pénztartozás. Kamat = Magyar magánjog*, III, szerk. SZLADITS Károly, Grill Károly Könyvkiadó, Budapest, 1941, 228.

nyitására kötelezett adózónak a vele vagy más joggalannyal kötött szerződés alapján, az abban meghatározott szolgáltatás vagy termékértékesítés – általános forgalmi adó felszámítása esetén az általános forgalmi adóval növelt – ellenértékéért, szerződésenként egy naptári hónapban legfeljebb másfél millió forint összegben teljesíthet készpénzfizetést.

Romániában a 2015. évi 70. törvény a készpénzfelvételi és fizetési műveletekkel kapcsolatos pénzügyi fegyelem erősítéséről, valamint a korszerű fizetési rendszerek bevezetéséről szóló 2002. évi 193. sürgősségi kormányrendelet módosításáról és kiegészítéséről szóló törvény szabályozza a *készpénzben* történő fizetések kérdését. Főszabály szerint: „A jogi személyek, engedélyezett természetes személyek, egyéni vállalkozók, családi vállalkozások, független tevékenységet folytató személyek, önállóan tevékenykedő magánszemélyek, egyesületek és egyéb jogi személyiséggel rendelkező vagy jogi személyiséggel nem rendelkező szervezetek által végzett pénzeszedési és fizetési műveletek a fenti személyek bármelyik kategóriájából vagy bármelyikük számára kizárólag a jogszabályban meghatározott készpénzmentes fizetési eszközökkel végezhetők.”¹⁸

Romániában a jogszabályi rendelkezés¹⁹ bizonyos kivételeket határoz meg a készpénzmozgás korlátozására vonatkozóan. Ilyen például a *cash and carry* üzletek által egy személytől beszédhető készpénz napi 10 000 RON-ig, az érintett személyek részére történő kifizetések napi 5000 RON/fő, de legfeljebb 10 000 RON összesen, valamint a *cash and carry* üzleteknek történő kifizetések és készpénzelőlegekből származó kifizetések szintén meghatározott napi felső határig.

2.4. A számlapénz

A jogi értelemben vett fogalommeghatározással ellentétben, *gazdasági* értelemben a pénz fogalma magába foglalja a *számlapénzt* is. Eltérően a jogszabályi definícióktól, amelyek jellemzően a *készpénzt* tekintik pénznek, a gazdasági felfogás tágabb értelmezést alkalmaz, amelybe beletartoznak a kereskedelmi bankoknál vezetett fizetési számlákon nyilvántartott pénzeszközök is.

A gazdasági társaságok számára kötelező a fizetési számla fenntartása, amelyen keresztül pénzforgalmuk jelentős részét kötelesek lebonyolítani.²⁰ Ennek célja a gazdasági tranzakciók átláthatóságának biztosítása, valamint a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni küzdelem hatékonyságának fokozása.

Továbbá, a hatályos adójogi rendelkezések alapján a gazdasági szereplők adófizetési kötelezettségeiket ezen számlák igénybevételével kötelesek teljesíteni. Ez nemcsak

18 2015. évi 70. törvény 1. cikk 1. bekezdés.

19 2015. évi 70. törvény 3. cikk 1. bekezdés.

20 Ptk. 114. § [Pénzforgalmi számlanyitási kötelezettség] „(1) A belföldi jogi személynek, a külföldi vállalkozás magyarországi fióktelepének és az általános forgalmi adó fizetésére kötelezett természetes személynek – ideértve az egyéni vállalkozót is – (a továbbiakban együtt: pénzforgalmi számla nyitására kötelezett adózó) legalább egy belföldi pénzforgalmi számlával kell rendelkeznie. Pénzforgalmi számla nyitására kötelezett adózó rendszeres gazdasági tevékenysége körében kizárólag pénzforgalmi számlát nyithat. Az első pénzforgalmi számlát a pénzforgalmi számlanyitásra kötelezett adózó adószámának közlésétől számított tizenöt napon belül kell megnyitni. Az adózó bevallásában, valamint kiutalási kérelmében feltüntetni azon pénzforgalmi számla számát, amelyre a költségvetési támogatás kiutalását kéri.”

a bevallott adók megfizetését foglalja magában, hanem az állami támogatások, visszatérítések, valamint a közpénzekből származó egyéb juttatások számlára történő utalását is.

Az állam és a pénzforgalmi számlával rendelkező adózók közötti fizetési kötelezettségek túlnyomórészt *számlapénz* felhasználásával kerülnek teljesítésre. A *számlapénz* maradéktalanul képes betölteni a pénz klasszikus funkcióit – úgymint az értékérés, az értékőrzés és a fizetési eszközként való funkció –, ezért a jogalkotás nem hagyhatja figyelmen kívül ezt a „*mindennapi és az üzleti életben, valamint közgazdaságtudományban kialakult pénzfogalmat*”.²¹

A jogi szabályozás kihívását az jelenti, hogy a pénzként funkcionáló vagyontárgyak eltérő jogi természetűek. A forgalomban kevesebb szerepet játszó pénz kvázi dologi jellegű készpénznek minősül – ilyenek a bankjegyek és érmék, amelyek birtoklásához tulajdonjog kapcsolódik, míg ezzel ellentétben a gazdasági tranzakciók nagy részében alkalmazott pénz testi formában nem jelenik meg. Ezekben a tranzakciókban a pénz a bankkal szemben fennálló követelést testesíti meg, kötelmi jogviszonyt létrehozva a számlatulajdonos és a pénzforgalmi szolgáltató között.

A pénz jogi megítélésének kettőssége szükségessé teszi, hogy a jogalkotó differenciáltan kezelje a pénz különböző formáit, figyelembe véve azok eltérő *dologi* és *kötelmi jogi* vonatkozásait.

A magyar és román polgári jogban az *immateriális* és *materiális* vagyontárgyak eltérő jogi szabályozás alá esnek, amely különbségtétel a pénz különböző formáinak jogi megítélésében is megnyilvánul. Ennek következtében a *készpénz* és a *számlapénz* vonatkozásában eltérő *dologi* és *kötelmi jogi* rendelkezések érvényesülnek. A *dologi jogi* szabályozás értelmében a tulajdonjog kizárólag a *készpénzre* terjed ki, mivel az kézzelfogható, testi formában létező vagyontárgyként jelenik meg. Ezzel szemben a *kötelmi jog* keretében a *számlapénz* is jogi relevanciával bír, mivel az követelésként jelenik meg a számlavezető pénzintézetrel szemben.

A *készpénzre* vonatkozóan a Ptk. *dologi* része két különleges rendelkezést tartalmaz: „*a dologra vonatkozó szabályokat megfelelően alkalmazni kell a pénzre és az értékpapírokra, valamint a dolog módjára hasznosítható természeti erőkre*”;²² „*akire pénzt vagy az értékpapírok átruházására vonatkozó szabályok szerint értékpapírt ruháznak át, tulajdonossá lesz akkor is, ha az átruházó nem volt tulajdonos*”.²³ A második rendelkezés szerint a pénz tekintetében nem alkalmazandó a tulajdonszerzésre a *nemo plus iuris* elve, miszerint senki sem ruházhat át másra több jogot, mint amennyivel saját maga rendelkezik.²⁴ Ezen két *dologi jogi* szabályok alkalmazásában csakis a bankjegy, valamint érme formájában megjelenő pénzt értjük a pénz fogalma alatt.

Romániában szintén eltérő jogi szabályozás vonatkozik az *immateriális* és *materiális* vagyontárgyakra. A 2009. évi 287. törvény a Polgári Törvénykönyvről (továbbiakban

21 GÁRDOS István: *A pénz fogalma*, Polgári Jog, 2016/1, 1–11, 5.

22 Ptk. 5:14. § [A dolog].

23 Ptk. 5:40. § [Tulajdonszerzés pénzen és értékpapíron].

24 A *nemo plus iuris* elve római jog találmány, amely a latin Gnaeus Domitius Annius Ulpianus nevéhez fűződik: „*Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet*”.

Rptk.) különbséget tesz a testi (*materiális*) és nem testi (*immateriális*) javak között,²⁵ ezáltal érvényesül a kötelmi és dologi jog közötti megkülönböztetés. A készpénz tulajdonjogának átruházása dologi jogi aktus, míg a számlapénz esetében a követelések átruházása kötelmi jogi kérdés.

Tehát a készpénz dologként szerepel a vagyoni forgalomban, az általa történő teljesítés pedig ennek fizikai átruházása útján történik. Ezzel ellentétben, a számlapénzzel történő „fizetés” esetén nem átruházásra kerül sor, hanem a felek és bankjaik kötelmi jellegű elszámolása valósul meg.

A dologi jogi megítéléssel szemben a kötelmi jogi rendelkezések a fizetés és pénz vonatkozásában nemcsak a készpénzt, hanem a számlapénzt is pénzként értelmezik: „pénztartozást pénz tulajdonjogának a jogosult részére való átruházása vagy a jogosult fizetési számlájára való befizetés vagy átutalás útján lehet teljesíteni”;²⁶ „Ha a teljesítés banki átutalással történik, a teljesítés időpontja az, amikor a hitelező számlájára a teljesítés tárgyát képező pénzösszeg beérkezett”.²⁷”

2.5. A külföldi pénznem

Adott ország területén a központi bank által vagy más monetáris hatóság²⁸ ellenőrzésével forgalomba hozott bankjegyeket és érméket fogadnak el mint törvényes fizetőeszközt. Ezáltal kérdésként merül fel, hogy az adott ország nemzeti valutája törvényes fizetőeszköznek számít határain kívül, avagy sem?

A dologi jog oldaláról megközelítve, a pénzfogalom szempontjából nincsen olyan norma, amely az „idegen” pénzt nem ismerné el, tehát ugyanaz a jogi megítélés alkalmazható, mint a „hazai” pénz tekintetében.²⁹

Ami a kötelmi jog és külföldi pénznem kapcsolatát illeti, az vizsgálandó, hogy egy konkrét pénztartozás keretében mi minősül pénznek. A feladat az adott tartozás teljesítéséhez kiszabott/megengedett vagyontárgy azonosítása. Tehát kötelmi jogi oldalról megközelítve, az adott jogviszony keretén belül kell értelmeznünk a pénz fogalmát – a „pénz” megfelelő kell legyen a jogviszonyból származó kötelezettségek teljesítésére.

Főszabály szerint: „a pénztartozást a teljesítés helyén és idején érvényben lévő pénznemben kell megfizetni”;³⁰ „A pénznemet annak az államnak a joga határozza meg, amelyben a teljesítésnek meg kell történnie, kivétel, ha a szerződésből eredő nemzetközi magánjogi jogviszonykeretén belül a felek másban egyeztek meg”.³¹

Következésképpen, kötelmi jogi nézőpontból a külföldi pénz tipikusan nem alkalmas a teljesítésre. A fizetőeszközként szolgáló pénz az adott ország nemzeti valutája, míg a külföldi pénznemnek közönséges, de ugyanakkor helyettesíthető ingóságként jelennek meg a vagyoni forgalomban.

25 Rptk. 535. cikk: „Vagyontárgy minden testi vagy testetlen dolog, amely vagyoni jog tárgyát képezi.”

26 Ptk. 6:42. § [Fizetés].

27 Rptk. 1497. cikk.

28 A monetáris hatóság szűkebb értelemben egy adott ország központi bankját jelöli, míg tágabb értelemben idetartoznak az országban működő további pénzügyi ellenőrző szervek is.

29 MENYHÁRD Attila: *A tulajdonjog = Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*, szerk. VÉKÁS Lajos, GÁRDOS Péter, Wolters Kluwer, Budapest, 2014, 933.

30 Ptk. 6:45. § [Pénztartozás teljesítésének módja].

31 Rptk. 2646. cikk (3) bekezdés.

2.6. A kirovó/ lerovó pénz fogalma

Pénztartozásnak nevezzük azt a kötelmet, amelynek tárgyaként a pénz szolgáltatása jelenik meg, figyelmen kívül hagyva a kötelemben megjelenő tárgy kijelölésének módját.

Különbséget kell tennünk a *pénz-egyedtartozás*, valamint *pénzfaj-tartozás* között.³² *Pénz-egyedtartozás* esetén az ügylet tárgyát a sorszám szerint megkülönböztetett bankjegyek alkotják, amelyek nem cserélhetőek le másra a kötelelem törlesztésekor. A *pénzfaj-tartozás* ezzel szemben megengedi, hogy az adott bankjegy helyett más szerepeljen a törlesztés pillanatában, viszont ez köteles az adott pénznem betartására, amelyet a kezdetleges pénz fajtája határoz meg.

Az ilyen kötelmek semmiben sem különböznek más egyed-, illetőleg fajlagos kötelmektől. A pénz ezen ügyletekben nem tárgyként jelenik meg, hanem mint akármielyen más dolog, nem az értékmérő, valamint fizetési eszköz szerepében vesz részt a jogügyletben.

Szűkebb értelemben véve a pénztartozás egy olyan kötelelem, amely meghatározott pénzösszeg szolgáltatására irányul, ezt nevezzük *pénzösszeg-* vagy *pénzérték-tartozás*nak. E szituációban különleges jogszabályok lépnek érvénybe a tartozás teljesítése szempontjából.

Amint láttuk, a fajlagos kötelelem esetében a kötelelem törlesztését előre meghatározott, a kijelölt faj megfelelő mennyiségének szolgáltatásával lehet kielégíteni. A pénzösszeg-tartozás esetében az előre meghatározott mértéknek csak értékkeret-megállapító szerepe van. Így a szolgáltatás közvetlen tárgyát, vagyis azt, hogy hogyan kell a „*kirovót tartozást leróni*”,³³ a törvény határozza meg.³⁴

A szűkebb értelemben vett pénztartozás esetén a tartozás megállapításának módja (*kirovás*) és teljesítésének módja (*lerovás*) között tehát fogalmi eltérések jelennek meg. A *kirovó pénznem* a kötelelem mértékét jelöli, míg a *lerovó* a fizetés tényleges eszközét határozza meg. Igaz, a legtöbb esetben a két fogalom egybeesik, de elképzelhető olyan szituáció is, amikor ez másképp történik: a *kirovás* a fizetés helyének *törvényes pénznemében* történik, viszont a teljesítésig az ország pénzneme megváltozik, így a *lerovó pénznem* nem lesz azonos a *kirovóval*. Ugyanakkor a *kirovás* tárgyát lehetséges más dologban meghatározni, míg a *lerovás* maradhat pénznemben kifejezve, vagy fordítva.

A hitelező kikötheti a teljesítés módozatát, tehát kérheti az adósság törlesztését a *kirovó pénznemben*. Az ilyen kikötés csak a *lerovás* különleges módját határozza meg, a kötelelem tartalma azonban a *kirovó pénz*, faj és összeg értéke marad, így a pénztartozás nem alakul át egyszerű fajlagos kötelelemmé (*pénznem-tartozássá*).

A különbség ezzel szemben akkor vehető észre, ha olyan eset áll fenn, amelyben a *kirovó* (és *lerovóként* előírt) pénznem az adósság teljesítésének idején már forgalmon kívül van helyezve. Az előbbi módon meghatározott, úgynevezett *effektivitási klauzulával*³⁵ ellátott pénzkötelelem esetén, ilyen esetben a kötelelem átváltozik közönséges

32 SZLADITS Károly: *Magyar Magánjog Vázlata*, II, Grill Károly Könyvkiadó, Budapest, 1935, 46.

33 *Uo.*, 47.

34 Rptk. 1488. cikk (2) bekezdés; Ptk. 6:45. §. § [Pénztartozás teljesítésének módja].

35 SZLADITS: *i. m.*, 53.

pénztartozássá, és a törvény által meghatározott módon lesz törleszthető az adósság: „a pénztartozást a teljesítés helyén és idején érvényben lévő pénznemben kell megfizetni”. Pénznem-tartozás esetében, ilyen helyzetben aránytalanság állna fenn, és az adós nem lenne képes a törlesztésre, így a lehetetlenülés³⁶ intézményének következményeivel állnánk szemben.

Egy újabb záradék, az *értékállandósági záradék* bár különbözik az előbbtől, hatásköze szintén említést érdemelnek. Míg az *effektivitási záradék* csak azt biztosítja, hogy a *kirovó pénznem* egyúttal *lerovó pénznem* is legyen, az *értékállandósági záradék* a hitelezőt az esetleges értékcsökkenéstől is megóvjá. Ez esetben egy állandó értékkel rendelkező jószág függvényében határozzák meg az árat, amelyet a fizetés helyének valuta-pénzre való átszámolásával – a fizetés pillanatában – kapjuk meg a tartozás értékét. Meglátásom szerint ilyen *értékállandósági záradék* tárgyát akár *kriptopénz* is adhatja, így a törlesztés pillanatában az adós kötelezettsége az aktuális árfolyamhoz indexelve lenne törleszthető.³⁷

Véleményem szerint a *digitális pénzek* esetében nem beszélhetünk a fizetés helyéről, vagyis tágabb értelemben a teljesítés helyszínéről. A teljesítés helye az, ahol a szolgáltatásnak történnie kell.³⁸

Ugyanakkor, jogi szempontból a *digitális pénzek* tekintetében nem beszélhetünk materiális, fizikai formában történő teljesítésről, ezáltal a teljesítés helyszínének meghatározása elveszíti relevanciáját. E sajátosság számos jogi probléma forrásává válik, mivel a teljesítés helyének meghatározása több jogkövetkezményt von maga után, beleértve a bírói illetékességet, az alkalmazandó jog megállapítását és így tovább.

Következésképpen a teljesítés helyéhez kapcsolódó hagyományos jogi kategóriák, mint a szolgáltatás nyújtásának vagy a kötelezettség teljesítésének helye, a digitális

36 Rptk. 1557. cikk: „(1) Egy pénzüsszeg adósa mentesül a kötelezettség alól a hitelezőnek tartozott nominális összeg átadásával. (2) A kifizetés eszközölhető a teljesítés helye szerinti bármilyen megszkott eszközzel”; Ptk. a már idézett 6:45. § [Pénztartozás teljesítésének módja].

37 Ezen gyakorlat bár lehetséges, a *kriptovaluták* magas volatilitása miatt igencsak kockázatos lépés lenne.

38 Rptk. 1494. cikk (1) bekezdés: „ellenkező kikötés hiányában, vagy ha a szolgáltatás jellege vagy a szerződés, a felek közötti bevett gyakorlat vagy a szokás alapján a fizetés helye nem határozható meg: a pénzbeli kötelezettségeket a hitelező lakóhelyén vagy adott esetben a hitelezőnek a fizetés napján lévő székhelyén kell végrehajtani; egy adott egyedi dolog átadására vonatkozó kötelezettséget azon a helyen kell teljesíteni, ahol a dolog a szerződés megkötésének időpontjában volt”. Ptk 6:44. § [Pénztartozás teljesítésének helye]: „(1) A pénztartozás teljesítésének helye készpénzfizetés esetén a jogosultnak a kötelelem keletkezésének időpontja szerinti telephelye, ennek hiányában székhelye, természetes személy esetén a jogosult lakóhelye, ennek hiányában szokásos tartózkodási helye. Ha a pénztartozást a kötelezett nem készpénzfizetéssel teljesíti, a pénztartozás teljesítésének helye a jogosultnak a kötelelem keletkezésének időpontja szerinti fizetési számláját vezető bank telephelye, ennek hiányában székhelye. Ha a kötelelem keletkezésének időpontjában a jogosultnak több fizetési számlája van, a kötelezetet a teljesítési hely tekintetében választási jog illeti meg. (2) Ha a jogosultnak több telephelye van, a teljesítés helyének azt a telephelyet kell tekinteni, amely a kötelelemmel a legszorosabb kapcsolatban áll. (3) Ha a készpénztartozás keletkezését követően a teljesítési hely megváltozik, és erről a jogosult a kötelezettet értesíti, a teljesítés helye az új telephely vagy székhely, természetes személy esetén az új lakóhely vagy szokásos tartózkodási hely. (4) A teljesítés helyének megváltozásából eredő többletköltséget a jogosult előlegezi és viseli.”

pénzek virtuális természete miatt elveszítik jelentőségüket. Ezen eszközök földrajzi helyhez nem köthető jellege következtében a jogi szabályozás újragondolását teszik szükségessé.

3. A kriptopénz fogalma, jogi természete és kapcsolata a hatályos jogszabályokkal

3.1. A kriptopénz fogalma

A *kripto valuta* egy digitális eszköz, egy kódsor, ami a megbízhatósága miatt fizetőeszközként – *decentralizált* fizetőeszközként – is használható. Az értéket nem a mögötte lévő fedezet, hanem a közmegállapodás generálja.

Az egyik legnagyobb előnyük – és a kripto valuták kapcsán az előny gazdasági, technológiai, nem pedig jogi előnyt jelent – az, hogy nem kell hozzájuk központi hatalom, tehát állami felügyelet nélkül, bankrendszertől függetlenül működnek. Ennek köszönhetően lehetetlenné válik a manipuláció és az infláció gerjesztése, továbbá a rendszer a *blokklánc (blockchain)*, illetve az *osztott főkönyvi technológiának (distributed ledger technology)* köszönhetően rendkívül megbízható.

A tranzakciók alacsony ára, valamint a felsorolt előnyök mellett említést kell tennünk a kripto valuták gazdasági és technológiai hátrányáról is. Maga a rendszer fenntartása nagyon költséges, energiaigénye meghaladja egy kisebb ország teljes energiaszükségletét.

Ezen túlmenően, bár számos példát hallhattunk óriási vagyonokról, befektetési nyereségekről, általánosan elmondható, hogy a kriptopiac központi kontroll hiánya miatt óriási árfolyam-emelkedések és -csökkenések következhetnek be.

Mindezek ellenére úgy vélem, hogy egyelőre nem kell félni az összeomlástól, a technológia még gyerekcipőben jár, így – tanulva a történelemből – van időnk egy válságot megelőző szabályozás kialakítására.

A jog és a kripto valuták összefüggésében felmerülő fő kérdés a szabályozáshoz, pontosabban a szabályozás hiányához fűződik. Azt tapasztalhatjuk, hogy a nehézesen, lassan reagáló kormányzati struktúrák (jogalkotás, kormány) egyelőre tartanak a kripto valuták jogi eszközökkel történő megragadásától, így szabályozásuk még a fejlettebb országokban is bizonytalan, egyelőre csak sötétben tapogatódzásként minősíthető.

A *Bitcoin* a történelem első kriptopénze, azonban napjainkban számos *altcoin*³⁹ létezik. Szükséges különbséget tennünk a *kripto valuta (cryptocurrency)*, valamint a *kripto érme (crypto token)* fogalma között. Igazából *kripto valuta* kibocsátásáról csak nagyon kis százalékban beszélhetünk, hiszen akkor mondhatunk egy *kripto valutát* újnak, ha eltérő *blokklánc-technológiára* épül. Bár valuta megnevezéssel illetjük ezen

³⁹ *Altcoin*nak nevezzük a *Bitcoin*, leszámítva minden más kripto valutát vagy kripto érmét. A megnevezés az angol „*alternative coin*”-ból ered.

eszközöket, a szó szoros értelmében ezek nem fizetési eszközök, hiszen nem rendelkeznek⁴⁰ az összes tulajdonsággal, amely szükséges a pénzforgalom lebonyolításához.⁴¹

A *Bitcoin* az elmúlt másfél évtized során gyakorlatilag folyamatosan és zavartalanul működött, és amennyiben ezen teljesítményét a jövőben is fenntartja, jogosan merül fel a kérdés, hogy a pénz természetéről egy olyan új megközelítést kínál-e, amely az egyéni autonómiát tükrözi, ellenáll az infláció okozta értékvesztésnek, valamint hatékonyan vesz részt a gazdasági folyamatokban. A *Bitcoin* a pénz hagyományos funkcióit – úgymint értékmérő, csereeszköz, fizetési eszköz és értékőrző szerep – innovatív módon látja el, különös tekintettel annak „*térbeli, időbeli és arányosítási eladhatóságára*”.⁴²

Jogi szempontból a *Bitcoin* sajátossága abban rejlik, hogy decentralizált hálózaton alapul, így nem függ egyetlen központi kibocsátótól vagy szabályozó hatóságtól. Ennek következtében az állami pénzügyi politika közvetlen hatásai alól mentes. E tulajdonságai révén olyan alternatív fizetőeszközként jelenik meg, amely a gazdasági életben a pénzforgalom új dimenziójaként szolgál, és potenciálisan forradalmasíthatja a pénzügyi rendszert.

A *Bitcoinra* tekinthetünk úgy, mint a pénz történelmi fejlődésének következő állomására, amely hasonlóan radikális változást hozhat, mint amit egykor a kagylók, a só, a nemesfémek, a váltók, majd a *készpénz* és végül a *számlapénz* megjelenése idézett elő.

A kriptopénzek vonatkozásában, az eddig bemutatott *kirovó*, illetve *lerovó* fogalmak *mutatis mutandis* alkalmazandóak. A már említett *szerződéses szabadság elvének* köszönhetően, valamint a *diszpozitív* jellegű szabályoknak értelmében a felek szabadon meghatározhatják a fizetés jellegét, így akár *Bitcoin* vagy más *altcoin* is lehet a követelés tárgya.

Meglátásom szerint a *kriptoaluták (cryptocurrency)* és *kriptoérmék (crypto token)*, amennyiben elfogadjuk, hogy pénzként, vagyis pénzeszközként is használatosak, ez esetben *pénz-egyedtartozás*, valamint *pénzfaj-tartozás* kötelmi jogviszonyokban egyaránt helytállnak. Mivel a *kriptoaluták és kriptoérmék* kibocsátásuk során, akár csak a *készpénz*, „*sorszámot*” kapnak, és egyszerre csak egy létezhet egy adott sorszámú *coinból* – mint digitális tárgy –, a *pénz-egyedtartozás* meghatározható ezen eszközök használatával.

Ami a *pénzfaj-tartozást* illeti, akár csak a nemzeti pénzek esetében, a kriptopénzek is „*faj*” szerint megkülönböztethetők egymástól, így a *kirovó kriptoalutá* vagy *kriptoérme* fajtája meghatározhatja a *lerovó* eszköz mibenlétét.

3.2. A kriptoalutá mint fizetési eszköz Romániában és Magyarországon?

A jog szempontjából meg kell különböztetni azokat a jogügyleteket, amelyek hagyományos pénznemekkel, illetve azokat, amelyek *kriptoalutákkal* kerülnek végrehajtásra. Míg a pénz esetében a tranzakció csereeszközként történő felhasználásra épül, addig a *kriptoaluták* alkalmazása során maga a digitális eszköz válik az ügylet tárgyává.

40 PFEFFER Zsolt: *Fizetésre használható virtuális eszközök*, Kodifikáció és Közigazgatás, 2017/1, 16–27.

41 Érdemes megjegyezni, hogy ennek ellenére több helyen a *Bitcoin* fizetőeszközként jelenik meg: Japán, El Salvador, Egyesült Államok, Kanada, Ausztria, Izrael, Európai Unió.

42 SAIFEDEAN Ammous: *The Bitcoin Standard – The Decentralized Alternative to Central Banking*, Scolar Kiadó, Budapest, 2020, 183.

Ennek következtében eltérő jogi szabályozás⁴³ alá esik az a szerződés, amelyben egy autót hagyományos pénzben fizetnek ki, mint egy olyan megállapodás, amelyben a fizetés például *Bitcoin* formájában történik. Utóbbi cserének fog számítani, vagy legjobb esetben engedményezésnek,⁴⁴ a másik pedig adásvételként lesz tekintve.

Az előbbi magyarázatát lásd a következőkben:

A *Bitcoin* (és más kriptovaluták) jogi státusza eltér a hagyományos pénz megítélésétől, mivel azok a legtöbb jogrendszerben nem minősülnek *törvényes fizetőeszköznek*. Bár rendelkeznek árfolyammal – amely gyakran a nemzeti valutákhoz viszonyítva kerül meghatározásra –, nem tekinthetők hivatalos pénzeszköznek, hanem inkább digitális vagyontárgyként, illetve decentralizált elszámolási egységként kezelik őket.⁴⁵

A gazdasági élet különböző fizetési eszközöket ismer, amelyek alkalmazása önmagában nem eredményezi a jogügylet érvénytelenségét. Ezek elsősorban magánjogi jogviszonyok körében bírnak jelentőséggel, így például *külföldi pénznem* vagy akár *kriptovaluta* is funkcionálhat fizetési eszközként, de nem minősül *törvényes fizetőeszköznek*.

Kriptopénzben történő fizetéstől a jogügylet nem lesz semmis, azonban ez nem mondható el a *teljesítésre* nézve. A Román Nemzeti Bank rendelete értelmében a rezidensek közötti, áruk és szolgáltatások kereskedelmét érintő kifizetések, bevételek, átutalások és minden más ilyen jellegű tranzakció kizárólag nemzeti valutában (*leiben*) történhet.⁴⁶

A magyar jogszabályok között nincs közvetlen megfelelője ennek a román rendeletnek. Romániától eltérően, a jelenlegi magyar jogszabályok nem írják elő kifejezetten, hogy a rezidensek közötti tranzakciókat kizárólag forintban kellene teljesíteni. A szerződő felek szabadon megállapodhatnak a tranzakció pénzneméről, legyen az forint vagy más deviza.

43 Ha a kriptovalutákat nem tekintjük pénznek, az elővásárlási jog törvényi célja megkezdhetővé válik. Rptk. 1730 cikk (1) bekezdés: „A törvényben vagy szerződésben meghatározott feltételek szerint az elővásárlási jog jogosultja, akit elővásárlónak hívnak, elsőbbséggel jogosult a dolog megvételére”; Ptk. 6:221. § [Elővásárlási jog] (1) bekezdés: „Ha a tulajdonos meghatározott dologra nézve szerződéssel elővásárlási jogot alapít, és a dolgot harmadik személytől származó ajánlat elfogadásával el akarja adni, az elővásárlási jog jogosultja az ajánlatban rögzített feltételek mellett a harmadik személyt megelőzve jogosult a dolog megvételére”. Az elővásárlási jog alapján a kedvezményezett előnyt élvez az értékesítés esetén, de az eladó továbbra is szabadon dönthet a jószág elidegenítéséről. Az eladó továbbra is rendelkezik a szabad döntése felett a jószág elidegenítésére nézve, és csak amennyiben úgy dönt, hogy meg szeretne válni a jószágtól, csak ebben az esetben köteles betartani az elővásárlási jogát a társszerződőnek. A jog érvényesítése kizárólag adásvétel során kötelező, így amennyiben az ügylet kriptovalutában történik, az csereként minősül, ami az elővásárlási jog alkalmazását kizárja. A kriptopénzzel való fizetés mind a konvencionális, mind a törvényes elővásárlási jog érvényesülésének megakadályozását eredményezi.

44 VERESS Emőd, FEGYVERESI Zsolt, SZÉKELY János, PÁL Előd, BARTIS Előd: *Különleges Szerződések*, Forum Iuris Kiadó, Kolozsvár, 2020, 90.

45 A pénz egy szuverén állam nemzeti valutáját jelenti, tehát El Salvador példájával élve a *Bitcoin* eleget tesz ennek a feltételnek, viszont egyelőre nem jelenthetjük ki, hogy ez széles körben elfogadott nézet lenne.

46 A devizarendszerről szóló 2005. évi 4. rendelet 3. cikk (1) bekezdése.

Románia esetében a fizetés érvénytelensége merül fel, ami azonban önmagában nem érinti a jogügylet érvényességét. A hivatkozott jogszabály bizonyos kivételeket is megállapít:⁴⁷ szabadon lebonyolítható nemzeti valutában vagy külföldi valutában minden egyéb, nem áruk és szolgáltatások kereskedelmével kapcsolatos tranzakció.⁴⁸

Az említett esetektől eltekintve – Magyarországon és Romániában egyaránt – a felek *diszpozitív jogszabályok* alapján szabadon rendelkezhetnek a teljesítés feltételeiről és a fizetés pénzneméről.⁴⁹ Ennek megfelelően a *törvényes fizetőeszköz* kizárólag abban az esetben alkalmazandó, ha a szerződésben nem határozták meg kifejezetten a *leróvó pénzeszközt*.

A *törvényes fizetőeszköz* a jogszabályok általános érvényű rendelkezése alapján *leróvó pénzeszköznek* minősül, vagyis minden olyan helyzetben, ahol a felek eltérően nem rendelkeztek, a pénztartozást „a teljesítés helyén és idején érvényben lévő pénznemben kell megfizetni”.⁵⁰

Az áruk és szolgáltatások kifizetése a kezdetektől történhet *kriptovalutával*, de egyelőre kockázatos, a gazdasági racionalitással ellenkező megoldás lenne számolási egységként felhasználni az árfolyam volatilitása miatt.

A világ országai közül El Salvador⁵¹ és a Közép-afrikai Köztársaság⁵² emelhető ki, ahol *törvényes fizetőeszközként* ismernek el *kriptovalutát*, azonban ezekben az országokban is kizárólag csak a *Bitcoin*. Így jutunk ahhoz a konklúzióhoz, hogy ezen két ország kivételével a fizetés ugyan teljesíthető kriptovalutában, azonban ez nem pénzbeli teljesítésnek, hanem áruval való kiegyenlítésnek fog minősülni. Ennek megfelelően az ügylet nem tekinthető klasszikus értelemben vett adásvételnek, hanem a tranzakció inkább csereügyletnek vagy adott esetben engedményezésnek fog számítani.

4. Következtetések

Mint láthattuk, a *kriptovaluták* megjelenése bonyolult feladatot állít a jogalkotó elé. Nem egyszerű egy olyan jogszabályi rendszer kialakítása, amely egy innovációra, a *blokklánc-technológiára* kell épülnön, de ugyanakkor elengedhetetlen, mivel nagymértékben fogja befolyásolni a gazdasági életet.

A *kriptopénz* megjelenése a pénzről alkotott fogalmunk újragondolására, egy olyan jelenség megváltoztatására hivatott, amely a mindennapjaink részét képezi, ezért

47 Ezeket az említett jogszabály a 2. mellékletben jelöli meg „A rezidensek devizában lebonyolítható ügyletek kategóriái” cím alatt.

48 A devizarendszerről szóló 2005. évi 4. rendelet 3. cikk (2) bekezdése.

49 Rptk. 1169. cikk; Ptk 6:59. § [Szerződési szabadság].

50 Rptk. 1488. cikk (2) bekezdés; Ptk 6:45. §. § [Pénztartozás teljesítésének módja].

51 2021. szeptember 7-én El Salvador hivatalosan is bevezette a Bitcoin törvényes fizetőeszközként az amerikai dollár mellett; <https://index.hu/gazdasag/2021/09/08/hivatalos-fizetoeszkozze-tette-a-bitcoin-salvador/> (letöltés ideje: 2025. 03. 02.).

52 2022 áprilisában a Közép-afrikai Köztársaság parlamentje egyhangúlag megszavazta a Bitcoin törvényes fizetőeszközként elismerő törvényt, így az ország a világon másodikként, Afrikában pedig elsőként tette hivatalossá a kripto valuta használatát; <https://www.penzcentrum.hu/megtakaritas/20220427/ujabb-oroszaban-lett-torvenyes-fizetoeszkoz-a-bitcoin-1124344/> (letöltés ideje: 2025. 03. 02.).

szükségesnek vélem a jogalkotó részéről egy megfelelő, átfogó, de ugyanakkor a technológia lényegét szem előtt tartó szabályozás kialakítását.

Elmondhatjuk, hogy a *kriptopénzek* alkalmasak a pénzfunkciók betöltésére, de ugyanakkor ellentétes megoldást kínálnak a bevett gyakorlattal, amely a hatályos román és magyar polgárjogi szabályok időtállóságát kérdőjelezi meg.

A *készpénz* és *bankszámlapénz* közti magánjogi eltérések véleményem szerint alkalmazandók a *kriptopénzek* – mint teljes mértékben immateriális formában megjelenő, a gazdasági életben megfelelő alternatívaként jelentkező eszközök – tekintetében egyaránt.

Véleményem szerint a pénzre vonatkozó hatályos román és magyar jogszabályok csak ideiglenes megoldást nyújthatnak a *kriptovaluták* tekintetében. A tanulmány rávilágít arra, hogy ezen eszközök jogi szabályozása elkerülhetetlen.

Irodalomjegyzék

1. BÁNFI Zsiád: *A bitcoin-jelenség háttere – a bitcoinről pénzügyi szempontból*, Gazdaság és Pénzügy, 2018/1, 2–30.
2. BÁTOR Viktor: *Pénztartozás. Kamat = Magyar magánjog*, III, szerk. SZLADITS Károly, Grill Károly Könyvkiadó, Budapest, 1941.
3. GÁRDOS István: *A pénz fogalma*, Polgári Jog, 2016/1, 1–11.
4. MENYHÁRD Attila: *A tulajdonjog = Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*, szerk. VÉKÁS Lajos, GÁRDOS Péter, Wolters Kluwer, Budapest, 2014.
5. PFEFFER Zsolt: *Fizetésre használható virtuális eszközök*, Kodifikáció és közigazgatás, 2017/1, 16–27.
6. Ammous SAIFEDEAN: *The Bitcoin Standard – The Decentralized Alternative to Central Banking*, Scolar Kiadó, Budapest, 2020.
7. SZLADITS Károly: *Magyar Magánjog Vázlata*, II, Grill Károly Könyvkiadó, Budapest, 1935.
8. SZÓKA Károly: *A helyi pénz és társadalmi vonatkozásai*, Acta Scientiarum Socialium, 2013/38, 59–66.
9. VERESS Emőd, FEGYVERESI Zsolt, SZÉKELY János, PÁL Előd, BARTIS Előd: *Különleges Szerződések*, Forum Iuris Kiadó, Kolozsvár, 2020.

NAGY GELLÉRT

Fazakas Zoltán József: A vastörvény. A román nemzetállam mint alkotmányos értékválasztás, annak tovább élése a román totális államokban és a nemzeti kisebbségek

Fazakas Zoltán József: A vastörvény. A román nemzetállam mint alkotmányos értékválasztás, annak tovább élése a román totális államokban és a nemzeti kisebbségek. Forum Iuris Könyvkiadó, Kolozsvár, 2024, 246 o.

Fazakas Zoltán József *A vastörvény. A román nemzetállam mint alkotmányos értékválasztás, annak tovább élése a román totális államokban és a nemzeti kisebbségek* című könyve átfogó és részletes elemzése a román nemzetállami értékválasztás történelmi alakulásának és kisebbségekre gyakorolt hatásának. A mű hipotéziseként a szerző kiemelte, hogy ezen alkotmányos értékválasztás lényegében állandó a kötetben vizsgált időszakra nézve. Ugyan periodikusan a „román nemzetállami alapállás” kerete módosult a politikai és társadalmi változások függvényében, mi több, időszakonként *de iure* el is tűnt, ám tartalmában nem álltak be változások.

Mindezek következtében, a nemzetállami értékválasztás a jogágak egészét áthatotta, mintegy „jogalkotási kiindulópontként” tekintettek rá a vizsgált korokban. Ily módon, a kötetben önálló szerkezeti egységként jelenik meg mind az alkotmányos értékválasztás kisebbségekre gyakorolt általános hatása (e fejezetek teszik ki a könyv általános részét), mind e hatás egyes jogági sajátosságai (a kötet különös részét kitevő fejezetek). Az általános rész – különös rész megközelítés, mint sajátos jogtudományi szemléletmód, kiemelt erőssége a műnek, amelyet ugyanakkor a szerző visszatérően, jelentős sikerrel alkalmaz hasonló tárgykörben írt munkáiban.¹

Szintén fontosnak tartom kiemelni a kutatás hiánypótló és ebből fakadóan unikális jellegét. Ahogyan arra a mű indoklásában maga a szerző is felhívja a figyelmet, hasonló témakörben elsősorban politika- és történelemtudományi munkák születtek.

1 Lásd pl: FAZAKAS Zoltán József: *Nemzet, nemzetiség, kisebbség. A magyar és román nacionalizmus aszimmetriái 1784–1940 között*, Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet, Budapest, 2021; FAZAKAS Zoltán József: *A nemzetiségi jog erdélyi története*, Forum Iuris Könyvkiadó, Kolozsvár, 2022.

Átfogó jogtudományi, a nemzetállami értékválasztást az alkotmányjog, a kisebbségi jog és a jogtörténet sajátos módszertanai alapján vizsgáló kutatásra mindmáig nem került sor. A szerző e hiátus orvoslására vállalkozott, alkotása – kutatási eredményeinek összegzéseként – teljes mértékben megfelel e kitűzött célnak.

A mű bevezetőjében a szerző részletesen vizsgálja – kis történelmi kitekintéssel – a román nemzetállami értékválasztás okait, kiemelve, hogy ugyan Románia területi, társadalmi, politikai változásokon esett át, mégis nemzetállami értékválasztása tartalmában nem módosult (ugyan a szovjet típusú diktatúra éveiben nem találunk konkrét alkotmányos utalásokat a nemzetállami értékválasztásra, ám ez pusztán formai hiányosságként értelmezhető, hiszen Románia a „*'klasszikus' kommunista diktatúra totális államát tényleges román nacionalista tartalommal töltötte meg*”²). A kitűnően felépített, releváns alapokat lefektető bevezető értékét, véleményem szerint, tovább növelné a nemzeti értékválasztás és a román alkotmányos identitás kapcsolatának mélyrehatóbb vizsgálata.

Az első fejezet – amely valamelyest a bevezetőben megfogalmazott gondolatok folytatásaként is értelmezhető – a román alkotmánytörténet bemutatásán keresztül kívánja a vizsgált időintervallumot korszakokra bontani. E korszakolást a szerző – nagyon találon – nem pusztán az egyes alkotmányok függvényében végzi, hanem az alkotmányosság szemszögéből is. A választott megoldás előrevetíti a mű „*általános részének*” további felépítését is, amely öt fejezetre bontható: korlátozott alkotmányosság kora (1866. évi és 1923. évi Alkotmányok), látszat alkotmányosság kora (1938. évi Alkotmány), alkotmánytalanság kora (1940–1944), korlátozott alkotmányosság korának visszatérése (az 1923. évi Alkotmány 1944-es visszavezetésétől egészen 1948-ig), valamint alkotmányosság nélküli alkotmányok kora (1948. évi, 1952. évi és 1965. évi Alkotmányok).

Az első korszak tekintetében a szerző részletesen vizsgálja mind az 1866. évi Alkotmány 7. cikkének azon rendelkezését, amely a román állampolgárság megszerzését, és így módon a polgári és politikai jogok gyakorlását a keresztény hithez kötötte, mind pedig a Nemzetek Szövetsége által felállított kisebbségi standardok 1923. évi Alkotmányba történő beépítésének elmulasztását. E két példa igen jól rávilágít a román nemzetállami értékválasztás problematikájára, illetve annak „*mitikus képekkel átitatott*”³ mivoltára.

A látszat alkotmányosság korának tanulmányozása során a szerző hangsúlyozza, hogy az 1938. évi Alkotmány – a királyi diktatúra alapdokumentumaként – nyíltan elmozdult az állampolgári jogegyenlőség kinyilvánításától és védelmétől, különbséget téve a román állampolgárok és a román nemzet tagjai között. Az ezen időszakot követő alkotmánytalanság korára – ahogyan a szerző is aláhúzza – jellemző, hogy a II. bécsi döntés (amelyet mind Románia, mind Magyarország csak ideiglenes megoldásnak tekintett) következtében kialakult egy „*sérelmi jellegű kétoldalú kapcsolat és nemzetiségi politika [...], amelynek lényegi eleme a sérelmekre adott retorziók rendszere volt*”⁴.

2 FAZAKAS Zoltán József: *A vastörvény. A román nemzetállam mint alkotmányos értékválasztás, annak tovább élése a román totális államokban és a nemzeti kisebbségek*, Forum Iuris Könyvkiadó, Kolozsvár, 2024, 32.

3 *Uo.*, 26.

4 *Uo.*, 93.

Ugyanakkor, már e periódus végén – mintegy előrevetítve a szovjet típusú diktatúrára való áttérést és így az alkotmányosság nélküli alkotmányok korát – megjelentek a szovjet politikai célok, amelyek egyik első kézzelfogható eredményeként fogadták el, 1945-ben, a Nemzetiségi Statútumot. A Statútum alkotmánytörténeti jelentőségét a szerző is hangsúlyozza, kiemelve, hogy e jogszabály ismerte el elsőként Románia többnemzetiségű tényét. Ugyanakkor, a kor kisebbségpolitikája és ily módon a Statútum is a sztálini kisebbségpolitikából indult ki, és azt pusztán eszközként használta államcéljának, a Magyarországgal szemben fennálló területi követelések eléréséhez.

E folyamatok eredményeként érkezünk el az alkotmányosság nélküli alkotmányok korába, a szovjet típusú diktatúra éveibe, amelynek részletes ismertetése a mű egyik legértékesebb részének tekinthető. A szerző mélyrehatóan vizsgálja a korban elfogadott mindhárom alkotmány releváns rendelkezéseit, kiemelve, hogy a nemzetállami értékválasztás ugyan formálisan kikerült az alkotmányos előírásokból, ám szellemiségében áthatotta azok rendelkezéseit. Mindez hangsúlyosan jelent meg az 1965. évi Alkotmány gondolatosságában, amely erőteljes nemzeti „*árnyalatot*” vett. E folyamatok tovább súlyosbodtak Nicolae Ceaușescu 1971 júliusában tartott beszédének következtében, amellyel az úgynevezett „*júliusi téziseket*”, egy új politikai irányvonalat fektetett le. Ezen irányvonal a szocialista nemzet államát homogénnek tekintette, megalapozva egy erőteljes asszimilációs, nemzeti kisebbségek többségbe történő beolvasztását célként kitűző programnak.

E fejezetet alapul véve a szerző áttér a mű különös részére, amelynek keretében a nemzeti értékválasztás jogágakra gyakorolt hatásait vizsgálja, egyes alapvető emberi jogok szemszögéből (pl. tulajdonhoz való jog, anyanyelvhasználat, sajtószabadság, gyülekezés szabadsága). A különös rész erőteljesen fókuszál a szovjet típusú diktatúra éveinek sajátosságaira, a kor alapjogvédelmének illuzórikus jellegére, az alapjogok tartalmi kiüresedésére, amelyet a kisebbségek tekintetében releváns példákön keresztül mutat be (pl. településnevek magyar nyelven történő használatának tiltása a sajtóban, nemzetiségi és egyházi oktatás tulajdonképpeni felszámolása, a magyar nyelven oktató intézmények kötelezése román nyelvű osztályok indítására).

Zárógondolatait megelőzően a szerző röviden kitért a kommunista román állam nemzetközi kapcsolataira, különös tekintettel a magyar kisebbség vonatkozásában felmerülő, Magyarországgal fennálló kapcsolatra, amelyet a korban meghatározott, hogy a román állam az 1956. évi magyarországi eseményeket „*a magyar szeparatizmus és irredentizmus egyértelmű megnyilvánulásaként*” értelmezte.⁵

Zárógondolataiban a szerző mintegy végkövetkeztetésként kiemeli, hogy a nemzetállami értékválasztás alkotmányos öröksége három fő okból teszi indokolttá a kisebbségi jogok kapcsán felmerülő párbeszédet, illetve mindazon kisebbségi megoldások alkalmazását, amelyek egyes elemei szintén a román alkotmányos hagyomány részét képezik. A szerző által felvázolt három ok a következőkben foglalható össze: (i) a román politikai nemzet fogalma mindmáig meghatározásra, megalkotásra vár; (ii) a kisebbségi jogok privilégiumként való nyilvántartása nem helytálló; (iii) a szovjet típusú diktatúra

5 *Uo.*, 201.

túlzóan egalitarista szemlélete, amely elveti a valós párbeszédet, olyan örökségként jelenik meg, amely napjainkban nehezen védhető.

Fazakas Zoltán József fentebbiekben bemutatni kívánt műve hiánypótló jellegű tudományos munka eredményeként született. A szerző – kiemelt figyelmet szentelve az egyes korok sajátosságainak – a román nemzetállami értékválasztás történelmi alapjait feltárva kíván aktuálisan releváns következtetéseket levonni. A releváns szakirodalom széles körű ismertetése, illetve a jogszabályok mélyreható vizsgálata a mű színvonalát tovább emeli. Jelen sorok írója a megkezdett munka folytatására biztatja a szerzőt, hiszen az általa végzett igényes kutatómunka eredményeként további releváns kérdésekre is választ kaphatunk a román nemzetállami értékválasztás, eme „*vastörvény*” vonatkozásában.

E lapszám szerzői

Füzi Norbert

PhD-hallgató, Debreceni Egyetem, Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Debrecen;
egyetemi tanársegéd, Babeş-Bolyai Tudományegyetem, Közgazdaság- és Gazdálkodástudományi Kar, Kolozsvár;
megbízott oktató, Sapientia EMTE, Kolozsvári Kar, Jogtudományi Tanszék, Kolozsvár.
e-mail: fuzinorbert@yahoo.com

Ilyés Kinga

PhD-hallgató, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc;
gyakornok, Közép-európai Akadémia, Budapest;
megbízott oktató, Sapientia EMTE, Kolozsvári Kar, Jogtudományi Tanszék, Kolozsvár.
e-mail: ilyes.kinga@centraleuropeanacademy.hu

Józsa Ede

PhD-hallgató, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc.
e-mail: jozsaede@gmail.com

Korom Ágoston

egyetemi adjunktus, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Magánjogi Tudományok Intézete, Polgári Jogi Tanszék, Budapest.
e-mail: korom.agoston@kre.hu

Nagy Gellért

PhD-hallgató, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Miskolc;
gyakornok, Közép-európai Akadémia, Budapest;
megbízott oktató, Sapientia EMTE, Kolozsvári Kar, Jogtudományi Tanszék, Kolozsvár.
e-mail: nagy.gellert@centraleuropeanacademy.hu

Somogyvári Máté

joghallgató, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest.
e-mail: matesomogyvari16@gmail.com

Sztranyiczki Szilárd

egyetemi docens, Sapientia EMTE, Kolozsvári Kar, Jogtudományi Tanszék, Kolozsvár.
e-mail: sztranyiczkis@yahoo.com

Vallasek Magdolna

egyetemi docens, Sapientia EMTE Jogtudományi Intézet, Kolozsvár.
e-mail: mvallasek@kv.sapientia.ro

Veress Emőd

egyetemi tanár, Miskolci Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar, Miskolc;
Sapientia EMTE, Kolozsvári Kar, Jogtudományi Tanszék, Kolozsvár.
e-mail: emod.veress@sapientia.ro

Vigh Beáta

Phd-hallgató, Debreceni Egyetem, Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola, Debrecen.
e-mail: adam.beata@signolex.ro

SZERZŐI ÚTMUTATÓ

- Az Erdélyi Jogélet lektorált jogtudományi folyóirat. Az itt megjelenő írások kizárólag első közlésűek. A publikálásra kerülő kéziratok kategóriái: tanulmány, recenzió, jogeset-kommentár.
- A kézirat benyújtása előtt kérjük, tanulmányozza a jogi feltételeinket is tartalmazó szerzői útmutatót. A szerző az alábbi feltételeket a mű benyújtásával tudomásul veszi és elfogadja.
- A tanulmányokat Microsoft Word .doc vagy .docx formátumban, legkevesebb 40000 leütés, legtöbb 60000 leütés terjedelemben, a recenziókat, jogesetek kommentárjait körülbelül 15000 leütés terjedelemben kell leadni a szerkesztőbizottság e-mail-címére. A szerkesztőbizottság fenntartja a jogot, hogy indokolt esetben hosszabb anyagot is megjelentessen, vagy a hosszabb anyagot két részben közölje.
- A tanulmányokhoz kötelező rövid magyar és angol nyelvű összefoglalót mellékelni, és meg kell jelölni 5-6 kulcsszót, amelyek a tanulmány tartalmát a leginkább jellemzik. Az összefoglalóban nem szerepelhetnek hivatkozások.
- A szerző adatait a tanulmány vagy jogeset-kommentár címe alatt, a következőképpen kell megadni: Kovács István egyetemi tanár, ELTE ÁJK, Budapest, e-mail: istvan.kovacs@emalcim.hu. Recenziók esetén ugyanezeket az adatokat a recenzió végén kell feltüntetni.
- A szó szerinti idézetekhez használjon **idézőjelet**, idézeteken belüli idézetekhez pedig **félidézőjelet** (a ‘ és ’ jelet, amelyek billentyűkombinációja: shift + 1).
- Pl. Szász-Schwarz Gusztáv szerint *„az ő jogalapja nem többé pusztán készpénznek kölcsönadása, hanem bármi kötelmi jogalap lehet, nem kell más, mint hogy az alperes ezen tartozását ‘kölcsön címen’ elismerte legyen, ami legtöbbször oly alakban történik, hogy ‘kölcsönlevelet’ vagy ‘adóslevelet’ állít ki róla”*.
- A címekhez, alcímekhez használjon **címsorokat**. A tanulmányon belül két alárendelt címsor használható, ezeket arab számokkal kell jelölni (1. Áttekintés, 1.1. Jogtörténeti előzmények, 1.2. A hatályos jog stb.).

Különböztesse meg egymástól:

- **a kiskötőjeleket** (szavak között használandó, pl. szóösszetételeknél: ítélet-végrehajtó),
- **nagykötőjeleket** (pl. évszámok, helységnevek között használandó -tól -ig jelentésben, pl. 1918–1920, Kolozsvár–Budapest útvonal),
- **gondolatjelet** – mondatokon belüli közbeékelés esetében.
- **Kiemeléshez dőlt** betűt használjon, a **félkövér** betűk használata kerülendő.
- **Idézetekhez dőlt** betűt használjon: az idézett részt dőlt betűvel írja, és tegye idézőjelbe is. Idézetek esetén a **kihagyást** a következőképpen jelölje: [...]
- **A századokat** római számokkal írja: VII. század.

Hivatkozások:

A tanulmányban idézett valamennyi forrást – akár szó szerinti, akár tartalmi idézésről van szó – **lábjegyzetben** kell lehivatkozni.

Lábjegyzetben történő hivatkozásra vonatkozó szabályok összefoglalása:

1. Egyszerzős művek esetén: Beck, 1913, 11.
2. Két- vagy háromszerzős művek esetén: Kozma, Lőrincz és Pál, 2020, 43.
3. Négy- vagy többszerzős művek esetén: Donatelli et al., 2010, 65.
4. Amennyiben egy szerzőtől több, egyazon évben megjelent mű kerül idézésre, akkor a művek évszámaihoz szükséges betűket rendelni: Mitchell, 2017a, 189; Mitchell, 2017b, 111.

A lábjegyzetekben hivatkozott műveket kérjük a tanulmány végén, önálló oldalon, az irodalomjegyzékben is feltüntetni, ábécésorrendben, sorszámozással.

Irodalomjegyzékben a műveket az alábbiak szerint kell feltüntetni:

1. Könyvek hivatkozása: szerző családneve, szerző keresztnévének kezdőbetűje. (kiadás éve) *cim*.
Kiadás helye: kiadó.
Pl. Beck, S. (1913) *A köteles részes jogállása*. Budapest: Athenaeum.
2. Szerkesztett műben megjelent tanulmányokra, fejezetekre való hivatkozás: szerző családneve, szerző keresztnévének kezdőbetűje. (kiadás éve) 'fejezet címe' in szerkesztő(k) családneve, szerkesztő(k) keresztnévének kezdőbetűje (szerk.) *Könyv címe*. Kiadás helye: kiadó, oldalszámok.
Pl. Veress, E. (2019) 'Gondolatok a szerződés egyoldalú jognyilatkozattal történő megszüntetéséről' in Koltay, A. Menyhárd, A. és Landi, B. (szerk.) *Lábady Tamás emlékkönyv*. Budapest: Wolters Kluwer, 307–324.
3. Folyóiratcikkekre történő hivatkozás: szerző családneve, szerző keresztnévének kezdőbetűje. (kiadás éve) 'folyóiratcikk címe', *folyóirat címe*, évfolyam/lapszám, oldalszámok
Pl. Vékás, L. (2018) 'Szladits Károly és magánjogi iskolája', *Jogtudományi Közöny*, 73/2, 72–77.
4. Interneten elérhető szakcikkekre történő hivatkozás: szerző családneve, szerző keresztnévének kezdőbetűje. (kiadás éve) folyóiratcikk címe [Online]. Elérhető: URL vagy DOI. (letöltés ideje: év, hónap, nap)
Pl. Mitchell, J. A. (2017) *How and when to reference [Online]*. Elérhető: <https://www.howandwhentoreference.com/> (letöltés ideje: 2025. 09. 14.)
5. Interneten hozzáférhető elektronikus forrás hivatkozása (zárójelben a letöltés dátumának megadásával):
Pl. www.alkotmanybirosag.hu (letöltés ideje: 2020. 01. 23.)
6. Hivatalos közlönyre, törvényre, rendeletre, kormányhatározatra való hivatkozás:
Románia Hivatalos Közlönyének (Monitorul Oficial al României) hivatkozási módja: Románia Hivatalos Közlönye, 2009. április 2., 213. sz.

Román törvény hivatkozási módja: a közjegyzőkről és a közjegyzői tevékenységről szóló 1995. évi 36. törvény.

Román kormányrendelet hivatkozási módja: 2021. évi 77. sürgősségi kormányrendelet a Nemzeti Erdőőrség létesítéséről.

Román kormányhatározat hivatkozási módja: a Kovászna megyei Uzon község zászlómodelljének jóváhagyásáról szóló 2021/1041. kormányhatározat.

Jogi kérdések, lektorálás és etikai alapelvek:

Az Erdélyi Jogélet szerkesztőbizottsága fenntartja magának a kizárólagos jogot arra, hogy a kiadói célok figyelembevételével meghatározza, mely művek felelnek meg a kiadás kritériumainak és kerülnek ténylegesen publikálásra.

A mű szerzőjének álláspontja nem feltétlenül tükrözi az Erdélyi Jogélet szerkesztőbizottságának és kiadójának álláspontját.

Az Erdélyi Jogélet a publikációt ingyenesen teszi hozzáférhetővé.

Az Erdélyi Jogélet kiadója általános szabályként nem fizet díjat a szerzőnek. A szerző a díjazásról a kézirat beküldésével kifejezetten lemond.

A szerző visszavonhatatlan engedélyt ad a mű címének felhasználásához, a mű nyilvánosságra hozatalához nyomtatott és elektronikus formában, a folyóirat honlapján és adatbázisokban. A szerző engedélyt ad a mű sokszorosítására, terjesztésére és a szükséges korrektúra elvégzésére.

A szerző a mű fentiekben felsorolt felhasználására területi korlátozás nélkül, határozatlan időtartamra, azaz a mű teljes védelmi idejére kizárólagos, harmadik személynek átengedhető felhasználási jogot enged az Erdélyi Jogélet kiadójának.

Az Erdélyi Jogélet szerkesztőbizottságának tagjai, illetőleg külső, tudományos minősítéssel rendelkező, erre felkért személy által lektorált cikkeket közöl. A kézirat elbírálása kettős vak lektorálással történik. A kettős vak lektorálás módszerének lényege, hogy a lektor számára a szerző, a szerző számára a lektor ismeretlen marad.

A beérkező kéziratokat először a szakterületi felelős szerkesztő vizsgálja felül, és amennyiben a beküldött dokumentum illeszkedik a lap profiljához és teljesíti a formai és szakmai alapvető feltételeket, felkéri a megfelelő szakértőket a lektori vélemény elkészítésére.

A lektorálási kritériumok a következők: formai, hivatkozási és terjedelmi előírásoknak való megfelelés; témaválasztás indokoltsága, időszerűsége, egyedisége; a kézirat szerkezete: arányosság, belső logika, áttekinthetőség; a jogtudományok elvárásrendszerének megfelelő, következetes fogalomhasználat és nyelvhelyesség; szakirodalmi és elméleti megalapozottság; hivatkozások pontossága és teljessége; módszertan; újszerűség, a kutatói kérdésfelvetés minősége és a kutatói erőfeszítés mértéke; összegző megállapítások és következtetések minősége.

A lektori véleményeket a szerkesztőbizottság továbbítja a szerzőnek. A lektori véleményben foglaltakat a szerzőnek követnie kell. Amennyiben a szerző nem ért egyet a lektori véleménnyel, azt külön meg kell indokolnia és jeleznie kell a tudományterületi felelős szerkesztőnek, aki mérlegeli a véleményeltérés okát és dönt annak elfogadásáról. Ha a

lektor jelentősebb átdolgozást kér, úgy a módosított kézirat, megküldése után, újbóli lektorálásra kerül. A lektorálás kettős anonim rendszerben történik (sem a szerző nem értesül a lektor személyéről, sem a lektor a szerző azonosságáról).

A lektori vélemény alapján módosított kéziratot a tudományterületi felelős szerkesztő vizsgálja felül, és amennyiben megfelel a lektori kéréseknek, illetve a szerzői útmutatóban foglaltaknak, úgy szerkesztésre küldi a kéziratot és megjelenteti a lapban.

Az Erdélyi Jogélet szerkesztőbizottsága minden, a kézirat benyújtásával, lektorálással kapcsolatos információt bizalmasan kezel.

Az Erdélyi Jogélet szerkesztőbizottsága szigorúan követi a COPE (Committee on Publication Ethics) által kiadott iránymutatásokat és ajánlásokat. A COPE által kiadott iránymutatások és ajánlások angol nyelven elérhetőek a következő linken: <https://publicationethics.org/resources>.

Scientia Kiadó

400112 Kolozsvár (Cluj-Napoca)
Mátyás király (Matei Corvin) u. 4. sz.
Tel./fax: +40-364-401454
E-mail: scientia@kpi.sapientia.ro
www.scientiakiado.ro

Felelős kiadó:

Sorbán Angella

Kiadói koordinátor:

Szabó Beáta

Korrektúra:

Szenkovics Enikő

Műszaki szerkesztés:

Metaforma Kft.

Tipográfia:

Fazakas Botond

Nyomdai munkálatok:

F&F INTERNATIONAL Kft.

Felelős vezető: Ambrus Enikő igazgató